

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 74

(2003–2004)

Om lov om endringer i
forsikringsvirksomhedsloven m.m.
(livsforsikringsvirksomhet)

Innhold

1	Innledning og oversikt	5			
1.1	Innledning	5	5.3	Overskudd på avkastningsresultatet .	39
1.2	Oversikt over lovforslagene og innholdet i proposisjonen	6	5.3.1	Banklovkomisjonens forslag	39
			5.3.2	Høringsinstansenes merknader	40
			5.3.3	Departementets vurdering	40
			5.4	Overskudd på risikoresultat knyttet til person	41
2	Bakgrunn for lovforslaget	9	5.4.1	Banklovkomisjonens forslag	41
2.1	Banklovkomisjonens utredning	9	5.4.2	Høringsinstansenes merknader	41
2.2	Høring	10	5.4.3	Departementets vurdering	42
			5.5	Anvendelse av overskudd	43
3	Kort om pensjonsforsikring	13	5.5.1	Banklovkomisjonens forslag	43
3.1	Innledning	13	5.5.2	Høringsinstansenes merknader	43
3.2	Livsforsikringsvirksomhet	13	5.5.3	Departementets vurdering	43
3.3	Forvaltning av pensjonsmidler	15			
3.4	Kort om regulering av tjenestepensjonsordninger i enkelte andre land	17	6	Kapitalforvaltning	45
3.5	Livsforsikringsselskap med hovedsete i annen EØS-stat	18	6.1	Gjeldende rett	45
			6.2	EØS-reglene om kapitalforvaltning ...	45
			6.3	Banklovkomisjonens forslag	46
			6.4	Høringsinstansenes merknader	47
			6.5	Departementets vurdering	48
4	Pristariffer og premieberegning	20	6.5.1	Alminnelige regler om kapitalforvaltningen	48
4.1	Gjeldende rett	20	6.5.2	Nærmere om forvaltningen av de enkelte porteføljene	50
4.1.1	Premieberegning	20			
4.1.2	Fordeling av selskapets kostnader	21	7	Forsikringsmessige avsetninger ...	51
4.1.3	Forsikringsteknisk overskudd	21	7.1	Gjeldende rett	51
4.2	En ny prisstruktur	21	7.2	Banklovkomisjonens forslag	51
4.2.1	Banklovkomisjonens forslag	21	7.3	Høringsinstansenes merknader	54
4.2.2	Høringsinstansenes merknader	22	7.4	Departementets vurdering	55
4.2.3	Departementets vurdering	23			
4.3	Generelle krav til pristariffene	24	8	Tilleggsavsetninger	59
4.3.1	Banklovkomisjonens forslag	24	8.1	Gjeldende rett	59
4.3.2	Høringsinstansenes merknader	24	8.2	Banklovkomisjonens forslag	59
4.3.3	Departementets vurdering	25	8.3	Høringsinstansenes merknader	60
4.4	Tidspunkt for beregning og betaling av vederlag for risiko for avkastningsresultatet	27	8.4	Departementets vurdering	63
4.4.1	Banklovkomisjonens forslag	27			
4.4.2	Høringsinstansenes merknader	27	9	Kursreguleringsfond	68
4.4.3	Departementets vurdering	29	9.1	Gjeldende rett	68
4.5	Resultatavhengig forvaltningsvederlag	31	9.2	Banklovkomisjonens forslag	68
4.5.1	Banklovkomisjonens forslag	31	9.3	Høringsinstansenes merknader	69
4.5.2	Høringsinstansenes merknader	31	9.4	Departementets vurdering	71
4.5.3	Departementets vurdering	33			
5	Overskudd	34	10	Sikkerhetsfond, risikoutjevningfond, erstatningsavsetning mv.	73
5.1	Gjeldende rett	34	10.1	Gjeldende rett	73
5.2	Forenkling av overskuddsbegrepet ...	37	10.2	Banklovkomisjonens forslag	73
5.2.1	Banklovkomisjonens forslag	37	10.3	Høringsinstansenes merknader	75
5.2.2	Høringsinstansenes merknader	37	10.4	Departementets vurdering	76
5.2.3	Departementets vurdering	38			

11	Regnskapsspørsmål	78	15	Andre saker	103
11.1	Gjeldende rett	78	15.1	Anmodningsvedtak nr. 539 (2001–2002)	103
11.1.1	Nasjonal rett	78	15.2	Forslag til endring i lov 3. juli 1953 nr. 2 om sjøtrygdslag	103
11.1.2	EØS-rett	78	15.2.1	Gjeldende rett	103
11.1.3	Internasjonal regnskapsstandard for forsikringsselskaper	78	15.2.2	Departementets vurdering	104
11.2	Banklovkomisjonens forslag	79	15.3	Egnetthetsvurdering ved søknad om konesjon til å drive forsikringsvirksomhet	104
11.3	Høringsinstansenes merknader	79	15.4	Vurdering av skattereglene for premie- og innskuddsfond	105
11.4	Departementets vurdering	81	15.4.1	Bakgrunn	105
12	Fripoliser	82	15.4.2	Departementets vurdering	106
12.1	Gjeldende rett	82	16	Økonomiske og administrative konsekvenser	107
12.2	Banklovkomisjonens forslag	82	17	Merknader til de enkelte bestemmelser	109
12.3	Høringsinstansenes merknader	85			
12.4	Departementets vurdering	88			
13	Individuelle forsikringer	91			
13.1	Gjeldende rett	91			
13.2	Banklovkomisjonens forslag	91			
13.3	Høringsinstansenes merknader	92			
13.4	Departementets vurdering	95			
14	Pensjonsordninger med begrenset forsikringselement	99			
				Forslag til lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet)	122

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 74

(2003–2004)

Om lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet)

*Tilråding fra Finansdepartementet av 28. mai 2004,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Innledning og oversikt

1.1 Innledning

Pensjonsforsikring utover ytelsene fra Folketrygden organiseres i Norge hovedsakelig gjennom livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. Livsforsikringsselskaper og pensjonskasser er stort sett underlagt samme regelsett. Viktige elementer i disse reglene er krav til fondering av fremtidige forpliktelse, krav om å ha ansvarlig kapital, og krav til hvordan midlene forvaltes. Utviklingen de senere år har vist at det er et behov for å modernisere virksomhetsreglene for livsforsikring. Finansdepartementet legger i denne proposisjonen frem forslag til nye lovregler for livsforsikringsvirksomhet. De nye reglene foreslås tatt inn som et nytt kapittel i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven). Lovforslaget bygger på utredning nr. 7 fra Banklovkommissjonen, inntatt som NOU 2001: 24.

I tillegg legges det frem forslag til en lovendring som presiserer kravet om at det skal foretas en egenhetsvurdering av styre og ledelse i et selskap når det søkes om konsesjon til å starte forsikringsselskap, og forslag til en forskriftshjemmel for å kunne gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper. Bakgrunnen for forsla-

get om en slik forskriftshjemmel er Stortingets anmodningsvedtak nr. 539 (2001–2002). Departementet foreslår også en endring i lov om sjøtrygdela, slik at sjøtrygdelaenes mulige geografiske virkeområde ikke blir begrenset til ett fylke eller ti kommuner. Tittelen på lov om foretakspensjon foreslås endret, slik at det i lovtekst kan refereres til «foretakspensjonsloven».

Ved siden av forslagene til lovendringer inneholder proposisjonen også en drøftelse av i hvilken grad livsforsikringsselskaper skal kunne tilby pensjonsordninger med begrenset forsikringselement, og en vurdering av skattereglene for premie- og innskuddsfond. Det foreslås ikke endringer i grensen for størrelsen på premie- og innskuddsfond eller i reglene om skattefavourisering av disse fondene.

Det er bred enighet om at virksomhetsreglene for livsforsikring bør moderniseres. Konkurranseløstutvalget, som avga sin innstilling i mars 2000 (NOU 2000: 9), tilrådte en modernisering av reguleringen av livsforsikringsvirksomhet, antydte en regulering mer i tråd med dagens regulering av fondsforsikringsselskaper, og ga en del anbefalinger om spørsmål som burde vurderes i tilknytning til et slikt utredningsarbeid. Banklovkommissjonen

fikk på bakgrunn av dette i juli 2000 i oppdrag å utforme et konkret forslag til ny lovgivning. Banklovkommisjonen fulgte opp mandatet fra Finansdepartementet og innspillene fra Konkurranseflateutvalget, og avga på denne bakgrunn sin utredning i juni 2001.

Viktige formål med de reglene Banklovkommisjonen har foreslått, er å skape klarere skiller mellom de forsikrede og forsikringsselskapenes midler, klarere fordeling av risiko mellom kunde og selskap, og mer oversiktlig prising av livsforsikringsprodukter. Banklovkommisjonen har også foreslått at forsikring med investeringsvalg og forsikring uten investeringsvalg skal kunne tilbys av samme selskap, slik at kravet om utskilling av såkalt «unit linked» – virksomhet (livsforsikring med investeringsvalg) i egne selskaper oppheves.

Banklovkommisjonen har først og fremst foreslått nye regler for kollektiv livsforsikring. Etter kommisjonens forslag skal de fleste eksisterende individuelle livsforsikringskontrakter bli overført til, og videreført i, egne selskaper undergitt eksisterende regelverk. Fripoliser, som springer ut av kollektive ordninger, er omfattet av forslaget og skal kunne tilbys sammen med kollektiv livsforsikring. Banklovkommisjonen la opp til å komme tilbake til forslag til regler for individuell livsforsikring.

Norske livsforsikringsselskaper forvalter til sammen noe over 400 milliarder kroner. Om lag $\frac{3}{4}$ av denne samlede forvaltningskapitalen er knyttet til kollektive avtaler om tjenestepensjon (inkludert fripoliser), mens resten er knyttet til individuelle avtaler. Dersom kollektive ordninger i kommunal sektor holdes utenfor, utgjør imidlertid midlene knyttet til individuelle avtaler 38 prosent av forvaltningen i livselskapene.

Fripoliser utstedt under kollektive pensjonsordninger utgjør en betydelig del av virksomheten innenfor kollektiv livsforsikring. Livsforsikringsselskapene forvalter mer enn 50 milliarder kroner relatert til anslagsvis 660.000 fripoliser etter foretaks-pensjonsloven. Fripoliser regnes med som en del av den kollektive virksomheten, men har mange likhetspunkter med individuelle avtaleforhold mellom forsikrede og selskapet.

Departementet foreslår at Banklovkommisjonens forslag til ny regulering av livsforsikringsvirksomhet følges, med enkelte endringer. Departementet slutter seg til at det skal være adgang til å drive fondsforsikring (unit linked) og alminnelig forsikring i samme selskap, men foreslår også at det skal være adgang til å drive individuell virksomhet basert på eksisterende kontrakter etter nye regler og i samme selskap som kollektiv og annen individuell virksomhet. Departementet følger Banklov-

kommisjonens forslag om at virksomhet knyttet til fripoliser skal kunne drives etter nye virksomhetsregler. De nye reglene departementet foreslår vil få betydning for kollektiv virksomhet, for virksomhet knyttet til eksisterende og nye fripoliser, og for eksisterende og ny individuell virksomhet i livsforsikringsselskapene.

Parallelt med departementets arbeid med lovforslaget har Kredittilsynet lansert en skisse til en ny type livsforsikringskontrakt. Departementet legger opp til å be Banklovkommisjonen om å foreta en nærmere vurdering av det forslaget Kredittilsynet har skissert.

1.2 Oversikt over lovforslagene og innholdet i proposisjonen

Forslaget til nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven innebærer en modernisering av lovgivningen for livsforsikring. Formålet med forslaget er å legge til rette for klarere skiller mellom de forsikrede og selskapenes egne midler, klarere fordeling av risiko mellom kunde og selskap, og mer oversiktlig prising av livsforsikringsprodukter. Dette er igjen viktig for konkurransen i livsforsikringsmarkedet.

Flere land har i den senere tid opplevd betydelig turbulens i forhold til organisering av pensjonssystemer. Dagens norske regler legger stor vekt på soliditet og trygghet for kundens krav på fremtidige pensjoner. Regler som ivaretar disse hensynene foreslås videreført. Forsikringsselskapenes forpliktelser skal også etter forslaget være fullt ut fondert. Kundens midler vil, etter lovforslaget, være sikret mot reduksjon bortsett fra i de tilfelle hvor kunden selv har valgt egen investeringsportefølje (unit linked) uten garanti.

Et viktig nytt element i forslaget er en prinsipiell omlegging av pris- og fortjenestestrukturen for livsforsikringsselskaper. Etter dagens regelverk beregner selskapene en pris til kundene basert på aktuarmessige beregninger med sikkerhetsmarginer. Denne premien betales forskuddsvis for ett år eller terminvis gjennom året. Etter at året er avsluttet, beregner selskapet et avkastningsresultat, et risikoresultat og et kostnadsresultat. Disse slås igjen sammen til et forsikringsteknisk resultat. Underskudd på ett av disse resultatene kan på denne måten dekkes inn i overskudd på et annet resultat. Det endelige forsikringstekniske overskuddet, med fradrag for eventuelle tilleggsavsetninger, deles mellom kunde og selskap. Selskapet kan ta inntil 35 prosent til betjening av egenkapital mv., mens

minst 65 prosent av forsikringsteknisk overskudd tilfaller kunden, og overføres (normalt) til kundens premiefond. Kundens utlegg til en pensjonsordning i løpet av ett år blir årets premie minus det overskudd som blir ført tilbake til premiefondet. Kundens regnskapsmessige kostnad beregnes etter andre regler (NRS 6, Norsk Regnskapsstandard 6 – Pensjonskostnader), som reflekterer de fremtidige forpliktelser som ligger i bedriftens pensjonsordning, og tilsvarer ikke årets netto betaling av premie.

Etter lovforslaget skal forsikringsselskapet fastsette priser og kreve inn betaling fra sine kunder på forhånd. Prisen skal også inneholde selskapets fortjenesteelement, og selskapet skal som hovedregel ikke ha adgang til å få en viss andel av et forsikringsteknisk overskudd i ettertid. Forvaltningskapitalen skal deles inn i atskilte porteføljer. Selskapet skal beholde all avkastning fra de eiendeler som svarer til selskapets ansvarlige kapital. Forslaget vil bringe livsforsikringsvirksomhet mer på linje med annen næringsvirksomhet i forhold til prising og inntjening. Selskapets fortjeneste vil avhenge av hvilket fortjenesteelement det legger inn i sine priser, og hvilken avkastning selskapet får på forvaltningen av midler som svarer til selskapets ansvarlige kapital.

Avkastningen fra de eiendeler som svarer til avsetninger for selskapets forpliktelser overfor kundene skal fordeles forholdsmessig til hver kontrakt. Dette avkastningsresultatet skal, etter fradrag for nødvendig økning av de forsikringstekniske avsetningene for kundeforpliktelser, tildeles kundene. Tildelingen skal enten være betinget, i form av tilleggsavsetninger, eller ubetinget i form av overføring av overskudd på forvaltningsresultat til kunden (normalt til premiefond).

Systemet med tilleggsavsetninger foreslås videreført. Tilleggsavsetningene foreslås knyttet sterkere til den enkelte kontrakt. Fordi overskuddsdeling som hovedregel foreslås avvirket, vil tilleggsavsetningene som hovedregel bli fullt ut kundefinansiert. Ordningen med kursreserve for finansielle omløpsmidler foreslås videreført, men det foreslås at kursreserven ikke lenger skal være kundefordelt.

For fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser foreslås det en modell som innebærer at selskapet skal ha adgang til å ta inntil 20 prosent av overskuddet fra avkastningen av kundemidlene.

Dagens krav om at fondsforsikring (unit linked) må drives i egne selskaper foreslås opphevet. De øvrige reglene for fondsforsikring blir i stor grad videreført. I forhold til kontrakter der kundemidler

forvaltes i særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg, vil det etter forslaget være stor grad av avtalefrihet med hensyn til å avtale risikoprofil for kapitalforvaltningen og varighet og nivå for en eventuell avkastningsgaranti.

Lovforslaget bygger på utredning nr. 7 fra Banklovkommissjonen, NOU 2001: 24. Lovforslaget er på enkelte punkter justert i forhold til Banklovkommissjonens utkast for å imøtekomme innspill fra forskjellige høringsinstanser. Departementet foreslår blant annet at eksisterende individuelle livsforsikringskontrakter uten investeringsvalg ikke trenger å flyttes ut i egne avviklingsselskaper, men kan beholdes i selskapet, forutsatt at de skilles ut i egen portefølje med eget regnskap. Det legges i lovforslaget også opp til at det i forskrift kan bestemmes at denne type kontrakter skal kunne forvaltes med modifisert overskuddsmodell tilsvarende den modellen som foreslås for fripoliser. Det varsles at det i forskrift vil bli gitt en viss adgang til resultatavhengig forvaltningsvederlag i tilknytning til investeringsvalg. Grensen for hvor store tilleggsavsetninger selskapene kan ha foreslås utvidet, og det legges opp til at det i forskrift gis adgang til mer fleksibel oppbygging av tilleggsavsetninger for den enkelte kontrakt. Detaljeringsgraden i lovforslaget er noe redusert i forhold til Banklovkommissjonens utkast til lovtekst. Det er, i tråd med innspill i høringen, lagt opp til noe større bruk av forskrifter.

I tillegg til forslaget til nytt kapittel 8a legges det frem forslag til en endring i forsikringsvirksomhetsloven som presiserer kravet om at det skal foretas egnethetsvurdering av styre og ledelse i selskapet når det søkes om konsesjon til å starte forsikringsselskap, og forslag til en hjemmel til å gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper. Departementet foreslår også en endring i lov om sjøtrygdslag, som innebærer at sjøtrygdslagene mulige geografiske virksomhetsområde ikke blir begrenset til ett fylke eller ti kommuner.

Proposisjonen inneholder en drøftelse av i hvilken grad livsforsikringsselskaper skal kunne tilby pensjonsordninger med begrenset forsikringselement. Etter departementets syn innebærer de relevante EØS-reglene at livsforsikringsselskaper ikke kan tilby pensjonsordninger uten et forsikringselement. Det vil i første omgang være opp til Kredittilsynet å vurdere om forsikringselementet i et konkret pensjonsprodukt vil være tilstrekkelig.

Bakgrunnen for lovforslaget beskrives i kapittel 2. Kapittel 3 inneholder en kortfattet oversikt over regulering av livsforsikring, over problemstillinger knyttet til forvaltning av pensjonsmidler, over regulering av tjenestepensjonsordninger i enkelte andre

land, og over forholdet til utenlandske tilbydere av livsforsikring inn i Norge. De viktige forslagene til omlegging av pris- og fortjenestemodell behandles i kapittel 4 og 5. I kapittel 6 drøftes forslaget til regler om kapitalforvaltning. Regelverket for forskjellige former for avsetninger og fond drøftes i kapittel 7 til 10. Regnskapsspørsmål behandles kort i kapittel 11. Fripoliser og individuelle forsikringer be-

handles i kapittel 12 og 13. I kapittel 14 drøftes i hvilken grad livsforsikringsselskaper skal kunne tilby pensjonsordninger med begrenset forsikrings-element. De øvrige lovforslagene er behandlet i kapittel 15. Det er en kort drøftelse av økonomiske og administrative konsekvenser i kapittel 16. Kapittel 17 inneholder spesialmerknader til de forskjellige bestemmelsene i lovforslaget.

2 Bakgrunn for lovforslaget

2.1 Banklovkommisjonens utredning

Blant annet på bakgrunn av Konkurranseflateutvalgets utredning (NOU 2000: 9) fikk Banklovkommisjonen følgende supplerende mandat i brev fra Finansdepartementet 13. juli 2000:

«MANDAT

Konkurranseflateutvalget har i NOU 2000: 9 utredet en rekke spørsmål knyttet til norsk finanssektors internasjonale konkurransekraft. Utvalget påpekte i sin utredning en del fordeler og ulemper som norsk finansnæring har, sammenlignet med utenlandske aktører. Utvalget har generelt ikke foretatt så omfattende gjennomgåelse av de ulike forhold som enkeltvis eller samlet sett kan skape konkurranseulemper, at det har gitt grunnlag for å komme med konkrete regelverksforslag. Dette var i samsvar med utvalgets mandat. Utvalget har gitt generelle anbefalinger om at visse forhold bør utredes nærmere, og at dette arbeidet gis høy prioritet med sikte på at norske aktører skal ha tilsvarende konkurransevilkår som utenlandske aktører har på finansmarkedet.

Finansdepartementet legger til grunn at det er behov for å foreta de gjennomgåelser av regelverket for finansinstitusjonene som konkurransefateutvalget anbefaler. Departementet ber kommisjonen foreta en slik gjennomgang, samt å fremsette forslag til regelverksendringer i tråd med konklusjonene som Banklovkommisjonen kommer til i gjennomgåelsen. Forslagene må ivareta hensynet både til konkurranse, soliditet og forbrukervern.

Et område konkurransefateutvalget særskilt peker på, er reguleringen av livsforsikringsvirksomhet. Utvalget viser til at den samlede regulering av livsforsikringsvirksomhet er bygget på en rekke enkeltreguleringer som er blitt til over tid og som samvirker med hverandre på ulike måter. Gjeldende regelverk har etter utvalgets syn etterhvert blitt omfattende og til dels uoversiktlig, og oppfølgingen av regelverket legger beslag på store ressurser.

Finansdepartementet legger til grunn at det er behov for å foreta en bred gjennomgang av regelverket for livsforsikring. Formålet med en slik gjennomgang må være å etablere et tidsmessig, helhetlig regelverk for å sikre norske selskapers rammevilkår for å møte et større innslag av internasjonal konkurranse, og for å gi

grunnlag for effektiv drift og et best mulig tilbud til kundene. I gjennomgangen må det også sees hen til de parallelle behov for revisjon av regelverket for annen forsikringsvirksomhet som gjennomgangen måtte vise. Forholdet mellom offentligrettslig regulering og kontraktsregulering bør gjennomgås. I den utstrekning det er mulig og hensiktsmessig bør reguleringsforslaget kunne sammenlignes med hovedtrekk i gjeldende rammeregler i land det er naturlig å sammenligne seg med. Forholdet til den nye lovgivningen om foretakspensjon og innskuddspensjon må gjennomgås. Av hensynet blant annet til et enhetlig regelverk må det legges vekt på å gjøre det mulig å konvertere eksisterende kontraktsmasse over til nytt regelverk.

Det skal legges vekt på å utarbeide et regelverk for livsforsikring som gir insentiver til en effektiv drift med god lønnsomhet og soliditet, som sikrer en klar fordeling av risiko og avkastning mellom kunder og eiere, gir muligheter til å utvikle nye produkter som kundene etterspør og som ivaretar viktige kundehensyn, herunder kontoføring og flytterett.

Finansdepartementet viser til at Banklovkommisjonen etter sitt mandat kan etter behov knytte til seg eksterne eksperter og/eller gjøre bruk av under- eller referansegrupper e.l., og departementet antar at det vil kunne være hensiktsmessig å gjøre bruk av slike muligheter under arbeidet. Dette forutsettes i tilfellet gjort i samråd med departementet.

Det bes om at Banklovkommisjonen oversender vurderinger og forslag i samsvar med ovenstående senest innen utgangen av første halvår 2001, og at forslagene inngår som en integrert del av Banklovkommisjonens samlede forslag i sjette utredning.»

Banklovkommisjonen avga sin utredning nr. 7, Ny livsforsikringslovgivning, 29. juni 2001. Utredningen er tatt inn som NOU 2001: 24. Ved avgivelsen hadde kommisjonen følgende medlemmer:

- Professor dr. juris Erling Selvig, leder (Universitetet i Oslo)
- Direktør Bernt Nyhagen, nestleder (Norges Bank)
- Avdelingsdirektør Hilde M. Berg (Forbrukerombudet)
- Avdelingsdirektør Olav Breck (Sparebankforeningen i Norge)

- Konst. banksjef Ottar Dalsøren (Sparebanken Sogn og Fjordane)
- Spesialrådgiver Kjersti Elvestad (Kredittilsynet)
- Direktør Grete Faremo (Storebrand ASA)
- Tekstilkjøpmann Ragnhild FUSDahl (Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon)
- Økonomisk rådgiver Eystein Gjelsvik (Landsorganisasjonen i Norge)
- Advokat Arnhild Dordi Gjønnes (Næringslivets Hovedorganisasjon)
- Ekspedisjonssjef Jan A. Halvorsen (Arbeids- og administrasjons-departementet)
- Direktør Tor Kobberstad (Finansnæringens Hovedorganisasjon)
- Advokat Øivind Fegth Knutsen (advokatfirmaet Fegth Knutsen og Finne & Co. DA)
- Avdelingsdirektør Øystein Løining (Finansdepartementet)
- Direktør Per Melsom, Oslo
- Førstebyfogd Eva Nygaard Ottesen, Oslo
- Avdelingsdirektør Erling G. Rikheim (Finansdepartementet)
- Direktør Rolf A. Skomsvold (Sparebankenes Kredittselskap A/S)
- Direktør Per Anders Stalheim (Forbrukerrådet)
- Direktør Olav Vannebo (Finansnæringens Hovedorganisasjon).
- Arbeidsgiverforeningen for Skip og Offshore-fartøyer
- Banklovkommisjonen
- Brønnøysundregistrene
- Datatilsynet
- David Forsikring
- De selvstendige kommunale pensjonskasser
- Den Norske Advokatforening
- Den Norske Aktuarforening
- Den norske Revisorforening
- Det juridiske Fakultet, Universitetet i Bergen
- Det juridiske Fakultet, Universitetet i Oslo
- Det juridiske Fakultet, Universitetet i Tromsø
- Finansforbundet
- Finansieringsselskapenes Forening
- Finansnæringens Hovedorganisasjon
- Folketrygdfondet
- Forbrukerombudet
- Forbrukerrådet
- Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
- Handelsbanken Liv
- Handelshøyskolen BI
- Kommunenes Sentralforbund
- Konkurransetilsynet
- Kredittilsynet
- Landslaget for Regnskapskonsulenter
- Landsorganisasjonen i Norge
- Likestillingsombudet
- Nord Pool ASA
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
- Norges Bank
- Norges Bondelag
- Norges Eiendomsmeglerforbund
- Norges Handelshøyskole
- Norges Ingeniørorganisasjon
- Norges Juristforbund
- Norges Kommunerevisorforening
- Norges Kooperative Landsforening
- Norges Rederiforbund
- Norges Røde Kors
- Norges Skatterevisorerers Landsforening
- Norges Skogeierforbund
- Norsk Bedriftsforbund
- Norsk Helse- og Sosialforbund
- Norsk Investorforum
- Norsk Oppgjørssentral
- Norsk Tillitsmann AS
- Norsk Boligbyggelags Landsforbund
- Norske Finansanalytikerers Forening
- Norske Finansmeglernes Forening
- Norske Forsikringsmeglernes Forening
- Norske Kredittopplysningsbyråers Forening
- Norske Liv AS
- Norske Pensjonskassers Forening

Sekretariatet ble under arbeidet med denne utredningen ledet av Arne Lyng, og bestod ellers av Kari Sjørholt, Gudrun Rogdaberg og Kari Lærum.

I forbindelse med arbeidet med kollektiv livsforsikring etablerte Banklovkommisjonen en egen arbeidsgruppe bestående av personer med god innsikt i kommersielle og tekniske problemer vedrørende kollektiv livsforsikringsvirksomhet. De ulike problemstillinger ble først behandlet i denne såkalte «Think Tank», og deretter i Banklovkommisjonen. Sentrale personer i de store livselskapene var blant medlemmene i «Think Tank».

2.2 Høring

Banklovkommisjonens utredning nr. 7 (NOU 2001: 24) ble ved Finansdepartementets brev 5. juli 2001 sendt på høring sammen med Banklovkommisjonens utredning nr. 6 (NOU 2001: 23), begge med høringsfrist 5. oktober 2001, til følgende instanser:

- Akademikernes Fellesorganisasjon
- Aksjesparererforeningen i Norge
- Aktuarkonsulenters Forum
- Alle departementene

- Norske Privatskolers Landsforbund
- Norske Siviløkonomers Forening
- Næringslivets Hovedorganisasjon
- Oljeindustriens Landsforening
- Oslo Børs
- Postbanken
- Premium Forvaltningssystemer AS
- Regjeringsadvokaten
- Riksadvokaten
- Riksrevisjonen
- Rikstrygdeverket
- Sjøassurandørenes Centralforening
- Skattebetalerforeningen
- Skattedirektoratet
- Skatterevisorenes Forening
- Sparebankforeningen i Norge
- Statistisk sentralbyrå
- Stortingets ombudsmann for forvaltningen
- Verdipapirfondenes Forening
- Verdipapirsentralen
- Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
- ØKOKRIM
- NOS Clearing
- Nærings- og handelsdepartementet
- Olje- og energidepartementet
- Regjeringsadvokaten
- Riksadvokaten
- Rikstrygdeverket
- Skattedirektoratet
- Sosial- og helsedepartementet
- Utenriksdepartementet
- Verdipapirsentralen
- ØKOKRIM

Følgende høringsinstanser har gitt merknader til Banklovkomisjonens utredning nr. 7 (NOU 2001: 24):

- Arbeids- og administrasjonsdepartementet
- Aktuarkonsulenters Forum
- Barne- og familiedepartementet
- De selvstendige kommunale pensjonskasser
- Den Norske Aktuarforening
- Finansnæringens Hovedorganisasjon
- Kommunenes Sentralforbund
- Konkurransetilsynet
- Kredittilsynet
- Landsorganisasjonen i Norge
- Likestillingsombudet
- Norges Bank
- Norske Forsikringsmeglernes Forening
- Norske Pensjonskassers Forening
- Sparebankforeningen
- Statistisk sentralbyrå

Følgende høringsinstanser har opplyst at de ikke har merknader:

- Bedriftsforbundet
- Brønnøysundregistrene
- Finansieringsselskapenes Forening
- Fiskeridepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
- Landbruksdepartementet
- Landslaget for Regnskapskonsulenter
- Norges Skogeierforbund

Departementet har etter dette mottatt nye innspill fra Kredittilsynet, Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) og Den Norske Aktuarforening.

Kredittilsynet har i et brev til departementet 16. september 2003 oversendt en intern rapport datert 10. september 2003, kalt «Tiltak for mer langsiktig forvaltning av pensjonsforsikringsmidler».

I brevet til departementet skriver Kredittilsynet blant annet følgende:

«Kredittilsynet mener rapporten inneholder verdifull analyse av viktige problemstillinger knyttet til ytelsesbaserte tjenstepensjonsordninger, og rapporten presenterer forslag som kan bidra til å legge forholdene til rette for mer langsiktig og effektiv forvaltning av pensjonsforsikringsmidlene. I arbeidet er det lagt vekt på tiltak som kan øke avkastningen av de forvaltede midler uten å svekke sikkerheten for de opp-tjente rettigheter.

Kredittilsynet vil spesielt anbefale at følgende tiltak overveies gjennomført med sikte på en mer langsiktig forvaltning av pensjonsforsikringsmidler:

- Maksimalgrensen for tilleggsavsetninger økes fra 8 til 12 prosent av premiereserven (se avsnitt 5.2 i rapporten)
- Det åpnes for at tilleggsavsetninger også kan benyttes til å dekke negativ finansavkastning (se avsnitt 5.2 i rapporten)
- Som hovedregel bør tilleggsavsetningene fortsatt benyttes som solidarisk fond (se avsnitt 5.4 i rapporten)

Kredittilsynet vil også foreslå at det utarbeides regler for en ny type langsiktig pensjonsforsikringskontrakt der foretakene og livsforsikrings-selskapene forpliktes til å la overskuddet i minst en femårsperiode inngå i et overskuddsfond. Overskuddsfondet benyttes som bufferkapital for å øke den risikobærende evne. Den vil gi en mulighet for kunder og selskaper som ønsker det til frivillig, å velge andre rammevilkår uten å gripe inn i gjeldende kontraktsforhold. Det må kunne avtales en viss minste godtgjørelse for selskapet i tillegg til andel av overskuddet etter avtaleperiodens utløp. Kontraktene kan sies

opp og evt. flyttes med to års varslingsstid. En kontrakt kan likevel ikke sies opp før det er gått tre år og vil altså da vare i minst fem år. For en ytterligere styrking av bufferkapital og risiko-bærende evne gis foretakskundene anledning til å la de allerede avsatte premiefond inngå i overskuddsfondet. Ordningen antas å ville bidra til klart økt langsiktig avkastning til beste for kunder og selskap.»

Banklovkomisjonens underutvalg, «Think Tank», behandlet Kredittilsynets rapport 6. oktober 2003, og valgte å ta den til etterretning. Banklovkomisjonen vedtok i møtet 28. oktober 2003 å ta Kredittilsynets rapport til orientering, og «Think Tanks» anbefaling til etterretning.

FNH har i brev til departementet 27. oktober 2003 gitt uttrykk for at de slutter seg til forslagene i rapporten fra Kredittilsynet.

FNH har i brev til departementet 31. oktober og 15. desember 2003 oversendt en rapport utarbeidet av det internasjonale aktuar-konsulentfirmaet Tillinghast-Towers Perrin. Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra FNH, og inneholder en kartlegging av minstekrav til forsikringselement med hovedvekt på kollektiv innskuddspensjon i Danmark, Sverige, Finland, Storbritannia, Irland og Luxembourg.

Kredittilsynet har i brev til departementet 22. april 2004 besvart en del spørsmål fra departementet om blant annet hvordan livsforsikring og tjenestetpensjonsordninger er organisert i en del andre land.

Kredittilsynet har i brev til departementet 19. mai 2004 utdypet forhold omkring den modell for en ny type langsiktig forsikringskontrakt Kredittilsynet skisserte i september 2003.

3 Kort om pensjonsforsikring

3.1 Innledning

Pensjonsforsikring utover ytelsene fra Folketrygden organiseres i Norge hovedsakelig gjennom livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. Mens livsforsikringsselskapene kan overta en rekke ulike typer av livsforsikringer, er pensjonskassenes virksomhet mer avgrenset og spesialisert. For øvrig er livsforsikringsselskaper og pensjonskasser stort sett underlagt samme regelsett. Dette er svært viktig av hensyn til å skape like konkurranseforhold mellom de to typer institusjoner. Viktige elementer i disse reglene er krav til fondering av fremtidige forpliktelser, krav om å ha ansvarlig kapital, og krav til hvordan midlene forvaltes. Nedenfor følger en kort gjennomgang av hovedtrekk i livsforsikringsvirksomhet og en kort gjennomgang av spørsmål knyttet til forvaltning av pensjonsmidler.

Når det norske regelverket skal sammenlignes med regelverket i andre land, kan det være relevant både å sammenligne regelverket for norske livsforsikringsselskaper med regelverket for livsforsikringsselskaper i andre land, og å sammenligne organiseringen av pensjonssparing i arbeidsforhold i Norge med organiseringen av pensjonssparing i andre land. Nasjonale regelverk for livsforsikringsvirksomhet må tilfredsstillende EUs regelverk for livsforsikring eller tilsvarende EØS-regler. EU har nå også, gjennom det såkalte pensjonskassedirektivet, fastsatt nærmere krav til nasjonal regulering av kollektive tjenstepensjonsordninger som ikke er organisert i livselskaper. Selv om alle landene følger EUs regelverk, er det likevel store forskjeller med hensyn til hvordan livsforsikringsvirksomhet er regulert landene imellom. I en del land er privat kollektiv pensjonssparing i arbeidsforhold ikke organisert og regulert som livsforsikring, men undergitt mer liberale regler, blant annet med hensyn til fondering og andre krav som skal gi sikkerhet for fremtidig betaling. Det kan derfor være store forskjeller mellom virksomhetsreglene for ytere av tjenstepensjoner landene imellom. De viktigste skillene går mellom om de vanligste ordningene i et land er ytelses- eller innskuddsordninger, om ordningene er undergitt kontinuerlig krav til full fondering eller ikke, om ordningene har eksterne eiere eller er eiet av kundene, og etter hvilke regler som

gjelder for finansiering av bufferkapital og fordeling av overskudd mellom kunde og selskap.

3.2 Livsforsikringsvirksomhet

De vanligste former for livsforsikring er kapitalforsikring og renteforsikring. Kapitalforsikring innebærer at en fastsatt sum penger kommer til utbetaling som en engangssum når forsikringstilfellet inntreffer. Renteforsikring innebærer normalt at en periodisk ytelse kommer til utbetaling i en nærmere angitt periode etter at forsikringstilfellet inntreffer. Forsikringstilfellet for både kapital- og renteforsikring vil typisk være dødsfall, oppnåelse av en bestemt alder, eller uførhet.

Renteforsikring kan enten være basert på definerede ytelser, der nivået på de periodiske beløpene som skal utbetales etter at forsikringstilfellet inntreffer (typisk nådd pensjonsalder) er fastsatt, eller på definerte innskudd, der det betales inn fastsatte innskudd hvert år i en nærmere bestemt periode. For innskuddsbaserte ordninger vil størrelsen på de periodiske utbetalingene i utbetalingsperioden avhenge av summen av innskuddene og oppnådd avkastning i spareperioden.

Overtakelse av forpliktelser etter avtale om livsforsikring regnes som livsforsikringsvirksomhet, og krever konsesjon. Konsesjon kan gis til livsforsikringsselskaper og til pensjonskasser. Det kan gis konsesjon til å tilby forskjellige typer livsforsikringsvirksomhet. Den viktigste konsesjonsklassen er alminnelig livsforsikring, som blant annet omfatter kollektiv eller individuell kapitalforsikring, kollektiv eller individuell livrente- og pensjonsforsikring, og forsikring mot uførhet, jf. forskrift 18. september 1995 nr. 797 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling.

Et viktig formål med reguleringen av livsforsikringsselskaper er at selskapene skal være i stand til å oppfylle sine forpliktelser overfor de forsikrede langt inn i fremtiden. Dette leder blant annet til krav om fondering, krav til kapitalforvaltningen, kapitalkrav og offentlig tilsyn med virksomheten. Et annet viktig hensyn er hensynet til at avtalene med kundene blir rimelige. Dette er blant annet søkt iva-

Tabell 3.1 Forvaltningskapital i mill. kr. for norske livsforsikringselskaper

	Uten investerings- valg	Med investerings- valg	Sum	Prosent av sum kollektive og individuelle
Foretakspensjon	169 980		169 980	41,5
Innskuddspensjon	116	516	632	0,2
Kommunale ordninger	133 867		133 867	32,7
Sum kollektive ordninger	303 963	516	304 479	74,4
Individuelle forsikringer	87 447	17 341	104 788	25,6
Sum kollektive og individuelle	391 410 (95,6 pst.)	17 857 (4,4 pst.)	409 267	100,0

(6 selskaper med «tilknyttede» unit-link selskaper, unntatt Oslo kommunes pensjonsforsikringsselskap. Tall innhentet av Kredittilsynet fra selskapene pr. 31.12.2003)

retatt gjennom bestemmelser i lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven).

Et livsforsikringsselskaps plikt til å levere en definert periodisk pensjonsytelse fra og med et avtalt fremtidig tidspunkt skal reflekteres i selskapets regnskap (balanse) som en forpliktelse. Minstekravet til hvor stor denne forpliktelsen skal være i regnskapet på et gitt tidspunkt, er basert på diskontering av de fremtidige ytelsene etter en rentesats. Myndighetene stiller krav om at den rentesatsen som brukes ikke må være for høy. Dette bidrar til å sikre at forsikringsselskapene får tilstrekkelig store avsetninger i forhold til sine fremtidige forpliktelser.

For at selskapet skal være solvent, må disse avsetningene for fremtidige forpliktelser motsvares av eiendeler. Selskapets eiendeler, utover eiendeler som svarer til ansvarlig kapital, kommer fra innbetaling av premier og avkastning på innbetalte premier. Når selskapet beregner hvor stor premie det må kreve inn for å levere en fremtidig utbetaling, legger det til grunn en viss avkastning av de innbetalte premiene. Denne renten omtales også som den avkastning selskapet garanterer overfor sine kunder. Settes denne garanterte renten høyt, vil selskapet kreve mindre i premier, men samtidig vil selskapet da måtte ha en høy avkastning på forvaltede midler. Myndighetene stiller krav til at den rentesatsen som brukes for denne beregningen, ikke er for høy. Dette bidrar til sikkerhet for oppfyllelse av inngåtte avtaler.

I fondsforsikring, også kalt unit linked forsikring eller forsikring med investeringsvalg, velger kunden hvordan midlene skal plasseres. Pensjonsforsikring med definerte innskudd kombineres gjerne med investeringsvalg. I slike forsikringsordninger blir kravet til forsikringsselskapets avsetninger bare en funksjon av verdien av de aktive innbetalte premie er plassert i.

Livsforsikringsvirksomhet kan deles inn i kol-

lektiv livsforsikring og individuell livsforsikring. Norske livsforsikringsselskaper forvalter som nevnt foran, til sammen noe over 400 milliarder kroner, og 74 prosent av dette er knyttet til kollektive avtaler. Litt over halvparten av midlene knyttet til kollektive avtaler er knyttet til kollektive avtaler i privat sektor, mens resten er knyttet til kommunale ordninger (se tabell 1). Kollektive ordninger i kommunal sektor er knyttet opp mot tariffavtalene i kommunal sektor. Stortinget har nylig vedtatt egne lovregler for denne type livsforsikringsvirksomhet, som legger forholdene til rette for at livsforsikringsselskaper skal kunne konkurrere om å levere denne type pensjonsprodukter.

En del livsforsikringsprodukter er skattefavisert, hovedsakelig slik at det gis skattemessig inntektsfradrag for premie uten at innbetalt premie regnes med som inntekt på den forsikredes hånd. Vilkaene for skattefavisering av kollektive pensjonsordninger fremgår av lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven) og lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven). De aller fleste kollektive avtaler om pensjonsforsikring i arbeidsforhold i privat sektor faller innenfor vilkaene i foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven.

Mens foretakspensjonsloven i store trekk videreførte tidligere rammer for skattefavisering av ytelsesbaserte ordninger, innebar innskuddspensjonsloven nye alternativer for å tilby skattefaviserte tjenstepensjonsordninger i arbeidsforhold. Denne utvidelsen av det mulige produktspekteret har blant annet ført til at det er viktigere for kundene å kunne sammenligne forskjellige alternativer for skattefaviserte tjenstepensjonsordninger. Et arbeidsgiverforetak som vurderer å innføre en skattefavisert kollektiv pensjonsordning, kan velge mellom pensjonsordning med definerte ytelser (foretakspensjon) eller definerte innskudd (inn-

skuddspensjon), og mellom forvaltning uten investeringsvalg (såkalt alminnelig forvaltning, det betyr at selskapet velger investeringene), forvaltning med investeringsvalg for foretaket, eller forvaltning med investeringsvalg for den forsikrede. Når foretaket eller forsikrede har investeringsvalg, er det også adgang til å avtale at selskapet skal garantere en viss avkastning.

Den absolutte største andelen av midler er knyttet til forsikring med fastsatte ytelser og alminnelig forvaltning. Som det fremgår av tabell 3.1 er bare 4 prosent av midlene knyttet til forsikring med investeringsvalg.

3.3 Forvaltning av pensjonsmidler

Pensjonsforsikring innebærer at det betales inn premie i yrkesaktive år, med sikte på utbetaling etter oppnådd pensjonsalder. Dersom en bedrift med bare unge arbeidstakere inngår en pensjonsforsikringsavtale, vil det kunne gå svært lang tid mellom første innbetaling av premie og første utbetaling av pensjon. I en pensjonsordning som består av både arbeidstakere og pensjonister, vil det hele tiden bli betalt inn premie for arbeidstakerne og betalt ut pensjon til pensjonistene. Ettersom en pensjonsordning løper i tid, vil forholdet mellom yrkesaktive og pensjonister, og forholdet mellom innbetalinger av premie til, og utbetalinger av pensjoner fra, ordningen, endres. I ordninger der mange medlemmer nærmer seg pensjonsalder vil det normalt være bygget opp store premiereserver.

Tidshorizonten for forvaltning av innbetalte midler i en pensjonsordning vil avhenge av forventet tid frem til utbetaling. Hovedtyngden av midler satt av til alderspensjon vil normalt bli innbetalt sent i det enkelte medlems yrkesaktive karriere. Pensjonsordninger vil ofte bestå av uføre- og etterlattedekning i tillegg til alderspensjon. Mens tidshorizonten for etterlattepensjon normalt vil være lang, vil tidshorizonten for uførepensjon normalt være kort. Blant annet avhengig av forholdet mellom omfanget av de forskjellige typer deknninger kan det, ut fra dette, anslagsvis antas at tidshorizonten for forvaltning av midler i kollektive pensjonsordninger i snitt vil kunne bli ca. 15–20 år. Over en så lang tidsperiode vil relativt små endringer i årlig avkastning, og relativt små endringer i kostnader som belastes ordningen, kunne få stor betydning for hvor mye pensjon man får i forhold til innbetalte premier. Dette leder til spørsmål om hvordan pensjonsmidler bør forvaltes med sikte på best mulig avkastning på lang sikt.

Det er vanligvis en sammenheng mellom forventet avkastning og risiko, slik at høy forventet avkastning er forbundet med høy risiko, mens man er sikrere på å oppnå forventet avkastning hvis man setter sammen eiendelene slik at forventet avkastning blir lav.

Livsforsikringsselskapene plasserer stort sett de midlene de forvalter i egenkapitalinstrumenter, fremmedkapitalinstrumenter og fast eiendom. Avkastningen fra egenkapitalinstrumenter (typisk aksjer) regnes generelt som mer usikker enn avkastningen fra fremmedkapitalinstrumenter (typisk obligasjoner) og fast eiendom. Det antas også ofte at egenkapitalinstrumenter har høyere forventet avkastning enn de andre typene aktiva. Erfaring, særlig fra USA i perioden 1900 til 2003, viser at over tilstrekkelig lange tidsperioder har avkastningen fra aksjer vært høyere enn avkastningen fra sikre obligasjoner. Samtidig viser erfaringen at avkastningen fra aksjer er mer usikker enn avkastningen fra obligasjoner, og at det er mange kortere tidsperioder hvor avkastningen fra aksjer har vært lavere enn avkastningen fra obligasjoner. Blant annet ut fra dette har det blitt vanlig å anta at avkastning fra aksjer og andre egenkapitalinstrumenter er forventet høy, men usikker, mens avkastning fra sikre obligasjoner og andre fremmedkapitalinstrumenter med god kredittvurdering er forventet lav, men mer sikker. Det er en utbredt oppfatning i mange investormiljøer at en høy aksjeandel egner seg bedre ved langsiktig enn ved kortsiktig sparing. En årsak til dette kan være at forskjellen i risiko mellom aksjer og obligasjoner antas å avta noe på lengre sikt. Det er imidlertid svært vanskelig å teste slike sammenhenger på lang sikt med empiri. Det datagrunnlaget som foreligger gir et meget begrenset utvalg av lange tidsperioder, det er for eksempel bare fem uavhengige 20-årsperioder i den perioden man har data for. Historiske data gir videre ingen sikre prognoser for fremtiden. Man kan derfor ikke være sikker på at avkastningen fra egenkapitalinstrumenter i årene fremover alltid kan forventes å være høyere enn avkastningen fra fremmedkapitalinstrumenter bare tidsperiodene blir lange nok.

Investeringsstrategier og aktivaallokering for pensjonsfond er blant annet drøftet av professor B. Espen Eckbo i en rapport som er tatt inn som vedlegg 3 i NOU 1998: 10 Fondering av folketrygden. Han påpeker blant annet at man, når man vurderer sammensetning av aktiva, må skille mellom såkalt «shortfall» risiko, som er sannsynligheten for at aksjeavkastningen vil falle under en viss størrelse, og hvor stort «shortfall» eller tap investoren kan bli utsatt for, og skriver blant annet følgende i rapporten:

«Shortfall risiko er sannsynligheten for at aksjeavkastningen vil falle under en gitt størrelse, som for eksempel den risikofrie renten. Siden forventet avkastning på aksjer er høyere enn den risikofrie renten, følger det riktignok at sannsynligheten for at aksjen gir en totalavkastning som er lavere enn den risikofrie renten synker med investeringsperiodens lengde. (...)

Imidlertid er shortfall risiko et urimelig risikobegrep. Grunnen er at dette begrepet fullstendig ignorerer hvor stort shortfall investoren kan oppleve. For eksempel, anta at avkastningsraten har kun to mulige utfall, + 20 % eller – 20 % pr. år. Det første året kan en således tape 20 % av initialinvesteringen, det andre året kan investeringen ha sunket til [med] 36 % av initial verdi, osv., slik at det over 20 år er mulig å ha tapt 99 % av initialinvesteringen. Begrepet shortfall risiko gjør ingen forskjell mellom et tap på 20 % det første året og 99 % etter tyve år; begge muligheter representerer et shortfall i forhold til den risikofrie renten.

En mer elegant måte å vise at aksjeinvesteringer ikke blir mindre risikable ved økende tidshorisont er ved å beregne hva det koster å forsikre seg mot shortfall risiko. Under påstanden i In The Vanguard skulle denne kostnaden synke med tidshorisonten. Det motsatte er imidlertid tilfellet. Det er lettest å se dette dersom en bruker analogien mellom en forsikringspolise og en salgsopsjon.» (NOU 1998: 10 s. 344)

Professor Eckbo påviser deretter gjennom et regneeksempel basert på opsjonsprisingsteori hvordan kostnaden ved å forsikre seg mot fall i aksjeverdier øker med økende tidshorisont.

Som nevnt over er det krav om at et forsikrings-selskaps forpliktelser er fondert. Dette er et grunnleggende soliditetskrav. I ordninger der selskapet ikke garanterer et visst ytelsesnivå, men bare er forpliktet til å gi de ytelser som følger av innbetalt premie og avkastningen på de investeringer kunden eller forsikrede har valgt, vil fonderingskravet ikke innebære noen markedsrisiko for selskapet. Motsatt vil fonderingskravet, i ordninger der et visst nivå på de fremtidige ytelsene er fastsatt og garantert, innebære at selskapet hele tiden må påse at aktivasiden vokser i takt med passivasiden. Aktivasiden kan bare vokse gjennom innbetaling av premie, avkastning på tidligere innbetalte midler, eller innbetaling av ny ansvarlig kapital. Dersom aktivasiden ikke vokser i takt med passivasiden, vil selskapets ansvarlige kapital bli redusert, og selskapet vil eventuelt (i verste fall) bli satt under ofentlig administrasjon dersom den ansvarlige kapital faller under angitte minstegrenser.

I innskuddspensjonsordninger der selskapet ikke garanterer et visst ytelsesnivå, men pensjonsnivået avhenger av oppnådd avkastning på innbetalte premier over tid, er selskapet normalt uten risiko for den årlige avkastningen. I slike ordninger er det vanlig at kunden eller den forsikrede velger aktivasammensetning. Når den forsikrede selv velger aktivasammensetning, vil den som velger også ha risikoen for konsekvensene av valget. Når foretaket eller den forsikrede har investeringsvalg, vil disse ofte velge en aktivasammensetning med høy risiko og høy forventet avkastning tidlig i pensjonssparingen, og en mer forsiktig sammensetning av aktiva nærmere pensjonsalderen. Behovet for mer forsiktig forvaltning nærmere pensjonsalderen er blant annet reflektert i innskuddspensjonsloven § 3–2 a tredje ledd, som legger opp til at «pensjonskapitalen for medlemmer med få år igjen til pensjonsalder blir forvaltet på en særlig betryggende måte».

I ordninger med kontraktfastsatte forpliktelser hvor kunden ikke har investeringsvalg, vil selskapet hele tiden måtte forholde seg til utviklingen i aktivasiden. Selskapet får risikoen for at det hele tiden har aktiva som motsvarer passivasiden. Premiene i slike ordninger er som nevnt beregnet ut fra en forutsetning om at selskapet oppnår en viss avkastning på de innbetalte midler. Dersom selskapet ikke oppnår denne garanterte avkastningen, må det i utgangspunktet selv dekke manglende avkastning. Manglende garantert avkastning ned til null prosent kan imidlertid dekkes av tilleggsavsetninger. Dette innebærer at tilleggsavsetningene (som er en del av de forsikringsmessige avsetningene som tilhører kundene) beskytter selskapenes egenkapital. Dersom selskapene skal kunne ta høy risiko i kapitalforvaltningen i ytelsesordninger med alminnelig forvaltning, uten å utsette sin egenkapital for høy risiko, bør selskapene prinsipielt sett tilby lav garantert avkastning og sette av høye tilleggsavsetninger. Dersom kundene er interessert i at selskapene skal ta høy risiko i sin kapitalforvaltning, burde kundene også akseptere slike vilkår. Det må i alle tilfelle være konsistens mellom ønsket risikonivå, garanti og blant annet tilleggsavsetninger. Lav garantert avkastning og høye tilleggsavsetninger vil imidlertid føre til at premiene blir høye, og til at det (på kort sikt) blir mindre obligatorisk tilbakeføring av overskudd til kundene. Gjennom dialog med selskapet kan store kunder selv ha innflytelse på selskapets oppbygging av buffere i form av tilleggsavsetninger. Dersom kundene ønsker høyest mulig garantert avkastning, og lavest mulige avsetninger til tilleggsavsetninger (dvs. høyest mulig tilbakeføring av overskudd), kan dette tyde på at kundene i ytelsesordninger er mer opptatt av kostnade-

ne på kort sikt enn mulighetene for høyere avkastning og lavere premier på lang sikt. I den grad avsetningene til tilleggsavsetninger bestemmes etter forutgående samtaler mellom de store kollektivkundene og selskapene, bestemmes også risikobildeste porteføljen skal forvaltes etter gjennom slike samtaler.

Differansen mellom den avkastning selskapene har garantert, og den avkastning de kan forvente å oppnå på de midlene de forvalter, er blitt vesentlig mindre i løpet av de siste årene. Det er derfor blitt langt større fokus på den risikoen selskapene har påtatt seg gjennom den avkastningsgarantien de har gitt på kontrakter med fastsatte ytelser som forvaltes uten investeringsvalg. Ved forskriftsendring høsten 2003 ble høyeste tillatte rentegaranti for kollektive ordninger satt ned til 3 prosent med virkning for premier som betales etter 1. januar 2004. Det tar imidlertid tid før en slik endring får virkning på selskapenes portefølje, og forskjellen mellom livselskapenes garanterte rente og det alminnelige rentenivået er nå historisk lav på grunn av det lave nominelle rentenivået i Norge og internasjonalt.

Både lav forventet avkastning og økt risiko for livselskapene bidrar til å øke prisen på pensjonsordninger med fastsatte ytelser. Det er fra flere hold påpekt at dette vil kunne føre til at foretak i større grad vil velge å tilby innskuddspensjonsordninger i stedet for ordninger med ytelsesbasert pensjon. Kredittilsynet har i brev til departementet 16. september 2003 oversendt en intern prosjektrapport med en nærmere analyse av problemstillinger knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger. Kredittilsynet har i brevet og rapporten også skissert en ny type langsiktig pensjonsforsikringskontrakt. I et nytt brev til departementet 19. mai 2004 har Kredittilsynet utdypet forhold omkring sin skisse til en ny type langsiktig pensjonsforsikringskontrakt. Kredittilsynet legger opp til at denne type kontrakt skal være regulert gjennom egne lov- og forskriftsbestemmelser. I et vedlegg til brevet 19. mai har Kredittilsynet også angitt hvor de ser for seg behov for unntak og særregler i forhold til lovutkastet, i forhold til de nylig vedtatte reglene om flytting av livsforsikringskontrakter, og i forhold til reglene i foretakspensjonsloven.

Det Kredittilsynet har skissert, er en form for ytelsesbasert pensjonsordning der selskapets risiko for avkastningen på de forvaltede midler er søkt redusert. Viktige elementer i den skisserte kontrakten er at foretakene og selskapene forplikter seg til å la overskuddet i minst en periode på fem år inngå i et overskuddsfond, som igjen brukes som bufferkapital for å øke selskapets evne til å bære risiko i kapitalforvaltningen. I samme femårsperiode skal foretaket binde seg til ikke å flytte forsikringen

til et annet selskap. Innenfor gjeldende rett og de lovregler departementet foreslår i denne proposisjonen vil det være vid adgang til å velge forskjellige former for deling av risiko mellom selskap og forsikringstaker. Foretakspensjonsloven § 11–1 inneholder for eksempel regler for foretakspensjon med investeringsvalg, som er en ytelsesordning der risikoen for avkastningen på forvaltede midler i utgangspunktet ligger på foretaket, og ikke på forsikringsselskapet. Denne risikofordelingen kan imidlertid modifiseres ved at selskapet, mot betaling, gir en eller flere avkastningsgarantier. Det kan avtales garantier som er ettårige, garantier som løper over lengre perioder, for eksempel fem år, og kombinasjoner av slike garantier. Selskapet vil, dersom det gir en eller flere avkastningsgarantier, antagelig også legge begrensninger på foretakets investeringsvalg. Etter gjeldende rett og de lovregler departementet foreslår, må en ytelsesbasert ordning hele tiden være fullt ut fondert i forhold til de ytelser som er garantert. Kredittilsynet har i sin skisse også forutsatt at forsikringsforpliktelsen skal være fullt fondert til enhver tid. Kredittilsynet har i sin skisse blant annet lagt til grunn at selskapet skal kunne dekke manglende avkastning ved å trekke på foretakets premiefond. Adgangen til bruk av premiefond er regulert i foretakspensjonsloven. Etter foretakspensjonsloven § 11–1 skal et forsikringsselskap «straks kreve at differansen blir dekket ved overføring fra premiefondet» dersom avkastningen på investeringsporteføljen i en regnskapsperiode ikke blir så stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget, med mindre differansen dekkes gjennom avkastningsgaranti.

Det foreligger ikke noen ferdig utredning av Kredittilsynets forslag. Utkast til de regler Kredittilsynet antar vil være nødvendige, er heller ikke utformet. Departementet legger opp til å be Banklovkommisjonen om å foreta en nærmere vurdering av det forslaget Kredittilsynet har skissert, sett i sammenheng med de lovregler som er nevnt ovenfor, og flyttereglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8c.

3.4 Kort om regulering av tjenestepensjonsordninger i enkelte andre land

Etter forespørsel fra departementet har Kredittilsynet, blant annet gjennom CEIOPS, komiteen for europeiske tilsynsmyndigheter for forsikring og tjenestepensjon, innhentet nærmere opplysninger om hvordan tjenestepensjonsordninger er regulert i stater som omfattes av EØS-avtalen.

Kredittilsynet opplyser i brevet blant annet følgende om strukturen for tjenestepensjonsordninger og om krav til fondering av pensjonsforpliktelseser:

«Når det gjelder strukturen blant de institusjoner som etablerer og forvalter frivillige tjenestepensjonsordninger er det noen interessante trekk.

I Norge, Sverige og Danmark er livsforsikringsselskapene store forvaltere av frivillige tjenestepensjonsordninger i motsetning til de øvrige landene i EØS-området der pensjonskassene er de største forvalterne. Ytelsesbaserte pensjonsordninger er fram til nå det dominerende pensjonsprodukt i Norge og Sverige. I Danmark er innskuddsbaserte ordninger desidert mest benyttet dog likevel slik at disse har rentegaranti slik at det er pensjonsforvalteren som er ansvarlig for at rentegarantien oppfylles. I Sverige er også konseptet med «booking reserve» mye benyttet, jf. beskrivelsen på side 3.

Selv om livsforsikringsselskapene i de tre nordiske land er de største forvaltere av tjenestepensjonsordninger, er regelverket for forvaltning av disse ordningene meget forskjellig. Dette gjelder spesielt regelverket rundt bygging og anvendelse av bufferkapital og regelverket for den risiko egenkapitalen står og betjening av denne.(...)

I Norge, Sverige og Danmark oppfattes rentegarantien slik at minstekravet til tekniske avsetninger til enhver tid skal være basert på den garanterte renten. De fleste land som har svart skriver at de ikke har rentegaranti men en ytelsesgaranti. Dette betyr at det er den ansvarshavende aktuar som skal beregne størrelsen på de tekniske avsetninger – basert på anerkjente aktuarmessige prinsipper. Disse prinsipper kan i noen land godkjennes av tilsynsmyndighetene og i andre land kan det være aktuarprofesjonen selv som godkjenner reglene.

Det er også viktig å registrere at når en snakker om full fondsdekning gjelder dette når de tekniske avsetningene er beregnet med utgangspunkt i den garanterte renten og i det tilfellet når anerkjente aktuarmessige prinsipper er benyttet.

Basert på de svarene vi har mottatt ser det ut til at det er UK, Irland og i noen grad Belgia som tillater midlertidig underdekning.»

Forskjeller i regler om fondering mv. kan igjen ha betydning for hva slags aktivasammensetning som velges. I Storbritannia er det for eksempel slik at avsetningsreglene for pensjonsordninger favoriserer en høy aksjeandel i ordningen, noe som naturlig leder til at pensjonsordningene plasserer en meget stor andel av sine midler i aksjer. På bak-

grunn av stor usikkerhet med hensyn til om pensjonsordninger som er undergitt slike mer liberale regler vil være i stand til å kunne oppfylle pensjonsløftene, er det i Storbritannia også nylig foreslått innført en statlig garantiordning for private pensjonsfond. Dette for å bidra til å sikre at medlemmene i ordningene vil få de forventede utbetalinger i fremtiden.

Med hensyn til regelverk for overskuddsdeling opplyser Kredittilsynet blant annet følgende:

«Svarene fra samtlige land viser at overskudd primært skal benyttes til å bygge ulike typer bufferfond for å sikre en effektiv og god forvaltning av pensjonsmidlene. Vi kan videre lese av svarene at der en tillater at pensjongiveren kan betjene egenkapitalen har en sørget for et regelverk som gjør at egenkapitalen må stå samme risiko i kapitalforvaltningen som pensjonskapitalen. En unngår dermed den situasjonen vi har i Norge der eierne kan skjerme egenkapitalen ved å endre aktivasammensetningen av pensjonskapitalen.»

Kredittilsynet opplyser også at samtlige land svarer at der en har produkter med rentegaranti, dekkes kostnadene for rentegarantien ved at overskuddet reduseres.

3.5 Livsforsikringsselskap med hovedsete i annen EØS-stat

De generelle EØS-reglene om fri tjenesteyting innebærer at livsforsikringsselskaper med hovedsete i annen EØS-stat kan tilby forsikringsprodukter til personer og foretak i Norge gjennom filial i Norge eller gjennom grensekryssende virksomhet direkte fra en annen EØS-stat.

Kollektive tjenestepensjonsordninger som oppfyller vilkårene i foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, vil som nevnt over være skattefaviserte. Noen former for individuelle pensjonsforsikringer som tifredsstiller vilkår angitt i skatteregelverket vil også være skattefaviserte. Norske regler hindrer ikke at foretak eller personer i Norge kjøper produkter som oppfyller vilkårene for skattefavisering i de nevnte reglene fra forsikringsselskap med hovedsete i annen EØS-stat. Men det er i dag i tillegg et vilkår for skattefavisering at forsikringsordningen tilbys gjennom en filial i Norge av det utenlandske forsikringsselskapet.

Uavhengig av om et forsikringsprodukt er skattefavisert eller ikke, kan det i denne sammenheng reises spørsmål ved i hvilken grad enkelte av

de foreslåtte nye reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8a vil kunne få anvendelse overfor forsikringsselskaper med hovedsete i annen EØS-stat.

Utenlandske forsikringsselskaper vil være undergitt virksomhetsreglene i sitt hjemland, også i forhold til eventuell virksomhet utøvet i Norge. Det følger av EØS-reglene som svarer til EUs konsoliderte livsforsikringsdirektiv (parlaments- og rådsdirektiv 2002/83/EC) artikkel 10, at hjemstaten har eksklusiv kompetanse til å regulere soliditetsmessige forhold («The financial supervision of an assurance undertaking, including that of the business it carries on either through branches or under the freedom to provide services, shall be the sole responsibility of the home Member State»). Norske virksomhetsregler som regulerer soliditet vil ikke gjelde overfor selskaper med hovedsete i annen EØS-stat som utøver virksomhet i Norge. Motsatt vil i utgangspunktet vertslandsregler som regulerer markedsmessige forhold også gjelde for tjenesteytere etablert i andre stater.

Det følger av EØS-avtalen artikkel 36 at det i utgangspunktet ikke er tillatt med restriksjoner på adgangen til å yte tjenester over landegrensene i EØS-området (for eksempel restriksjoner på forsikringsselskapers adgang til å tilby tjenester over landegrensene). Det gjelder lignende regler for etableringsadgangen (for eksempel forsikringsselskapers adgang til å etablere seg med filial i Norge), jf. EØS-avtalen artikkel 31. Ikke-diskriminerende restriksjoner kan likevel anses som lovlig dersom formålet med tiltaket er å ivareta et «allment hensyn»

(som for eksempel forbrukervern eller konkurranseforhold) og det aktuelle tiltaket faktisk er egnet til å ivareta et slikt hensyn. I tillegg må ikke tiltaket gå lenger enn nødvendig for å ivareta det aktuelle hensynet, og det forhold man ønsker å regulere må ikke være gjenstand for harmoniserte regler på fellesskapsnivå. Hvorvidt de foreslåtte virksomhetsreglene i kapittel 8a vil kunne få anvendelse overfor forsikringsselskaper med hovedsete i andre EØS-land, vil således bero på en forholdsvis sammensatt vurdering. Denne vurderingen vil også kunne variere i forhold til hvilke virksomhetsregler det dreier seg om. Enkelte forhold (som for eksempel regler om forsikringsmessige avsetninger) er også regulert i EØS-direktivene om forsikring, og forsikringsselskaper fra andre EØS-land vil således neppe kunne pålegges å oppfylle norske regler om dette. Andre forhold er ikke regulert på fellesskapsnivå, jf. for eksempel reglene om pristariffer. I den grad regelverket i slike tilfeller kan oppfattes som en «restriksjon», må det foretas en mer konkret vurdering av hvorvidt regelverket er et proporsjonalt tiltak for å ivareta et allment hensyn, jf. ovenfor.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at regelverkets anvendelse overfor foretak med hovedsete i annen EØS-stat reguleres nærmere i forskrift. Det vises til at dette også er den lovtekniske løsning som er valgt ved reguleringen av EØS-foretak i forhold til de øvrige kapitlene i forsikringsvirksomhetsloven, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 2–4 tredje ledd og forskrift 22. september 1995 nr. 827 om forsikringstjenesteytelser og etablering av filial med hovedsete i annen stat i EØS § 10.

4 Pristariffer og premieberegning

4.1 Gjeldende rett

4.1.1 Premieberegning

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 7–6 skal et forsikringsselskap benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som overtas og i forhold til selskapets økonomi. Premiene skal være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtaler. Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de premier som benyttes er i samsvar med dette.

I § 7–6 annet ledd er Kongen (delegert til Finansdepartementet) gitt hjemmel til å gi nærmere regler om det tekniske beregningsgrunnlaget for premien mv. Slike regler er gitt ved forskrift 10. november 1994 nr. 1000 om meldeplikt for forsikringstekniske beregningsgrunnlag. Kongen (delegert til Finansdepartementet) kan videre gi regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet kan benytte i beregningsgrunnlaget. Ved forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring, er det blant annet gitt regler om maksimal grunnlagsrente. Fra og med 1. januar 2004 er maksimal grunnlagsrente for kollektive forsikringskontrakter 3 prosent for alle premier som betales etter 1. januar 2004. Dette gjelder uavhengig av når kontrakten ble inngått. Bestemmelsen innebærer at når selskapene skal beregne premien i livsforsikring, kan de ikke legge til grunn en forventet avkastning av forvaltet kapital som er høyere enn 3 prosent p.a. Det er gjort enkelte unntak fra bestemmelsen om en maksimalgrense på 3 prosent, blant annet for individuelle livsforsikringskontrakter inngått før 29. november 1993.

Etter §§ 7–6 tredje ledd kan Kongen (delegert til Finansdepartementet) gi regler om at livsforsikringsselskaper ved premieberegningen skal skille mellom risikodelen, sparedelen og omkostningsdelen. Dette er gjort ved forskrift 21. november 1989 nr. 1169 om skille mellom risiko-, spare- og omkostningsdelen av premien. Omkostningsdelen vil være den del av premien som skal dekke selskapets kostnader ved forvaltningen og administrasjonen av kontrakten. Risikodelen vil være den del av premien som skal dekke kontraktens andel av selskapets udekkede risiko ved død (og eventuelle andre risikoer selskapet har påtatt seg å dekke). Sparedelen

av premien vil være den del av årspremien som ikke går med til å dekke årets risiko og kostnader. Sparedelen beregnes ut fra den grunnlagsrente som er fastsatt for kontrakten, og som gir uttrykk for hvilken fremtidig årlig avkastning på midlene knyttet til kontrakten selskapet har lagt til grunn. Som nevnt kan denne grunnlagsrenten i kollektive livsforsikringskontrakter ikke være høyere enn 3 prosent p.a. for premier som forfaller etter 1. januar 2004. Sparedelen utgjør den avsetning til forsikringsfondet som årlig må gjøres for å sikre at selskapet over tid bygger opp tilstrekkelige avsetninger til å kunne dekke sine forpliktelser i henhold til kontrakten.

Utgangspunktet for løpende livsforsikringskontrakter er at det beregningsgrunnlaget som lå til grunn ved inngåelsen av kontrakten, ligger fast. Dette betyr at de grunnlagene som henholdsvis spare-, omkostning- og risikodelen av premien beregnes ut fra, vil være de samme. Dette gjelder imidlertid ikke kostnadstariffen (omkostningsdelen av premien). Praksis har vært at denne endres ofte, blant annet ved at den G-reguleres. Slik G-regulering har vært begrunnet i den vanlige lønns- og kostnadsutviklingen i selskapet. Spare- og risikodelen av premien ligger fast, med mindre det foreligger vesentlige endringer i de forutsetninger selskapet har lagt til grunn ved premieberegningen, eller ved markedsforholdene. En slik endring kan for øvrig ikke gjennomføres uten Kredittilsynets samtykke, og uten at forsikringsvilkårene inneholder en klausul om at slik endring kan finne sted.

Forskrift 10. november 1994 nr. 1000 om meldeplikt for forsikringstekniske beregningsgrunnlag er fastsatt med hjemmel i forsikringsvirksomhetsloven § 7–6. Etter forskriftens § 2, jf. § 3, plikter selskapet å gi melding til Kredittilsynet om det forsikringstekniske beregningsgrunnlag som ligger til grunn for beregning av premie. Kredittilsynets oppgave er i så måte å kontrollere de beregningsgrunnlag selskapene har fastsatt. Kredittilsynet foretar imidlertid ingen forhåndskontroll av beregningsgrunnlaget. Etter § 7–6 siste ledd er Kongen (delegert til Finansdepartementet) gitt hjemmel til å forby bruk av premier som Kongen finner enten ubetyggende (det vil si at de ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til for eksempel de avsetninger som selskapet må ha for å oppfylle sine forpliktelser), eller

urimelige (det vil si at premiene for eksempel er urimelig høye). For øvrig føres tilsyn med livsforsikringsselskaper etter lov 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel mv. (kredittilsynsloven), jf. denne lovs § 1 første ledd nr. 4.

4.1.2 Fordeling av selskapets kostnader

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 7–5 skal et forsikringsselskaps kostnader fordeles på en rimelig måte mellom de bransjer som inngår i selskapets virksomhet og mellom kontraktene i en bransje. Bestemmelsen har betydning for reglene om premier og premieberegning ettersom premien skal inneholde et beregnet kostnadselement, jf. ovenfor avsnitt 4.1.1.

Reglene om fordeling av kostnader i § 7–5 gjelder både ved fastsettelsen av beregnede kostnader som del av premien, og ved fordelingen av selskapets faktiske kostnader. Dersom selskapets faktiske kostnader blir lavere enn beregnet, vil det foreligge et overskudd som skal fordeles. Dersom kostnadene viser seg å bli høyere enn beregnet, foreligger et kostnadsoverforbruk som belastes kundene ved at overskuddet på kontraktene reduseres, se omtalen av gjeldende regler om overskudd i avsnitt 5.1.

Kredittilsynet skal etter forsikringsvirksomhetsloven § 7–5 annet ledd føre kontroll med selskapets kostnadsfordeling, og kan også fastsette nærmere regler for fordelingen. Slike regler er gitt ved forskrift 21. november 1989 nr. 1167 om fordeling av kostnader, tap, inntekter, fond mv. mellom forsikringsselskaper i konsernforhold og mellom bransjer og kontrakter i et forsikringsselskap. Etter forskriftens § 2 skal kostnader som direkte knytter seg til en bestemt bransje, henføres til denne bransjen. Andre kostnader, det vil si selskapets generelle driftskostnader, skal fordeles mellom bransjene i den utstrekning den enkelte bransje reelt har belastet selskapets administrasjon eller andre fellesfunksjoner. Etter § 3 skal kostnadsdelen av premien reflektere disse prinsippene. Selskapets finanskostnader skal etter forskriftens § 4 som hovedregel fordeles mellom de ulike bransjer i forhold til størrelsen på de forsikringstekniske avsetninger for kontraktene i den enkelte bransje.

4.1.3 Forsikringsteknisk overskudd

Forsikringsteknisk overskudd oppstår noe forenklet ved at premietariffer og beregningsgrunnlag er utformet med sikkerhetsmarginer. I «gode» år, når resultatet er bedre enn selskapenes «forsiktede» an-

tagelser med hensyn til avkastnings-, kostnads- og risikoresultat, vil det forsikringsteknisk oppstå et overskudd.

Forsikringsteknisk overskudd i livsforsikring skal etter forsikringsvirksomhetsloven § 8–1 fordeles på den enkelte kontrakt. Av forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring følger det at selskapene har adgang til å holde igjen en andel av overskuddet. I henhold til Kredittilsynets rundskriv nr. 71/90 kan selskapet vedta å holde tilbake inntil 35 prosent av det forsikringstekniske overskuddet som er til fordeling. De tilbakeholdte midlene forutsettes brukt til skatt, utbytte til eierkapital og kapitaloppbygning.

Det vises for øvrig til avsnitt 5.1 nedenfor hvor gjeldende regler om beregning av overskudd omtales nærmere.

4.2 En ny prisstruktur

4.2.1 Banklovkomisjonens forslag

Banklovkomisjonens forslag til en ny struktur for utforming av premier og pristariffer har bakgrunn i at det ved innføringen av de nye skattefaviserte kollektive pensjonsordningene er åpnet for langt større variasjon i typer av produkter og kombinasjoner av produkter enn tidligere. Forslaget må videreføres i sammenheng med forslaget fra Banklovkomisjonen om at både livsforsikring med alminnelig forvaltning og livsforsikring med investeringsvalg skal kunne inngå i samme selskap. I et slikt selskap der virksomheten vil omfatte pensjonsordninger med så vidt betydelige variasjoner, vil det etter Banklovkomisjonens syn være vanskelig å videreføre dagens ordning med produktbaserte premietariffer. Banklovkomisjonen forslår derfor krav om en pristariffstruktur hvor selskapet angir prisen på de enkelte elementer i forsikringsproduktet. Disse vil kunne benyttes ved beregning av premie uavhengig av produktpakkenes utforming. Banklovkomisjonen uttaler blant annet følgende:

«Skal virksomheten til ett og samme kollektivselskap kunne omfatte pensjonsordninger med så vidt betydelige variasjoner, synes det vanskelig å videreføre en ordning med produktbaserte premietariffer. I praksis vil selskapet formentlig måtte utvikle en nyansert tariffstruktur med elementbaserte pristariffer tilpasset hele produktpekteret, jf. utkastet § 8a-3. Slike pristariffer vil kunne benyttes ved beregning av premie uavhengig av produktpakkenes utforming. Dette vil i tilfelle gi en tariffstruktur som (1) vil gjelde for selskapets samlede kollektivvirksomhet, (2)

vil identifisere prisen på de ulike elementer som kan inngå i en produktpakke, og dermed (3) vil gjøre det mulig på en enkel og kontrollerbar måte å beregne hva den enkelte bedrift skal betale årlig for sin pensjonsordning. Innenfor et slikt opplegg for premieberegning bør hovedregelen derfor også være at premie i det enkelte tilfelle skal beregnes etter de til enhver tid gjeldende tariffene (nedenfor i avsnitt 7.2.2). Både selskap og kunder kan dermed få oversikt over og etterkontrollere premieberegningene for de ulike pensjonsordningene, og dermed ha et bedre grunnlag for å vurdere hvilken utforming av pensjonsordningen som passer best i den enkelte bedrift. Dette er videre en forutsetning så vel for å oppnå reell markeds konkurranse som for å kunne motvirke urimelig forskjellsbehandling og krysssubsidiert mellom ulike deler av den samlede portefølje.

Pristariffen vil måtte bygges opp etter en struktur som tar hensyn til de variasjoner i produktpakker som den nye lovgivningen åpner for, blant annet slik at det skilles mellom ulike risikoelementer, administrasjonskostnader, kapitalforvaltningskostnader, spareelementet hensett til selskapets risiko ved ulike forvaltningsformer, og selskapets fortjeneste m.v. Enkelthebene behandles nedenfor i avsnittene 7.3 til 7.7.»

Pristariffene skal etter Banklovkomisjonens forslag fastsettes på forhånd, og premiene skal innkreves i henhold til de til enhver tid gjeldende pristariffene. Det skal likevel være adgang til å endre tariffene for fremtidig premie.

Forslaget vil ifølge Banklovkomisjonen gi både selskap og kunder bedre oversikt over og mulighet til å etterkontrollere premieberegningene for den enkelte forsikringskontrakt. Et hovedhensyn bak Banklovkomisjonens forslag til nye regler om pristariffer er således å få en gjennomskiktighet i prisingen som vil legge forholdene til rette for økt konkurranse mellom selskapene.

Forslaget til nytt regelverk for pristariffer må også ses i sammenheng med forslaget til nye overskuddsregler. Etter Banklovkomisjonens forslag skal selskapet bygge inn fortjenesteelementer i de ulike pristariffene. Selskapet skal i prinsippet bare kunne hente overskudd fra fortjenesteelementene som inngår i de ulike pristariffene og fra avkastning på selskapskapitalen og ikke som nå ha adgang til å dele overskudd på forvaltningsresultatet med kunden. Dette omtales nærmere under kapittel 5.

Pristariffene kan etter Banklovkomisjonens forslag deles i tre grupper. For det første har en pristariffer for personrisiko, som omfatter de risikoer knyttet til død, uførhet mv. som forsikrings-selskapet påtar seg ved inngåelsen av en livsforsik-

ringskontrakt. For det annet har en pristariffer for tjenester, som skal omfatte selskapets kostnader knyttet til administrasjon av kontraktene samt selskapets kostnader ved kapitalforvaltningen, det vil si arbeidet med å plassere og forvalte de midlene som er knyttet til kontraktene. For det tredje skal selskapet, i de tilfelle der det garanteres en minimumsavkastning på de midlene som forvaltes, prise denne garantien i en pristariff for kapitalforvaltningsrisiko. Banklovkomisjonen har foreslått nærmere regler om utformingen av de enkelte pristariffer i utkastet §§ 8a-5 – 8a-7.

Et mindretall i Banklovkomisjonen har i en særskilt merknad i utredningen (NOU 2001: 24 s. 71) sluttet seg til den hovedmodell som er lagt til grunn for reguleringen av kollektiv livsforsikring, men reiser spørsmål ved nødvendigheten av detaljeringsgraden i forslaget. Dette anses særlig relevant i forhold til forslaget om pristariffer.

4.2.2 Høringsinstansenes merknader

De høringsinstansene som har uttalt seg om Banklovkomisjonens forslag til regler for pristariffer og premieberegning, er i utgangspunktet enig med kommisjonen i at utkastets regler om pristariffer og premieberegning vil kunne skape større gjennomskiktighet og forutsigbarhet, og på den måten sikre en mer effektiv konkurranse i markedet.

Kredittilsynet viser til at en gjennom systemet med pristariffer legger forholdene til rette for at tradisjonelle forsikringer og forsikringer med investeringsvalg kan forvaltes i samme selskap. Kredittilsynet er også enig med Banklovkomisjonen i at systemet vil gi bedre forutsigbarhet og gjennomskiktighet. Kredittilsynet uttaler om dette:

«Lovutvalgets forslag i § 8a – 3 til § 8a-7 om et system med pristariffer for beregning av premie og annet vederlag der selskapets fortjenestemarginer er inkludert sikrer et enhetlig prissystem for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner som et selskap tilbyr. Prissystemet, sammen med oppdeling av forvaltningskapitalen i en kollektivportefølje, flere separate investeringsporteføljer for produkter med investeringsvalg og en investeringsportefølje for selskapskapitalen, medfører at forholdene er lagt til rette for at tradisjonelle forsikringer og forsikringer med investeringsvalg kan forvaltes i samme selskap. Kredittilsynet deler lovutvalgets oppfatning om at en her har lagt forholdene godt til rette for en produktutvikling som de nye pensjonslovene (foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven) åpner for.

Kredittilsynet er også enig med lovutvalget i at bedre forutsigbarhet og gjennomskiktighet er

tatt hensyn til på en bedre måte enn i gjeldende regelverk.»

Både *Den Norske Aktuarforening (Aktuarforeningen)* og *Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)* gir generelt uttrykk for at de foreslåtte bestemmelsene om pristariffer blir for omfattende og detaljerte. Aktuarforeningen mener at kravet om at et livsforsikringsselskap til enhver tid skal ha ufravelige pristariffer for samtlige produkter og produktkombinasjoner, vil medføre et formidabelt tariffverk. FNH uttaler blant annet:

«De bestemmelser som kommisjonen foreslår i kapittel I, §§ 8a-3 – 8a-10, er etter FNHs vurdering allerede i dag stort sett ivaretatt i annen lovgivning, som konkurranseloven, markedsføringsloven, kredittilsynsloven og forsikringsavtaleloven. FNH har i flere sammenhenger tatt til orde for at regler i finanssektoren som i betydelig grad overlapper annen relevant lovgivning er lite hensiktsmessig og bidrar til å overlappende myndighetsutøvelse mellom særlig Finansdepartementet/Kredittilsynet og Konkurransetilsynet. I innstillingen fra Hope-utvalget ble det fra et enstemmig utvalg oppstilt som et mål å få til en «klar og oversiktlig ansvars og oppgavedeling mellom regulerings- og konkurransemyndigheter på finansområdet», og slik at «overlappende myndighetskompetanse bør begrenses så langt som hensiktsmessig». Prinsipielt sett vil det være mest tidsriktig at nær hele lovutkastets del I om pristariffer og premieberegning utgår. FNH innser imidlertid at livsforsikringsprodukter ofte oppfattes som mer komplisert enn andre finansielle produkter. Vi ser også at det på grunn av omleggingen av selve inntjeningsmekanismene og hensynet til transparens, likevel kan være nødvendig med noen regler også i forsikringsvirksomhetsloven på dette området.

Det viktigste formålet med å ha særskilte bestemmelser om priser er at lovgivningen skal legge til rette for effektiv konkurranse. Vi mener at dette i større grad bør gjøres ved at loven angir krav om god informasjon og ikke ved å angi et for detaljert sett av regler for prisfastsettning. En mindre detaljert lovtekst bør ikke innebære at det i loven gis forskriftshjemler som muliggjør detaljerte regler om pristariffer i form av forskrifter.»

Aktuarforeningen og FNH har også innvendinger mot utformingen av flere av pristariffbestemmelsene i Banklovkommisjonens utkast.

4.2.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til hovedprinsippene i Banklovkommisjonens forslag om et nytt regelverk

for premier og pristariffer. Forslaget innebærer at selskapet skal angi prisen på de enkelte elementer som inngår i forsikringsproduktet, det vil si de ulike typer risiko som er knyttet til produktet og de ulike tjenester som inngår i produktet. Selskapet skal ha slike pristariffer for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr. Ved beregning av premien skal som hovedregel de til enhver tid gjeldende pristariffer benyttes. Dette fremgår av lovforslaget § 8a-3 og § 8a-5, jf. nærmere omtale i avsnitt 4.3.3. Pristariffene skal etter forslaget også inneholde et fortjenesteelement for selskapet. Forslaget om at selskapet på forhånd skal beregne en fortjeneste og innkreve denne som en del av premien, har sitt motstykke i at selskapet ikke skal ha rett til en andel av overskuddet i etterhånd, slik det er etter dagens regler, men at hele overskuddet skal tilfalle kunden. Departementet er enig med Banklovkommisjonen i at en slik mer elementbasert pristariffstruktur vil være bedre tilpasset en situasjon der selskapets virksomhet omfatter en rekke ulike forsikringsprodukter og produktkombinasjoner. Etter departementets syn vil forslaget til nye regler om pristariffer og premieberegning også være et vesentlig bidrag til økt gjennomsiktighet i prisingen. Det er viktig for konkurransen mellom livselskapene, og mellom forskjellige sparealternativer, at kundene kan se hva de betaler for og hvilken fortjeneste selskapet beregner seg. Det foreslåtte kravet til prisstruktur vil etter departementets vurdering kunne bidra til slik økt konkurranse.

Banklovkommisjonen har lagt til grunn at tilstrekkelig gjennomsiktighet i prisingen av livsforsikring vanskelig kan oppnås uten at selve hovedstrukturen eller hovedlinjene når det gjelder utformingen av pristariffene fremgår av lovgivningen, og derved blir retningsgivende for markedsaktørene. Departementet er enig i at det er viktig å sikre en enhetlig struktur for pristariffene. Bestemmelsene om pristariffer og premieberegning har også nær sammenheng med de øvrige sentrale deler av lovforslaget, særlig reglene om kapitalforvaltning og overskudd. Praktiseringen av reglene for pristariffer får dermed betydning også i forhold til de øvrige regler for virksomheten. Det er derfor av betydning at regelverket er tilstrekkelig presist til å sikre en enhetlig praksis i selskapene.

Etter departementets vurdering er det imidlertid ikke nødvendig at samtlige krav til utformingen av pristariffene fremgår av selve loven. Departementet foreslår etter dette at hovedprinsippene om pristariffene fremgår av loven, mens de mer detaljerte bestemmelsene om utformingen av pristariffene kan gis i forskrift. Dette behandles nærmere i avsnitt 4.3.3.

Enkelte sentrale problemstillinger som er tatt opp av høringsinstansene i tilknytning til utformingen av pristariffene, behandles nedenfor i avsnittene 4.4 og 4.5.

4.3 Generelle krav til pristariffene

4.3.1 Banklovkommisjonens forslag

Etter utkastet § 8a-3 første ledd skal selskapet ha pristariffer for beregning av premie og annet vederlag til enhver tid. Pristariffene skal gjelde for samtlige av de produkter, og produktkombinasjoner som selskapet tilbyr. I bestemmelsens annet ledd går det frem at pristariffene skal angi hvilke vederlag selskapet vil betinge seg, for henholdsvis risiko og tjenester. Når det gjelder risiko skal pristariffen angi vederlaget for de ulike typer av risiko som er knyttet til de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr, jf. utkastet § 8a-3 annet ledd bokstav a). Når det gjelder tjenester, skal pristariffene angi vederlaget for å yte de ulike typer av tjenester som inngår i produktene og produktkombinasjonene, jf. annet ledd bokstav b).

Banklovkommisjonen har videre foreslått en bestemmelse om generelle krav til pristariffene i utkastet § 8a-4. Etter første ledd skal selskapet ved utformingen av pristariffene sørge for at de premier selskapet tar vil stå i rimelig forhold til den risikoen selskapet overtar og de tjenester som selskapet yter, jf. første ledd bokstav a). Videre skal selskapet sørge for at premiene vil være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at selskapet kan oppfylle sine forpliktelser, samt være betryggende ut fra selskapets økonomi. Dette følger av utkastet § 8a-4 første ledd bokstav b).

Banklovkommisjonen har foreslått ytterligere krav til pristariffene i utkastet § 8a-4 annet ledd. Etter denne bestemmelsen skal selskapet utforme den enkelte pristariffen slik at bidraget til dekning av selskapets utgifter og fortjeneste vil være rimelig etter forholdet mellom den del av selskapets virksomhet som pristariffen dekker, og selskapets samlede virksomhet. Selskapet skal videre sørge for at det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundegrupper, jf. tredje ledd.

I utkastet § 8a-4 fjerde ledd foreslår Banklovkommisjonen at Kongen kan gi nærmere regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet kan benytte ved utformingen av pristariffene, ut fra forsiktighetshensyn og bestemmelsene i §§ 8a-3 til 8a-9. Banklovkommisjonen viser i denne forbindelse til at det må påregnes at man ved gjennomføringen av regelverket om pristariffer og pre-

mieberegning i utkastet kan få behov for forskriftsregulering for å få avklart forhold som de generelle reglene i utkastet ikke direkte regulerer.

I utkastet §§ 8a-5 – 8a-7 foreslås nærmere regler om utformingen av de enkelte pristariffene. Det vises her til omtalen under avsnitt 4.2.1, og for øvrig til NOU 2001: 24 på side 63–64 og side 68–70.

I utkastet § 8a-8 foreslår Banklovkommisjonen en adgang for selskapet til å endre pristariffene, også for allerede inngåtte kontrakter. Dette er nytt i forhold til gjeldende rett. Det følger av første ledd at dersom selskapet endrer sine pristariffer, skal det fastsette fra hvilket tidspunkt de nye tariffene skal gjelde. Etter annet ledd åpnes det for at de endrede pristariffene også kan gjøres gjeldende for inngåtte kontrakter. Det følger at selskapet allikevel ikke kan gjøre endringen gjeldende før første premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren har mottatt underretning om endringen. En slik varslingsfrist vil utgjøre motstykket til de varslingsfrister som gjelder dersom bedriften ønsker å benytte seg av sin flytterett. Det vises til at flytteretten gjør det mulig for bedriftene å reagere mot endringer som de oppfatter som ubegrunnet etter markedsforholdene.

Banklovkommisjonen har videre i utkastet § 8a-9 tredje ledd foreslått at selskapet ikke kan kreve tillegg til premie eller annet vederlag for å få dekket enten utgifter eller tap som overstiger det selskapet har beregnet premie for etter gjeldende pristariffer. Selskapet kan heller ikke gjøre fradrag i overskudd etter § 8a-12 tredje ledd eller § 8a-15 for å få dekket slike tap. Det overskudd det henvises til i denne bestemmelsen er overskudd på henholdsvis avkastnings- og risikoresultat.

Selskapene skal etter utkastet § 8a-10 første ledd gi melding til Kredittilsynet om pristariffer og prinsippene for utformingen av tariffene etter regler gitt av Kongen. Det samme skal gjelde ved endring av pristariffene, jf. utkastet § 8a-10 første ledd annet punktum. Kredittilsynet skal etter annet ledd i denne bestemmelsen føre kontroll for å påse at pristariffene er i samsvar med reglene i §§ 8a-3 til 8a-8. Kredittilsynet skal også føre kontroll med at premieberegningen er i samsvar med reglene i utkastet § 8a-9.

I tredje ledd foreslås at Kongen kan forby bruk av pristariffer som Kongen finner er ubetryggende eller urimelige. Dette er en videreføring av gjeldende bestemmelse i § 7–6 tredje ledd.

4.3.2 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Aktuarforening har følgende merknad til utkastet § 8a-4:

«Paragrafens bestemmelser (2) og (3) lovfester et «rimelighetsprinsipp» for fastsettelse av det vederlag som selskapene skal kunne betinge seg for risiko som overtas og tjenester som ytes. Dette var et viktig prinsipp å lovfeste under det gjeldende regimet med overskuddsdeling, slik at en situasjon hvor noen kundegrupper systematisk subsidierer andre kundegrupper kan unngås. Under det forslåtte regime med definitive og forretningsmessig fastsatte priser i et reelt konkurransemarked, og hvor selskapet i enhver sammenheng fullt ut har risikoen for tariffenes tilstrekkelighet, er slike bestemmelser, slik Aktuarforeningen ser det, helt forfeilet.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) mener det bør være tilstrekkelig med en generell bestemmelse om forbud mot urimelig prising.

«FNH viser til lovutkastets § 8a-4 annet og tredje ledd som uttrykker et alminnelig krav til at den enkelte pristariff skal være rimelig og ikke gi urimelig forskjellsbehandling mellom kunder eller produkter. I utkastets § 8a-6 tredje ledd siste punktum gjentas rimelighetskravet i forhold til pristariff for avkastningsgarantier. Etter FNHs syn er krav om rimelig prising tilstrekkelig god ivaretatt ved Lov om pristiltak § 2, slik at de nevnte bestemmelsene i lovutkastet bør utgå.»

Kredittilsynet viser til at et mindretall i Banklovkommissjonen har ønsket et mindre detaljert regelverk, blant annet når det gjelder forslaget til pristariffer. Mindretallet viser blant annet til at kostnadene ved tilsyn og kontroll av denne type bestemmelser neppe vil stå i et rimelig forhold til de resultater som eventuelt kan oppnås på kundens vegne. Kredittilsynet uttaler om dette:

«Kredittilsynet mener at det er et klart behov for regler som forbyr urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner og kundegrupper, og et løpende tilsyn for å påse at livsforsikringsselskapene utformer sine tariffene i samsvar med disse krav. Kredittilsynet legger vekt på at mindre kollektivkunder, individuellkunder og ikke minst rettighetshavere til fripolisene heller ikke etter det nye regelverk vil ha de nødvendige forutsetninger for å kunne reagere dersom livselskapet skulle favorisere de større kollektivkunder. Konkurransen mellom livsforsikringsselskapene vil trolig fortsatt være fokusert på de mellomstore og store kollektivkunder som således vil ha store mulighet til å få fordeler på bekostning av mindre kollektivkunder, individuellkunder og ikke minst fripolisene.

Samtidig som Kredittilsynet anser det nød-

vendig å ha regler som sikrer likebehandling av kundene når det gjelder kostnadsbelastning, kan en vurdere om en del av disse bestemmelsene kan gis i lovs form, mens de nærmere tekniske detaljer kan gis i egen forskrift fastsatt av Kredittilsynet. En vil da lettere kunne tilpasse reglene til endrede markedsforhold, etter forutgående dialog mellom næringen og myndighetene.

En forutsetning for å kunne føre et effektivt tilsyn basert på lovutkastets regelverk må følges av en bestemmelse om særskilte meldinger til tilsynsmyndighetene. Det antas at slike bestemmelser ikke vil bli særlig ressurskrevende sett i forhold til mulighetene for å kunne føre et effektivt tilsyn hva angår rimelig fordeling av kostnader mellom kundegrupper. En meldepikt som eventuelt bare skulle omhandle de grunnleggende prinsipper for utforming av premietariffene vil være lite egnet i praksis, og ville trolig kreve ekstra ressurser fra tilsynets side.»

4.3.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommissjonens forslag i § 8a-3 første ledd om at selskapene til enhver tid skal ha pristariffer for beregning av premie for samtlige av de produkter og produktkombinasjoner som selskapet tilbyr. Bestemmelsen er etter departementets vurdering en hensiktsmessig tilpasning til det forhold at selskapets virksomhet etter det nye regelverket skal kunne omfatte en rekke ulike forsikringsprodukter og produktkombinasjoner. Bestemmelsen er også nødvendig for å få mer gjennomsiktighet i prisingen, noe som vil gjøre det lettere for kundene å sammenligne prisingen i de ulike selskapene. I § 8a-3 første ledd annet punktum foreslås tatt inn en bestemmelse om at de enkelte pristariffene skal angi hvilket samlet vederlag selskapet beregner seg for å overta de ulike typer av risiko som er knyttet til de forskjellige produktene og produktkombinasjonene, og for å yte de ulike typer av tjenester som inngår i de forskjellige produktene og produktkombinasjonene. Bestemmelsen innebærer at pristariffene skal inneholde et fortjenesteelement for selskapet, jf. omtalen i avsnitt 4.2.3 om at selskapet skal hente sin fortjeneste blant annet fra et fortjenesteelement som bygges inn i pristariffene. Det vises til lovforslaget § 8a-3 første ledd.

Departementet foreslår videre i § 8a-3 annet ledd at selskapet ved fastsettelsen av pristariffer skal skille mellom priser for ulike typer risiko og tjenester. Hovedkategoriene vil være pris for dekning av risiko knyttet til person (personrisiko), pris for kapitalforvaltning og pris for administrative tje-

nester. Ved fastsettelsen av pris for kapitalforvaltning, det vil si forvaltning av midler knyttet til forsikringskontraktene, skal en også ta i betraktning selskapets risiko for avkastningsresultatet. Med dette menes selskapets risiko for at kapitalforvaltningen gir en avkastning som minst svarer til den avkastning selskapet har garantert overfor kunden, jf. nærmere omtale under kapittel 4.4. Det foreslås videre i § 8a-3 annet ledd at det skal fastsettes en særskilt pris for kapitalforvaltningen når det gjelder forvaltning av midler i som inngår i særskilte investeringsporteføljer med investeringsvalg. Dersom det er knyttet en avkastningsgaranti til en slik investeringsportefølje, skal det fastsettes et særskilt vederlag for denne garantien.

Gjennom forslaget til inndeling av pristariffene har departementet søkt å videreføre den inndeling Banklovkommissjonen har lagt til grunn i sitt utkast. Banklovkommissjonen har videre foreslått detaljerte bestemmelser om utformingen av de enkelte tariffene og om sparedelen av premien. Som nevnt i avsnitt 4.2.3 vil departementet imidlertid foreslå at nærmere bestemmelser om utformingen av de enkelte pristariffene og eventuelt sparedelen av premien fastsettes i forskrift, jf. lovforslaget § 8a-3 sjettede ledd. Det vises til at flere høringsinstanser har hatt innvendinger til detaljeringsgraden i Banklovkommissjonens lovutkast. I tillegg har både FNH og Den Norske Aktuarforening hatt innvendinger mot enkelte av utkastets bestemmelser til utforming av pristariffene og til utkastet om sparedelen av premien. Disse synspunktene vil også bli vurdert nærmere i arbeidet med fastsettelsen av forskrifter.

I lovforslaget § 8a-3 tredje ledd foreslås tatt inn en bestemmelse om at det i tillegg til beregnet premie for den enkelte kontrakt kan fastsettes i pristariffene at forsikringstaker skal betale et kontraktsgebyr ved begynnelsen av forsikringsforholdet og et avbruddsgebyr dersom forsikringstaker avslutter forsikringsforholdet før forsikringstiden er utløpt. Ut over dette kan selskapet ikke kreve tillegg til premie beregnet etter gjeldende pristariffer, i den hensikt å dekke utgifter eller tap som pristariffene ikke gir dekning for. Departementet foreslår, i motsetning til Banklovkommissjonen, at bestemmelsen skal gjelde generelt, og ikke bare for individuelle forsikringer. Departementet er imidlertid enig med Banklovkommissjonen i at bestemmelsen vil ha størst praktisk betydning for individuelle kontrakter. På denne bakgrunn foreslås det at Kongen, i tillegg til å kunne fastsette størrelsen på gebyrene, også kan unnta kollektive kontrakter fra bestemmelsen om kontrakts- og avbruddsgebyr.

I lovforslaget § 8a-3 fjerde ledd foreslås at for fripoliser og pensjonskapitalbevis som forvaltes med

investeringsvalg, kan selskapet hvert år kreve vederlag for administrative tjenester etter en egen pristariff. For fortsettelsesforsikringer basert på fripoliser eller pensjonskapitalbevis skal pristariffer for personrisiko og for forvaltning svare til de pristariffer som ligger til grunn for den aktuelle fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. Det samme gjelder fortsettelsesforsikringer basert på fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg.

Departementet foreslår i § 8a-3 femte ledd en lovfesting av sentrale krav til at selskapets premier skal være rimelige og betryggende, samt et forbud mot urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner og kundegrupper. Bestemmelsen tilsvare Banklovkommissjonens utkast til § 8a-4 første og tredje ledd. Bestemmelsen må ses i sammenheng med sjette ledd, hvor det foreslås en forskriftshjemmel som gir adgang til ved behov å fastsette nærmere bestemmelser om krav til rimelighet mv. ved utformingen av pristariffene. Departementet legger til grunn at forskjellsbehandling som ikke kan gis en saklig begrunnelse, vil være urimelig.

I lovforslaget § 8a-3 sjette ledd foreslås som nevnt en hjemmel for Kongen til å gi nærmere forskrifter om pristariffene. I samsvar med Banklovkommissjonens forslag foreslås videre en uttrykkelig bestemmelse om at Kongen kan gi nærmere regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet kan benytte ved utformingen av pristariffene.

Departementet foreslår i § 8a-4 første ledd at selskapet skal ha en alminnelig adgang til å endre sine pristariffer med virkning for fremtiden. Det følger av annet ledd at en slik endring også kan gjøres i forhold til allerede inngåtte kontrakter, men endringen kan da ikke gjøres gjeldende før første ordinære premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren fikk underretning om endringen. Forslaget er i samsvar med Banklovkommissjonens utkast.

Det følger av lovforslaget § 8a-5 første ledd at selskapet har plikt til å benytte de til enhver tid gjeldende pristariffer ved beregningen av premier. Endrede pristariffer kan likevel ikke gjøres gjeldende overfor allerede inngåtte kontrakter før etter en viss tid, jf. lovforslaget § 8a-4 annet ledd. Krav om betaling av premie skal angi hvilke poster som inngår i beregningen, og forhold av betydning for premieberegningen. Det foreslås videre tatt inn en bestemmelse om at premien skal beregnes for ett år av gangen, og betales forskuddsvis hvert år med mindre det er avtalt terminvis innbetaling i løpet av året.

I lovforslaget § 8a-6 foreslås regler om at selska-

pene skal gi melding til Kredittilsynet om sine pristariffer og prinsippene for utformingen av disse. Selskapene skal også gi melding ved endring av pristariffene. Kredittilsynet skal føre tilsyn med at pristariffene som benyttes er i samsvar med regelverket, og kan forby bruk av pristariffer som de finner er ubetryggende eller urimelige. Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende rett og i samsvar med Banklovkomisjonens forslag.

Det vises for øvrig til nærmere omtale i spesialmerknadene til de enkelte bestemmelsene.

4.4 Tidspunkt for beregning og betaling av vederlag for risiko for avkastningsresultatet

4.4.1 Banklovkomisjonens forslag

Banklovkomisjonen har i utkastet § 8a-6 første ledd annet punktum foreslått at selskapet ikke kan betinge seg vederlag i form av andel av avkastningsresultatet. Dette innebærer et forbud mot den overskuddsdeling som praktiseres etter gjeldende rett, hvor selskapet har adgang til å tilbakeholde inntil 35 prosent av årets overskudd. Selskapet må dermed skaffe fortjeneste på andre måter. Etter Banklovkomisjonens forslag skal selskapet blant annet legge inn et fortjenesteelement i sine pristariffer. Banklovkomisjonen foreslår i utkastet § 8a-6 at selskapet skal beregne en premie for den risikoen selskapet har for at kapitalforvaltningen gir en avkastning som minst svarer til den avkastningen selskapet har garantert. Dette kan være avkastningsgaranti i samsvar med vanlig beregningsrente, eller en særskilt avkastningsgaranti. Med selskapets risiko menes her risikoen for at selskapet må belaste sin egenkapital for å oppfylle avkastningsgarantien overfor kunden.

Banklovkomisjonen viser til at hittil har en slik form for risikoverdrag for selskapet vært innbygd i premietariffen og regelen om selskapets rett til en andel av overskuddet. Denne ordningen vil etter Banklovkomisjonens vurdering ikke kunne videreføres i et kollektivselskap med de ulike produkter som den nye pensjonslovgivningen åpner for.

Etter Banklovkomisjonens forslag må dermed selskapet på forhånd beregne og innkreve betaling for premien for risiko for avkastningsresultatet.

4.4.2 Høringsinstansenes merknader

Både *Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)* og *Kredittilsynet* går inn for at selskapet skal ha ad-

gang til en etterskuddsvis dekning av premien for risiko for avkastningsresultatet. FNH uttaler om dette:

«FNH mener at en ordning hvor en pålegger selskapene å finansiere avkastningsgarantier med forhåndsbetalte premier vil innebære en vesentlig konkurranseulempe for livsforsikringsselskapene. Ved å åpne for at finansiell risikopremie kan finansieres av avkastningen vil garantert sparing i livsforsikring få tilsvarende utforming som sikret sparing i fondsforvaltning og banker.

Loven bør inneholde krav om at premien for avkastningsgarantier fastsettes i forkant for en periode, men at premien belastes avkastningen i etterkant av perioden. Det er naturlig at slike regler følges opp med krav om god informasjon til kundene.

En adgang til å finansiere risikopremier knyttet til avkastningsgarantier av avkastningen betyr ikke at dagens overskuddsdeling opprettholdes. Det er kun finansieringstidspunkt og finansieringsform som endres.

...

Vi mener at denne endringen også har mange positive praktiske sider. Det vil for eksempel løse problemet med å finansiere avkastningsgaranti i fripoliser og pensjonskapitalbevis hvor midlene er plassert i særskilte investeringsporteføljer.»

Kredittilsynet viser til at det hadde vært sterkt ønskelig med samme regler for både premiebetalende og fullt betalte kontrakter (det vil si fripoliser og pensjoner under utbetaling). Kredittilsynet uttaler videre:

«Istedenfor å innkassere de beregnede risikopremier og fortjenestemarginen for kapitalforvaltningen forskuddsvis kunne en tenke seg at det gjøres etterskuddsvis ved at selskapet tar dekning for disse vederlagene i renteoverskuddet, dvs. avkastning utover den garanterte renten. Vederlag for kapitalforvaltningsrisikoen samt selskapets fortjenestemargin vil da måtte gjøres betinget av at den faktiske avkastningen blir større enn det som er nødvendig for å dekke årets pliktige avsetninger.

Dersom den faktiske avkastning skal dekke risikopremien og fortjenestemarginen må den faktiske avkastning være større enn det som er nødvendig for å dekke de pliktige avsetninger. Det at selskapet eventuelt ikke oppnår en avkastning som ikke gir grunnlag for å innkassere risikopremie og fortjenestemargin er en risiko som selskapene vil måtte hensynta i sine pristariffer. Selskapet må altså hensynta muligheten for tap i forbindelse med fastsettelse av vederlaget. Dette vil være en ordning som etter Kredit-

tilsynets oppfatning ikke vil innebære særskilte problemstillinger.

(...)

En viktig forutsetning, som er i samsvar med lovutvalgets forslag, er at satsene for risikopremie og fortjenestemargin skal inngå i selskapets pristariffer, slik at forutsigbarhet og gjennomsiktighet blir opprettholdt.

Kredittilsynet vil etter dette foreslå at den tariffmodellen som lovutvalget har foreslått modifieres, slik at premien for kapitalforvaltningsrisikoen selskapet skal benytte for å dekke den garanterte avkastning (risikopremien) og fortjenestemargin på avkastningsresultatet endres slik at selskapet tar dekning for disse vederlagene i renteoverskuddet, før det foretas tilleggsavsetninger. Pristariffen må videre utformes slik at selskapet bare kan innkassere et vederlag dersom den faktiske avkastning er større enn den garanterte minsteavkastning på kontrakten. Det element i pristariffen som er relatert til fortjenestemargin må utformes etter generelle prinsipper som gjelder likt for alle kontrakter. Dette kan eksempelvis gjøres ved å la fortjenestemarginen utgjøre 0,3 pst. av kapitalen til forvaltning gitt at avkastningen er lavere enn 6 pst., og 0,5 pst. for det tilfelle at avkastningen ligger over 6 pst. Fastsettelsen av fortjenestemarginen bør være en del av forsikringsavtalen mellom selskap og kunde. Fortjenestemarginen vil da bli en konkurranseparameter selskapene imellom.

Den modifikasjon som Kredittilsynet her foreslår medfører ingen nye problemer i forhold til lovutvalgets modell hva angår kollektivporteføljen og den fremtidige individualporteføljen.»

Kredittilsynet viser videre til at en slik modell vil kunne redusere interessemotsetningene mellom forsikringstaker og selskap, da selskapet vil få et «bedre insitament til å optimalisere forvaltningen av den portefølje som ikke inngår i de separate investeringsporteføljer for produkter med investeringsvalg».

Kredittilsynet har i et etterfølgende brev til Finansdepartementet av 16. september 2003 oversendt vurderinger fra en intern prosjektgruppe, hvor dette spørsmålet er vurdert nærmere. I prosjektgruppens rapport (av 10. september 2003) uttales det blant annet:

«Kommissjonens forslag innebærer at sikring av rentegaranti på mange måter blir behandlet som et forsikringsprodukt. Forslaget bygger på at det fastsettes premier på forhånd for den enkelte kontrakt, og at en søker å differensiere premien helt nøyaktig etter hvor stor risiko den enkelte kontrakt forventes å påføre livsforsikringsselskapets egenkapital i forbindelse med

selskapets sikring av årlig rentegaranti. Forsikringsproduktet vil bli et eget forretningsområde for selskapet.

Prosjektgruppen er skeptisk til et slikt prinsipielt utgangspunkt. Det bør her tas i betraktning at avkastningen i porteføljer som også omfatter betydelig poster med mer risikofylte investeringer som aksjer e.l., har vesentlig større volatilitet enn ren forsikringsmessig risiko i form av døds- og uferhetsrisiko samt opplevelsesrisiko i store bestander. Et forsikringsprodukt som går ut på å sikre et minstenivå på den årlige avkastningen (lik grunnlagsrenten), kan medføre merkbart høyere risiko for selskapet enn tradisjonell livsforsikringsvirksomhet.

Den underliggende risikoen er knyttet til sammensetningen av porteføljen, markedsutviklingen for investeringene i de ulike aktivaklasser, størrelsen på kundegenererte bufferfond som kan anvendes i sikringen av årlig rentegaranti, samt størrelsen på grunnlagsrenten. Denne risikoen er for så vidt til stede uavhengig av om en fastsetter en premie for rentegaranti eller ikke, og gjør seg således også gjeldende i dagens opplegg basert på overskuddsdeling. Ved å skille ut rentegaranti, og fastsette eksplisitte premier forskuddsvis før en kjenner forløpet av markedsutviklingen mv. får imidlertid selskapene en betydelig merrisiko, spesielt i situasjoner med lav kundegenerert bufferkapital eller i perioder med stor usikkerhet knyttet til fremtidig markedsutvikling.

I slike situasjoner må man regne med at livsforsikringsselskapene vil betinge seg uvanlig høye sikkerhetstillegg i premiene. Det er således grunn til å vente at kundene – spesielt i de omtalte situasjonene – må betale en uforholdsmessig høy pris for sikring av rentegarantien, på grunn av den merrisiko selskapene må påta seg.

Opplegget som Banklovkommissjonen går inn for innebærer at livsforsikringsselskapenes egenkapital blir eksponert direkte – dersom rentegarantien ikke oppnås via avkastningen på kundens midler, skal egenkapitalen stå som siste skanse for innfrielsen. I kapittel 3 foran er det redegjort for at selskapene er lite villige til å eksponere egenkapitalen for merkbar risiko. Konklusjonene i nevnte kapittel gjelder også her; innfører man sikring av rentegaranti som forsikringsprodukt i en situasjon der selskapet ikke kan anvende kundegenerert bufferkapital i særlig utstrekning, må en regne med at livsforsikringsselskapene blir svært kortsiktige i sin kapitalforvaltning. Sannsynligvis vil de foreta kapitalforvaltningen ut fra mer kortsiktig hensyn enn etter nåværende modell basert på overskuddsdeling. Dette må blant annet ses i sammenheng med at etter nåværende modell fastsettes vederlagene etterskuddsvis på skjønns-

messig basis, noe som gir selskapene muligheten til å se an utviklingen samtidig som de får større frihet til å utjevne vederlagene over lengre perioder.»

FNH har i brev til Finansdepartementet 27. oktober 2003 gitt uttrykk for at de i all hovedsak støtter forslagene fra prosjektgruppen i Kredittilsynet.

Finansdepartementet ba i brev til Kredittilsynet av 12. februar 2004 blant annet om en nærmere utdyping av hvordan selskapet skal beregne prisen for avkastningsgaranti, og hvordan kunden skal betale, etter den modell som Kredittilsynet har lansert. I brev 22. april 2004 skriver Kredittilsynet blant annet:

«Kredittilsynet antar at spørsmålet er relatert til den modell tilsynet har skissert i sin høringsuttalelse av 12. november 2001, der det på side 30 heter følgende:

«I stedet for å innkassere de beregnede risikopremier og fortjenestemarginen for kapitalforvaltningen forskuddsvis kunne en tenke seg at det gjøres etterskuddsvis ved at selskapet tar dekning for disse vederlagene i renteoverskuddet.»

Dette er å forstå slik at Kredittilsynet ønsker at satsene for risikopremie, inkludert fortjenestemargin til selskapet, skal være fastlagt på forhånd, men at selve størrelsen på vederlaget først fastsettes endelig når årets avkastning er konstatert. Det er også forutsatt at selskapet bare skal få betalt dersom det faktisk leverer et overskudd på avkastningen.

Selve beregningen av disse satsene forutsettes å skje i henhold til premietariffer som er meldt til Kredittilsynet, der det tas hensyn til nivået på garantert rente og bufferkapital. Det anses imidlertid å falle utenfor rammen av både høringsuttalelsen fra 2001 og dette brev å gå i detalj om slike premietariffer, da dette vil være en integrert del av leverandørens produktmelding.

Det kan anføres at den foreslåtte modell har mye til felles med overskuddsdeling i klassisk forstand, ettersom avkastningsgarantipremien tenkes avregnet mot renteoverskuddet og ikke innkrevd à priori. I forhold til gjeldende regelverk har forslaget imidlertid den fordel at selskapets andel av «overskuddet» gjennom pristariffsystemet gjøres til en del av forsikringsavtalen, og ikke utelukkende følger av årsoppgjør-disposisjoner innenfor rammen av selskapets gjeldende vedtekter. Det vises for øvrig til hele punkt 5 side 29 – 31 i Kredittilsynets høringsuttalelse av 12. november 2001, der ovenstående sitat inngår.»

Den Norske Aktuarforening har i brev til Finans-

departementet 3. juli 2003 gitt uttrykk for at Banklovkommisjonens behandling av spørsmål knyttet til avkastningsgaranti er uklar og ufullstendig. Aktuarforeningen uttaler følgende:

«Som nevnt i vår tidligere høringsuttalelse, legger Aktuarforeningen til grunn at livsforsikringsselskapene er bundet av grunnlaget for beregning av premiereserve for opptjente pensjons og livsforsikringsrettigheter. Herav følger bl.a. at endring av beregningsrenten bare kan gjøres gjeldende for opptjening av nye rettigheter. I prinsippet kan beregningsrenten for nye rettigheter endres årlig, men da gjeldende for all fremtid. Livsforsikringsselskapenes avkastningsgaranti er derfor etter vårt syn en langsiktig garanti som fastsettes og, etter det nye forslaget, prises for ett år av gangen til dekning av selskapenes langsiktige avkastningsrisiko.

Imidlertid forstår vi Lovforslaget dit hen av livsforsikringsselskapenes avkastningsgaranti skal prises med kun ett års horisont. Vi savner en konsistent redegjørelse fra Lovutvalget vedrørende innholdet av avkastningsgarantien.

Lovutvalget foreslår for øvrig at fripoliser utgått fra kollektive pensjonsforsikringer, skal beholde det «gamle» prinsipp der selskapenes overskudd dannes gjennom løpende overskuddsdeling mellom kunde og selskap. Lovutvalget lanserer i sitt forslag et helt nytt hovedprinsipp for selskapenes overskuddsdannelse bl.a. fra avkastningsgarantien, samtidig som dette prinsipp ikke benyttes overfor en ikke ubetydelig del av forsikringsbestanden (fripolisene). Dette understreker vår oppfatning om at Lovutvalgets behandling av spørsmål knyttet til avkastningsgaranti synes høyst uklar.

Vi savner videre i Lovutvalgets arbeid en kvantitativ analyse som illustrerer en teoretisk prising av avkastningsgarantien avhengig av aktive sammensetning og bufferkapital, og hvordan slike teoretiske prisningsmodeller kan realiseres i praksis.»

4.4.3 Departementets vurdering

Departementet vil innledningsvis vise til at departementet ikke har foreslått en tilsvarende lovfesting av utformingen av de ulike pristariffene som foreslått av Banklovkommisjonen, men har lagt opp til en mer begrenset lovtekst som forutsettes supplert med mer detaljerte regler i forskrift. Den problemstillingen som er tatt opp av FNH, Kredittilsynet og Den Norske Aktuarforening i tilknytning til forslaget fra Banklovkommisjonen, er likevel så prinsipielt viktig at den behandles i proposisjonen her.

Vederlaget for risiko for avkastningsresultatet skal, som nevnt i avsnitt 4.3.3 ovenfor, inngå i pri-

sen for selskapets kapitalforvaltning, og skal være en godtgjørelse til selskapet for den risiko selskapet påtar seg for at kapitalforvaltningen gir en avkastning som minst svarer til den avkastningen selskapet har garantert. Denne risikoen vil variere alt etter avkastningsgarantiens størrelse, sammensetningen av aktiva i den aktuelle porteføljen, samt hvilke tilleggsvæbninger knyttet til kontrakten som i tilfelle kan anvendes til dekning av årlig avkastningsgaranti. Denne risikoen for selskapets egenkapital er til stede også i dag, men det fastsettes etter dagens regelverk ingen særskilt pris for selskapets kapitalforvaltning, herunder vederlag for selskapets risiko for kapitalforvaltningen. Selskapet beregner seg i stedet et etterskuddsvis overskudd på skjønnsmessig basis ved overskuddsdelingen mellom kunde og selskap.

Kredittilsynet har påpekt at selskapene vil få en betydelig merrisiko dersom de skal fastsette prisen for risikoen for avkastningsresultatet forskuddsvis før en kjenner utviklingen av markedsrisikoen mv. En må derfor etter Kredittilsynets vurdering regne med at selskapene vil betinge seg høye sikkerhetstillegg i premiene, og at kundene, spesielt i situasjoner med lav kundegenerert bufferkapital eller i perioder med stor usikkerhet knyttet til fremtidig markedsutvikling, må betale en uforholdsmessig høy pris for sikring av rentegarantien. Etter departementets syn må premien antas å bli høy i situasjoner hvor den forventede avkastning ikke er særlig høyere enn den garanterte avkastningen, hvor forventet avkastning er usikker, og/eller hvor nivået på bufferkapitalen er lavt. Dette skyldes at risikoen for at selskapet må belaste egenkapitalen for å kunne dekke en gitt avkastningsgaranti, da vil være høy. Departementet ser det likevel slik at konkurransen i markedet for livsforsikringsselskapene vil bidra til at selskapene utviser forsiktighet med å betinge seg høye sikkerhetstillegg i premiene. Etter departementets syn er det heller ikke gitt at selskapene mest sannsynlig vil tilpasse seg en regel om krav om forhåndsberegning og forhåndsbetaling av vederlag for risiko for avkastningsresultatet ved å betinge seg (for) høye premier. En kan en også tenke seg at selskapene, ut fra hensynet til konkurransen i markedet, beregner seg (for) lav premie. Faren er da at selskapene må kompensere for dette ved å ta mindre risiko i kapitalforvaltningen enn det som ville være ønskelig ut fra hensynet til å oppnå en tilfredsstillende avkastning. Dette er forhold som selskapet vil måtte hensynta ved premieberegningen, jf. at det i lovforslaget § 8a-3 femte ledd stilles krav om at selskapet skal sørge for at selskapets premier vil stå i et rimelig forhold til den risiko som overtas, samtidig som premiene skal være tilstrek-

kelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter de inngåtte kontraktene blir oppfylt og vil være betryggende ut fra selskapets økonomi.

Departementet vil imidlertid vise til at det at selskapet har en risiko for oppfyllelse av en gitt avkastningsgaranti overfor kunden, ikke er noe prinsipielt nytt i forhold til dagens situasjon. Denne risikoen vil, som også Kredittilsynet påpeker, være til stede uavhengig av om en fastsetter en særskilt premie for rentegaranti eller ikke. Nytt i forhold til dagens regelverk er at det skal fastsettes en særskilt pris for kapitalforvaltningen, herunder selskapets risiko for avkastningsresultatet, og at prisen blir synlig for kundene fordi den skal beregnes og betales på forhånd. Etter departementets syn vil imidlertid nivået på premien prinsipielt sett ikke påvirkes av om den synliggjøres eller ikke.

Departementet vil også vise til at det hele tiden vil være selskapet som bestemmer sammensetningen av kollektivporteføljen, og dermed har herredømmet over risikoen for nivået på avkastningen fra denne porteføljen.

Departementet viser til at både FNH og Kredittilsynet forutsetter at en etterskuddsvis betaling av vederlag for risiko for avkastningsresultatet skal foretas ved å belaste et eventuelt overskudd på avkastningsresultatet. Selskapet vil dermed bare få dekning for premien dersom det faktisk foreligger et overskudd på avkastningsresultatet. Departementet vil i denne sammenheng vise til at vederlaget for risiko for avkastningsresultatet skal reflektere selskapets risiko for at det må belaste egenkapitalen for å dekke en gitt avkastningsgaranti. Dersom det blir et overskudd på avkastningsresultatet, viser dette at selskapet ikke har måttet belaste egenkapitalen for å dekke avkastningsgarantien. Behovet for selskapet for å innkreve et slikt vederlag i ettertid, vil da for kunden kunne fremstå som noe uklart. En ordning hvor vederlag bare innkasseres dersom det oppnås et overskudd ville dessuten, etter departementets syn, harmonere dårlig med avviklingen av overskuddsdeling mellom kunde og selskap, som er et sentralt element i lovforslaget. En ordning der selskapet bare skulle få betalt for avkastningsgarantien i situasjoner der garantien ble oppfylt, mens selskapet ikke ville få betaling i de år der det eventuelt måtte trekke av bufferkapital eller ansvarlig kapital for å oppfylle avkastningsgarantien, ville også kunne føre til variasjon i selskapenes inntekter som ville samvariere med øvrige inntektselementer, og dermed øke volatiliteten i resultatene og føre til behov for høyere ansvarlig kapital i selskapene.

Departementet viser til at etterskuddsvis betaling av vederlaget for risikoen for avkastningsresultatet

tatet i realiteten vil være en form for overskuddsdeling. Som nevnt under avsnitt 5.2.1 er et sentralt punkt i forslaget til nytt regelverk for livsforsikring at det ikke lenger skal være adgang til overskuddsdeling mellom kunde og selskap. Dagens overskuddsdelingsmodell bygger blant annet på at selskapets og kundenes midler forvaltes sammen som én portefølje. Etter lovforslaget her skal selskapets og kundenes midler forvaltes atskilt, og selskapet skal få overskudd på avkastning av selskapsporteføljen, mens kundene skal få overskuddet på avkastning av kundeporteføljene (kalt kollektivportefølje og investeringsvalgportefølje). Som departementet også har redegjort for under avsnitt 5.2.3 om den nye overskuddsmodellen, vil det etter departementets vurdering være uheldig å åpne for en overskuddsdeling av kundenes midler. Det vises til at et sentralt formål med det nye lovforslaget er å gi kundene bedre oversikt over hva de betaler for og prisen for en forsikring, noe som vil kunne bidra til økt konkurranse mellom selskapene. Et forslag om adgang til overskuddsdeling i form av etterskuddsvis betaling av vederlaget for risikoen for avkastningsresultatet vil etter departementets syn medføre klare ulemper i forhold til kundenes innsyn i prisingen og i forhold til konkurransen mellom selskapene. Flere sentrale hensyn bak forslaget til nytt regelverk ville i så fall få redusert gjennomslagskraft.

Departementet slutter seg på denne bakgrunn til Banklovkomisjonens forslag på dette punktet. Det foreslås derfor at det som hovedregel skal være krav til forhåndsberegning og forhåndsbetaling av prisen for kapitalforvaltningen, herunder vederlaget for selskapets risiko for avkastningsresultatet. I samsvar med lovforslaget § 8a-5 annet ledd om forhåndsbetaling av premie skal premien beregnes for ett år av gangen og betales forskuddsvis hvert år. Det vises for øvrig til avsnitt 5.2.3 om nye overskuddsregler.

Et krav om forhåndsberegning og forhåndsbetaling av premie for risiko for avkastningsresultatet reiser særlige spørsmål i forhold til engangsbetalte forsikringer hvor det er gitt en avkastningsgaranti som løper over flere år. Slike engangsbetalte forsikringer kjennetegnes, som navnet antyder, ved at forsikringen i sin helhet betales ved én premiebeting. Kontrakten forutsetter med andre ord at det ikke skal betales ytterligere premier for de følgende årene. En innskuddspremieplan kan imidlertid forutsette at det hvert år betales premie for en slik engangsbetalt forsikring, jf. blant annet foretakspensjonsloven § 5–2. Dersom den engangsbetalte premien for en slik kontrakt skal omfatte selskapets fremtidige risiko for avkastningsgarantien for hele kontraktens levetid, vil premien kunne bli

uforholdsmessig høy. Banklovkomisjonen har ikke foreslått særskilte regler for slike kontrakter. Etter departementets vurdering kan det være behov for å kunne fastsette særregler for denne type kontrakter. Tilsvarende vil kunne gjelde for andre typer kontrakter hvor de samme hensyn gjør seg gjeldende. Det antas at det for slike kontrakter kan være aktuelt å fastsette at pris for avkastningsgaranti og eventuelt andre elementer av premien kan trekkes av kontraktens årlige overskudd på avkastningsresultatet. Regler om dette vil kunne bli gitt i forskrift i henhold til forskriftshjemmelen i § 8a-12 første ledd siste punktum.

4.5 Resultatavhengig forvaltningsvederlag

4.5.1 Banklovkomisjonens forslag

I sitt lovutkast § 8a-7 tredje ledd fjerde punktum foreslo Banklovkomisjonen et forbud mot såkalt resultatavhengig forvaltningsvederlag. Det heter i utkastet at pristariffen ikke kan inneholde særlige priser, eller for øvrig andre vilkår, slik at størrelsen på vederlaget for kapitalforvaltning påvirkes av oppnådd avkastning. Et mindretall på fem i Banklovkomisjonen hadde i NOU 2001: 24 på s. 71 en særmerknad om at de ikke anså det formålstjenlig med et slikt forbud i lovverket.

4.5.2 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Aktuarforening, Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) og Sparebankforeningen går imot Banklovkomisjonens forslag om forbud mot resultatavhengig forvaltningsvederlag. Aktuarforeningen mener at en slik restriksjon på fastsettelse av den type vederlag ikke er hensiktsmessig i det aktuelle konkurransemarkedet.

FNH mener at resultatavhengig forvaltningsvederlag vil gi selskapene større insentiver til å gjøre en god forvaltningsjobb, noe som innebærer at produktene vil bli bedre. Videre peker FNH på den konkurransefordel et forvaltningsselskap for verdipapirfond har på markedet for innskuddspensjon, ved at disse selskapene kan tilby fondsløsninger med resultatavhengig forvaltningsgodtgjørelse. FNH viser også til at kundene innenfor kollektiv pensjonsforsikring er foretak, og at disse vil ha tilstrekkelig erfaring og investeringskunnskap til å forstå konsekvensene av resultatavhengig forvaltningsvederlag.

FNH uttaler blant annet:

«Lovutkastets § 8a-7 tredje ledd siste punktum lyder

«Pristariffen kan ikke inneholde særlige priser eller andre vilkår som innebærer at størrelsen av vederlaget for kapitalforvaltning vil påvirkes av oppnådd avkastning»

FNH går sterkt imot at et slikt forbud tas inn i loven. FNH kan ikke se at et slik forbud kan begrunnes ved intensjon om å legge forholdene til rette for effektiv konkurranse, eller av soliditets/risikomessige hensyn. FNH støtter vurderingene til kommisjonens mindretall, som i utredningens kapittel 7.9 uttrykker:

«Disse medlemmene vil også peke på at de ikke anser det formålstjenlig med et forbud i lovverket mot resultatavhengige gebyrer. Resultatavhengige gebyrer vil utformet innenfor forsvarlige risikorammer være positivt også for kundene ved at de betaler en lavere samlet godtgjørelse til en forvalter som leverer liten eller ingen meravkastning i forhold til en forvalter som leverer en høy meravkastning i forhold til avtalt referanse. Det enkelte selskap bør stå fritt til å utvikle slike modeller, og lovverket bør ikke legge ned et absolutt forbud.»

En prismodell som inneholder et resultatavhengig forvaltningsvederlag innebærer at selskapet, i tillegg til en lav fast sats, får en betinget opsjon på en ytterligere godtgjørelse, som er resultatavhengig. Den resultatavhengige komponenten kommer først til utbetaling hvis den oppnådde avkastning overstiger en avkastningen på en fastsatt referanseportefølje. Den faste satsen vil naturlig være lavere i en resultatavhengig prismodell enn i en modell hvor vederlaget ikke avhenger av oppnådd avkastning. For å sikre at et system med resultatavhengig forvaltningsvederlag virker som forutsatt, bør det stilles krav til at referanseporteføljer som benyttes for beregningene, er relevante i forhold til det investeringsunivers porteføljen er plassert i. Det må videre stilles krav til fastsettelse av klare risikorammer og rapportering til kundene av overholdelsen av disse rammene. Kontrakter vil kunne utformes slik at disponering av midlene i porteføljen i strid med risikorammene, på slik måte at porteføljen får en høyere risikoeksponering enn forutsatt, kan medføre bortfall av deler av eller hele opsjonen til den resultatavhengige godtgjørelsen. Til sist vil det være naturlig at det i lovgivningen settes strenge krav til informasjon om prismodellen.

Det vil kunne hevdes at livselskap, uansett modell for godtgjørelse, har et motiv for å oppnå høyest mulig avkastning for å oppnå konkurransemessige fortrinn. Dette kan gjøres på flere måter. En måte er å utnytte ytterkantene av risikorammene. En annen måte er å sikre at de som utfører forvaltningen har størst mulig insentiv til å gjøre en god forvaltningsjobb godt in-

nenfor rammene. Etter FNHs syn er det siste klart å foretrekke. Vi er videre av den oppfatning at bruk av resultatavhengig forvaltningsgodtgjørelse vil føre til ytterligere fokus på risikorammer og risikostyring, noe som igjen vil bidra til at kundene får bedre produkter.

FNH vil også vise til at forvaltningsselskap for verdipapirfond har anledning til å tilby fondsløsninger der forvaltningsgodtgjørelsen er resultatavhengig, jf Kredittilsynets rundskriv 11/2001 om asymmetrisk forvaltningsgodtgjørelse. Etter at lov om innskuddspensjon ble iverksatt er livsforsikringsselskaper og forvaltningsselskap for verdipapirfond konkurrerende institusjoner i markedet for kollektiv pensjon. Etter FNHs oppfatning tilsier således prinsippet om likeverdige konkurransebetingelser for alle aktører at også livsforsikringsselskaper bør ha anledning til å utforme pristariffer med resultatavhengig forvaltningsvederlag.

Kredittilsynet tar i nevnte rundskriv forbehold i forhold til hvilke typer fond som skal kunne ha resultatavhengig forvaltningsvederlag. Kredittilsynet skriver at de vil tillate at fond har vedtekter med resultatavhengig godtgjørelse hvor andelseiere har inngående investeringskunnskap og -erfaring, og som derfor må antas å kunne forstå mulige konsekvenser av en slik prisstruktur. I rundskrivet antydes det at fond med førstegangstegningsbeløp på fem millioner eller mer kan vedtektsfeste resultatavhengig forvaltningsvederlag. Kredittilsynet skriver imidlertid at det i fremtiden ikke vil godkjenne vedtekter med asymmetrisk forvaltningsgodtgjørelse i de tilfeller der fondet henvender seg til den alminnelige investor. Det må i denne forbindelse nevnes at Kredittilsynet tidligere ikke bare har godkjent vedtekter som fastsetter at forvaltningsselskaper kan beregne resultatavhengig godtgjørelse ut fra en relative avkastning mot en referanseportefølje, men også ut fra en absolutt oppnådd avkastning. I perioder hvor f.eks. aksjemarkedet har steget kraftig, vil resultatavhengig godtgjørelse basert på sistnevnte kriterium i liten grad være knyttet til kvaliteten på forvalterens tjenester, men heller være en funksjon av de mer generelle markedsbevegelsene. Den resultatavhengige forvaltningsgodtgjørelsen som FNH her tar til orde for, skiller seg fra sistnevnte ved at den er direkte knyttet til forvalterens evne til å skape en meravkastning i forhold til den definerte referanseporteføljen.

For øvrig vil FNH peke på at i markedet for kollektiv pensjon er det foretakene som er kunder. Det må således antas at disse kundene normalt har tilstrekkelig investeringskunnskap og -erfaring til å forstå konsekvenser av at resultatavhengig prising av forvaltningstjenester. I henhold til de nye pensjonslovene kan det rik-

tignok fastsettes at investeringsvalgene skal tas av den enkelte arbeidstaker. Selv om den enkelte arbeidstaker ikke nødvendigvis har slik investeringserfaring, bør det tas i betraktning at det også i slike tilfeller er foretaket som er kunden og ved sin kunnskap kan sikre at i den avtalte prismodellen for resultatavhengig vederlag legges til grunn rimelig bruk av referanser og tilstrekkelig risikostyring. FNH vil på denne bakgrunn anta at det ikke er behov for å gi retningslinjer som avgrenser bruk av resultatavhengig vederlag i markedet for kollektiv pensjon på tilsvarende måte som Kredittilsynet har gjort ovenfor fond i nevnte rundskriv.

Etter FNHs oppfatning kan en prismodell med resultatavhengig forvaltningsvederlag, som skissert her, gjennomføres innenfor det rammeverket som kommisjonen har lagt opp til. Det sentrale bør være det i loven gis et rammeverk som kan gi grunnlag for effektiv konkurranse i markedet for kollektiv pensjon og at det er livsforsikringselskapene anliggende å tilpasse sin strategi til markedssituasjonen. Loven bør ikke være til hinder for at det fastsettes pristariffer med betingelser som er positive for kundene.»

4.5.3 Departementets vurdering

Som FNH også påpeker i sin høringsuttalelse, har Kredittilsynet i rundskriv nr. 11/2001 tatt opp spørsmålet om såkalt asymmetrisk forvaltningsgodtgjørelse for forvaltningsselskap for verdipapirfond bør tillates i forbindelse med at Kredittilsynet godkjenner verdipapirfonds vedtekter. Kredittilsynet viser til at slik godtgjørelse gir forvaltningsselskapet et motiv til å foreta investeringer i verdipapirer med høyere risiko og høyere forventet avkastning, sammenliknet med fond hvor vedtektene bare gir forvaltningsselskapet anledning til å beregne forvaltningsgodtgjørelse som en konstant andel av forvaltningskapitalen i fondet. Kredittilsynet påpeker at dette vil kunne bidra til en interessekonflikt mellom forvaltningsselskapet og andelseierne om investeringsvalg, og at andelseiere ikke nødvendigvis vil forstå at asymmetrisk forvaltningsgodtgjørelse kan gi forvaltningsselskapet insentiv til å øke risikoen i fondet, og ut fra det foreta sine investeringsvalg. Kredittilsynet opplyser derfor i rundskrivet at de for fremtiden ikke vil godkjenne vedtekter med asymmetrisk forvaltningsgodtgjørelse i de tilfeller der fondet henvender seg til den alminnelige investor, men vil kunne tillate en slik modell for beregning av godtgjørelse der hvor andelseiere har inngående investeringskunnskap og investeringserfaring. Basert på rundskrivet ser det ut til at Kredittilsynet trekker grensen mellom alminnelige in-

vestorer og andelseiere med særlig investeringskunnskap og investeringserfaring ved tegningsbeløp på 5 mill. kroner.

Departementet antar at asymmetrisk eller resultatavhengig forvaltningsgodtgjørelse ikke vil være aktuelt for kontrakter som inngår i kollektivporteføljen, der forvaltningen skal være felles for alle kontrakter i porteføljen (eller den enkelte delportefølje). Høringsinstansene synes også å legge dette til grunn. Når det gjelder kontrakter med investeringsvalg, bør det etter departementets vurdering kunne åpnes for resultatavhengige forvaltningsvederlag i form av et relativt suksesshonorar, hvor en måler utviklingen i den særskilte investeringsporteføljen kunden har valgt opp mot utviklingen i en indeks eller referanseportefølje, og derved «suksessen» i forvaltningen i forhold til samme indeks eller referanseportefølje. Departementet antar at en på tilsvarende måte som for forvaltningsselskap for verdipapirfond bør avgrense en slik adgang til avtaler med antatt profesjonelle kunder. Etter departementets vurdering kan det ikke uten videre legges til grunn at ethvert foretak som inngår avtale om kollektiv forsikring med investeringsvalg kan anses som profesjonell motpart i spørsmålet om investering av midlene. På den annen side bør kravene til profesjonalitet ikke settes så høyt at slike avtaler bare vil være aktuelle for et lite fåtall kunder. Det må derfor etter departementets syn fastsettes nærmere regler i forskrift om kriterier som avgrenser hvilke foretak som, som kunder, kan inngå denne type avtaler. Departementet viser til at det i lovforslaget § 8a-3 sjette ledd foreslås en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler om pristariffene. Departementet legger til grunn at nærmere regler om selskapenes adgang til å inngå avtaler om resultatavhengig forvaltningsgodtgjørelse kan fastsettes med hjemmel i denne bestemmelsen.

Hovedregelen om at forsikringselskapet ikke kan kreve resultatavhengig forvaltningsvederlag fra kundene vil, etter departementets vurdering, ikke være til hinder for at selskapet for eksempel gir avgrensede forvaltningsmandater der selskapet påtar seg å betale et resultatavhengig forvaltningsvederlag til en ekstern kapitalforvalter. Selskapet vil imidlertid som hovedregel ikke ha adgang til i ettertid å belaste forsikringskundene for et eventuelt forhøyet forvaltningsvederlag. Selskapet må ta høyde for mulig forhøyet forvaltningsvederlag når det fastsetter sin pris for forvaltning av midler knyttet til forsikringskontraktene. Dersom selskapet plasserer midler som svarer til forsikringsmessige avsetninger i aktiva som for eksempel andeler i verdipapirfond, vil kostnadene til verdipapirfondsforvaltningen normalt trekkes fra i fondet, og redusere verdien av, og avkastningen fra, fondsandelen.

5 Overskudd

5.1 Gjeldende rett

Forsikringsvirksomhetsloven § 8–1 har regler om overskudd i livsforsikring. Etter bestemmelsen skal den kapitalen som samles opp i livselskapet, tilbakeføres til forsikringstakerne, eller de som er berettiget til ytelsene etter forsikringskontraktene. Dette gjelder med mindre noe annet er bestemt i selskapets vedtekter. Vedtektene skal etter forsikringsvirksomhetsloven § 3–2 godkjennes av Kongen (kompetansen er delegert til Finansdepartementet, som igjen har delegert til Kredittilsynet). I rundskriv nr. 71/90 har Kredittilsynet opplyst at de vil godkjenne vedtektsbestemmelser om at tilbakeholdt overskudd i selskapet, til dekning av «avsetninger til frie fonds, utbetaling av utbytte og den skatt selskapet betaler», kan utgjøre maksimalt 35 prosent av overskuddet. Alle livsforsikringsselskapene har fastsatt i vedtektene at 35 prosent av overskuddet kan tilbakeholdes i selskapet, og at resten av overskuddet skal anvendes i samsvar med § 8–1 i forsikringsvirksomhetsloven.

Etter forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring (overskuddsforskriften) § 2 skal selskapet gi melding til Kredittilsynet om det samlede overskudd og hvor mye av dette som skal tilbakeholdes i selskapet. Forskriften gjelder ikke for livsforsikring med investeringsvalg. For slike livsforsikringskontrakter gjelder at all avkastning på investeringsporteføljen som kontrakten er knyttet til, skal tilfalle kontrakten. Det skal med andre ord ikke foretas noen fordeling av overskudd mellom selskapet og kundene. Det vises til nærmere omtale i slutten av dette kapitlet.

For livsforsikringskontrakter undergitt alminnelig forvaltning, hvor ytelsene er fastsatt ut fra en beregnet minsteavkastning på midlene, kan overskudd noe forenklet anses som for mye betalt premie. Selskapet har fastsatt premie ut fra en forventning om fremtidig avkastning, fremtidige kostnader og inntrådte risikotilfeller ut fra et beregningsgrunnlag med sikkerhetsmarginer. Dette betyr at forsikringstakerne normalt vil betale mer enn det som viser seg å være nødvendig for å sikre ytelsene, fordi avkastnings-, kostnads- og risikoresultatet som regel vil være bedre enn forutsatt av selskapet ved premieberegningen. Det er ikke rimelig at den kapital som på denne måten samles opp i selskapet,

skal tilfalle selskapet fullt ut. Siden overskuddet for en stor del er en følge av sikkerhetsmarginene som brukes ved premiefastsettelsen, er det naturlig at en vesentlig del av overskuddet tilfaller kundene. Det er på denne bakgrunn gitt regler om fordeling av overskudd i livsforsikring. Reglene om fordeling av overskudd må også ses på bakgrunn av at eendeler som svarer til selskapets ansvarlige kapital inngår i selskapets forvaltningskapital, og bidrar til generering av avkastning.

Overskuddet beregnes som et nettooverskudd, ved at avkastnings-, risiko- og kostnadsresultatet først beregnes hver for seg, jf. § 5 første ledd i overskuddsforskriften. Et eventuelt underskudd på et av resultatene kan dekkes inn gjennom et eventuelt overskudd på et annet resultat. For øvrig vises det til den oversikt Banklovkommissjonen har gitt over reglene i overskuddsforskriften i NOU 2001: 24 s. 73–74, som er tatt inn nedenfor.

Etter § 8–1 tredje ledd skal overskuddet fordeles årlig på den enkelte kontrakt. Fordelingen foretas på bakgrunn av det som kalles «bidragsprinsippet». Etter bidragsprinsippet skal kontrakten tilføres overskudd etter kontraktens bidrag til dannelsen av overskuddet, som igjen avhenger av de premie- og beregningsgrunnlag som har vært brukt for den enkelte kontrakt. Nærmere regler om fordelingen følger av overskuddsforskriften §§ 4 og 5, samt av retningslinjer gitt av Kredittilsynet i rundskriv nr. 32/94.

Banklovkommissjonen har i utredningen s. 73–74 beskrevet reglene i overskuddsforskriften anvendt på overskuddsdelingen:

«Ved overskuddsdelingen kommer reglene i overskuddsforskriften §§ 4 og 5 inn. Det regelverk med aktuarpraksis som bestemmer hvordan overskuddsmidlene skal fordeles mellom pensjonsordningene, fremtrer som meget komplisert. Først, før selve overskuddsfordelingen, skal det foretas fordeling av selskapets brutto inntekter og faktiske (ikke beregningsmessige) kostnader på de ulike bransjer etter reglene i forskrift 1989–11-21 nr. 1167 §§ 2 til 5. Dette vil være nødvendig for å kunne beregne brutto overskudd i de enkelte bransjer og dermed samlet overskudd, men forskriften angir ikke nærmere hvordan dette brutto overskudd skal beregnes.

Derneft må selskapet ha bestemt seg for hvor stor del av samlet brutto overskudd i alle bransjer som skal tilbakeholdes i selskapet til betjening av egenkapitalen, skatt m.v. Den del av samlet overskudd som tilbakeholdes av selskapet, skal fordeles mellom bransjene. Regelen er her at det i brutto overskudd for en bransje gjøres fradrag for bransjens del av det overskudd som tilbakeholdes i selskapet, beregnet etter forholdet mellom brutto overskudd i de ulike bransjer. Bransjer som går godt, må derfor dekke en større del av tilbakeholdt overskudd enn bransjer som gir svake resultater. Fra selskapshold er det derfor ofte påpekt som paradoksalt at de bransjer som har svakest resultat og derfor innebærer størst risiko for selskapet, skal bidra minst til selskapets fortjeneste. Egenkapitalrisikoen har imidlertid hittil ikke vært tillagt noen selvstendig betydning ved utforming av beregningsgrunnlag og premietariffer og omfattes derfor ikke av fordelingsreglene i lovens § 8–1 tredje ledd.

Det netto overskudd for de enkelte bransjer som fremkommer på denne måten, dvs. etter fradrag av bransjens del av det overskudd selskapet tilbakeholder, skal til slutt fordeles på de enkelte kontrakter i bransjen etter reglene i forskriften § 5. I kollektiv pensjonsforsikring blir nettooverskuddet fordelt mellom pensjonsordningene etter «bidragsprinsippet» for hvert enkelt av de elementer som inngår i beregningsgrunnlaget.

Som nevnt ovenfor kan en kontrakt få overskudd på en enkeltkomponent selv om det for øvrige komponenter er negative avvik. Består avviket i at oppnådd avkastning er lavere enn kontraktens beregningsrente, kan imidlertid avviket dekkes inn ved å bruke av kontraktens allerede foreliggende tilleggsavsetninger. Kontrakter med beregningsrente som er lavere enn oppnådd avkastning vil dermed få sitt overskudd. «Bidragsprinsippet» gjelder også her. Avvik som gjelder risiko- eller kostnadsresultatet, vil imidlertid bli avregnet mot det samlede overskudd og vil dermed også kunne ramme øvrige kontrakter og bransjer.

Helt til slutt foretas det fordeling av samlede kostnader i bransjen mellom de enkelte kontrakter, slik at en etter fradrag av beregningsmessige kostnader kan få belastet eventuelt kostnadsoverforbruk på de enkelte kontrakter. Retningslinjene for fordeling av kostnader er omtalt foran i avsnitt 5.2. Kontraktens andel av kostnadsoverforbruk kommer således til fradrag i overskuddet og vil reelt redusere størrelsen av tilført meravkastning ut over beregningsrenten.

Hovedformålet med denne usedvanlig kompliserte kombinasjon av regelverk og aktuarpraksis er å nå frem til et «finmatematisk» riktig

resultat for hver enkelt forsikringskontrakt. Det kan imidlertid ofte være vanskelig å få tilstrekkelig oversikt over de økonomiske realiteter for de forsikrede av de ulike fremgangsmåter og tekniske beregninger, samt de tilhørende regnskapsmessige posteringer. Resultatet av fordelingsprosessen fremgår av kontoutskriften for pensjonsordningene og av årsregnskapet. Hvordan resultatet fremkommer forblir likevel et mysterium for de fleste.»

For å sikre at tilbakeføring av overskudd etter § 8–1 ikke skal rokke ved selskapenes soliditet, skal Kredittilsynet med hjemmel i § 8–1 annet ledd, føre kontroll med tilbakeføringen. Dersom tilbakeføringen kan medføre svekket soliditet i selskapet, kan Kredittilsynet forby slik tilbakeføring.

Av soliditetshensyn er selskapene etter forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring § 4 gitt adgang til å foreta tilleggsavsetninger til forsikringsfondet, som går ut over minstekravet til forsikringsfondet. Dette vil på samme måte som tilbakeholdt overskudd, medføre at overskuddet til fordeling blir mindre.

Overskuddet skal som nevnt etter forsikringsvirksomhetsloven § 8–1 «tilbakeføres til forsikringstakerne». Det følger av § 8–2 første ledd annet punktum at dette skal gjøres i form av «avsetninger med sikte på tilleggsytelser utover kontraktsforpliktelsene», i det denne bestemmelsen viser til § 8–1 første ledd.

Ved individuell livsforsikring innebærer dette at overskuddet går til økning av premiereserven for kontrakten til sikring av bestemte tilleggsytelser. Når det gjelder kollektiv livsforsikring, viser Banklovkommisjonen (s. 78–79) til at dette er mer komplisert:

«Ved vanlig foretakspensjon basert på kontraktsfaste ytelser i henhold til pensjonsplanen, var regelen før reformen av pensjonslovgivningen at overskuddet ble tilført bedriftens premiefond. Etter lov om foretakspensjon § 8–5 er det imidlertid gjort et unntak fra denne ordningen. Overskudd på premiereserve knyttet til pensjoner under utbetaling skal tilføres pensjonistenes overskuddsfond og benyttes til årlig regulering av pensjonene. Denne delen av overskuddet blir derfor benyttet som engangspremie for tillegg til ytelsene til pensjonistene etter reglene i lovens §§ 5–10 flg. Resten av det overskudd pensjonsordningen tilføres, går fortsatt til bedriftens premiefond.

Skal premiereserve knyttet til ytelsesbasert foretakspensjon utgjøre en egen investeringsportefølje med investeringsvalg for bedriften, følger det av lov om foretakspensjon § 11–1 at premiereserven hvert år skal tilføres (økes

med) den avkastning som er lagt til grunn i beregningsgrunnlaget. Det er fortsatt ytelsesplanen, garantert av selskapet, som er avgjørende for ytelsesnivået og det årlige avsetningskravet. Selv om det ikke er knyttet rett til overskudd til slike pensjonsordninger, vil meravkastning ut over det nivå beregningsgrunnlaget angir, bli håndtert etter regler lik de som gjelder for overskudd, se § 11–1 tredje ledd som angir at meravkastningen skal deles mellom bedriftens premiefond og pensjonistenes overskuddsfond.

Bestemmelsene om pensjonistenes overskuddsfond i lov om foretakspensjon § 8–5, jf. §§ 5–10 flg. gjelder også for pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon undergitt alminnelig forvaltning med overskuddsrett. Resten av overskuddet går imidlertid ikke uten videre til bedriftens premiefond. For denne type foretakspensjon gjelder at innskuddspremieplanen skal angi hvor stor del av årlig avkastning som skal tilføres premiereserven og benyttes til engangspremie for tillegg til pensjonsrettighetene, jf. lov om foretakspensjon § 5–2 fjerde ledd. Bare i de tilfelle hvor tilført overskudd innebærer at årets avkastning overstiger det avkastningsnivå innskuddspremieplanen angir, vil bedriftens premiefond bli tilført noe overskudd.

Disse reglene vil ikke gjelde dersom pensjonsordning med engangsbetalt foretakspensjon er opprettet med egen pensjonskonto tilknyttet særskilt investeringsportefølje for hvert medlem. Det følger da av lov om foretakspensjon § 11–2 tredje ledd at all avkastning skal tilføres pensjonskontoen. Spørsmål vedrørende overskudd og anvendelsen av overskudd oppstår derfor ikke i slike tilfelle. Tilsvarende vil forholdet bli dersom premiereserve knyttet til pensjonsordning med engangsbetalt foretakspensjon skal forvaltes som egen investeringsportefølje med kollektivt investeringsvalg etter forslaget til ny § 11–1a i Ot.prp. nr. 42 (2000–2001). I begge tilfelle vil avkastningen bli tillagt/fratrasket premiereserven, og opptjent pensjon for et medlem vil svare til den rett til pensjon som etter beregningsgrunnlaget motsvarer den premiereserve medlemmet har opptjent til enhver tid. Dette er en konsekvens av at medlemmet både ved individuelt og kollektivt investeringsvalg bærer risikoen for hvilken avkastning som faktisk oppnås. Ytelsesnivået må således beregnes ut fra premiereserven ved nådd pensjonsalder.

Pensjonsordninger med innskuddspensjon vil i denne sammenheng i alt vesentlig være undergitt regler tilsvarende de som gjelder for engangsbetalt foretakspensjon, se lov om innskuddspensjon §§ 3–2, 3–3 og 3–5, jf. forslag til ny § 3–2a og § 3–5 første og annet ledd i Ot.prp. nr. 42 (2000–2001).

Av oversikten foran fremgår at:

overskudd som tilføres pensjonistenes overskuddsfond hvert år skal benyttes som engangspremie for tilleggsytelser, overskudd som tilføres pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon eller innskuddspensjon skal årlig benyttes til tilleggsytelser, med mindre det er knyttet investeringsvalg til pensjonsordningene, og overskudd tilført bedriftens premiefond/innskuddsfond skal forvaltes og benyttes i samsvar med de regler som gjelder for slike fond. Fondet forvaltes i utgangspunktet med avkastning etter beregningsrente og tilført overskudd, men både lov om foretakspensjon § 11–3 og lov om innskuddspensjon § 8–4 åpner for forvaltning av premiefond/innskuddsfond som egen investeringsportefølje.

(...)

Av dette følger at tilført overskudd vil bindes til premiereserve i alle tilfelle hvor overskuddet benyttes til engangspremie for tilleggsytelser. For selskapet vil slike tilleggsytelser medføre samme forpliktelser i henhold til beregningsgrunnlaget som andre kontraktsfestede ytelser og dermed medføre at det årlige avsetningskrav deretter vil øke som følge av den økning av forpliktelsene som tilført overskudd innebærer. Tilsvarende skal premiefond/innskuddsfond årlig tilføres avkastning minst i samsvar med beregningsrenten og for øvrig avkastning tilsvarende faktisk oppnådd avkastning i året, jf. forskrift 1997–04–23 nr. 377 om kapitalforvaltning § 19, med mindre fondet forvaltes som egen investeringsportefølje. I disse tilfellene er det altså ikke grunnlag for å stille tilført overskudd til premiereserven/avkastning til premiefond i noen særstilling i forhold til selskapets kapitalforvaltningsrisiko.»

Om beregning og fordeling av overskudd på avkastningsresultatet for livsforsikringskontrakter med investeringsvalg, uttaler Banklovkommissjonen (NOU 2001: 24 s. 74):

«I «unit link» selskapene er prinsippet at det til hver forsikringskontrakt er knyttet en særskilt investeringsportefølje. Formålet er at avkastningen av denne i sin helhet tilkommer den forsikringskontrakt den er knyttet til. Ordningen med særskilte investeringsporteføljer i kollektivforsikring i henhold til den nye pensjonslovgivningen vil ha som hovedformål å etablere et tilsvarende grunnlag for individuell allokering av avkastning (og forvaltningsrisiko) til de ulike pensjonsordninger. En investeringsportefølje blir derfor en særskilt regnskapsenhet, men gir for øvrig ikke bedriften særlige rettigheter til de aktiva som omfattes. I alle andre henseender hvor det måtte ha betydning, er det selskapet

som har eiendomsretten til og rådigheten over de aktiva som inngår i porteføljen.

En konsekvens av ordningen med særskilte investeringsporteføljer er imidlertid at avkastning til eierkapitalen må sikres på annen måte i «unit link» selskaper, blant annet ved utformingen av pristariffene. En annen konsekvens er at også eierkapitalen i et selskap hvor hele forvaltningskapitalen er inndelt i særskilte investeringsporteføljer, nødvendigvis også vil måtte utgjøre en egen investeringsportefølje. Et annet forhold er at «unit link» selskapene legger hovedvekten på forvaltning av pensjonskapitalen og derfor vanligvis ikke lar uføre- og etterlatte-dekninger inngå i pensjonsordningene. Disse former for dekninger blir derfor skaffet fra samarbeidende selskap (som underleverandør). Noe «overskudd» å fordele på kollektivet blir det derfor ikke i «unit link» selskapene.»

Når det gjelder overskudd på risikoresultatet for pensjonsordning med midlene plassert i særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg, uttaler Banklovkommissjonen følgende om fordelingen av overskuddet (NOU 2001: 24 s. 78):

«Har derimot pensjonsordningen i andre tilfelle midlene plassert i særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg, vil alderspensjonsytelsene fra selskapet ikke være kontraktsfastsatt ut fra beregnet «dødsarv» eller annen risiko, men må fastsettes ut fra den enkeltes opptjente premiereserve ved nådd pensjonsalder. Er det knyttet overlevelsrisiko til retten til alderspensjon, vil derfor frigjort premiereserve måtte bli overskudd på risikoresultatet til fordeling mellom de gjenlevende arbeidstakere i samsvar med regelverkets bestemmelser om at avkastning skal tilføres arbeidstakernes premiereserve. Selskapets samlede forpliktelser påvirkes således ikke av faktisk dødelighet.»

5.2 Forenkling av overskuddsbegrepet

5.2.1 Banklovkommissjonens forslag

Banklovkommissjonen har foreslått nye regler for beregning, fordeling og anvendelse av overskudd. Et av formålene med forslaget er å forenkle regelverket. Videre vil Banklovkommissjonens forslag bidra til å gjøre skillet mellom kundenes og selskapets midler klarere.

Et sentralt punkt i de nye reglene for livsforsikringsselskaper som foreslås i NOU 2001: 24 er at det ikke lenger skal skje en deling av overskuddet mellom kunder og eiere. Regelen i dag er at eierne

kan holde tilbake inntil 35 prosent av årets overskudd i selskapet. Etter Banklovkommissjonens forslag skal i hovedsak alt overskudd tilbakeføres til kontrakten, og selskapet skal ikke ha rett til andel av overskuddet på forvaltningen av kundemidlene. Forslaget må ses i sammenheng med forslaget om at selskapets kapital skal holdes atskilt fra kundens midler. Selskapets inntjening skal komme fra de fortjenesteelementene som er lagt inn i de ulike pristariffene og fra avkastning på selskapskapitalen.

Banklovkommissjonen foreslår at det skal skilles mellom beregning av overskudd på henholdsvis avkastningsresultat og risikoresultat, og at kostnadsresultatet skal holdes utenfor overskuddsberegningen. Kostnadene unntas i sin helhet fra overskuddsberegningen, jf. utkastet § 8a-9 tredje ledd. Etter denne bestemmelsen i utkastet må selskapet dekke det som i gjeldende rett omtales som kostnadsoverforbruk, det vil si at de faktiske kostnadene overstiger de beregnede kostnadene. Tilsvarende vil ikke forsikringstaker eller de forsikrede ha krav på et eventuelt overskudd på kostnadsresultatet. Dette henger sammen med at selskapet etter utkastet § 8a-7 skal ha pristariffer for tjenester (administrasjon av ordningen og forvaltning av kapitalen), og at pristariffene vil kunne endres dersom dette skulle være nødvendig.

Det vises for øvrig til avsnitt 8.2 i NOU 2001: 24 (s. 74–78) for den nærmere begrunnelsen for Banklovkommissjonens forslag.

5.2.2 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Aktuarforening, Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) og Kredittilsynet har hatt merknader til Banklovkommissjonens forslag til nye regler om overskudd.

Aktuarforeningen anfører primært at kunden selv bør kunne velge mellom gamle eller nye overskuddsregler, så fremt det gjelder et tradisjonelt produkt. Subsidiært går Aktuarforeningen inn for at gjeldende regler om overskudd skal gjelde for den etablerte bestand av kollektive pensjonsforsikringer, både i forhold til allerede opptjente rettigheter og for fremtidig opptjening av pensjon. Aktuarforeningen viser i den forbindelse til at dette vil etablere et forsvarlig fundament for den fortsatte sikring av opptjente pensjonsrettigheter, samt gi forsikringstaker og selskapet mulighet til å videreføre avtaleforholdet under de forutsetninger som opprinnelig ble lagt til grunn.

FNH støtter i utgangspunktet forslaget om at gjeldende regler om overskudd bør endres, men foreslår tre tiltak som vil gi selskapene bedre anled-

ning til å betjene egenkapitalen: 1) adgang til resultatavhengige pristariffer på tjenester knyttet til kapitalforvaltningen, 2) adgang til at risikopremie for avkastningsgarantier kan finansieres fra avkastningen, og 3) to overskuddsmodeller. Det er punkt 3) som står sentralt i denne sammenheng. FNH uttaler blant annet følgende om behovet for to overskuddsmodeller:

«I overskuddsmodellen for kollektive kontrakter må egenkapitalbetjeningen tas inn i forkant, og som en del av premien. En slik egenkapitalbetjening ensidig i form av økte forskuddspremier kan gjøre norske livselskaper lite konkurransedyktige i forhold til sine konkurrenter, og være uønsket for kundene.»

FNH foreslår at det enten som en overgangsordning eller på permanent basis bør vurderes å opprettholde en adgang til å foreta en etterskuddsvis fordeling av overskudd mellom kunder og eiere for kontrakter som inngår i kollektivporteføljen. Det foreslås at en slik etterskuddsvis overskuddsdeling foretas i samsvar med den overskuddsdelingsmodell som Banklovkommisjonen har foreslått for fripoliser. Denne modellen går ut på at selskapet skal kunne tilbakeholde inntil 20 prosent av overskuddet på avkastningsresultatet for fripolisen.

Kredittilsynet foreslår en «modifisert overskuddsmodell» som går ut på at selskapene skal ha adgang til å foreta en etterskuddsvis innkreving av vederlag for avkastningsgaranti og kapitalforvaltning. Denne høringsuttalelsen er tatt inn under avsnitt 4.4.2 foran. Kredittilsynet viser til at i forhold til gjeldende regelverk har forslaget den fordel at selskapets andel av «overskudd» gjennom pristariffsystemet gjøres til en del av forsikringsavtalen.

5.2.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag til nye overskuddsregler. Dagens system hvor selskapet henter overskuddet etterskuddsvis ut fra det samlede resultatet av risikoresultat, avkastningsresultat og kostnadsresultat gjør at kunden har liten reell mulighet til å se hvilke fortjenestemarginer selskapet har på de ulike elementene som inngår i premien. Risikofordelingen mellom kunde og selskap blir også uoversiktlig. En ordning der selskapene skal hente overskudd fra det fortjenesteelement som på forhånd legges inn i pristariffene, vil bidra til at kundene får bedre mulighet for innsyn i den fortjeneste selskapet beregner seg. Forslaget til nye overskuddsregler må også ses i sammenheng med at det i lovforslaget innføres et prinsipielt viktig skille mellom kundenes

midler og selskapets midler, jf. lovforslaget § 8a-7. Etter lovforslaget § 8a-9 tredje ledd skal all avkastning av selskapets midler tilfalle selskapet. Forslagene skal også bidra til en mer oversiktlig risikofordeling.

Departementet har merket seg at FNH har gitt uttrykk for at lovutkastets opplegg for selskapets betjening av egenkapital ikke er tilstrekkelig, og at det bør vurderes å opprettholde en adgang til å foreta en etterskuddsvis fordeling av overskudd mellom kunde og selskap for kontrakter i kollektivporteføljen. Departementet finner ikke å kunne slutte seg til dette. Dagens overskuddsmodell med deling av overskuddet mellom kunde og selskap bygger blant annet på at selskapets og kundenes midler forvaltes sammen som én portefølje. Når disse skal forvaltes hver for seg, vil begrunnelsen for å opprettholde dagens overskuddsdeling etter departementets syn være vesentlig svekket. Det kan videre, fra kundens synspunkt, fremstå som urimelig og uoversiktlig om selskapet i tillegg til avkastning fra sin selskapsportefølje skal ha en andel av overskuddet på kundens midler. Det vises for så vidt til drøftelsen av spørsmålet om adgang til å dekke vederlag for risiko for avkastningsresultatet i overskudd på avkastning, jf. avsnitt 4.4.3 foran.

Departementet viser videre til at den foreslåtte overskuddsmodellen for fripoliser, hvoretter selskapet skal kunne tilbakeholde inntil 20 prosent av netto samlet overskudd på avkastningsresultatet, har sammenheng med at fripoliser er ferdig betalte kontrakter, det vil si at det ikke lenger betales inn premie. Selskapet kan da ikke hente inn overskudd som et element i pristariffene som benyttes ved beregning av premie. Det er derfor nødvendig å videreføre en modifisert overskuddsdelingsmodell for slike forsikringer. Overskuddsmodellen for eksisterende og nye fripoliser samt for eksisterende individuelle kontrakter, er drøftet i henholdsvis avsnitt 12.4 og 13.4.

Departementet kan heller ikke slutte seg til det synspunkt at lovutkastet ikke gir selskapene tilstrekkelig mulighet til å betjene egenkapitalen. Selskapet skal, i tillegg til avkastningen av egne midler, få fortjeneste gjennom å bygge inn et fortjenesteelement i de enkelte pristariffene som benyttes i premieberegningen. Selskapenes mulighet til å hente inn overskudd i de overskuddsregler som foreslås, er således balansert i forhold til det som er mulig i dag. En forskjell fra dagens regler er at når en, som foreslått her, legger inn et fortjenesteelement i pristariffene ved beregningen av premien, blir fortjenesteelementet for selskapet synlig for kunden. Kunden vil måtte betale mer i synlig premie enn etter dagens system (hvor de totale kost-

nadene ikke kommer lett frem), men får i etterkant til gjengjeld hele avkastningen ut over den garanterte avkastningen. Den risiko for selskapene som ligger i at de må beregne fortjenesteelementet i forkant, er omtalt foran under avsnitt 4.2.3 og 4.4.3. Etter departementets vurdering bør denne risikoen være håndterbar for selskapene. Alternativet med en fortsatt adgang til overskuddsdeling vil medføre klare ulemper i forhold til kundenes innsyn i prising og i forhold til konkurransen mellom selskapene.

Kredittilsynets høringsmerknad om en modifisert overskuddsmodell er behandlet foran i avsnitt 4.4.3.

I samsvar med Banklovkomisjonens forslag foreslår departementet etter dette nye regler for overskudd i livsforsikring slik at det som hovedregel ikke lenger skal skje en deling av et samlet overskudd mellom kunde og eier. Selskapet skal i stedet hente overskudd fra avkastning på selskapskapitalen (lovforslaget § 8a-9 tredje ledd) og fra de fortjenesteelementer som er lagt inn i de ulike pristariffene (lovforslaget § 8a-3 første og annet ledd).

Departementet slutter seg videre til Banklovkomisjonens forslag om at det skal skilles mellom beregning av overskudd på avkastningsresultatet og beregning av overskudd på risikoresultatet, mens administrasjonsresultatet skal holdes utenfor overskuddsberegningen. Administrasjonsresultatet, som vil omfatte kostnader for tjenester knyttet til kapitalforvaltning og administrasjon, blir etter dette selskapets risiko. Selskapet må følgelig dekke et eventuelt underskudd på administrasjonsresultatet, og vil beholde et eventuelt overskudd. Dette forslaget må ses i sammenheng med forslaget om at selskapene skal ha adgang til å endre sine pristariffer med fire måneders varsel overfor kundene. Selskapet vil derfor raskt kunne tilpasse seg endringer i lønns- og kostnadsnivået. Beregning av overskudd på avkastningsresultatet og risikoresultatet behandles nedenfor i avsnittene 5.3 og 5.4.

Overskuddsmodellen for fripoliser er nærmere behandlet i avsnitt 12.4. Spørsmålet om hvilken overskuddsmodell som skal velges for individuelle forsikringer behandles i avsnitt 13.4.

5.3 Overskudd på avkastningsresultatet

5.3.1 Banklovkomisjonens forslag

Når det gjelder overskudd på avkastningsresultatet, skiller Banklovkomisjonen mellom midler som inngår i kollektivporteføljen, jf. utkastet § 8a-11

annet ledd bokstav a), og midler som inngår i investeringsvalgporteføljen, jf. utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav b). Kollektivporteføljen skal bestå av de midlene som svarer til de forsikringsmessige avsetninger som skal dekke selskapets forpliktelser under kontrakter med ytelser fastsatt ut fra en beregnet minsteavkastning. I investeringsvalgporteføljen inngår de midlene som motsvarer avsetningene til sikring av forpliktelsene under kontrakter som er tilknyttet særskilt investeringsportefølje. Kontraktene kan være med eller uten avkastningsgaranti.

For kontrakter som går inn under kollektivporteføljen skal avkastningen fordeles mellom kontraktene etter reglene i utkastet § 8a-12 annet ledd. Det følger av denne bestemmelsen at avkastningen ved forvaltningen av midlene i kollektivporteføljen årlig skal fordeles på kontraktene. Fordelingen skal skje etter forholdet mellom de midlene i kollektivporteføljen som er knyttet til hver kontrakt. Overskudd på avkastning reguleres av utkastet § 8a-12 tredje ledd. Etter denne bestemmelsen skal avkastning etter fradrag for avsetning i samsvar med kontraktens beregningsrente og eventuelle tilleggsavsetninger, tildeles kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet.

For midler i premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond har Banklovkomisjonen i utkastet § 8a-12 femte ledd, foreslått at avkastning av disse midlene skal tilføres fondet etter reglene i utkastet § 8a-12 tredje ledd. Dette innebærer at avkastning ut over avsetning i samsvar med beregningsrenten for fondet, og eventuelle tilleggsavsetninger, blir å regne som overskudd og skal tildeles fondet, jf. utkastet § 8a-12 femte ledd jf. tredje ledd. Det følger for øvrig av utkastet § 8a-11 fjerde ledd at midlene i premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal anses som en del av den porteføljen de øvrige midlene tilknyttet kontrakten inngår i, med mindre annet er avtalt.

For kontrakter som er tilknyttet særskilt investeringsportefølje, og som derfor inngår i investeringsporteføljen, skal all avkastning ved forvaltning av midlene tilordnes porteføljen, jf. utkastet § 8a-13 tredje ledd første punktum. For slike kontrakter vil det altså ikke opereres med overskudd på avkastningsresultatet, siden all avkastning skal tilordnes porteføljen. Dette gjelder tilsvarende for premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond tilknyttet særskilt investeringsvalgportefølje, jf. utkastet § 8a-13 fjerde ledds henvisning til tredje ledd.

Selskapet kan imidlertid ha gitt en avkastningsgaranti for kontrakter som inngår i investeringsvalgporteføljen. Da gjelder andre regler med hen-

syn til overskudd. Det følger av utkastet § 8a-13 tredje ledd annet punktum at avkastning av midler som er omfattet av bestemmelsens annet ledd skal tilordnes kontrakten etter reglene i utkastet § 8a-12 annet og tredje ledd. Midler som omfattes av utkastet § 8a-13 annet ledd er midler som motsvarer avsetningen til sikring av selskapets avkastningsgaranti, samt erstatningsavsetning. Avsetning til sikring av avkastningsgaranti som er knyttet til en investeringsportefølje, kalles supplerende avsetning. Slik avsetning er regulert i utkastet § 8a-22 tredje ledd. Erstatningsavsetning er regulert i utkastet § 8a-24 første ledd. Bestemmelsen i utkastet § 8a-13 tredje ledd annet punktum innebærer således at avkastning av disse midlene skal fordeles på kontrakten etter utkastet § 8a-12 annet ledd, etter forholdet mellom de midlene som er knyttet til hver kontrakt. Deretter skal avkastning ut over det som trengs for å sikre avsetning i samsvar med avkastningsgarantien, og eventuelt tilleggsavsetning, tildeles kontrakten som overskudd.

Avkastning på midlene som inngår i selskapsporteføljen, jf. utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav c), tilfaller selskapet, jf. utkastet § 8a-14 annet ledd.

5.3.2 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene har ikke hatt merknader til dette punktet.

5.3.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag om fordeling og tilordning av avkastning og beregning av overskudd på de kontrakter som inngår i kollektivporteføljen. Etter lovforslaget § 8a-9 første ledd første punktum skal avkastningen ved forvaltningen av midler plassert i kollektivporteføljen, årlig fordeles mellom de kontrakter som inngår i denne porteføljen. Det foreslås imidlertid en endring av bestemmelsen om at samlet avkastning skal fordeles på de enkelte kontrakter etter forholdet mellom de midler som er knyttet til den enkelte kontrakt. Siden midlene i kollektivporteføljen ikke er knyttet til bestemte kontrakter, foreslås at fordelingen av avkastningen foretas forholdsmessig etter forholdet mellom de forsikringsmessige avsetninger som er knyttet til hver av kontraktene. Hvilke avsetninger dette omfatter følger av lovforslaget § 8a-15. Det vises til lovforslaget § 8a-9 første ledd annet punktum.

Etter at avkastningen er tilordnet den enkelte kontrakt, foreslås i samsvar med Banklovkommisjonens utkast at det først skal foretas en avsetning til forsikringsfondet som svarer til den garanterte

avkastningen på forvaltede midler, for å sikre at forsikringsfondet øker som forutsatt i det forsikrings-tekniske beregningsgrunnlaget. Deretter kan selskapet eventuelt beslutte å foreta avsetning til tilleggsavsetninger. Etter at det er gjort fradrag for disse avsetningene, skal det resterende tilordnede avkastningsresultatet tildeles kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet. Det vises til lovforslaget § 8a-9 første ledd tredje punktum.

Når det gjelder avkastning av midler forvaltet i særskilte investeringsporteføljer uten avkastningsgaranti, slutter departementet seg til Banklovkommisjonens forslag om at avkastningen skal tilordnes porteføljen. Dette er også i samsvar med gjeldende rett. Det vises til lovforslaget § 8a-9 annet ledd. Dersom kunden selv bærer risikoen for resultatet av kapitalforvaltningen, det vil si at det ikke er knyttet noen avkastningsgaranti til investeringsporteføljen, vil det verken bli spørsmål om fordeling av avkastning mellom porteføljene eller om beregning av en meravkastning utover en avkastningsgaranti. Hver portefølje får da tildelt avkastningen av midlene knyttet til porteføljen.

Avkastningen av midlene skal tilordnes porteføljen også i de tilfeller der det er knyttet avkastningsgaranti til en kontrakt med investeringsvalg. Det foreslås lovfestet at eventuell garantert avkastning som ikke dekkes av oppnådd avkastning, skal dekkes av supplerende avsetninger, og av selskapet dersom disse avsetningene ikke er tilstrekkelige. Det vises til lovforslaget § 8a-9 annet ledd annet punktum.

Avkastning av premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond som inngår i kollektivporteføljen, skal beregnes på samme måte som for de øvrige midler som inngår i kollektivporteføljen. Dette innebærer at avkastning ut over avsetning i samsvar med beregningsrenten for fondet, og eventuelle tilleggsavsetninger, blir å regne som overskudd og tildeles fondet. Det vises til lovforslaget § 8a-9 første ledd fjerde punktum, jf. tredje punktum. Avkastning av premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond som inngår i en særskilt investeringsportefølje, skal tilordnes fondet på samme måte som for de øvrige midler som inngår i særskilte investeringsporteføljer, jf. lovforslaget § 8a-9 annet ledd tredje punktum. Forslagene er i samsvar med Banklovkommisjonens utkast.

Som nevnt under avsnitt 6.5.1, foreslår departementet at de midler som skal motsvare supplerende avsetninger til sikring av avkastningsgaranti gitt av selskapet, (jf. lovforslaget § 8a-18 tredje ledd), avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser etter foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd (jf. lovforslaget § 8a-18 fjerde ledd), erstatningsavset-

ninger (jf. lovforslaget § 8a-21) samt risikoutjevningfond (jf. lovforslaget § 8a-22), skal forvaltes i kollektivporteføljen i samsvar med de kapitalforvaltningsreglene som gjelder for denne porteføljen, Avkastningen av midlene som svarer til disse avsetninger og fond, foreslås derimot tilordnet avsetningene eller fondet uavkortet, det vil si at det her ikke skal foretas avsetning i samsvar med en beregningsrente eller avsetning til tilleggsavsetninger. Det vises til lovforslaget § 8a-9 første ledd siste punktum.

Departementet slutter seg videre til Banklovkomisjonens forslag om at avkastning på midlene i selskapsporteføljen (jf. lovforslaget § 8a-7 femte ledd) skal tilordnes selskapet. Dette innebærer at avkastningen skal inngå i selskapsporteføljen. Det vises til lovforslaget § 8a-9 tredje ledd.

5.4 Overskudd på risikoresultat knyttet til person

5.4.1 Banklovkomisjonens forslag

Beregning og fordeling av overskudd på risikoresultatet er foreslått regulert i utkastet § 8a-15. Bestemmelsen vil etter Banklovkomisjonens forslag bare få anvendelse på kontrakter som har rett til overskudd på risikoresultatet, jf. at Banklovkomisjonen i sitt utkast til § 8a-5 annet ledd åpner for at selskapet kan skille mellom kontrakter med og uten rett til overskudd på risikoresultatet. Det vises til omtalen av § 8a-15 i NOU 2001: 24 s. 143.

Etter utkastet § 8a-15 første ledd skal overskudd på selskapets risikoresultater beregnes særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger, andre kollektivordninger eller kontrakter. Utkastet § 8a-15 annet ledd gir nærmere regler for hva som regnes som overskudd. Overskudd foreligger etter denne bestemmelsen når samlet risikoresultat for en gruppe avviker fra beregnet risikoresultat for risiko knyttet til person. I beregningen skal det etter annet ledd annet punktum ses bort fra den fortjeneste som er bygget inn i risikotariffen.

For risikoresultat som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat, kan selskapet etter utkastet § 8a-15 annet ledd tredje punktum fastsette i pristariffen at slikt risikoresultat skal unntas fra beregningen og tildeles selskapet.

Overskudd på risikoresultatet skal fordeles årlig mellom de enkelte kontraktene i hver gruppe. Fordelingen skal foretas etter forholdet mellom de enkelte kontraktens risikopremier beregnet ut fra gjeldende risikotariffer. Dette følger av utkastet § 8a-15 tredje ledd første punktum. Banklovkommi-

sjonen har i utkastet § 8a-15 tredje ledd annet punktum foreslått at selskapet skal ha adgang til å bestemme at inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet skal settes av til risikoutjevningfondet. Risikoutjevningfondet er nærmere regulert i utkastet § 8a-24 annet og tredje ledd.

5.4.2 Høringsinstansenes merknader

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) uttaler følgende til forholdet mellom utkastet § 8a-5 og § 8a-15:

«Det fremgår av lovutkastets § 8a-5 annet ledd at livselskapene kan tilby risikoprodukter med rett til overskudd og produkter uten rett til overskudd. FNH oppfatter det slik at § 8a-15 gjelder for kontrakter som har rett til overskudd. Dette burde trolig vært presisert i motivteksten til § 8a-15.

FNH finner det i denne sammenheng naturlig at kontraktene også bør kunne utformes slik at forsikringstaker har rett til overskudd på enkelte risikoelementer, og ikke har det på andre. Med dette utgangspunkt støtter FNH i hovedsak forslaget om overskudd på risikoresultat, med en merknad. Forslag til § 8a-15 annet ledd siste punktum lyder:

«I pristariff for risiko kan det fastsettes at risikoresultat som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat, kan unntas fra beregningen og tildeles selskapet.»

FNH mener det er viktig at det i loven presiseres at det ikke tas forbehold for hvilke produkter som kan unntas fra beregning av risikoresultat og tildeles selskapet. Etter FNHs oppfatning er det i følge utkastets § 8a-5 avtalefrihet vedrørende valg av om produkter skal være med eller uten rett til tildeling av overskudd, jf spesialmotivene til § 8a-5.

Forslag til endring:

Til § 8a-15 annet siste punktum endres til «I pristariff for risiko kan det fastsettes at enkelte risikoelementer kan unntas fra beregning en og tildeles selskapet.»»

Kredittilsynet går imot Banklovkomisjonens forslag i utkastet § 8a-15 annet ledd tredje punktum om at det i pristariff for risiko kan fastsettes at risikoresultat som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat skal unntas fra beregningen av overskudd på risikoresultat:

«Kredittilsynet støtter ikke den foreslåtte unntaksregel i § 8a-15 og foreslår at paragrafens annet ledd tredje punktum utgår. Unntaksbestemmelsen er i blant annet uklare fordi det er liten overensstemmelse mellom lovteksten og

motivstoffet. Det er videre uklart hva som konkret menes med at «risikoresultat som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat, skal unntas fra beregningen og tildeles selskapet».

Kredittilsynet mener – uansett hvordan lovbestemmelsen er å forstå – at bestemmelsen vil virke mer kompliserende og ressurskrevende enn gjeldende regelverk på dette punkt. Det kan ikke være tvil om at den kompliserer metodene og praktiseringen når det gjelder overskuddstilbakeføring. Det synes heller ikke å være administrative forenklinger knyttet til det å unnlate tilbakeføring av risikooverskudd. Beregning av overskudd vil uansett måtte gjøres i forbindelse med kontoutskriftene til kundene. Etter Kredittilsynets oppfatning bør det være et grunnleggende prinsipp under ny lovgivning i kollektiv pensjon at alt overskudd på risiko skal tilbakeføres til kundene. En slik grunnleggende regel bør lovfestes. Videre vil det være et riktige prinsipp at selskapets fortjenestemarginer er knyttet opp til avkastningsresultatet.»

5.4.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår bestemmelser om beregning av overskudd på selskapets risikoresultat i lovforslaget § 8a-10. Med risiko menes her personrisiko, det vil si risiko knyttet til død, uførhet, giftesannsynlighet mv.

Departementet slutter seg til Banklovkommissjonens forslag om at selskapet hvert år skal beregne risikoresultatet særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger eller andre kollektivordninger eller kontrakter. Det vises til lovforslaget § 8a-10 første ledd. Hva som skal utgjøre en egen gruppe vil måtte avgjøres av selskapene. Departementet antar at for eksempel pensjonsordninger i privat og offentlig sektor vil kunne utgjøre hver sin gruppe.

Departementet foreslår videre i § 8a-10 annet ledd at overskudd på risikoresultatet skal beregnes ut fra de på forhånd beregnede risikopremier for en gruppe med fradrag for de faktiske risikokostnader for gruppen. Det vises til at overskudd på risikoresultatet vil foreligge når de faktiske kostnadene knyttet til risiko er lavere enn de på forhånd beregnede risikopremier. Det skal beregnes ett samlet risikoresultat for hver gruppe av pensjonsordninger eller andre kollektivordninger eller kontrakter. Dette risikoresultatet vil bestå av summen av resultatene på de enkelte risikoelementene (død, uførhet mv.) som pristariffene for risiko bygger på. Det skal ved beregningen ses bort fra det fortjeneste-element for selskapet som er bygget inn i de ulike pristariffene, og som ligger inne i de beregnede ri-

sikopremiene. Forslaget er i samsvar med Banklovkommissjonens utkast, men er noe omformulert.

Departementet finner ikke å kunne slutte seg til Banklovkommissjonens forslag om at det i pristariff for (person)risiko kan fastsettes at risikoresultat som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat, skal unntas fra overskuddsberegning og tildeles selskapet, jf. utkastet § 8a-15 annet ledd tredje punktum. Etter departementets syn ville en slik tilbakeholdsrett uansett ha relativt begrenset økonomisk betydning for partene, i og med at vilkåret er at resultatet skal avvike «lite» fra beregnet resultat. Kredittilsynet har i sin høringsuttalelse påpekt at gjennomføring av en slik tilbakeholdsrett vil kunne være kompliserende og ressurskrevende for selskapene. Departementet kan ikke se at Banklovkommissjonens forslag på dette punktet er begrunnet i tungtveiende hensyn som for eksempel soliditet. Det er derfor etter departementets vurdering ikke tilstrekkelig grunn til å fravike prinsippet om at overskudd på risikoresultatet skal tilbakeføres til forsikrede/forsikringstaker. Det vises til at selskapet etter departementets lovforslag § 8a-11, som svarer til Banklovkommissjonens utkast § 8a-16 annet og tredje ledd, vil ha adgang til å tilbakeholde andel av overskudd på risiko- og avkastningsresultat ut fra soliditetshensyn. Departementet foreslår på denne bakgrunn at Banklovkommissjonens utkast til bestemmelse om adgang til å holde tilbake årsresultatet som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat sløyfes.

Overskudd på risikoresultatet skal etter lovforslaget § 8a-10 tredje ledd fordeles mellom de enkelte kontrakter i hver gruppe etter forholdet mellom de risikopremier som er betalt for den enkelte kontrakt. Det er kun gjort språklige endringer i bestemmelsen i forhold til Banklovkommissjonens utkast.

I § 8a-10 tredje ledd annet punktum foreslås et unntak fra hovedregelen om at overskudd på risikoresultatet skal tilbakeføres til kunden. Etter denne regelen kan selskapet bestemme at inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet skal avsettes til et fond for risikoutjevning. Nærmere bestemmelser om dette fondet er gitt i lovforslaget § 8a-22. Fondets formål er å styrke avsetningen til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person. Begrunnelsen for å opprette et slikt fond er blant annet at den nye overskuddsmodellen som foreslås vil innebære større risiko for selskapet ved eventuelle underskudd på risikoresultatene. Det vises til nærmere omtale av risikoutjevningfondet i kapittel 10.

Når det gjelder dekning av eventuelt underskudd på risikoresultatet, vil hovedregelen etter

forslaget være at underskudd skal dekkes av risikoutjevningfondet, eller av selskapet dersom midlene i fondet ikke er tilstrekkelige. Dette følger av prinsippet for de nye overskuddsreglene etter lovforslaget, hvor det ikke lenger skal være adgang for selskapet til å avregne underskudd på et av resultatene (avkastnings-, risiko- eller kostnadsresultatet) mot et annet resultat som inngår i overskuddsberegningen. Underskudd på et resultat skal etter lovforslaget som hovedregel måtte dekkes av selskapet. For underskudd på risikoresultatet foreslås likevel en særregel for fripoliser og pensjonskapitalbevis. Det vises til nærmere omtale under avsnitt 5.5.3.

Departementet viser til at Banklovkommissjonen i sitt utkast til § 8a-5 annet ledd skiller mellom kontrakter med og uten rett til overskudd på risikoresultatet. Dette gjenspeiler dagens praksis, hvor visse typer kontrakter, blant annet ettårige risikoforsikringer, er uten rett til andel av overskuddet. Reglene om overskudd på risikoresultatet får etter Banklovkommissjonens forslag bare anvendelse på kontrakter med overskuddsrett. Kredittilsynet har i sin høringsuttalelse gitt uttrykk for at det bør være et grunnleggende prinsipp etter den nye lovgivningen at overskudd på risikoresultatet skal tilbakeføres til kunden. Departementet er i utgangspunktet enig i dette, men viser til at det for enkelte typer kontrakter likevel kan være særlige hensyn som tilsier at risikoresultatet unntas fra reglene om overskuddsfordeling i § 8a-10 første til tredje ledd. Etter departementets syn bør det i så fall fastsettes nærmere regler i forskrift om hvilke typer kontrakter dette gjelder. Departementet foreslår etter dette at det i § 8a-10 fjerde ledd tas inn en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler om at visse typer kontrakter kan unntas fra overskuddsfordeling etter første til tredje ledd. Bestemmelsen er ny i forhold til Banklovkommissjonens utkast.

5.5 Anvendelse av overskudd

5.5.1 Banklovkommissjonens forslag

Overskudd på avkastnings- og risikoresultat tilordnet en kollektivordning skal etter Banklovkommissjonens forslag som hovedregel anvendes etter reglene i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon, og ellers i samsvar med det som er bestemt i kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren. Det vises til utkastet § 8a-16 første ledd. Selskapet gis imidlertid i utkastet § 8a-16 annet ledd på visse vilkår adgang til å bruke årets over-

skudd, helt eller delvis, til å styrke avsetningene til premiereserve for forsikringsforpliktelse med overskuddsrett. Vilkåret er at selskapet finner at avsetningen ikke er tilstrekkelig, og at Kredittilsynet samtykker i en slik beslutning. Kredittilsynet kan videre etter utkastet § 8a-16 tredje ledd gi selskapet pålegg om at årets overskudd skal benyttes helt eller delvis til å dekke avsetninger til premiereserven for forpliktelse med overskuddsrett, når hensynet til selskapets soliditet tilsier det. Det vises til NOU 2001: 24 side 80–82 der bestemmelsene i utkastet § 8a-16 annet og tredje ledd er nærmere omtalt.

5.5.2 Høringsinstansenes merknader

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) støtter forslaget i utkastet § 8a-16 annet ledd om at selskapene skal ha adgang til å tilbakeholde overskudd for å styrke avsetningene til premiereserve for kontrakter med overskuddsrett, men foreslår at det ikke stilles krav om uttrykkelig samtykke fra Kredittilsynet. Kredittilsynets rolle bør etter FNHs syn begrenses til at selskapene gis en meldeplikt til Kredittilsynet, med tre måneders frist for Kredittilsynet til å komme med eventuelle inngrep.

5.5.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår regler om anvendelse av overskudd i lovforslaget kapittel 8a avsnitt E (Anvendelse av årlig overskudd). Som nevnt under avsnittene 5.3.3 og 5.4.3 foran, er hovedregelen etter lovforslaget at alt overskudd på avkastningsresultat og risikoresultat skal tilfalle kunden. Selskapet skal ikke ha rett til andel av disse overskuddene. Dette følger av lovforslaget § 8a-9 første og annet ledd om beregning og fordeling av avkastningsresultatet på de enkelte kontrakter, og av § 8a-10 om beregning og fordeling av overskudd på risikoresultatet på de enkelte kontrakter. I lovforslaget §§ 8a-11, 8a-12 og 8a-13 foreslås enkelte unntak fra hovedregelen om at overskudd på avkastnings- og risikoresultat skal tilfalle kunden.

I samsvar med Banklovkommissjonens utkast foreslås i § 8a-11 første ledd at selskapet med samtykke fra Kredittilsynet kan beslutte at hele eller deler av det overskudd som ellers ville blitt tilført kunden, skal benyttes til styrking av premiereserven for forsikringsforpliktelse knyttet til de kontraktene det gjelder. Bestemmelsen gjelder årets overskudd på avkastningsresultatet for kontrakter som inngår i kollektivporteføljen (jf. lovforslaget § 8a-9 første ledd), samt for overskudd på risikoresultatet etter § 8a-10. Bestemmelsen må ses i sammenheng med at selskapet har en plikt til å påse at avsetnin-

gen til premiereserve til enhver tid er tilstrekkelig til å oppfylle selskapets forpliktelser.

Det stilles i forslaget vilkår om at Kredittilsynet samtykker i at selskapet benytter overskuddet helt eller delvis til å styrke premiereserven. Dette innebærer en viss kontroll og adgang til etterprøving av selskapenes beslutning. Etter departementets vurdering bør en ikke erstatte dette kravet med en meldeplikt og frist på tre måneder for Kredittilsynet til å gripe inn, slik FNH foreslår. Departementet viser i den forbindelse til at bestemmelsen er en unntaksbestemmelse, som det ikke skal være kurant å benytte seg av. Det vises til lovforslaget § 8a-11 første ledd.

Departementet foreslår i § 8a-11 annet ledd at Kredittilsynet kan gi selskapet pålegg om at overskuddet helt eller delvis skal benyttes til å styrke premiereserven som angitt i første ledd. Forslaget er i samsvar med Banklovkomisjonens utkast, men det er foreslått en mindre teknisk endring av bestemmelsen.

I lovforslaget § 8a-12 åpnes det for en modifisert overskuddsmodell, ved at selskapet kan fastsette i vedtektene at inntil 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten, kan tilfalle selskapet. Dette foreslås å gjelde for fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser. Bestemmelsene er i hovedsak i samsvar med Banklovkomisjonens utkast til § 8a-25 første og fjerde ledd, men er gitt en noe annen utforming. Det foreslås at Kongen i forskrift kan fastsette at bestemmelsene skal benyttes også for andre typer kontrakter. Det vises til lovforslaget § 8a-12 første ledd.

For disse kontraktstypene foreslås også at et eventuelt underskudd på risikoresultatet kan dekkes ved at det gjøres fradrag i det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten. Et slikt eventuelt fradrag skal gjøres før en fordeler avkastningsresultatet mellom selskapet og kunden. Det vises til lovforslaget § 8a-12 annet jf. tredje ledd. Bestemmelsene er i samsvar med Banklovkomisjonens utkast til bestemmelser i § 8a-25 tredje ledd annet punktum og fjerde ledd, men er gitt en noe annen utforming.

Departementet foreslår at det innenfor begrensningen på 20 prosent av overskuddet som angitt i

§ 8a-12 tredje ledd skal være adgang til å fastsette forskjellige fordelingsnøkler ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Selskapets risiko for avkastningsresultatet vil særlig avhenge av nivået på avkastningsgarantien knyttet til kontrakten, og omfanget av tilleggsavsetninger knyttet til kontrakten. Det bør derfor være adgang for selskapet til å differensiere hvilken godtgjørelse det tar, i form av andel av et overskudd, ut fra slike kriterier. Det foreslås også hjemmel til å gi nærmere regler om dette i forskrift. Disse forslagene er nye i forhold til Banklovkomisjonens utkast.

I lovforslaget § 8a-14 foreslås at en tilsvarende bestemmelse som i § 8a-12 om at et eventuelt underskudd på risikoresultatet kan dekkes ved at det gjøres fradrag i det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten, skal gjelde for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg.

Departementet foreslår i § 8a-14 regler om anvendelse av overskudd som er tilordnet en kontrakt, etter at det eventuelt er gjort fradrag i tilordnet overskudd som nevnt i §§ 8a-11, 8a-12 og 8a-13. For forsikringsordninger som er omfattet av henholdsvis foretakspensjons- eller innskuddspensjonsloven, foreligger det detaljerte regler om ordningene, inkludert regler om anvendelse av overskudd. Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag om at det i denne loven vil være tilstrekkelig å fastsette at overskudd som er tilordnet en kontrakt etter reglene i lovforslaget her, skal anvendes etter reglene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. For andre kontrakter vil forsikringstaker og selskap måtte avtale hvordan overskudd skal anvendes. Departementet slutter seg til forslaget om at man i lovteksten forutsetter, og henviser til, slik avtale. Det vises til lovforslaget § 8a-14. For pensjonsordninger opprettet etter foretakspensjons- og innskuddspensjonsloven, skal med andre ord reglene om anvendelse av overskudd i de respektive lovene følges. For andre typer kontrakter, for eksempel livrenteforsikringer, gruppelevsforsikringer og individuelle forsikringer, må en se hen til det som er avtalt i kontrakten mellom selskapet og kunden. Det er kun gjort enkelte tekniske endringer i forhold til Banklovkomisjonens forslag.

6 Kapitalforvaltning

6.1 Gjeldende rett

Forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 regulerer selskapenes forvaltning av midler som svarer til forsikringsmessige avsetninger. Bestemmelsen gjelder både for fondsforsikringsselskaper (unit linked) og alminnelige livselskaper. Etter denne bestemmelsen skal livselskapene sørge for en forsvarlig kapitalforvaltning, hvor eiendelene til dekning av de forsikringsmessige avsetninger «til enhver tid er plassert på en betryggende og hensiktsmessig måte» i forhold til forpliktelsene og «hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning». De nærmere regler for selskapenes kapitalforvaltning finnes i forskrift 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning (kapitalforvaltningsforskriften), gitt med hjemmel i forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 annet ledd.

Kapitalforvaltningsforskriften stiller for det første krav til organiseringen av kapitalforvaltningen, jf. forskriftens § 4. Videre har forskriften ett sett med detaljerte forvaltningsregler for alminnelige livselskaper, og et annet sett med forvaltningsregler for fondsforsikringsselskapene.

I de vanlige livselskapene forvalter selskapet hele den samlede forvaltningskapitalen under ett. Avkastningen av midlene skal fordeles mellom kontraktene etter reglene om pliktige avsetninger til premiereserven i forsikringsfondet, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8–2. Eventuell meravkastning utover dette skal fordeles etter reglene om tilleggsavsetninger i forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring § 4. Et eventuelt forsikringsteknisk overskudd fordeles mellom selskapet og kontraktene etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven § 8–1 og forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring om fordeling av overskudd mellom kontraktene og selskapet, jf. omtale foran i avsnitt 5.1.

Kapitalforvaltningsforskriften § 5 inneholder generelle kapitalforvaltningskrav. Selskapet skal påse at eiendelene er sammensatt på en slik måte at de i forhold til arten av forpliktelsene forvaltes under hensyn til sikkerhet, risikospredning, avkastning og likviditet. De øvrige bestemmelsene i kapitalforvaltningsforskriften kapittel 2 inneholder detaljerte kvantitative regler for kapitalforvaltningen i

alminnelige livselskaper. Reglene for kapitalforvaltningen gjelder ikke for selskapets ansvarlige kapital.

I fondsforsikringsselskapene er midlene tilordnet en enkelt kontrakt også tilordnet en særskilt investeringsportefølje.

Kapitalforvaltningsforskriften § 15 flg. har særregler for livsforsikring med investeringsvalg (fondsforsikring). For livsforsikring med investeringsvalg skal den enkelte kontrakt eller pensjonskonto tilordnes eiendeler som selskapet eier, jf. § 15 annet ledd. Dette kan være andeler i verdipapirfond, andeler i investeringsportefølje og bankinnskudd, kontanter og andre likvider. Utover dette er det ikke plasseringsbegrensninger. Lokaliseringsforskriften (forskrift 2. august 1999 nr. 878 om lokalisering av eiendeler som skal dekke forsikringsmessige avsetninger) må likevel antas å gjelde også i forhold til fondsforsikring. Avkastningen av midlene tilordnes likeledes den enkelte kontrakt/pensjonskonto. Etter forskrift 18. september 1995 nr. 797 om inndeling i klasser som grunnlag for konsesjonstildeling § 6 kan selskaper som gis konsesjon for klassen livsforsikring med investeringsvalg (unit linked/fondsforsikringsselskaper) ikke gis konsesjon for virksomhet i andre forsikringsklasser. Dette medfører at disse særreglene bare får betydning i forhold til fondsforsikringsselskaper, og ikke vanlige livselskaper.

6.2 EØS-reglene om kapitalforvaltning

EØS-reglene om kapitalforvaltning og avsetninger finnes i EØS-reglene som svarer til europaparlaments- og rådsdirektiv 2002/83/EF om livsforsikring (det konsoliderte livdirektivet) artikkel 22–25 og 31. Den del av selskapets forvaltningskapital som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger skal være undergitt betryggende forvaltning til enhver tid.

For livsforsikring med investeringsvalg gjelder det særregler hva angår kapitalforvaltningen. Etter artikkel 25 skal avsetningene svare til porteføljens virkelige verdi, og så vidt mulig dekkes ved de eiendeler som inngår i de enkelte porteføljer.

Etter EØS-reglene skal selskapets egenkapital heller ikke være undergitt særskilte plasseringsregler, jf. artikkel 31.

Banklovkommisjonen sammenfatter på s. 95 i utredningen hovedtrekkene i EØS-reglene slik:

«Hovedregelen i EU/EØS-regelverket er således at detaljerte krav for å sikre betryggende plassering av kapitalen (kapitalforvaltningsreglene) bare gjelder for den del av kapitalen som motsvarer avsetningene til dekning av forpliktelser i henhold til «vanlige» forsikringer (tredje livdirektiv art. 20–22).»

6.3 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen foreslår i utkastet § 8a-11 første ledd at selskapet skal sørge for en forsvarlig kapitalforvaltning. Bestemmelsen tilsvarende forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 første ledd første punktum.

Et sentralt punkt i Banklovkommisjonens forslag er at alle former for kollektiv livsforsikring, både forsikringer hvor midlene er undergitt alminnelig forvaltning og forsikringer med investeringsvalg, skal kunne drives i ett og samme selskap. Dette betyr at det eksisterende kravet til skille mellom fondsforsikringsselskaper (unit linked) og tradisjonelle livselskaper opphører. Forslaget innebærer også at alle selskaper som tilbyr kollektiv livsforsikring vil bli underlagt de samme regler. Særreguleringen av fondsforsikringsvirksomhet vil da måtte opphøre. Bestemmelsen om at alle former for kollektiv livsforsikring kan drives i samme selskap er tatt inn i utkastet § 8a-1.

Banklovkommisjonen foreslår at forvaltningskapitalen skal deles inn i tre porteføljer; «kollektivporteføljen», «investeringsvalgporteføljen» og «selskapsporteføljen», jf. utkastet § 8a-11 annet ledd. Porteføljeinndelingen skal danne grunnlaget for fordeling av avkastningen ved kapitalforvaltningen. *Kollektivporteføljen* skal bestå av eiendeler motsvarende de forsikringsmessige avsetninger som skal sikre forpliktelser under kontrakter som gjelder ytelse fastsatt ut fra en beregnet minsteavkastning (beregningssrente) ved forvaltningen av de oppsparte midler, jf. utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav a). I henhold til utkastet § 8a-11 tredje ledd inngår også midler som motsvarer de avsetninger som skal dekke kontraktsfastsatte uføre- og etterlatteytelser i kollektivporteføljen, selv om midlene knyttet til alderspensjonsytelser er plassert i særskilt investeringsportefølje. Dette følger av utkastet § 8a-11 tredje ledd. Dette gjelder med mindre midlene

knyttet til uføre- og etterlatteytelser forvaltes i særskilt investeringsportefølje etter lov om foretakspensjon § 11–1. *Investeringsvalgporteføljen* er etter utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav b) et antall porteføljer med eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger som skal sikre selskapets forpliktelser under kontrakter knyttet til særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg. Den tredje og siste porteføljen er *selskapsporteføljen*, som skal bestå av en eller flere porteføljer av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og gjeld, jf. utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav c).

Banklovkommisjonen viser til at de vurderinger som ligger til grunn for forslaget til nye overskuddsregler (ovenfor under avsnitt 5.2.1, utredningen punkt 8.2.1), tilsier at forvaltningskapitalen bør inndeles med utgangspunkt i det som vil bli den reelle strukturen på passivasiden i kollektivselskapets balanse.

Banklovkommisjonen uttaler videre om begrunnelsen for forslaget (NOU 2001: 24, s. 93):

«Hovedbegrunnelsen for en slik inndeling av forvaltningskapitalen vil være (1) behovet for klare og enkle regler for fordeling av avkastningen ved kapitalforvaltningen, (2) skillet på passivasiden i balansen mellom avsetninger til sikring av forsikringsforpliktelser (forsikringsfondet) og egenkapital/ansvarlig kapital og (3) forskjellen når det gjelder beregningene av krav til avsetninger for kontraktsfastsatte forpliktelser under «vanlige» pensjonsordninger og for pensjonsordninger med forpliktelser knyttet til investeringsvalg.

Skal disse behov imøtekommes i et kollektivselskap hvor en del av porteføljen består av pensjonsordninger med investeringsvalg, bør imidlertid denne inndelingen også reflekteres på aktivassiden i balansen. Dette vil i tilfelle komme til uttrykk i en oppdeling av samlet kapital (aktivmassen) med henblikk på de regler som gjelder for forvaltningen av ulike deler av selskapets forvaltningskapital. Utkastet § 8a-11 er utformet på dette grunnlag, og regler for fordeling av avkastning m.v. er inntatt i utkastet §§ 8a-12 til 8a-14. En slik inndeling vil i hovedsak motsvare hovedmodellene når det gjelder fordelingen mellom selskap og forsikringstaker av risikoen ved kapitalforvaltningen.»

Det foreslås at premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal anses som del av den porteføljen som de øvrige midler i kontrakten inngår i, jf. utkastet § 8a-11 fjerde ledd. Dette foreslås imidlertid ikke å gjelde i de tilfeller der det følger av kontrakten at fondets midler skal plasseres på annen måte.

I bestemmelsens femte ledd foreslås det at selskapet ved valg av eiendeler til porteføljene skal overholde krav til god forretningsskikk, samt sørge for at det ikke skjer urimelig forskjellsbehandling av kunder. Det samme gjelder dersom selskapet endrer sammensetningen av porteføljene. Selskapene skal ha retningslinjer for valg av eiendeler og endring av porteføljer. Bestemmelsen skal hindre at det oppstår interessemotsetninger mellom kunder og kundegrupper, og mellom kunder og selskapet. Det foreslås i utkastet at det lovfestes at i tilfelle av interessekonflikt mellom kunder og selskapet, skal hensynet til kundene gå foran, jf. femte ledd siste punktum. I utkastet til sjette ledd foreslås det at hvert selskap skal ha et register over hvilke eiendeler som inngår i hver portefølje. Av utkastet § 8a-11 syvende ledd følger at bestemmelsene i utkastet § 8a-11 ikke hindrer at selskapet kan etablere en ordning for samlet kapitalforvaltning. Banklovkommissjonen uttaler om dette (NOU 2001:24, s. 141):

«Sjette og sjuende ledd åpner for at selskapene kan utvikle et antall standardporteføljer med ulik risikoprofil, slik at den enkelte portefølje kan settes sammen med andeler i standardporteføljen. Selve plasseringen av kapital vil da skje med stordriftsfordeler hovedsakelig i regi av det eller de foretak for kapitalforvaltning som de større livselskapene og finanskonsernene bruker. Andeler fra slike standardporteføljer kan også benyttes ved sammensetningen av kollektivporteføljen, noe som vil bidra til å holde kostnadene nede på et nivå som kan vise seg å bli lavere enn for investeringsvalgporteføljer. Bestemmelsene om kapitalforvaltningen i EU's tredje livdirektiv (Rdir. 92/96/EØF) art. 20 til 23 som ligger til grunn for forskrift 1997–04-23 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning, vil imidlertid kunne innebære visse begrensninger når det gjelder å dekke forsikringsmessige avsetninger ved andeler fra egne standardporteføljer.»

Inndelingen i de tre porteføljene gjenspeiles videre i utkastet §§ 8a-12 til 8a-14, der det gis egne regler for forvaltning og fordeling av avkastning av forvaltningen av hver av porteføljetyperne.

I utkastet § 8a-12 har Banklovkommissjonen foreslått regler om forvaltning av kollektivporteføljen, jf. utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav a). Den del av forvaltningskapitalen som motsvarer kollektivporteføljen, skal etter første ledd være plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte ut fra arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning. Bestemmelsen tilsvarende forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 første ledd annet punktum. Banklovkommi-

sjonen har foreslått at § 7–4 annet ledd skal gjelde for forvaltningen av kollektivporteføljen. Dette er en bestemmelse om at Kongen (delegert til Finansdepartementet) kan gi nærmere regler om kapitalforvaltningen, og er den bestemmelsen kapitalforvaltningsforskriften er fastsatt med hjemmel i. Dersom kollektivporteføljen omfatter midler knyttet til kontrakter med ulik beregningsrente, foreslås det at midlene skal kunne forvaltes i atskilte deler, jf. utkastet § 8a-12 fjerde ledd. Fordelingen fastsettes ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Banklovkommissjonen foreslår at de kvantitative begrensningene som ellers følger av kapitalforvaltningsforskriften (eller annen forskrift som gis i medhold av § 7–4 annet ledd i forsikringsvirksomhetsloven) skal gjelde tilsvarende. Utkastet § 8a-12 annet, tredje og femte ledd har regler for fordeling av avkastningen av midlene knyttet til kollektivporteføljen. Disse bestemmelsene er behandlet under avsnitt 5.3 ovenfor.

Når det gjelder forvaltningen av de særskilte investeringsvalgporteføljene, har Banklovkommissjonen foreslått regler for dette i utkastet § 8a-13. Etter bestemmelsens første ledd skal selskapet plassere den del av forvaltningskapitalen som motsvarer investeringsvalgporteføljen i særskilte investeringsporteføljer i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov, samt det som følger av kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren. Midler som motsvarer avsetning til sikring av avkastningsgaranti og erstatningsavsetning, skal imidlertid plasseres i samsvar med bestemmelsen i utkastet § 8a-12 første ledd med tilhørende forskrift. Dette følger av utkastet til § 8a-13 annet ledd.

I utkastet § 8a-13 fjerde ledd foreslås det at bestemmelsens første til tredje ledd skal gjelde tilsvarende for premiefond og innskuddsfond plassert i særskilt investeringsportefølje. Utkastet § 8a-13 tredje ledd om fordeling av avkastning ved forvaltning av midlene i investeringsporteføljen, er behandlet ovenfor i avsnitt 5.3.

Utkastet § 8a-14 første ledd om forvaltning av selskapsporteføljen, jf. utkastet § 8a-11 annet ledd bokstav c), har regler om at selskapet selv bestemmer hvordan selskapsporteføljen skal forvaltes. All avkastning ved forvaltning av selskapsporteføljen skal etter annet ledd tilfalle selskapet, jf. også ovenfor i avsnitt 5.3.

6.4 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene som har uttalt seg om utkastet til regler om kapitalforvaltning, støtter i all hovedsak Banklovkommissjonens forslag. Både *Finans-*

næringens Hovedorganisasjon (FNH), Kredittilsynet, Norges Bank og Sparebankforeningen uttaler at de støtter forslaget om å oppheve det eksisterende skillet mellom fondsforsikringsselskaper (unit linked) og alminnelige livsforsikringsselskaper. Ingen høringsinstanser har gått imot dette forslaget.

FNH uttaler i tilknytning til bestemmelsen om inndeling av kollektivporteføljen i ulike delporteføljer i utkastet § 8a-12:

«Banklovkommissjonen foreslår at kollektivselskapet har en kollektivportefølge for pensjonsordninger med kontraktsfastsatte ytelser. Kommisjonen skriver i kapittel 8.2.1 at dette er en naturlig løsning hvor denne porteføljen har beregningsgrunnlag med samme beregningsrente. Etter FNHs oppfatning bør det fortsatt være slik at virksomhetsreglene for livsforsikring fastsetter en maksimalgrense for beregningsrenten slik at selskapene har anledning til tilby kontrakter med ulike beregningsrenter. Rammeverket som det legges opp til i det nye lovverket er også bedre tilpasset slike løsninger enn gjeldene virksomhetsregler.

På denne bakgrunn mener FNH at det i stedet for kun én kollektivportefølge bør åpnes for flere fellesporteføljer innenfor naturlige grupper av kontrakter med ulike beregningsrenter. En slik løsning er også skissert i utredningens kapittel 8.2.1. FNH registrerer imidlertid at kommisjon i liten grad har vurdert hvordan gruppeinndelingen kan være, utover å fastslå at kommunale ordninger kan være et eksempel på en egen gruppe.

Etter FNHs syn går det et hovedskille blant «naturlige grupper» på produkter med og uten kontraktsfastsatte ytelser. Beregningsrenten har ulik funksjon i disse to hovedgruppene. I produkter med kontraktsfastsatte ytelser er beregningsrenten både diskonteringsrente (for utbetalinger fram i tid) og finansiell garanti (realisert avkastning). I produkter uten kontraktsfastsatte ytelser er beregningsrentens funksjon avgrenset til å være en finansiell garanti.

FNH mener det bør kunne foretas en gruppeinndeling (bedrift, offentlig mv.) innenfor hovedgruppen for produkter med kontraktsfastsatte ytelser. FNH mener at livselskapet bør gis en praktikabel anledning til å tilby innskuddspensjon og engangbetalt foretakspensjon med felles forvaltning også med lavere grunnlagsrente enn 3 prosent. Slike produktløsninger kan håndteres innenfor et system med flere fellesporteføljer. Denne saken bør for øvrig ses i sammenheng med minstekrav til forsikringselement for kapitaliseringsprodukter, jf Ot.prp nr 42 (2000–2001) og Innst. O. nr 85 (2000–2001). Endringene her bør i likhet med øvrige punkter i Innst. O. nr 85 (2000–2001) iverksettes raskt.»

6.5 Departementets vurdering

6.5.1 Alminnelige regler om kapitalforvaltningen

Et sentralt punkt i forslaget til nytt regelverk for livsforsikringsselskaper er forslaget om at det nåværende skillet mellom fondsforsikringsselskaper (unit linked) og vanlige livsforsikringsselskaper oppheves. Dette vil innebære at livsforsikring med og uten investeringsvalg vil kunne drives i ett og samme selskap. Dette er et viktig og positivt forslag for næringen. Forslaget fremgår av lovforslaget §§ 8a-1 og 8a-2.

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag og foreslår i § 8a-7 nye regler om inndeling av forvaltningskapitalen i tre ulike porteføljer; kollektivporteføljen, investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen. En slik inndeling av porteføljen er ny i forhold til gjeldende rett, og må blant annet ses i sammenheng med forslaget nevnt over om at et livsforsikringsselskap skal kunne tilby både tradisjonelle livsforsikringskontrakter og forsikringskontrakter med investeringsvalg. Forslaget til inndeling av forvaltningskapitalen må også ses i sammenheng med forslaget til nye regler om overskudd. Etter forslaget skal det som hovedregel ikke lenger skje en overskuddsdeling mellom selskapet og kundene. I stedet skal kundene hvis kontrakter inngår i kollektivporteføljen få avkastningen (ut over garantert rente og eventuelle tilleggsavsetninger) av midlene som inngår i kollektivporteføljen, mens selskapet skal få avkastningen av midlene som inngår i selskapsporteføljen, i tillegg til at selskapet skal legge inn et fortjenesteelement i pristariffene. Departementet viser videre til at utskilling av selskapskapitalen som egen portefølge vil gi en større grad av klarhet i fordelingen av avkastning og risiko knyttet til kapitalen, mellom selskapet og kundene.

Departementet foreslår en redaksjonell endring innledningsvis i § 8a-7 i forhold til Banklovkommisjonens utkast, ved at en tar ut formuleringen om at fordelingen av avkastningen ved kapitalforvaltningen skal foretas på grunnlag av inndelingen av forvaltningskapitalen i de ulike porteføljene. Det vises til at det er gitt regler om tilordning av avkastning til kontrakter i de enkelte porteføljene i lovforslaget § 8a-9, se nærmere omtale i avsnitt 5.3.3.

Kollektivporteføljen skal etter lovforslaget § 8a-7 annet ledd bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av kontraktsfastsatte forpliktelser. Som kontraktsfastsatte forpliktelser skal regnes forpliktelser som ikke er knyttet til verdien av en særskilt investeringsporte-

følge. De kontrakter som i dag forvaltes i vanlige livsforsikringselskaper skal således inngå i kollektivporteføljen. Dette vil omfatte kontrakter med såkalte kontraktfaste ytelser, det vil si hvor ytelsene er fastsatt ut fra en beregnet minsteavkastning (beregningsrente) ved forvaltningen av oppsparte midler. I kollektiv forsikring vil dette for eksempel være ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. Også kontrakter som ikke har garanterte ytelser, som innskuddspensjonsordninger, vil inngå i kollektivporteføljen når midlene undergis alminnelig forvaltning. Det vil i slike tilfeller være knyttet en beregningsrente til midlene i ordningen, slik at midlene skal øke i takt med den garanterte renten. Også midler knyttet til kontrakter i andre typer kollektiv forsikring, individuelle forsikringer, fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre fullt betalte forsikringer samt fortsettelsesforsikringer, skal inngå i kollektivporteføljen når kontraktene er uten investeringsvalg for forsikringstaker eller den forsikrede. I tillegg skal midler som svarer til erstatningsavsetning etter § 8a-21 og risikoutjevningfond etter § 8a-22 forvaltes i kollektivporteføljen. Det vises til lovforslaget § 8a-7 annet ledd. Forslaget er i samsvar med Banklovkommisjonens utkast, men er noe omformulert. Spørsmålet om inndeling av kollektivporteføljen i ulike delporteføljer, som er tatt opp av FNH, foreslås regulert i § 8a-8 første ledd. Det vises til nærmere omtale under avsnitt 6.5.2.

Investeringsvalgporteføljen skal etter lovforslaget § 8a-7 tredje ledd bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Hver kontrakt skal her være knyttet til en egen portefølje, hvor kunden velger sammensetningen av eiendeler i porteføljen innenfor de rammer som følger av lov og forskrift og etter avtale med selskapet. Det som i utgangspunktet kjenner de produktene som vil inngå i denne porteføljen, er at det ikke er knyttet garanterte ytelser til kontraktene, men at ytelsene som kommer til utbetaling vil være avhengig av størrelsen på eiendelene i porteføljen på utbetalingstidspunktet. Selskapet kan imidlertid etter avtale gi en avkastningsgaranti på midlene knyttet til porteføljen. Forslaget er i samsvar med Banklovkommisjonens utkast, men er noe omformulert.

I lovforslaget § 8a-7 tredje ledd annet punktum foreslås en særregel om at eiendeler som motsvarer supplerende avsetning til sikring av særskilt avkastningsgaranti knyttet til kontrakter i investeringsvalgporteføljen, (jf. § 8a-18 tredje ledd) og supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelser etter foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd (jf. § 8a-18 fjerde ledd) skal inngå i kollektiv-

porteføljen. Dette gjelder selv om midlene som motsvarer disse avsetningene vil være knyttet til en kontrakt med investeringsvalg som forvaltes i investeringsvalgporteføljen. Dette samsvarer med det som i dag følger av kapitalforvaltningsforskriften § 15 første ledd annet punktum.

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag om at eiendeler som motsvarer avsetninger til dekning av kontraktfaste uføre- og etterlatteytelser skal inngå i kollektivporteføljen, også der midler knyttet til tilhørende alderspensjonsytelser er plassert i særskilt investeringsportefølje. Dette vil likevel ikke gjelde dersom midlene knyttet til uføre- og etterlatteytelser forvaltes i særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11-1. Det vises til lovforslaget § 8a-7 fjerde ledd.

Selskapsporteføljen skal etter lovforslaget § 8a-7 femte ledd bestå av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene. Forslaget er i samsvar med Banklovkommisjonens utkast, men er noe omformulert.

Departementet slutter seg også til Banklovkommisjonens forslag om at premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal anses som del av den portefølje de øvrige midler knyttet til kontrakten inngår i, med mindre det er avtalt at midlene i fondet skal plasseres på annen måte. Det vises til at det etter foretakspensjonsloven § 11-3 og innskuddspensjonsloven § 8-4 tredje ledd er åpnet for at henholdsvis premiefond og innskuddsfond kan forvaltes med investeringsvalg. Dette gjelder selv om de øvrige midler i pensjonsordningen er undergitt alminnelig forvaltning. Premiefond eller innskuddsfond vil i et slikt tilfelle forvaltes i investeringsvalgporteføljen, mens de øvrige midler knyttet til kontrakten vil inngå i kollektivporteføljen. Det vises til lovforslaget § 8a-7 sjettede ledd.

I lovforslaget § 8a-7 syvende ledd foreslås at selskapene skal overholde krav til god forretningsskikk og sørge for at det ikke skjer urimelig forskjellsbehandling mellom kunder ved valg av eiendeler til de forskjellige porteføljene og ved endring av sammensetningen av porteføljer. Selskapet skal utarbeide retningslinjer på dette området for å unngå interessekonflikter. I tilfelle av en interessekonflikt skal hensynet til kundene gå foran. Forslaget er i samsvar med Banklovkommisjonens utkast.

I samsvar med Banklovkommisjonens utkast foreslås i § 8a-7 åttende ledd at selskapet skal opprette et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljer.

Banklovkommisjonen har som begrunnelse for sitt utkast til § 8a-11 syvende ledd vist til at lovfor-

slaget ikke bør være til hinder for at den enkelte portefølje, herunder kollektivporteføljen, kan settes sammen av andeler i et antall standardporteføljer med ulike risikoprofil. Dette innebærer at kapitalforvaltningen også vil kunne skje i regi av et eget foretak for kapitalforvaltning. Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag. Det vises til lovforslaget § 8a-7 niende ledd.

Departementet viser til at § 8a-7 annet, tredje og femte ledd om inndeling av forvaltningskapitalen er ment å være uttømmende. Det vil si at all forvaltningskapital må inndeles i henhold til de angitte porteføljene. Dersom det utvikles og åpnes for eventuelle nye produkter, vil en måtte henføre disse under den av porteføljene som passer best ut fra den beskrivelse som er gitt i § 8a-7 annet, tredje og femte ledd. Også etter gjeldende regler kan det imidlertid tenkes at det kan oppstå tvil om hvilken portefølje en kontrakt eller midler som motsvarer en avsetning skal tilordnes. Departementet foreslår på denne bakgrunn at det i lovforslaget § 8a-7 tiende ledd tas inn en bestemmelse om at Kredittilsynet kan treffe avgjørelse om hvilken portefølje en kontrakt, og midler som motsvarer en avsetning, skal tilordnes. Forslaget er nytt i forhold til Banklovkomisjonens utkast.

6.5.2 Nærmere om forvaltningen av de enkelte porteføljene

Departementet har i lovforslaget § 8a-8 foreslått regler om forvaltningen av de enkelte porteføljene.

Regler om forvaltning av *kollektivporteføljen* foreslås i § 8a-8 første ledd. Departementet vil innledningsvis vise til at de alminnelige reglene om selskaps kapitalforvaltning i § 7–4 vil gjelde tilsvarende for de selskaper som driver livsforsikringsvirksomhet etter lovforslaget kapittel 8a. Det følger av § 7–4 at selskapet skal sørge for at den del av forvaltningskapitalen som motsvarer kollektivporteføljen, til enhver tid skal være plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning. Også forskrift av 23. april 1997 nr. 377 om forsikrings-selskapers kapitalforvaltning og forskrift av 2. august 1999 nr. 878 om lokalisering av eiendeler som skal dekke forsikringsmessige avsetninger, vil komme til anvendelse for selskaper som driver livsforsikringsvirksomhet etter lovforslaget kapittel 8a.

Departementet foreslår i § 8a-8 første ledd en bestemmelse om at midlene i kollektivporteføljen kan forvaltes i ulike deler fastsatt ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Det vises til at selskapets risiko for ikke å oppnå den avkastning som

er garantert i en enkelt kontrakt vil variere etter hvilken avkastning som er garantert. Selskapets risiko vil for øvrig også variere ut fra andre forhold, som for eksempel omfanget av bufferkapital som er knyttet til de ulike kontraktene. Departementet foreslår at det skal være opp til selskapene å vurdere en inndeling av kollektivporteføljen ut fra hvilken risiko midlene knyttet til de ulike kontraktene representerer for selskapet. Dette innebærer en noe større frihet for selskapene enn det var lagt opp til i Banklovkomisjonens utkast, hvor bestemmelsen er beskrevet slik at det hører en delportefølje til hvert rentenivå. Departementet har her lagt stor vekt på FNHs ønske om mer fleksibilitet på dette punktet. Departementet antar at bestemmelsen i lovforslaget § 8a-11 femte ledd om at det ikke skal skje urimelig forskjellsbehandling mellom kundene, vil være særlig viktig her. Departementet legger til grunn at forskjellsbehandling som ikke kan gis en saklig begrunnelse vil være urimelig.

Dersom selskapet benytter adgangen til å dele kollektivporteføljen inn i ulike porteføljer, må selskapet likevel påse at kollektivporteføljen som helhet oppfyller de krav til begrensninger for plassering av midlene som følger av kapitalforvaltningsforskriften. Det foreslås kun en språklig endring i forhold til Banklovkomisjonens utkast. Det vises til lovforslaget § 8a-8 første ledd annet punktum.

Regler om forvaltning av *investeringsvalgporteføljene* foreslås i § 8a-8 annet ledd. Departementet foreslår at plasseringen skal skje i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov og de krav som følger av kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren. Reglene i § 7–4 og forskrifter gitt med hjemmel i denne bestemmelsen vil gjelde også for investeringsvalgporteføljen. Regler for livsforsikring med investeringsvalg er gitt i kapitalforvaltningsforskriften kapittel 3. Forslagene er i samsvar med Banklovkomisjonens utkast.

Regler om forvaltning av *selskapsporteføljen* foreslås i § 8a-8 tredje ledd. Etter forslaget skal midlene i denne porteføljen forvaltes forsvarlig. Ut over dette bestemmer selskapet hvordan midlene skal forvaltes. Dette er i samsvar med Banklovkomisjonens forslag, men er noe omformulert. Etter EØS-reglene er adgangen til å stille krav til kapitalforvaltningen begrenset til å gjelde midler som motsvarer avsetninger til sikring av «vanlige» kontrakter. Selskapets egenkapital/ansvarlige kapital skal således holdes utenfor. Dette er fulgt opp i kapitalforvaltningsforskriften, som ikke stiller krav til forvaltningen av den del av midlene som ikke motsvarer forsikringsmessige avsetninger. Forslaget er således en videreføring av gjeldende rett.

7 Forsikringsmessige avsetninger

7.1 Gjeldende rett

Forsikringsmessige avsetninger er avsetninger for de forpliktelser et forsikringsselskap påtar seg gjennom forsikringsavtalene. Avsetningene i livsforsikring kan deles inn i forsikringsfond og sikkerhetsfond. Regler om forsikringsmessige avsetninger finnes i forsikringsvirksomhetsloven § 8–2 om forsikringsfond i livsforsikring og § 8–4 om sikkerhetsfond i livsforsikring. Sikkerhetsfond omtales nedenfor i kapittel 9.

Forsikringsfondet er en gjeldspost som viser de forpliktelsene selskapet har etter livsforsikringsavtalene. Forsikringsfondet skal etter § 8–2 første ledd føres opp i selskapets årsbalanse. Denne gjeldsposten skal til enhver tid motsvares av en formuesmasse (aktiva) som minst tilsvarer fondets størrelse på beregningstidspunktet.

Forsikringsfondet omfatter avsetninger knyttet både til kontrakts- og ikke-kontraktsmessige forpliktelser. Selskapets kontraktsmessige forpliktelser dekkes av avsetning til premiereserve. Øvrige avsetninger i forsikringsfondet er for eksempel avsetninger til tilleggsavsetninger, premiefond og pensjonsreguleringsfond.

Beregningen av kravet til minimumsstørrelsen på forsikringsfondet gjøres etter den såkalte prospektive beregningsmetode, jf. § 8–2 annet ledd. Prospektiv beregningsmetode vil si at forsikringsfondet minst skal utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av fremtidige nettopremier. Prospektiv beregningsmetode benyttes etter gjeldende rett for de kontrakter hvor det er mulig å fastslå selskapets fremtidige forpliktelser. Dette vil være kontrakter underlagt alminnelig forvaltning, samt kontrakter med investeringsvalg og avkastningsgaranti. For forsikringer med investeringsvalg uten avkastningsgaranti, hvor prospektiv beregningsmetode ikke kan benyttes, følger det av annet punktum i annet ledd at avsetningene skal utgjøre verdien av den investeringsporteføljen som forsikringen er tilordnet.

I forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring § 3 gis det nærmere regler om beregningen av avsetningene. Det følger av § 3 første ledd at selskapet, ved beregning av forsikringsfondets minsteverdi, skal benyt-

te det samme beregningsgrunnlag som ved beregning av premien etter forsikringsvirksomhetsloven § 7–6. Etter forskriftens § 3 annet ledd skal bruttoberegning brukes for engangsbetalte forsikringer og andre forsikringer hvor bruttoberegning gir større avsetning enn beregning etter nettometoden.

7.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen har foreslått regler om forsikringsmessige avsetninger i utkastet del III (§§ 8a-17 til 8a-24). Reglene om minstekrav til forsikringsmessige avsetninger er tatt inn i utkastet § 8a-17. Utkastet inneholder i hovedsak en videreføring av prinsippene i gjeldende rett om at forsikringsselskapet til enhver tid skal ha avsetninger som svarer til selskapets forpliktelser etter forsikringsavtalene. Banklovkommisjonen påpeker (s. 144) at forsikringsmessige avsetninger er en svært viktig del av soliditetssikringssystemet i livsforsikring. Banklovkommisjonen viser videre til at de norske reglene på dette området hittil har vært få og knappe, samtidig som de er holdt på et generelt nivå. Dette har medført at selskapenes beregninger av avsetningene i hovedsak foretas ut fra aktuarpraksis i selskapene. Banklovkommisjonen har foreslått en vesentlig utvidelse av lovreglene om forsikringsmessige avsetninger. Utkastets regler om forsikringsmessige avsetninger har til hovedmål å sikre hovedreglene tilstrekkelig lovmessig forankring tilsvarende de øvrige deler av soliditetsregelverket, jf. NOU 2001: 24 s. 144.

Selskapene skal etter utkastet § 8a-17 første ledd føre opp forsikringsmessige avsetninger i sin årsbalanse. Disse avsetningene skal for det første dekke de forpliktelsene selskapet har under kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser fastsatt ut fra beregnet minsteavkastning (beregningsrente) ved forvaltningen av de oppsparte midler, jf. utkastet første ledd bokstav a). Kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser vil være kontrakter underlagt forvaltning i kollektivporteføljen («alminnelig forvaltning») i samsvar med en beregningsrente. Kontrakter med investeringsvalg tilknyttet en *særskilt* avkastningsgaranti omfattes ikke. Avsetningene til

de kontraktsfastsatte ytelsene skal beregnes etter reglene i utkastet §§ 8a-18 til 8a-21 og 8a-24 og de forskrifter som hører til. For det andre skal avsetningene dekke de forpliktelser som selskapet har under kontrakter knyttet til særskilte investeringsporteføljer med investeringsvalg, jf. utkastet § 8a-17 første ledd bokstav b). Dette gjelder for kontrakter med investeringsvalg, uavhengig av om disse kontraktene er tilknyttet avkastningsgaranti eller ikke, jf. Banklovkommisjonens utkast § 8a-22. Disse avsetningene skal beregnes etter de i utkastet foreslåtte regler i §§ 8a-22 og 8a-24, med forskrifter. For det tredje skal selskapet føre opp særskilte avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, jf. utkastet § 8a-17 første ledd bokstav c), som beregnes etter bestemmelsene i utkastet § 8a-23 med tilhørende forskrift. Endelig skal selskapet føre opp avsetninger for sine øvrige forpliktelser.

Banklovkommisjonen begrunner forslaget i utredningen avsnitt 11.1.2 på følgende måte (NOU 2001: 24 s. 97–98):

«I et kollektivselskap med virksomhet som her forutsatt, vil det være hensiktsmessig å trekke et skille mellom avsetninger som knytter seg til pensjonsordninger med forpliktelser knyttet til egne investeringsporteføljer og avsetninger som knytter seg til pensjonsordninger med forpliktelser som inngår i «fellesporteføljen». Dette er gjort i EU/EØS-direktivene.

Det fremgår av EU/EØS' tredje livdirektiv (Rdir. 92/96/EØF) art. 23 at avsetningskravet for kontrakter med særskilte investeringsporteføljer skal beregnes etter særlige regler (foran i avsnitt 10.2). Hovedregelen i art. 23 er at avsetningskravet for slike kontrakter «så nøyaktig som mulig» skal dekkes av aktiva i de enkelte porteføljer. Denne bestemmelsen angir på en og samme tid både avsetningskravets størrelse og hvilke aktiva selskapet skal benytte til å sikre slike forpliktelser. I tillegg kommer det som i art. 23 nr. 4 omtales som «supplerende forsikringstekniske avsetninger» til sikring av forpliktelser som følge av garanti knyttet til særskilte investeringsporteføljer. Slik garanti vil i de fleste tilfelle bygge på særlig avtale og vil i praksis ventelig være en tidsbegrenset, men fornybar garanti for et visst avkastningsnivå. (...)

Etter den nye pensjonslovgivningen skal selskapet kreve særskilt vederlag for garantier knyttet til investeringsporteføljer. Slike forpliktelser må etter EU/EØS-direktivet som nevnt sikres ved «supplerende» avsetninger. Om selskapet også skal ha retten til avkastning av den del av forvaltningskapitalen som motsvarer slike avsetninger, må antas å få betydning for ve-

derlagetets størrelse. Selv om kravene i reglene om kapitalforvaltningen også vil gjelde for «supplerende avsetninger», bør disse ses i sammenheng med de øvrige avsetninger knyttet til særskilte investeringsporteføljer og således ikke inngå i de avsetninger som gjelder den «alminnelige» investeringsportefølje, jf. utkastet § 8a-13 annet og tredje ledd. Her vil det ikke være aktuelt med tilleggsavsetninger, se drøftelsen foran i avsnitt 9.3.

Det bør for øvrig merkes at reglene om minstekrav til livsforsikringsselskapers ansvarlige kapital og til solvensmarginkapital også stiller forsikringer knyttet til særskilte investeringsporteføljer i en viss særstilling. Etter forskrift 1990–10-22 nr. 875 om minstekrav til kapitaldekning § 5 siste ledd skal eiendeler som inngår i slike porteføljer som regel ha en risikovekt på 20 prosent, og etter forskrift 1995–05-19 nr. 481 om beregning av solvensmarginkrav § 4 fjerde og femte ledd, jf. syvende ledd, teller slike forsikringer med om lag 25 prosent av det som gjelder «vanlige» forsikringer. I forhold til begge regelsett gjelder imidlertid de alminnelige regler om minstekravene dersom livselskapet har gitt avkastningsgaranti knyttet til forsikringer med særskilt investeringsportefølje. I så fall vil imidlertid det skille mellom selve investeringsporteføljen og de «supplerende» avsetningene som reglene om kapitalforvaltningen bygger på, ikke få noen betydning.

Når det gjelder avsetninger for forpliktelser som ikke er knyttet til særskilte investeringsporteføljer, vil den aller største del gjelde kapital som er å henføre til den «alminnelige» investeringsportefølje. Her vil årets bruttoavkastning bli fordelt mellom pliktige årsavsetninger, tilleggsavsetninger, overskudd av avkastningsresultatet og kursreguleringsfond. Dette er det redegjort for foran i avsnittene 8.2, 9.2 og 9.3. Avsetninger for forpliktelser som ikke er knyttet til særskilte investeringsporteføljer, vil derfor som tidligere måtte skille mellom blant annet premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond m.v.

En del av de avsetninger for forpliktelser som ikke er knyttet til særskilte investeringsporteføljer, vil gjelde uføre- og etterlattedekninger, se foran i avsnitt 9.4, hvor det fremgår at det som regel også vil inngå en sparedel i premien for slike dekninger. Det vil her dreie seg om avsetninger til premiereserve, og kapital som motsvarer disse avsetningene vil – slik lov om foretakspensjon § 11–1 opprinnelig lød – også inngå i den «alminnelige» investeringsportefølje. Dette er imidlertid endret ved lov 15. juni 2001 nr. 40, jf. Ot.prp. nr. 42 (2000–2001, for så vidt som det åpnes for forvaltning også av midler som motsvarer slike avsetninger i særskilt investeringsportefølje etter reglene i § 11–1.

Dette gjelder selv om pensjonsordningen har alderspensjon i form av innskuddspensjon eller engangsbetalt foretakspensjon med investeringsvalg (foran i avsnitt 6.3). Benyttes ikke den adgang § 11–1 gir, vil midler som motsvarer uføre- og etterlattedekninger, inngå i «fellesporteføljen», se utkastet § 8a-11 tredje ledd.

Dette medfører at det innenfor et nytt regelverk bør etableres et prinsipielt skille på passivasiden i balansen mellom avsetninger for forpliktelse som ikke er knyttet til særskilte investeringsporteføljer, og avsetninger for forpliktelser knyttet til særskilte investeringsporteføljer. Et alternativ vil være å dele forsikringsfondet i to deler slik at dette skillet blir synliggjort, men begrepet «forsikringsfond» som samlebetegnelse for samtlige forsikringsmessige avsetninger vil – i forhold til et nytt regelverk – kunne bidra til å tilsøre viktige skillelinjer når det gjelder så vel passivasiden som aktivasisden i balansen for livselskaper.»

Utkastet til § 8a-17 annet og tredje ledd gir regler for hva som skal inngå i de forsikringsmessige avsetninger for henholdsvis de kontraktsfastsatte ytelsene og kontrakter knyttet til særskilte investeringsporteføljer. Til dekning av forpliktelser under kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser hører premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og andre tekniske avsetninger. Når det gjelder forpliktelser under kontrakter knyttet til særskilte investeringsporteføljer, omfatter avsetningene premiereserve, supplerende avsetninger, erstatningsavsetninger og andre tekniske avsetninger. I tillegg kan avsetninger til dekning av alders-, uføre- og etterlatteytelser under kontrakter tilknyttet særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1 også omfatte tilleggsavsetninger, jf. tredje ledd.

Av utkastet § 8a-17 annet ledd annet punktum følger det at avsetninger til dekning av uføre- og etterlatteytelser skal omfatte de ulike typer avsetning som følger av samme ledds første punktum, uavhengig av om midler som motsvarer avsetningene til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje.

Banklovkommissjonen legger til grunn at en lovfesting av hovedreglene og hovedstrukturen for de forsikringsmessige avsetninger ikke vil utelukke at det er behov for utfyllende regler. I den forbindelse foreslås det i utkastet § 8a-17 fjerde ledd en generell hjemmel til å gi nærmere regler om beregningen av de forsikringsmessige avsetninger.

Banklovkommissjonen har i utkastet § 8a-18 foreslått å videreføre regelen i forsikringsvirksomhetsloven § 8–2 annet ledd om prospektiv bereg-

ningsmetode for å beregne minstekrav til premiereserven for kontrakter med fastsatte ytelser. Det følger av utkastet første ledd annet punktum at tilleggsytelser som følge av tilført overskudd også skal regnes med. Kapitalverdien skal beregnes etter beregningsrenten som gjelder for kollektivordningen, jf. utkastet § 8a-18 annet ledd. I tilfeller hvor beregningsrenten endres, skal selskapet beregne avsetningene etter den nye beregningsrenten for de forpliktelsene som oppstår etter endringen, jf. annet ledd i utkastet til § 8a-18. Av tredje ledd følger det at avsetningene, på grunnlag av selskapets forpliktelser, skal tilordnes den enkelte kontrakt og de forsikrede.

Premiereserven etter utkastet § 8a-18 foreslås beregnet etter regler tatt inn i utkastet § 8a-19. Det foreslås at det årlige avsetningskravet til premiereserven skal beregnes med utgangspunkt i 1) spare delen av årets premie, 2) årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten og 3) det beløpet som etter beregningsgrunnlaget årlig skal tilføres premiereserven fordi selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året, bortfaller. Det sistnevnte bygger på at en viss andel av forsikrede vil falle fra før de har nådd pensjonsalder. Dette medfører at selskapets forpliktelser overfor disse reduseres eller bortfaller. Dette kommer de øvrige forsikrede til gode, ved at det beløp som forventes å bli frigjort fordi forsikrede faller fra, tilføres premiereserven som angitt ovenfor («dødelighetsarv»). Dødelighetsarven inngår som et element i selskapets beregningsgrunnlag. Faktisk dødelighetsarv (det beløp som faktisk blir frigjort som følge av at forsikrede faller fra) regnes mot det forventede beløp som fremgår av beregningsgrunnlaget, og utgjør en del av risikoresultatet.

Avsetningskravet til premiereserven for kontraktsfastsatte ytelser omfatter også et eventuelt overskudd som er tilført premiereserven etter utkastet § 8a-16, jf. § 8a-19 annet ledd. Overskudd etter utkastet § 8a-16 omfatter overskudd på både avkastnings- og risikoresultat. Banklovkommissjonen har i tredje ledd til utkastet § 8a-19 foreslått en regel om styrking av premiereserven ved inntrådte forsikringstilfeller i løpet av året som gir rett til uføre- eller etterlatteytelser. I slike tilfeller skal selskapet styrke avsetningen til premiereserve slik at avsetningen fullt ut tilsvarer kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser. Banklovkommissjonen viser på s. 146 i NOU 2001: 24 til at i henhold til lov om foretakspensjon § 4–3 tredje ledd skal ytelsene til uføre og etterlatte beregnes ut fra den tjenestetid medlemmet ville hatt ved nådd pensjonsalder. Deres forsikringstilfellet som gir rett til slike ytelser inntreffer før medlemmet har nådd pensjonsalder,

vil ikke avsetningene være tilstrekkelige til å dekke selskapets forpliktelser.

I utkastet § 8a-22 har Banklovkommisjonen foreslått regler om avsetninger til kollektivordninger med egen investeringsportefølje. Etter første ledd skal avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter med egen investeringsportefølje med investeringsvalg motsvare verdien ved utgangen av regnskapsåret av den investeringsporteføljen kontrakten er tilordnet. Siden det ikke er tale om overskudd på avkastningsresultat ved kontrakter med investeringsvalg, er det bare overskudd knyttet til risikoresultat som skal medregnes, jf. utkastet § 8a-22 første ledd annet punktum.

Dersom en kontrakt eller ordning uten fastsatte alderspensjonsytelser gir rett til kontraktsfastsatte uføre- eller etterlattedekninger, skal selskapets forpliktelser i henhold til disse sikres ved avsetning etter bestemmelsene i utkastet §§ 8a-18 til 8a-20 (det vil si etter reglene for kontraktsfastsatte ytelser), jf. utkastet § 8a-22 annet ledd. Etter utkastet annet ledd annet punktum skal midler til dekning av uføre- og etterlattedekninger som forvaltes i egen investeringsportefølje etter reglene i lov om foretakspensjon § 11-1 sikres ved supplerende avsetning i henhold til utkastets fjerde ledd.

Etter utkastet § 8a-22 fjerde ledd skal avsetning til dekning av forpliktelse etter § 11-1 fjerde ledd i lov om foretakspensjon, tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser, beregnet etter § 8a-18 første ledd og verdien av investeringsporteføljen. Banklovkommisjonen foreslår videre i annet punktum at reglene om tilleggsavsetninger i utkastet § 8a-20 skal gjøres gjeldende.

Selskapet skal også foreta supplerende avsetning til dekning av garantiforpliktelser som selskapet har påtatt seg ved å knytte avkastningsgaranti til en kontrakt med egen investeringsportefølje, jf. utkastet § 8a-22 tredje ledd. Ved beregningen etter dette leddet legges høyeste lovlige beregningsrente til grunn.

Banklovkommisjonen har også foreslått regler om avsetninger til premiefond og innskuddsfond, se utkastet § 8a-23. Avsetningene skal tilsvare fondenes verdi ved utgangen av regnskapsåret, jf. utkastet § 8a-23 første ledd. Det foreslås at det samme skal gjelde for pensjonsreguleringsfond. Premiefond og innskuddsfond skal årlig ha tilført avkastning etter den beregningsrente som gjelder for kollektivordningen, jf. utkastet annet ledd. Dersom det foreligger avkastning ut over beregningsrenten, skal dette tilføres fondet som overskudd, etter at det er gjort fradrag for tilleggsavsetninger, jf. utkastet § 8a-23 annet ledd. Videre foreslår Banklovkommisjonen at reglene om tilleggsavsetninger i utkastet § 8a-20 skal gjelde tilsvarende.

Banklovkommisjonen foreslår i utkastet § 8a-23 tredje ledd at annet ledd ikke skal gjelde for premiefond og innskuddsfond plassert i særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg. Dette betyr at midler i premiefond og innskuddsfond ikke skal tilføres en årlig avkastning etter den beregningsrenten som gjelder for kontrakten, dersom midlene er plassert i særskilt investeringsportefølje. Det vil i disse tilfellene ikke oppstå overskudd på avkastningsresultatet, eller være adgang til å foreta tilleggsavsetninger. Dersom det er knyttet avkastningsgaranti til midlene, følger det av utkastet tredje ledd annet punktum at reglene i utkastet § 8a-22 tredje ledd skal gjelde tilsvarende.

7.3 Høringsinstansenes merknader

Aktuarkonsulenters Forum har enkelte merknader til lovutkastets bestemmelser:

«§ 8a-18, 1. ledd

Første ledd omtaler prospektiv beregningsmåte. Lov om foretakspensjon benytter linær opptjening hvor avsetningsreglene foretas etter helt andre regler.

§ 8a-18, 2. ledd

På tidspunktet for endring av beregningsrenten vil de forsikrede ha opptjent visse pensjonsytelser. AKF forutsetter at medlemmet ikke skal tape noen av disse. Hvis forsikringstakeren ikke skal belastes med engangspremie for å sikre opptjente rettigheter etter ny begrensingsrente, må allerede opptjente rettigheter fortsatt beregnes med den gamle beregningsrenten mens opptjening av ytterligere rettigheter skal skje etter ny beregningsrente. For samme medlem av pensjonsordningen skal dermed pensjonen sikres med premiereserve beregnet etter 2 forskjellige forutsetninger om beregningsrente. Dette synes svært uheldig og kompliserende. Pensjonistene i en pensjonsordning har allerede fullt betalt pensjon og har er det ikke aktuelt å endre beregningsrenten med mindre det skytes til mer kapital. Jf for øvrig våre kommentarer til § 8a-6.

§ 8a-19, 3. ledd

Mange livsforsikringsselskaper benytter en opptrappingsplan vedr avsetninger til premiereserven for nye uføre. Dette har sammenheng med mulighetene for reaktivering og overdødelighet og konsekvensene dette har hatt for «tapte penger» ved flytting av pensjonsordninger mellom livsforsikringsselskapene. Pensjonskassene foretar i større grad full reserveavsetning

ved nye uføretilfeller og AKF er derfor enig i den foreslåtte regel om at det skal foretas fulle avsetninger ved forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uførepensjon.»

Den Norske Aktuarforening uttaler i sin høringsuttalelse at reglene for blant annet forsikringsmessige avsetninger er for detaljerte. Etter Aktuarforeningens syn vil dette kunne virke hemmende for konkurransen, samtidig som det vil gi lite rom for fremtidig utvikling av pensjonsmarkedet. Aktuarforeningen har kommentert noen av bestemmelsene nærmere:

«§ 8a-19. Årlige avsetninger.

I første ledd er det på samme måte som i § 8a-9 foreslått inntatt en rent forsikringsteknisk bestemmelse. I tillegg til å være upresis er imidlertid formuleringen her også svært mangelfull. Sammenhengen som her er forsøkt beskrevet er da også mer kompleks, bl.a. mangler effekten av utbetalte pensjoner. Den tunge innvendingen mot den ovenfor kommenterte paragraf gjelder helt tilsvarende for denne.

Annet ledd er overflødig som følge av § 8a-18, første ledd, jfr § 8a-16.

Tredje ledd er unødvendig, dette kravet følger automatisk av § 8a-18, første ledd. Sistnevnte bestemmelse er sentral, og ved i tillegg å lovfeste bestemte spesifikasjoner av denne slik som her, risikerer man etter Aktuarforeningens oppfatning at kraften i den sentrale bestemmelsen svekkes.»

7.4 Departementets vurdering

Det er bred tilslutning til den foreslåtte videreføring av kravet om at selskapets forpliktelser til enhver tid skal være fullt fondert. Departementet viser til at dette er et grunnleggende prinsipp for livsforsikringsvirksomhet, og foreslår at dette prinsippet videreføres. Det er bare på denne måten en kan ivareta soliditeten, og dermed sentrale samfunns-hensyn og hensynet til de forsikrede.

Utkastet § 8a-17 viderefører selskapets plikt til å føre opp et forsikringsfond i sin årsbalanse. Forsikringsfondet skal dekke de forsikringsforpliktelsene selskapet har etter livsforsikringskontraktene. Departementet er enig i at denne plikten bør videreføres gjennom en regel som foreslått. Det er gjort visse endringer i Banklovkomisjonens forslag.

Banklovkomisjonen har foreslått å dele inn avsetningene til dekning av forpliktelsene etter en tilsvarende inndeling som inndelingen av aktiva ut fra hva slags type kontrakt disse aktivaene er knyt-

tet til, jf. Banklovkomisjonens utkast § 8a-17 første ledd bokstav a) og b) og Banklovkomisjonens utkast § 8a-11. Avsetningene skal dekke forpliktelsene under henholdsvis «kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser», jf. utkastet § 8a-17 første ledd bokstav a), og «kontrakter som er tilknyttet særskilt investeringsportefølje», jf. utkastet § 8a-17 første ledd bokstav b). Departementet er enig i at beregningen av minstekravet til avsetning er avhengig av hvilken kontrakt den relevante forpliktelsen hører under. Departementet er også enig i at det bør være to forskjellige beregningsmåter avhengig av kontraktstype. Det vil imidlertid etter departementets syn være hensiktsmessig å skille mellom avsetninger til dekning av på den ene siden «kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser», jf. lovforslaget § 8a-15 første ledd bokstav a), og på den annen side «forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje», jf. lovforslaget § 8a-15 første ledd bokstav b). Dette svarer til forslaget til inndeling i forhold til kapitalforvaltningsregelverket og til inndeling av eiendeler i de ulike porteføljene, jf. lovforslaget § 8a-7. I forslaget til § 8a-7 annet ledd er kontraktsfastsatte forpliktelser definert som forpliktelser som ikke er knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Departementet foreslår også, i tråd med Banklovkomisjonens utkast, at selskapet skal ha avsetninger til sikring av sine forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, jf. lovforslaget § 8a-15 første ledd bokstav c), samt til sikring selskapets øvrige forsikringsmessige forpliktelser, jf. bokstav d).

Departementet slutter seg også til forskriftshjemmelen som Banklovkomisjonen har foreslått, jf. lovforslaget § 8a-15 fjerde ledd.

Avsetning til dekning av forpliktelser under kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser

Etter Banklovkomisjonens utkast skal plikten til å ha forsikringsmessige avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser under kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser som nevnt følge av § 8a-17 første ledd bokstav a), mens de nærmere regler for beregning av de ulike typer avsetning skal følge av andre bestemmelser i Banklovkomisjonens utkast til lovtekst. Departementet slutter seg til denne systematikken, jf. lovforslaget § 8a-15 første ledd bokstav a) hvor det henvises til reglene i §§ 8a-16, 8a-17 og 8a-21.

Departementet er videre enig i at avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser skal omfatte premie-reserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond,

erstatningsavsetning og andre tekniske avsetninger, jf. Banklovkommisjonens utkast § 8a-17 annet ledd. Departementet antar imidlertid at også risikoutjevningfondet bør tas med i en slik oppsummering, jf. Banklovkommisjonens utkast § 8a-24. Videre viser departementet til at selskapet ikke nødvendigvis vil være pliktig til å foreta alle disse typer av avsetninger, for eksempel tilleggsavsetninger, jf. Banklovkommisjonens utkast § 8a-20 første ledd. På denne bakgrunn bruker departementet uttrykket «omfatter» i lovforslaget § 8a-15 annet ledd. For øvrig er departementet enig i at reglene for avsetninger under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser også bør gjelde for avsetning til dekning av uføre- og etterlatteytelser i tilfeller hvor midler som motsvarer avsetning til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje, jf. lovforslaget § 8a-15 annet ledd annet punktum. Det foreslås enkelte mindre språklige endringer i forhold til Banklovkommisjonens utkast. Det vises i den forbindelse til lovforslaget § 8a-7 femte ledd.

Departementet viser for øvrig til at tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og risikoutjevningfond er behandlet nedenfor.

Banklovkommisjonen har foreslått regler for beregning og avsetning til premiereserve for kontraktfastsatte ytelser i utkastet § 8a-18. Bestemmelsen regulerer minimumsnivået for premiereserven, jf. formuleringen «skal minst utgjøre». Bestemmelsen viderefører den prospektive beregningsmetoden i forsikringsvirksomhetsloven § 8-2 annet ledd, som innebærer at avsetningene minst skal utgjøre «forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier». Departementet slutter seg til at prospektiv beregningsmetode skal gjelde for beregning av premiereserve for kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, men foreslår at det i lovteksten tas inn en setning som angir nærmere hva som ligger i uttrykket «nettopremie». Det vises til lovforslaget § 8a-16 første ledd tredje punktum, hvor nettopremie defineres som premie beregnet etter § 8a-5 med fradrag for pris for administrative tjenester og pris for forvaltning. Departementet slutter seg for øvrig til at tilleggsytelser som følge av tilført overskudd skal medregnes, jf. lovforslaget § 8a-16 første ledd annet punktum.

Det følger av lovforslaget § 8a-4 at selskapet kan endre sine pristariffer med virkning for fremtiden. Med hjemmel i denne bestemmelsen kan selskapet også endre den beregningsrente som ligger til grunn for kontrakten. Banklovkommisjonen foreslår i sitt utkast § 8a-18 annet ledd annet punktum

at avsetningene til premiereserve for forpliktelser som oppstår etter en slik endring, skal beregnes etter den nye beregningsrenten. Departementet slutter seg til dette. Departementet antar at det også er hensiktsmessig at det fastsettes en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler om hvilken rentesats som skal benyttes ved beregning av minstekravene til kapitalverdiene, jf. lovforslaget § 8a-16 annet ledd.

Departementet legger til grunn at utkastet § 8a-18 angir det årlige avsetningskravet til premiereserven. Departementet viser videre til at Banklovkommisjonen i spesialmerknadene til utkastet § 8a-19 første ledd, jf. NOU 2001: 24 s. 145, har uttalt at bestemmelsen strengt tatt er overflødig fordi «[k]ravet til årlige avsetninger til premiereserven kan utledes etter lovens § 8-2 og utkastet § 8a-18». Banklovkommisjonen har imidlertid i utkastet § 8a-19 første ledd foreslått å presisere utgangspunktet for det årlige avsetningskravet knyttet til kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser. Departementet finner i likhet med Banklovkommisjonen at en slik presisering er hensiktsmessig. Departementet legger for øvrig til grunn at bestemmelsen må leses i sammenheng med lovforslaget § 8a-16 første ledd, og foreslår på denne bakgrunn at bestemmelsen tas inn som nytt tredje ledd i lovforslaget § 8a-16.

En plikt til å styrke avsetning til premiereserve som følge av at det i løpet av året inntreffer rett til utbetaling av uføre- og etterlatteytelser, slik Banklovkommisjonen har foreslått i utkastet § 8a-19 tredje ledd, er etter departementets vurdering en viktig bestemmelse. Det er imidlertid ikke nødvendigvis slik at premiereserven må styrkes ved inntreden av rett til utbetaling av uføre- og etterlatteytelser. Det kan forekomme en samlet frigjøring blant annet fordi aldersreserven frigjøres, og de pliktige avsetningene går ned. Departementet foreslår på denne bakgrunn at plikten etter lovforslaget § 8a-16 femte ledd innebærer en plikt til å ha avsetninger som «fullt ut tilsvarende kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser». En slik plikt kan selvsagt innebære en plikt til å styrke premiereserven.

Avsetning for forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje

Tilsvarende som for avsetning til dekning av forpliktelser under kontraktfastsatte forpliktelser, følger plikten til å foreta avsetninger av utkastet § 8a-17 første ledd bokstav b) for forpliktelser under kontrakter knyttet til særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg. Denne bestemmelsen viser til de nærmere regler for beregning av de relevante

avsetningene i utkastet §§ 8a-22 og 8a-24. Departementet slutter seg til dette, med unntak av enkelte språklige endringer, jf. lovforslaget § 8a-15 første ledd bokstav b). Utkastet § 8a-24 behandles for øvrig nedenfor i kapittel 10 om sikkerhetsfond mv.

Departementet er enig i at avsetninger til dekning av kontraktsforpliktelser under kontrakter knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje omfatter premiereserve, supplerende avsetning, erstatningsavsetning og andre tekniske avsetninger, jf. utkastet § 8a-17 tredje ledd. Etter departementets vurdering bør det også fremgå at risikoutjevningfond etter utkastet § 8a-24 hører inn under avsetning til dekning av forpliktelser under disse kontraktene.

For øvrig er departementet enig i at avsetningene til dekning av forpliktelser som skal dekke alders-, uføre- og etterlattepensjon knyttet til særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1 også kan omfatte tilleggsavsetninger, jf. lovforslaget § 8a-15 tredje ledd annet punktum.

Departementet legger til grunn at prinsipielt sett skal avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter knyttet til særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg, motsvare verdien av den tilordnede investeringsportefølje *til enhver tid*. Selv om avsetningskravet i realiteten måles ved regnskapsavleggelsen («ved regnskapsårets utgang», jf. Banklovkomisjonens utkast § 8a-22 første ledd), antar departementet at lovteksten bør presisere at kravet i prinsippet gjelder «til enhver tid». I den forbindelse vises det til at avsetningskravet blant annet har til hensikt å sikre at selskapets forpliktelser er fullt fondert til enhver tid. Det vises til lovforslaget § 8a-18 første ledd første punktum. For øvrig slutter departementet seg til at andelen av overskudd på risikoresultatet skal medregnes, jf. lovforslaget § 8a-18 første ledd annet punktum.

For det tilfelle at en kontrakt uten fastsatte ytelser også gir rett til kontraktfastsatte ytelser (uføre- og etterlatteytelser), er departementet enig med Banklovkomisjonen i at det skal foretas avsetning til premiereserve og kan foretas avsetning til tilleggsavsetninger etter lovforslaget §§ 8a-16 og 8a-17 slik Banklovkomisjonen har foreslått i utkastet § 8a-22 annet ledd.

Departementet er videre enig med Banklovkomisjonen i at selskapet skal foreta avsetning til dekning av eventuell avkastningsgaranti avgitt til investeringsporteføljen, jf. lovforslaget § 8a-18 tredje ledd. Denne avsetningen vil være en såkalt supplerende avsetning. Departementet foreslår at beregningen av denne avsetningen reguleres i nærmere regler fastsatt av Kongen, jf. lovforslaget

§ 8a-18 tredje ledd annet punktum.

Supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd er av Banklovkomisjonen foreslått regulert i utkastet § 8a-22 fjerde ledd. Slik supplerende avsetning skal beregnes etter andre regler enn supplerende avsetning tilknyttet avkastningsgaranti i utkastet § 8a-22 tredje ledd. Departementet slutter seg til at slik supplerende avsetning skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser beregnet etter utkastet § 8a-18 første ledd (prospektiv beregningsmetode) og verdien av investeringsporteføljen, jf. lovforslaget § 8a-18 fjerde ledd. Banklovkomisjonen har foreslått at det skal være adgang for selskapet til å avsette til tilleggsavsetninger i tilknytning til kontrakter som omfattes av foretakspensjonsloven § 11–1, jf. Banklovkomisjonens utkast § 8a-22 fjerde ledd siste punktum. Foretakspensjonsloven åpner for at foretaket har investeringsvalg for en forsikringsordning med fastsatte pensjonsytelser, jf. foretakspensjonsloven § 2–3. Etter foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd har selskapet et subsidiært ansvar overfor de forsikrede for at foretaket betaler inn tilstrekkelig premie. Selskapet kan også påta seg en avkastningsgaranti. Disse to former for ansvar for forsikringsselskapet skal dekkes ved supplerende avsetninger. Etter foretakspensjonsloven § 2–3 annet ledd garanterer selskapet også for ytelser som er opptjent etter pensjonsplanen. Departementet antar at det er i forhold til dette sistnevnte ansvaret for selskapet det vil kunne være aktuelt å gi selskapet adgang til å avsette til tilleggsavsetninger. Nærmere regler om en slik adgang til å avsette til tilleggsavsetninger i forhold til dette ansvaret for selskapet vil kunne bli gitt i forskrift.

For øvrig er departementet enig at bestemmelsens fjerde ledd også skal gjelde for avsetning til dekning av forpliktelser for uføre- og etterlatteytelser som forvaltes i egen investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1, jf. lovforslaget § 8a-18 annet ledd annet punktum. Det vil si at det skal foretas supplerende avsetning under slike kontrakter.

Avsetning til dekning av premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond

Etter lovforslaget her plikter selskapet også å foreta avsetninger til dekning av eventuelle forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, jf. lovforslaget § 8a-15 første ledd bokstav c). Banklovkomisjonen har foreslått nærmere regler for beregningen av slike avsetninger i sitt utkast § 8a-23. Departementet viser til at pen-

sjonsreguleringsfondet etter foretakspensjonsloven § 16–2 tjuerfjerde ledd avvikles innen 5 år etter lovens ikrafttreden (1. januar 2006). Forslaget får således begrenset betydning, men av hensyn til prinsippet om fondssikring av selskapets forpliktelser har departementet valgt å foreslå regler for avsetning til dette fondet.

Departementet foreslår at avsetning til dekning av forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal tilsvare fondets verdi til enhver tid, jf. lovforslaget § 8a-19 første ledd. Det følger av lovforslaget § 8a-9 (beregning av overskudd på kapitalforvaltningen) at premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal tilføres avkastning etter tilsvarende regler som kontraktene i kollektivporteføljen. Dette innebærer

at fondet skal tilføres avkastning etter den beregningsrente som gjelder for kontrakten. For premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond som omfattes av denne bestemmelsen, foreslår departementet at lovforslaget § 8a-17 om tilleggsavsetninger skal gjelde tilsvarende. Det vises til lovforslaget § 8a-19 annet ledd.

Reglene om tilleggsavsetninger vil imidlertid ikke gjelde tilsvarende for premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond som er plassert i egen investeringsportefølje. Dersom det er knyttet avkastningsgaranti til slike midler, foreslår departementet i samsvar med utkastet fra Banklovkommissjonen, at bestemmelsen om supplerende avsetning i lovforslaget § 8a-18 tredje ledd får anvendelse. Det vises til lovforslaget § 8a-19 tredje ledd.

8 Tilleggsavsetninger

8.1 Gjeldende rett

Et livsforsikringsselskap har med hjemmel i forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring § 4 adgang til å foreta tilleggsavsetninger til forsikringsfondet ut over det lovfastsatte minstekrav til avsetninger i forsikringsfondet. Avsetning til tilleggsavsetninger foretas av årets overskudd, og reduserer overskuddet til fordeling tilsvarende.

Tilleggsavsetninger kan benyttes til å oppfylle det årlige avkastningskravet knyttet til kontrakter med kontraktfastsatte ytelser, når den faktiske avkastning ved kapitalforvaltningen er lavere enn det som er lagt til grunn ved premieberegningen (beregningsrenten). Det vises til Kredittilsynets forskrift 25. september 2000 nr. 979 hvor det er gitt utfyllende regler om tilleggsavsetninger i livsforsikring. Tilleggsavsetningene utgjør på denne måten en viktig del av selskapets «bufferkapital» i forhold til risiko knyttet til kapitalforvaltningen. Uten tilleggsavsetninger ville økningen av forsikringsmessige avsetninger som følge av oppfyllelsen av det årlige avsetningskravet føre til en reduksjon av selskapets egenkapital tilsvarende differansen mellom beregningsrenten og årets avkastningsnivå. I så henseende tjener tilleggsavsetninger som et førstelinjeforsvar mot avkastningssvikt som ellers reelt ville ramme egenkapitalen. Tilleggsavsetningene kan likevel bare benyttes ved manglende positiv avkastning, dvs. avkastning mellom null og kontraktens garanterte beregningsrente. Negativ avkastning må belastes egenkapitalen. Dette er omtalt i Kredittilsynets rundskriv 24/2000.

Tilleggsavsetningene fordeles mellom pensjonsordningene (kontraktene) etter samme regler som overskudd. Tildelte tilleggsavsetninger blir slik sett en del av pensjonsordningens midler, likevel slik at selskapet som nevnt over kan trekke på tilleggsavsetningene for å dekke det årlige avkastningskrav. Tilleggsavsetninger knyttet til én kontrakt kan dessuten benyttes til å dekke manglende avkastningsresultat på andre kontrakter.

Hovedregelen er at maksimale tilleggsavsetninger kan utgjøre 8 prosent av selskapets samlede premiereserve avsatt i forsikringsfondet, jf. forskrift 15. september 1997 nr. 1005 § 4 første ledd bokstav b. For tilleggsavsetninger knyttet til en enkelt kon-

trakt eller pensjonsordning kan grensen settes til et beløp tilsvarende pensjonsordningens premiereserve multiplisert med to ganger beregningsrenten for pensjonsordningen, eller et høyere multiplum av beregningsrenten, jf. forskrift 25. september 2000 nr. 979 § 3–3. Tilleggsavsetninger for en pensjonsordning som overstiger denne grensen skal tildeles pensjonsordningen som overskudd.

I fondsforsikringsselskaper (unit linked) er det ikke noe system med tilleggsavsetninger.

8.2 Banklovkomisjonens forslag

Banklovkomisjonen viser til at det fortsatt vil være behov for «bufferkapital» i form av tilleggsavsetninger knyttet til pensjonsordninger i kollektivporteføljen. Det foreslås en bestemmelse i utkastet § 8a-20 om at selskapet, for å sikre sine forpliktelser under kontraktfastsatte ytelser i kollektivporteføljen, ved utgangen av det enkelte år kan foreta tilleggsavsetninger ut over minstekravet til premiereserve. Det legges til grunn at tilleggsavsetningene skal komme til fradrag før tildeling av overskudd av avkastningsresultatet, jf. utkastet § 8a-12 tredje ledd. Etter utkastet § 8a-20 annet ledd skal selskapets tilleggsavsetninger i et år fordeles mellom de enkelte kontrakter. Dette kommer også forutsetningsvis frem i utkastet § 8a-20 tredje og fjerde ledd. Tildelingen skal skje etter forholdet mellom premiereserven for den enkelte ordning, jf. utkastet § 8a-20 annet ledd. Dette betyr at tilleggsavsetningene fullt ut skal tilordnes den enkelte kontrakt, og ikke som etter gjeldende rett kunne brukes til å dekke avsetningskrav for andre kontrakter, jf. forskrift 25. september 2000 nr. 979 § 4–1. Slik bruk av tilleggsavsetninger (som etter gjeldende rett) kan etter kommisjonens vurdering sies å innebære en form for krysssubsidiert mellom kunder (jf. NOU 2001: 24 avsnitt 11.2.2 s.100).

Tilleggsavsetninger kan etter Banklovkomisjonens utkast benyttes til å oppfylle det årlige avsetningskravet for en kontrakt, dersom avkastningen tilordnet kontrakten i et år ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskravet for kontrakten. Det vises til kommisjonens lovutkast § 8a-20 tredje ledd. Forslaget er i samsvar med gjeldende rett.

Banklovkommissjonen foreslår at tilleggsavsetninger, på samme måte som etter gjeldende rett, bare skal kunne benyttes til å dekke manglende positiv avkastning. Negativ avkastning (negativt resultat) må belastes den ansvarlige kapital. Det vises til merknadene til bestemmelsen på side 146 i utredningen. Banklovkommissjonen viser til at det ikke er adgang til å redusere forsikringsfondet, som både premiereserven og tilleggsavsetningene er en del av, som følge av at selskapet har fått et negativt resultat. Kommisjonen uttaler at det å dekke et negativt resultat er det grunnleggende formål med den ansvarlige kapital.

Banklovkommissjonen foreslår en maksimalgrense for tilleggsavsetninger knyttet til den enkelte kontrakt på to ganger beregningsrenten multiplisert med premiereserven knyttet til kontrakten. Det vises til kommisjonens lovutkast § 8a-20 fjerde ledd.

Etter utkastet § 8a-20 første ledd skal Kredittilsynet, når soliditetshensyn tilsier det, kunne pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger.

Kontrakter i særskilte investeringsporteføljer skal ikke ha tilknyttet tilleggsavsetninger, men dersom det er knyttet avkastningsgaranti til kontrakten skal det foretas såkalt «supplerende avsetning» til dekning av garantiforpliktelsen, jf. utkastet § 8a-22 tredje ledd.

For pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon med investeringsvalg etter lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd, skal det foretas supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelser som skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser overfor de forsikrede og verdien av investeringsporteføljen, jf. utkastet § 8a-22 fjerde ledd. Reglene om tilleggsavsetninger skal her etter Banklovkommissjonens utkast «gjelde tilsvarende».

Banklovkommissjonen foreslår at det skal kunne settes av til tilleggsavsetninger for forsikringsmessige avsetninger knyttet til premie- og innskuddsfond, med mindre disse er plassert i særskilt investeringsportefølje, jf. utkastet § 8a-23.

8.3 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene har overveiende sluttet seg til Banklovkommissjonens forslag om å videreføre systemet med tilleggsavsetninger i forhold til forsikringskontrakter med kontraktfastsatte ytelser. Flere høringsinstanser har tatt opp spørsmålet om hvorvidt tilleggsavsetninger også bør kunne brukes til å dekke negativt avkastningsresultat. *FNH*,

Norges Bank og Sparebankforeningen går inn for dette. *FNH* mener at gjeldende begrensning i anvendelsesområdet for tilleggsavsetninger er uheldig. *FNH* uttaler videre:

«Tilleggsavsetningene er en viktig del av bufferkapitalen. Tilleggsavsetningenes funksjon som bufferkapital svekkes ved at avsetningen kun kan anvendes til å dekke manglende positiv avkastning opp til grunnlagsrenten. Usikkerhet på verdipapirmarkedene kan i gitte situasjoner innebære at selskapene ser seg nødt til å selge seg ned i aksjer til tross for at dette ikke nødvendigvis er i kundenes interesse på lang sikt og til tross for at selskapene fortsatt har buffere i form av tilleggsavsetninger.

Underskudd på livselskapenes driftsresultat oppstår i det avkastning (overskudd) blir lavere enn beregningsrenten. Beregningsrenten er i størrelsesorden 3,5–4 prosent for kundemassen sett under ett. I forhold til når det oppstår underskudd på driftsresultatet, som belastes eierne, er det således ikke et prinsipielt skille på 0 prosent.

En endring som innebærer at anvendelsesområdet for tilleggsavsetninger ikke begrenses til kun å dekke manglende positiv avkastning, men også kan brukes i de tilfelle at et selskap skulle vise negativ finansavkastning, ville redusere unødig negativ virkning for både kundene, eierne og stabiliteten i verdipapirmarkedet. Dette vil være en hensiktsmessig endring også ut fra en soliditetsbetraktning. Dette kan eventuelt kombineres med regulering av maksimalgrenser for tilleggsavsetninger som står i forhold til den årlige renteforpliktelse.»

Norges Bank viser til at en adgang for livselskapene til å benytte tilleggsavsetninger til å dekke et negativt renteresultat «vil gi større muligheter for livselskapene til på lang sikt å realisere en meravkastning ved å ta noe større risiko».

Sparebankforeningen uttaler:

«Lovutkastet setter anvendelsesområdet for tilleggsavsetninger til kun å dekke opp for manglende positiv avkastning. Dette bør utvides til også å gjelde ved negativ avkastning. Pensjonsmarkedet er betydelig endret, og forsikrings-selskapene står overfor endret risiko på en del områder. Det er viktig at regelverket ikke gjør det unødig dyrt å skaffe den ansvarlige kapitalen som kreves for å drive forsvarlig livsforsikringsvirksomhet. Det er dessuten prinsipielt sett vanskelig å forstå at det ikke skal kunne anvendes tilleggsavsetninger for å dekke opp for negativ avkastning, når dette kan gjøres for manglende positiv avkastning. Den senere tids utvikling på finansmarkedene kan også tyde på at det bør være mulig å ha kundeid bufferkapital (til-

leggsavsetninger) i produkter med kontraktsfastsatte ytelser hvor kapitalen ligger i særskilte porteføljer.»

Kredittilsynet viser til at en eventuell endring i regelverket om tilleggsavsetninger når det gjelder dekning av negativt avkastningsresultat, vil måtte ses i sammenheng med utviklingen som finner sted på dette området innenfor EU og IAIS. *Kredittilsynet* går i høringsuttalelsen derfor ikke inn for noen endring på dette punktet nå. *Kredittilsynet* uttaler:

«Ettersom minstekrav til ansvarlig kapital og solvenskapital i realiteten har samme funksjon og bufferkapitalen etter lovutvalgets forslag reelt skal bestå av kundemidler, bør det – når det foreligger tilstrekkelig bufferkapital og i lys av den utviklingen som finner sted på dette området innenfor EU og IAIS – vurderes om det norske regelverket bør tilpasses det solvensregelverket som gjelder i andre land. Ved en slik endring er det naturlig at bufferkapitalen også kan benyttes til dekning av et eventuelt negativt avkastningsresultat for kundene.

Som kjent er EUs solvensmarginregelverk basert på en minimumsharmonisering. Det er derfor full anledning for norske myndigheter til å stille strengere krav. *Kredittilsynet* ser behovet for en strengere oppfølging enn det som følger av gjeldende regelverk dersom solvensmarginkapitalen ikke lenger dekker solvensmarginkravet. I en slik situasjon bør en kreve at selskapet søker om en midlertidig dispensasjon for en slik underdekning samtidig som det legger fram en forpliktende plan for å gjenreise nødvendig solvensmarginkapital. *Kredittilsynet* forutsetter at i et opplegg med reduserte krav til ansvarlig kapital og der selskapet skal forvalte kundemidler med garantert minsteavkastning og der bufferkapitalen består av kundemidler, er det naturlig at tilleggsavsetningene også bør kunne benyttes til å dekke negativ avkastning.»

Denne uttalelsen ble i et senere notat fra FNH tolket slik at *Kredittilsynet* støttet FNHs syn om at negativ avkastning burde kunne belastes tilleggsavsetningene. I et presiserende brev til FNH av 29. januar 2002 uttalte *Kredittilsynet* at dette ikke var en riktig forståelse av *Kredittilsynets* syn. *Kredittilsynet* uttalte bl.a.:

«*Kredittilsynet* sier altså [i sitt høringsbrev] at en eventuell endring i gjeldende regelverk må være knyttet opp til utviklingen – og til hva som der blir de endelige løsninger på sikt – i EU og IAIS på dette området. Dette betyr at vi snakker om noe som i tilfellet, om det noen gang blir aktuelt, ligger mange år frem i tid. *Kredittilsynet* har ikke – verken i denne uttalelsen eller tidligere – gitt uttrykk for at man kan, eller bør kun-

ne, dekke negativ avkastning fra tilleggsavsetningene under gjeldende regelverk. *Kredittilsynet* har heller ikke på noe punkt tatt opp forslag om dette i de konkrete forslag til endringer i forhold til Banklovkomisjonens samlede forslag som tilsynet har fremmet i sin høringsuttalelse. FNHs uttalelse – hvor altså *Kredittilsynet* tas til inntekt for FNHs syn – er således direkte feil.»

I forbindelse med oversendelsen til Finansdepartementet 16. september 2003 av den interne rapporten «tiltak med sikte på en mer langsiktig forvaltning av pensjonsforsikringsmidler» har *Kredittilsynet* blant annet anbefalt at det overveies å åpne for at tilleggsavsetninger også kan benyttes til å dekke negativ finansavkastning.

Den Norske Aktuarforening og *FNH* støtter forslaget om at tilleggsavsetninger ikke skal kunne benyttes til å dekke avkastningskrav for andre kontrakter. Også *Kredittilsynet* finner, etter en samlet vurdering, å kunne støtte dette forslaget. *Kredittilsynet* uttaler blant annet:

«Lovutvalget har sett på bruk av tilleggsavsetningene på andre kontrakter enn den avsetningen er tilknyttet som en form for kryssubsidiering mellom kundene og har foreslått at tilleggsavsetninger bare skal kunne anvendes til oppfyllelse av avsetningskrav på den kontrakt tilleggsavsetningen er knyttet til. Etter gjeldende regelverk er tilleggsavsetningene en solidarisk buffer i det de unntaksvis kan anvendes til oppfyllelse av avkastningsdelen av det årlige avsetningskrav på andre kontrakter enn den tilleggsavsetningen er knyttet til.

Lovutkastet er basert på at en skal ta hensyn til bufferkapitalen når selskapet skal beregne vederlaget forsikringstaker skal betale for kapitalforvaltningsrisikoen. Tilleggsavsetningene skal etter forslaget tilhøre den enkelte forsikringstaker og skal hensyntas ved beregning av vederlaget. Bufferkapitalen forøvrig er felles.

Den viktigste faktoren ved fastsettelse av selskapets vederlag for kapitalforvaltningsrisikoen er selvsagt hvor risikobetonte plasseringene er. En portefølje med overveiende lite risikobetonte plasseringer, f.eks. en portefølje dominert av obligasjoner og sertifikater, vil gi en mindre sannsynlighet for at avkastningen i et enkelt år skal bli lavere enn den garanterte renten. Tilsvarende vil en portefølje der mesteparten av midlene er plassert i aksjer gi en større sannsynlighet for at avkastningen i et enkelt år skal bli lavere enn den garanterte renten. Det er grunn til å regne med at en portefølje med høy risiko på kapitalforvaltningen over tid vil gi en høyere avkastning enn en portefølje som er sammensatt av mindre risikoutsatte instrumen-

ter. En portefølje med stor risiko vil på den annen side ha større svingninger i avkastningen pr. år enn en portefølje som er mindre risikobeton.

Hvis selskapet velger en risikoprofil i plasseringene som svarer til risikoevnen til de forsikringstakerne som har høyest tilleggsavsetning kan det reises spørsmål ved om dette vil måtte føre til at størrelsen på vederlaget for de som har små tilleggsavsetninger (herunder nye kunder) vil bli så høy at potensielle forsikringstakere ikke vil være interessert i å inngå livsforsikringsavtaler etter det nye regelverk for fellesporteføljen.

For å redusere vederlaget for de som har små eller ingen tilleggsavsetning kan selskapet velge en risikoprofil i plasseringene som svarer til risikoevnen til de forsikringsavtaler der størrelsen av tilleggsavsetningene er på gjennomsnittet i porteføljen. Konsekvensen av et slikt valg vil kunne være at de forsikringstakere som har høye tilleggsavsetninger ikke får utnyttet sin risikoevne. I dette tilfellet kan en risikere at disse har for høye tilleggsavsetninger vurdert i forhold til den risikoprofil selskapet tar i forvaltning av kollektivporteføljen. I så fall vil disse forsikringstakerne neppe få den avkastning på midlene som de i forhold til tilleggsavsetningen burde få. En oppdeling av fellesporteføljen i flere porteføljer basert på kontraktenes risikoevne, der man hensyntar både tilleggsavsetninger og størrelsen på rentegarantien, synes å være en for komplisert og dermed ikke en hensiktsmessig løsning.

Det problemet som er skissert over kan imidlertid til en viss grad avhjelpest ved at regelverket innrettes slik at en tillater at det gis anledning til en rask oppbygging av tilleggsavsetningene for nye kunder. Dette kan oppnås ved at hele eller mesteparten av avkastningsoverskuddet på disse kontrakter benyttes til tilleggsavsetninger inntil de har nådd en tilfredsstillende størrelse. Dette vil i så fall innebære en endring i forhold til de gjeldende regler, og vil så vidt vi forstår også være et avvik i forhold til lovutvalgets forslag.

Kredittilsynet vil samtidig peke på at dersom man opprettholder gjeldende regelverk om at tilleggsavsetningene skal være kundefordelte, men likevel være et solidarisk fond (for det tilfelle at enkelte kunder har behov for tilførsel av midler utover egne tilleggsavsetninger), vil dette bare i begrenset grad gi opphav til kryssubsidiering mellom kundegrupper så lenge kundene ligger med rentegarantier på 3 eller 4 pst. Dette skyldes at volumet på nye kunder målt i forhold til de samlede forsikringsmessige avsetninger er forsvinnende lite. Det innebærer at for det tilfelle at et selskap skulle oppnå en avkastning som f.eks. er to prosentpoeng lavere

enn de garanterte renter, vil dette neppe redusere årsavkastningen for den eksisterende kollektivportefølje med mer enn 0,02 prosentpoeng, ut fra beregninger som er foretatt. Ut fra en slik synsvinkel kan kryssubsidieringseffekten ikke tillegges særlig betydning.

Dette inntrykket forsterkes når man vet at selskapene ikke har ligget under 4 pst. i kapitalavkastningsrente i de siste 30 år. (2001 vil ventelig gi det første avvik fra dette mønsteret.) Kredittilsynet vil derfor peke på at det kan oppnås en forenkling av regelverket fra et selskaps synspunkt dersom gjeldende bestemmelser om et solidarisk fond videreføres. Blant annet kan vederlaget for kapitalforvaltningsrisikoen settes likt for alle de premiebetalende kunder. Det vil også gjøre det lettere for nye kunder å tegne nye forsikringer ettersom de da ikke blir avkrevet ekstra vederlag, slik som foreslått av lovutvalget. Det at det skjer nytegning vil som kjent også ha stor betydning for den eksisterende bestand av forsikringer.

Fra et kundesynspunkt vil kundefordelte tilleggsavsetninger fortone seg som det mest ryddige, og vil trolig bli positivt mottatt hos de store kollektivkunder. Kredittilsynet vil derfor etter en samlet vurdering støtte lovutvalgets forslag om at tilleggsavsetningene ikke lenger skal være en solidarisk buffer for forsikringstakerne, men være en buffer fordelt på de enkelte kunder. Det skal i den sammenheng nevnes at mulige problemer ved å ikke ha et solidarisk fond vil bli redusert (som nevnt foran) dersom regelverket innrettes slik at tilleggsavsetningene kan bygges opp så raskt som mulig for nye kunder. Ved å innføre et særskilt risikofond i forsikringsfondet, som det redegjøres for nedenfor, vil en også bidra til å redusere mulige problemer med et ikke – solidarisk fond.»

Kredittilsynet har senere endret standpunkt i dette spørsmålet. Som nevnt i kapittel 2 foran har Kredittilsynet i brev til departementet 16. september 2003 gått inn for at tilleggsavsetningene som hovedregel fortsatt bør benyttes som solidarisk fond. I den rapporten som ble oversendt fra Kredittilsynet står det følgende:

«Prosjektgruppen vil videre vise til at strengere tilordning av tilleggsavsetninger på kontraktsnivå har betydning for spørsmålet om tilleggsavsetninger kan medregnes i solvensmargin kapitalen. I brev til Finansdepartementet av 8. mai 2003 vedrørende nytt solvensmarginregelverk for forsikringsselskaper uttalte Kredittilsynet:

I gjeldende solvensmarginforskrift for livsforsikringsselskaper er det lagt til grunn at 50 prosent av tilleggsavsetningene kan medregnes i solvensmargin kapitalen. Medregning av 50 prosent

av tilleggsavsetningene som solvensmargin kapital må hjemles i endret artikkel 18 nr. 2 bokstav b eller d i Rådskonferensdirektiv 79/267/EØF. Førstnevnte bestemmelse gjelder «reserves (statutory and free) not corresponding to underwriting liabilities», mens sistnevnte bestemmelse taler om «profit reserves appearing in the balance sheet where they may be used to cover any losses which may arise and where they have not been made available for distribution to policy holders».

En avgjørende begrunnelse for å kunne medregne deler av tilleggsavsetningene er at disse avsetningene utgjør et solidarisk fond. Dette innebærer med andre ord at dersom årets finansavkastning ikke er tilstrekkelig til å dekke de pliktige avsetninger på den enkelte kontrakt, og kontraktens egne tilleggsavsetninger ikke er store nok til å dekke de pliktige avsetninger, vil det skje en tilføring av midler fra øvrige kunders tilleggsavsetninger.

Kredittilsynet vil her peke på at dersom den nye livsforsikringslovgivningen skulle basere seg på nye regler på dette punkt, slik at tilleggsavsetningene vil bli øremerket den enkelte kunde, og dermed utelukke mulighetene for en utjevning mellom kunde grupper, er det tvilsomt om deler av tilleggsavsetningene i det hele tatt vil kunne medregnes i solvensmargin kapitalen.

Både av hensyn til behovet for generelle buffere og selskapenes behov for å benytte deler av tilleggsavsetningene som solvensmargin kapital, mener prosjektgruppen at tilleggsavsetningene fortsatt som hovedregel bør være et solidarisk fond.»

FNH mener at adgangen til å knytte tilleggsavsetninger til foretakspensjonsordninger med investeringsvalg (jf. lovutkastet § 8a-22 fjerde ledd) ikke bør begrenses til ordninger etter lov om foretakspensjon § 11–1 fjerde ledd, men gjøres gjeldende for alle ordninger med beregningsrente og/eller kontraktsfastsatte ytelser.

«FNH støtter kommisjonens forslag om tilleggsavsetninger i ytelsesbasert foretakspensjon med investeringsvalg, jf. lovutkastets §8a-22 fjerde ledd siste punktum. Etter FNHs oppfatning bør imidlertid adgangen til å ha tilleggsavsetninger knyttet til kollektivordninger med egen investeringsportefølje ikke begrenses til ordninger innenfor lov om foretakspensjon, men gjøres gjeldende for alle ordninger med beregningsrente og/eller kontraktsfastsatte ytelser. Også i denne sammenheng kan det være relevant å innføre et begrepsmessig skille mellom kontrakter med «kontraktsfastsatte ytelser» og kontrakter hvor «beregningssgrunlaget er låst i kontrakten». Dersom begrepet «kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser» benyttes i §8a-20 første ledd kan det legges det opp at en-

kelte kontrakter etter innskuddspensjonsloven og individuelle kontorprodukter også omfattes av de foreslåtte reglene om tilleggsavsetninger.»

FNH har videre enkelte merknader av mer teknisk karakter. Det bør vurderes hvorvidt premiereserven for den enkelte ordning er hensiktsmessig som fordelingsnøkkel for selskapets tilleggsavsetninger. Det vises her til at også premiefondet genererer avkastning som kan anvendes til tilleggsavsetninger. Videre bør det vurderes hvordan «beregningssrenten for kontrakten» skal fortolkes dersom kontrakten i fremtiden har flere beregningsrenter.

Både FNH og Kredittilsynet viser til at det er elementer i dagens forskrift om tilleggsavsetninger som ikke er ivaretatt i lovutkastet. Det vil derfor være behov for utfyllende regler, og det bør derfor etter disse høringsinstansenes syn tas inn en forskriftshjemmel i lovforslaget.

8.4 Departementets vurdering

Tilleggsavsetninger har til formål å sette livsforsikringsselskapene bedre i stand til å møte svingninger fra år til år i avkastningen ved kapitalforvaltningen. Selskapene kan, i år med avkastning ut over det nivå som er garantert i forbindelse med premieberegningen (eller forsikringsteknisk overskudd), sette av en del av denne meravkastningen til tilleggsavsetninger som kan anvendes til å dekke avsetningsforpliktelser i år hvor faktisk avkastning er lavere enn den avkastningen som er lagt til grunn ved premieberegningen (avkastningsgarantien). Tilleggsavsetninger går således til fradrag i de midler som blir utdelt som overskuddsmidler, og avsetning til tilleggsavsetninger innebærer derfor at overskudd til kundene gjøres betinget.

Banklovkommisjonens forslag til § 8a-20 er i hovedsak en videreføring av gjeldende retts regler om tilleggsavsetninger. I utkastet § 8a-20 første ledd har Banklovkommisjonen foreslått at reglene for tilleggsavsetninger bare skal gjelde for «kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser i kollektivporteføljen». Departementet viser for øvrig til at Banklovkommisjonen i utkastet § 8a-23 annet ledd har foreslått at reglene om tilleggsavsetninger i § 8a-20 skal gjelde tilsvarende for premie- og innskuddsfond plassert i kollektivporteføljen. Departementet er som nevnt ovenfor i kapittel 7 om minstekrav til forsikringsmessige avsetninger enig i at reglene om tilleggsavsetninger gis tilsvarende anvendelse for slike forpliktelser. Det vises til det som er sagt ovenfor om dette. Departementet foreslår at henvis-

ningen endres til «kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser», jf. departementets lovforslag § 8a-17. Dette vil i hovedsak svare til de kontrakter som etter departementets forslag skal forvaltes i kollektivporteføljen. Begrepet «kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser» foreslås også brukt for å angi de kontrakter der minstekravet til avsetning til premiereserve skal beregnes etter den såkalte prospektive beregningsmetode, jf. Banklovkommisjonens utkast til § 8a-18 og departementets forslag til § 8a-16. FNH har blant annet foreslått at reglene om tilleggsavsetninger gjøres gjeldende for alle kontrakter med beregningsrente eller kontraktfastsatte ytelser. Departementet viser i den forbindelse til Banklovkommisjonens omtale av dette spørsmålet i utredningen (NOU 2001: 24) s. 88–89, som departementet slutter seg til:

«Ordnningen med tilleggsavsetninger er først og fremst beregnet på tilfelle hvor det ligger en vanlig beregningsrente til grunn for pensjonsordningen. Etter den nye pensjonslovgivningen vil dette være tilfellet ved ytelsesbasert foretakspensjon, engangsbetalt foretakspensjon og innskuddspensjon i pensjonsordning uten egen investeringsportefølje og investeringsvalg. Det kan selvsagt også reises spørsmål om det burde kunne foretas tilleggsavsetninger også når selskapet for pensjonsordninger med investeringsvalg overtar en begrenset risiko for kapitalforvaltningen, for eksempel ved avkastningsgaranti. Dette er det som hovedregel ikke behov for. Selskapet vil ha meget stor fleksibilitet når det gjelder utformingen av slike garantier og de begrensninger som vil gjelde for investeringsvalget. Noe behov for dessuten å kunne gjøre bruk av en ordning med tilleggsavsetninger for å oppnå ytterligere nyansering av risikofordelingen mellom selskap og bedrift foreligger neppe.»

Departementet er enig med Banklovkommisjonen og høringsinstansene i at selskapene fremdeles skal ha en adgang til å sette av tilleggsavsetninger, og foreslår, med enkelte endringer, regler om dette som svarer til de regler som Banklovkommisjonen har foreslått i utkastet § 8a-20. Det vises til lovforslaget § 8a-17.

Tilleggsavsetningene er avsetninger «ut over minstekravet til premiereserve», jf. lovforslaget § 8a-17 første ledd første punktum. Minstekravet til premiereserve følger som nevnt av utkastet § 8a-16 første ledd. Bestemmelsen i departementets lovforslag § 8a-17 første ledd hjemler en *adgang* for selskapene til å foreta tilleggsavsetninger, jf. ordet «kan» i første ledd første punktum. Det er på denne bakgrunn man må se bestemmelsen i forslaget

§ 8a-17 første ledd annet punktum om at Kredittilsynet kan pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger ut fra soliditetshensyn. Departementet viser til lov om forsikringsvirksomhet § 8–1 annet ledd og til at en slik bestemmelse vil være en videreføring av § 4 annet ledd i forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring.

Etter departementets lovforslag skal selskapet kunne foreta tilleggsavsetninger «ved utgangen av det enkelte år», jf. forslaget § 8a-17 første ledd første punktum. Adgangen er med andre ord knyttet opp mot årsoppgjøret, når selskapets resultat gjøres opp. Eventuelle tilleggsavsetninger må finansieres av avkastningsresultatet, jf. forslaget til § 8a-9 første ledd. Grunnlaget for å avsette til tilleggsavsetninger blir, etter departementets lovforslag, og i motsetning til etter dagens regler, bare overskudd på avkastningsresultatet.

Etter Banklovkommisjonens utkast til § 8a-20 annet ledd skal selskapets tilleggsavsetninger i et år fordeles mellom de enkelte kontraktene» etter forholdet mellom premiereserven for den enkelte ordning». Dette svarer til gjeldende rett, jf. forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikringselskaper § 3–1.

FNH har anført at premiereserven som fordelingsnøkkel ikke er hensiktsmessig. I den forbindelse har FNH vist til at premiefondet også genererer avkastning som kan anvendes til tilleggsavsetning. Departementet viser til at dette er ivarett gjennom departementets forslag til § 8a-9 første ledd fjerde punktum, som svarer til Banklovkommisjonens lovutkast § 8a-23 annet ledd.

Banklovkommisjonen har i utkastet § 8a-20 tredje ledd foreslått regler for anvendelsen av tilleggsavsetningene. Utkastet innebærer at tilleggsavsetningene tilordnet den enkelte kontrakt bare skal kunne brukes til å dekke manglende avkastning på denne kontrakten, jf. «overføring av tilleggsavsetninger tilordnet kontrakten». Departementet vil peke på at et viktig element i Banklovkommisjonens og departementets forslag til nye regler er at avkastning i kollektivporteføljen skal fordeles på den enkelte kontrakt før det eventuelt foretas tilleggsavsetninger. Spørsmålet om avsetning til tilleggsavsetninger eller ikke vil således først og fremst bli et spørsmål om overskudd skal tildeles betinget eller med endelig virkning. Departementet viser til at bestemmelsen om at man kan trekke på andre kontrakters tilleggsavsetninger i forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikring § 4–1 annet ledd, er betinget av at visse vilkår er oppfylt. Det er således ingen generell bestemmelse. Videre viser departementet

til Banklovkommisjonens begrunnelse i NOU 2001: 24 s. 100 avsnitt 11.2.2, som departementet slutter seg til. Så lenge tilleggsavsetningene fordeles på den enkelte kontrakt etter tilsvarende regler som overskudd (bidragsprinsippet), antar departementet at det er mest i tråd med denne fordelingen at anvendelsen av de tildelte midlene også knytter seg til den enkelte kontrakten. Departementet vil også peke på at en slik bestemmelse vil bidra til at systemet for tilleggsavsetninger blir mer gjennomslukt. Departementet foreslår således å videreføre Banklovkommisjonens utkast på dette punktet, jf. lovforslaget § 8a-17 tredje ledd.

Kredittilsynet har i høringsbrevet pekt på at en fullstendig tilordning av tilleggsavsetningene til den enkelte kontrakt vil innebære at kapitalforvaltningsrisikoen vil variere med hvor store tilleggsavsetninger kontraktene har. Dette kan igjen få betydning for det generelle risikonivået for kollektivporteføljen. Etter Kredittilsynets vurdering bør det således åpnes for en rask oppbygging av tilleggsavsetninger for kontrakter med lave tilleggsavsetninger, for eksempel ved at «hele eller deler av avkastningsresultatet benyttes til tilleggsavsetninger inntil de har nådd en tilfredsstillende størrelse». Banklovkommisjonen har i NOU 2001: 24 s. 100 drøftet ulike tiltak for å motvirke at det tar tid før pensjonsordningers tilleggsavsetninger kommer opp på et nivå som «gir «bufferkapital» av betydning». Store forskjeller i nivået på tilleggsavsetninger mellom forskjellige kontrakter i samme selskap kan etter departementets vurdering skape utfordringer i forhold til en rettferdig behandling av forskjellige kunder. Jo større tilleggsavsetninger som er knyttet til den enkelte kontrakt, jo mindre er risikoen for at selskapet må trekke på sin ansvarlige kapital for å dekke opp for svake resultater i kapitalforvaltningen. For å ha adgang til å åpne for mer fleksibilitet i oppbyggingen av tilleggsavsetninger knyttet til den enkelte kontrakt, foreslår departementet derfor ikke å lovfeste et krav om at selskapets tilleggsavsetninger i et år skal fordeles mellom de enkelte kontrakter etter forholdet mellom premiereserven for den enkelte ordning. Departementets forslag innebærer at det vil være mulig å fastsette i forskrift at det innenfor ett selskap er adgang til for eksempel å bygge opp tilleggsavsetninger raskere for kontrakter som har høy avkastningsgaranti og/eller lave eller ingen tilleggsavsetninger, sammenlignet med kontrakter med lav avkastningsgaranti og/eller høye tilleggsavsetninger. Spørsmålet om det bør være en slik økt fleksibilitet i oppbyggingen av tilleggsavsetninger vil deretter kunne bli vurdert nærmere i forbindelse med arbeidet med forskrifter til de nye lovreglene i det foreslåtte kapittel 8a.

Det vises til lovforslaget § 8a-17 annet ledd.

Etter Banklovkommisjonens utkast skal tilleggsavsetningene bare kunne benyttes til å dekke manglende *positiv* avkastning, jf. at ordet «avkastningen» i utkastet § 8a-20 tredje ledd må antas å forutsette at det foreligger faktisk avkastning. Dersom kontrakten har en garantert avkastning på 3 prosent, skal altså tilleggsavsetningene kunne benyttes til å dekke manglende avkastning i intervallet fra 0 til 3 prosent. Det fremgår helt klart i Banklovkommisjonens spesialmerknader til § 8a-20 på side 146 i NOU 2001:24 at negativ avkastning ikke kan dekkes av tilleggsavsetninger, men må belastes den ansvarlige kapital. Dette er i samsvar med gjeldende rett. Finansdepartementet har tidligere, i et brev til Storebrand Livsforsikring A/S 18. juli 2001, uttalt at det ikke er lov å benytte tilleggsavsetninger til å dekke negativ avkastning.

Flere høringsinstanser har tatt til orde for at anvendelsesområdet for tilleggsavsetninger ikke bør begrenses til kun å dekke manglende positiv avkastning, men også bør brukes i de tilfelle der selskapet har en negativ avkastning. Departementet vil vise til at tilleggsavsetningene utgjør en del av forsikringsfondet. Det er i henhold til gjeldende regelverk ikke adgang til å redusere dette fondet for å dekke negativ avkastning. Prinsippene for risikodeling mellom kunde og selskap ville bli vesentlig endret dersom også negativ avkastning skulle kunne belastes tilleggsavsetningene. Etter departementets vurdering bør det ikke være adgang til å redusere kundenes fordringer mot livselskapet for de tradisjonelle kontraktene med kontraktsfastsatte ytelser til fastsatt premie. Det er nettopp for å hindre at tap overføres til kundene at selskapet skal ha egenkapital og oppfylle de lovfastsatte krav til ansvarlig kapital.

Skattemessig gis det fradragsrett for tilleggsavsetninger under forutsetning av at dette er avsetninger til forsikringsfondet beregnet på å dekke selskapets forpliktelser overfor de forsikrede. En adgang til å anvende tilleggsavsetningene til å dekke et tapsresultat (negativ avkastning) ville være i strid med denne forutsetningen.

Departementet kan videre ikke se at det er sider ved det foreliggende forslaget til ny lovgivning for livsforsikringsselskaper som tilsier en annen risikofordeling mellom selskap og kunder for manglende avkastning, enn etter gjeldende regler. Departementet vil på denne bakgrunn ikke foreslå endringer i regelverket på dette punktet. En økt eksponering av tilleggsavsetningene som førsterisikokapital i forhold til risiki knyttet til kapitalforvaltningen, ville ha betydd at tilleggsavsetningene reelt vil fungere som en slags eierkapital uten i andre re-

lasjoner å ha samme stilling som eierkapitalen. Dette ville være i strid med livsforsikringsselskapenes hovedforpliktelse i forsikringsforholdet, nemlig en forpliktelse til å yte kontraktsfastsatte ytelser mot innbetaling av fastsatt premie. Departementet vil for øvrig i denne sammenheng nevne at en må regne med at mange forsikringstakere ville kunne foretrekke å gå over til kontrakter basert på forvaltning av pensjonsordningen midler i egne investeringsporteføljer for å unngå at avkastning ut over beregningsrenten via en ordning med tilleggsavsetninger reelt ville kunne bli benyttet til å dekke underskudd i selskapene. Av hensyn til konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet og gjennomsliktheten i forsikringsproduktene når det gjelder risikofordeling mellom selskap og kunde, vil det være svært viktig at kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser og kollektiv kapitalforvaltning i selskapets regi fortsatt klart kan skilles fra kontrakter basert på forvaltning av midlene i egen investeringsportefølje. Departementets forslag til § 8a-17 tredje ledd svarer til Banklovkomisjonens utkast til § 8a-20 tredje ledd. Departementet har i tillegg foreslått en lovfesting av prinsippet (som altså også gjelder i dag) om at tilleggsavsetninger ikke kan benyttes til å dekke negativ avkastning i forslaget § 8a-17 fjerde ledd siste punktum.

I utkastet § 8a-20 fjerde ledd foreslår Banklovkomisjonen en maksimumsgrense for en kontrakts tilleggsavsetninger. Fører tilleggsavsetninger tildelt en kontrakt til at «de samlede tilleggsavsetninger tildelt en kontrakt et år» overstiger det beløp som tilsvarer «premiereserven knyttet til kontrakten multiplisert med to ganger beregningsrenten for kontrakten», skal det beløp som er overskytende tildeles kontrakten som overskudd. Dette gjelder med mindre Kredittilsynet har fastsatt en høyere grense for tilleggsavsetningene eller har truffet et annet vedtak etter § 8a-16 annet eller tredje ledd i utkastet. Banklovkomisjonen har fremstilt dette som et forslag om videreføring av gjeldende rett. Forskrift 25. september 2000 nr. 979 § 3-3 første ledd lyder «Tilleggsavsetninger knyttet til en kontrakt skal ikke overstige det beløp som tilsvarer premiereserven for kontrakten multiplisert med to ganger grunnlagsrenten for kontrakten.» Etter § 3-3 fjerde ledd kan imidlertid selskapet «bestemme at grensen for tilleggsavsetningene for de enkelte kontrakter skal være et høyere multiplum av grunnlagsrenten enn fastsatt i første ledd».

FNH og Kredittilsynet (i september 2003) har foreslått et høyere tak for tilleggsavsetningene. Et høyere tak vil gi selskapene mulighet til å bygge opp større avsetninger, slik at de får mer å trekke på ved lav avkastning. Økt adgang til å sette av til

tilleggsavsetninger vil i prinsippet kunne påvirke selskapenes og kundenes skatteposisjon. Det er imidlertid først og fremst størrelsen på de årlige avsetningene som påvirker skatteposisjonene. Omfanget av de akkumulerte tilleggsavsetningene vil avhenge både av hvor mye som avsettes hvert år, og av hvor mye selskapene måtte bruke av tilleggsavsetningene. En endring av taket for akkumulerte tilleggsavsetninger vil derfor ikke nødvendigvis påvirke hvor mye tilleggsavsetninger som avsettes hvert år. Som nevnt foran er det nå fastsatt to forskjellige tak for tilleggsavsetningene, ett tak for selskapets samlede tilleggsavsetninger, som etter hovedregelen er 8 prosent av samlet premiereserve for kontrakter som gir rett til overskudd (jf. forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring § 4 og forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikringsselskaper § 2-2) og ett tak for tilleggsavsetninger knyttet til en enkelt kontrakt, som selskapet i utgangspunktet selv kan fastsette som et multiplum av produktet av grunnlagsrenten og premiereserven knyttet til kontrakten (jf. forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikringsselskaper § 3-3). Departementet foreslår lovfestet en fast regel for hvor store tilleggsavsetningene kan være på kontraktsnivå. Taket foreslås satt til 12 prosent av premiereserven. I forhold til den nåværende grensen for selskapenes samlede tilleggsavsetninger, som i forskrift 15. september 1997 er fastsatt til 8 prosent av premiereserven, er dette en vesentlig utvidelse til fordel for selskapene. Med et fast tak på 12 prosent på kontraktsnivå skulle det ikke lenger være behov for en egen regel for hvor store tilleggsavsetningene kan være på selskapsnivå. En maksimumsgrense på 12 prosent av premiereserven betyr at det vil være mulig for et selskap å bygge opp tilleggsavsetninger som kan dekke garantert avkastning i fire år dersom rentegarantien er 3 prosent.

Dette representerer en vesentlig utvidelse av grensen for hvor store tilleggsavsetninger selskapene kan ha, og dermed en vesentlig utvidelse av adgangen til å bygge opp bufferkapital. Dette gir igjen mulighet til overføring av risiko fra selskap til kundene. Forslaget må sees i sammenheng med de øvrige forslagene i denne proposisjonen, som også påvirker risikofordelingen mellom kunde og selskap. Det er i denne sammenheng departementet finner det forsvarlig å foreslå en slik vesentlig utvidelse av denne grensen. Det foreslås også lovfestet at dersom tilleggsavsetningene tilordnet en kontrakt skulle bli høyere enn 12 prosent av premiereserven, skal det overskytende tilføres kontrakten som overskudd. Det vises til lovforslaget § 8a-17

fjerde ledd. Prinsippet om at tilleggsavsetninger utover maksimumsgrensen skal tilføres kontrakten som overskudd er en videreføring av regelen i forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikringsselskap.

I dag regnes 50 pst. av tilleggsavsetningene med som solvensmarginkapital, jf. forskrift 19. mai 1995 nr. 481 om beregning av solvensmarginkrav og solvensmarginkapital for norske livsforsikrings-selskaper § 7. Reglene om solvensmarginkapital er regulert i EØS-regelverket, og EØS-reglene som svarer til livdirektivet setter vilkår for hva slags kapital som kan godtas som solvensmarginkapital. Kredittilsynet stilte som nevnt over i sin rapport fra september 2003 spørsmål ved om det ville være adgang til å la tilleggsavsetninger telle med som solvensmarginkapital dersom selskapet ikke har adgang til å bruke tilleggsavsetninger knyttet til én kontrakt til å dekke opp manglende avkastning på en annen kontrakt. Kredittilsynet har vurdert dette nærmere i et brev til Finansdepartementet 22. april 2004. I den forbindelse har Kredittilsynet også redegjort for regelverket for solvensmarginkapital i enkelte andre land. Det fremgår av denne redegjørelsen at Danmark har en ordning med bonusfond, hvor bonusavsetninger bare kan benyttes til å dekke tap på andre kontrakter dersom selskapets

egenkapital er tapt, og at denne type bonusfond tillates medregnet som solvensmarginkapital. Basert på dette må det kunne antas at en andel av tilleggsavsetningene i norske livselskaper bør kunne tillates regnet med som solvensmarginkapital dersom tilleggsavsetningene kan anvendes til dekning av selskapets forpliktelser i forhold til andre kontrakter etter at selskapets ansvarlige kapital er brukt opp. For å sikre at en andel av tilleggsavsetningene fremdeles skal kunne medregnes som solvensmarginkapital, må det fastsettes regler om at tilleggsavsetningene kan anvendes «solidarisk». For å opprettholde Banklovkommisjonens forslag om «desolidarisering» av tilleggsavsetningene som utgangspunkt og hovedregel, foreslår departementet at selskapet må ha brukt opp sin ansvarlige kapital før tilleggsavsetninger knyttet til én kontrakt kan benyttes til å dekke opp manglende avkastning på en annen kontrakt.

Dette er parallelt til den løsning som er valgt for henholdsvis premiefond og innskuddsfond i pensjonskasser, jf. foretakspensjonsloven § 10–3 fjerde ledd og innskuddspensjonsloven § 9–3 tredje ledd.

Departementet har ikke utformet forslag til lovtekst som ivaretar dette, men legger til grunn at dette vil kunne bli regulert i forskrift.

9 Kursreguleringsfond

9.1 Gjeldende rett

Livselskapene har nå adgang til å holde urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler utenfor det årlige overskudd som ligger til grunn for avsetning til tilleggsavsetninger og overskuddsdeling mellom kunde og selskap. Denne adgangen følger av ordningen med kursreguleringsfond.

Forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper (årsregnskapsforskriften) § 3–7 annet ledd fastsetter at eendeler som er klassifisert som finansielle omløpsmidler skal vurderes til virkelig verdi. Med virkelig verdi menes «markedsverdi», jf. § 3–7 tredje ledd. En økning i markedsverdien gjennom året vil derfor i utgangspunktet bli reflektert i årets resultat, uavhengig av om et finansielt omløpsmiddel realiseres eller ikke. Etter årsregnskapsforskriften § 3–17 skal urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler føres til kursreguleringsfond. Denne urealiserte gevinsten er kalt «kursreserve», jf. Kredittilsynets rundskriv nr. 15/94 gitt med hjemmel i forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring (overskuddsforskriften) § 10 tredje ledd. Dette innebærer at et beløp som svarer til positiv differanse mellom markedsverdi og anskaffelsesverdi for hvert enkelt finansielt omløpsmiddel, skal føres til kursreguleringsfondet. Det er bare urealiserte gevinster som skal føres til et kursreguleringsfond, jf. § 3–17. Dersom et selskap f.eks. har tre aksjer, hvorav to stiger og en synker i verdi *i forhold til anskaffelseskost*, skal bare de urealiserte gevinstene føres til kursreguleringsfondet. Det urealiserte tapet på aksjen som synker i verdi vil ikke redusere kursreguleringsfondet, men gå inn i avkastningsresultatet.

Regnskapsføring av obligasjoner som selskapet har valgt å klassifisere som «hold til forfall», er regulert i årsregnskapsforskriften § 3–6. I motsetning til finansielle omløpsmidler som omfattes av forskriftens § 3–7 annet ledd, skal obligasjoner som holdes til forfall vurderes til anskaffelseskost, jf. § 3–6 annet ledd. Det skal gjøres tillegg eller fradrag for eventuell over- eller underkurs ved anskaffelsen, jf. samme bestemmelse. For obligasjoner som holdes til forfall er det således ikke aktuelt med noen kursreserve eller føring av beløp som svarer til urealisert gevinst til et kursreguleringsfond.

Reglene om kursreguleringsfond gjelder ikke for unit linked-selskaper (fondsforsikringsselskaper), jf. årsregnskapsforskriften § 6–2 sjette ledd som uttrykkelig fastslår at § 3–17 ikke gjelder for selskaper som driver livsforsikring med investeringsvalg. Dette innebærer at ikke-realiserede gevinster på finansielle omløpsmidler vil bli tatt med som kundenes midler for denne type forsikringer.

Overskuddsforskriften § 10 har regler om fordeling av kursreserve. Etter første ledd skal 75 prosent av kursreserven ved årets utgang fordeles på de enkelte kontrakter. Fordelingen skal foretas på grunnlag av selskapets balanse ved utgangen av hvert år, jf. § 10 annet ledd. Den årlige fordelingen erstatter fordelingen som ble gjort på grunnlag av foregående års balanse. Som hovedregel foretas ikke fordelingen på de enkelte kontrakter med endelig virkning, jf. § 10 annet ledd annet punktum. Fordelingen får imidlertid endelig virkning ved enten utbetaling av forsikringsytelse, gjenkjøp eller flytting. Dette følger av overskuddsforskriften § 10 annet ledd tredje punktum. Dette innebærer at ved for eksempel flytting av forsikringen i løpet av året, får kunden med seg sin andel av kursreserven.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 8c-10 (flyttereglene) at blant annet kursreserve fortsatt skal være en del av pensjonsordningens midler ved overføring av kontraktens tilhørende midler ved flytting, og anvendes etter ellers gjeldende regler. Med hjemmel i overskuddsforskriften § 10 tredje ledd har Kredittilsynet i rundskriv nr. 15/94 og 36/94 fastsatt utfyllende regler om kursreserve. Rundskriv nr. 15/94 inneholder blant annet nærmere regler om tildeling og beregning av kursreserve, mens Kredittilsynets rundskriv nr. 36/94 har nærmere regler om anvendelse av kursreserve i mottakende pensjonsinnretning (ved flytting av kontrakten). Disse reglene innebærer blant annet at kontraktens andel av kursreserven blir omgjort til tilleggsavsetninger i mottakende selskap.

9.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen viser til at et kursreguleringsfond/kursreserve vil være aktuelt for «fellesporteføljen» som motsvarer avsetninger til sikring

av forpliktelser som ikke er knyttet til særskilte investeringsporteføljer. For forpliktelser som er tilknyttet særskilte investeringsporteføljer vil selskapet ikke ha forvaltningsrisiko, og derfor heller ikke behov for buffere i form av kursreserve (og tilleggsavsetninger).

Banklovkommisjonen har i lovutkastet § 8a-21 første ledd foreslått et kursreguleringsfond for kollektivporteføljen. Kursreguleringsfondet skal tilsvare «summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler som inngår i kollektivporteføljen», jf. utkastet § 8a-21 første ledd. Når det gjelder finansielle omløpsmidler som inngår i investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen, jf. Banklovkommisjonens utkast § 8a-11 annet ledd bokstav b) og c), skal eventuelle gevinster (avkastning) på disse tilfalle porteføljen, jf. henholdsvis utkastet § 8a-13 tredje ledd og § 8a-14 annet ledd.

Banklovkommisjonen har drøftet hvorvidt man bør videreføre gjeldende regler om fordeling av kursreserve mellom kunde og selskap. Banklovkommisjonen viser til at kursreserven uansett er en variabel størrelse, og at kundens andel i denne vil ha liten betydning før eventuelle gevinster realiseres (og inntektsføres og inngår i avkastningen som skal fordeles og tildeles). På bakgrunn av dette mener Banklovkommisjonen at det vil være omløpshastigheten i selskapets verdipapirportefølje som er bestemmende for når kursreserven og de verdiene denne representerer, kommer kundene (kontraktene) til gode. Banklovkommisjonen uttaler videre (NOU 2001: 24 s. 103):

«Det någjeldende regelverk om fordeling og håndtering av kursreserve kan vanskelig forstås uten at en tar hensyn til at omløpshastigheten i selskapenes verdipapirporteføljer var vesentlig lengre da regelverket ble utformet enn den er i dag. Det fremgår av regelverket at man den gang la til grunn en omløpshastighet på om lag 24 mnd. I dag er den neppe over 12 mnd., i mange sammenhenger atskillig kortere. I takt med verdipapirhandelens økte betydning i livsforsikring – og med rytmen i verdipapirmarkedet – vil tidshorizonten også kunne bli kortere avhengig av selskapenes investeringsstrategi. Dette aktualiserer spørsmålet om regelverket om fordeling av kursreserve nå bør kunne avvikles?»

I forhold til forsikringstakerne og deres rett til overskudd står vi således i hovedsak overfor et periodiseringsspørsmål. Selvsagt kan kursreserven i løpet av et år bli redusert som følge av kursfall og latente tap i verdiporteføljen, og dette vil være forsikringstakernes risiko. En del av denne risikoen vil de imidlertid også bære i flytetilfelle som følge av at oppgjørsfristene er fra

to til åtte mnd. avhengig av størrelsen på de midler som flyttes. I det hele vil forsikringstakerne over tid i alle tilfelle måtte bære en stor del av risikoen for vellykket kapitalforvaltning i det selskap de hører hjemme.

I betraktning av periodiseringsproblemets begrensede omfang og betydning sett fra forsikringstakernes side er det derfor meget som taler for at reglene om fordeling av kursreserve nå bør oppheves. Reglens begrunnelse er i det vesentlige bortfalt som følge av utviklingen. I et kollektivt livselskap vil reglene i tilfelle bare kunne komme til anvendelse på kapital som inngår i fellesporteføljen. En må kunne gå ut fra at konkurransen mellom livselskapene vil være så vidt stor at de over tid vanskelig vil kunne sitte med store urealiserte kursreserver. Det er vel kjent at livselskaper før et årsskifte ofte tilpasser realiseringen av kursreserve til det overskuddsnivå som antas nødvendig ut fra markedshensyn.»

For øvrig viser Banklovkommisjonen til at en opphevelse av reglene om fordeling av kursreserve vil kunne innebære store kostnadsbesparelser for selskapene, samtidig som det vil innebære en forenkling av regelverket. På denne bakgrunn har Banklovkommisjonen foreslått at kursreguleringsfondet *ikke* skal tilordnes kontraktene, jf. Banklovkommisjonens utkast § 8a-21 annet ledd.

9.3 Høringsinstansenes merknader

Aktuar-konsulenters Forum (AKF) går imot Banklovkommisjonens forslag og uttaler i sin høringsuttalelse:

«Nok en vesentlig prinsippendring er lovforslaget om at kursreguleringsfondet ikke skal tilordnes kontraktene. Her fins argumenter både pro et contra, men alle hensyn tatt i betraktning er AKF på prinsipielt grunnlag uenig i forslaget. Det er ikke kongruent med intensjonene i loven for øvrig, der modularitet og gjennomsiktighet er en bærebjelke.

Vi finner det ulogisk at kundene skal eie anskaffelsesverdien og selskapet den urealiserte oververdi på en og samme aksjeportefølje. Vi antar at det er lovutvalgets hensikt å henlegge negative kursreserver til den enkelte kundes kontrakt, med mindre rentegarantien slår inn til gunst for kunden. Hvis vår forståelse er korrekt, etableres det nærmest en «vinne/vinne» situasjon for selskapet på dette punkt i forhold til kundene.

Banklovkommisjonen argumenter med at kursreguleringsfondet har liten eller ingen betydning for forsikringstakere flest. Dette er et

ter vår erfaring ikke korrekt. Forsikringsselskaperne har i perioder hatt store urealiserte gevinster, og disse blir ført i kundebedriftenes egne regnskaper i henhold til Norsk Regnskapsstandard for føring av Pensjonskostnader (NRSP). Å frata bedriftene kursreguleringsfondet vil dermed innvirke negativt på deres egne regnskap.

Det foreslåtte system gir etter vårt syn en interessekonflikt mellom selskap og kunder: Selskapet vil være interessert i å bygge opp urealiserte reserver som det kan «tære på» i dårlige tider, når det kan bli vanskelig å oppfylle rentegarantiene. Bedriftskundene vil være interessert i at de skjulte reserver realiseres ved slutten av hvert eneste regnskapsår, for å bedre sin finansielle stilling etter norsk regnskapsstandard og for ikke å tape penger hvis de ønsker å flytte kontrakten til annen pensjonsinnretning.

Banklovkommissjonen argumenterer pro sitt forslag med at omløpshastigheten på selskapernes verdipapirportefølje er redusert betraktelig i de senere år, og at man kan forvente at denne i fremtiden vil ligge forholdsvis kort, i enkelte tilfeller under 12 måneder. Som kjent har de fleste pensjonsordninger en særdeles lang tidshorison. AKF er derfor av den oppfatning at rammeverket burde legge forholdene til rette slik at livsforsikringsselskaper og kunder har felles interesser i å legge et langsiktig perspektiv til grunn i kapitalforvaltningen. Det kan uansett ikke være fornuftig å utforme loven slik at livsforsikringsselskaper og/eller kundene ser seg best tjent med at aksjeporteføljen snus ustanselig.

Enda ett moment som taler for kundeallokert kursreguleringsfond, er konkurranseforholdet mellom forsikringsselskaper og pensjonskasser. Når en bedrift fører pensjonsmidlene over til pensjonskasse, vil den i henhold til lovutkastet tape kursreservene. Når bedriften går den motsatte vei, fra pensjonskasse til forsikring, likvideres pensjonskassen slik at bedriftene får med seg kursreservene. Etter vår mening bør oppgjør forsikringsselskap/pensjonskasse skje likt og etter likvidasjonsprinsippet uansett hvilken vei flyttingen skjer.

Vi er klar over at det kan hevdes at spekulasjon i transaksjonsgevinster ved flytting av pensjonsordninger har vært en ulempe ved den nåværende ordning: Andel i det avgivende selskaps kursreguleringsfond transformeres til tilleggsavsetninger i det mottakende selskap, hvilket kan gjøre det lønnsomt å «hoppe» fra selskap til selskap med noen års mellomrom, selv om selskapene oppnår de samme årsresultater for sine kunder. For det mottakende selskaps kunder kan det dessuten være en ulempe at den nye kunde oppnår full %-vis eierandel i kollektivporteføljens kursreguleringsfond i løpet av 24 måneder. Disse argumenter bør imidlertid etter

vår mening ikke medføre at et prinsipielt sett fornuftig regelverk for øvrig avvikles.»

Den Norske Aktuarforening ser argumenter både for og mot Banklovkommissjonens forslag:

«En vesentlig prinsippendring er lovforslaget om at kursreguleringsfondet ikke skal tilordnes kontraktene. Her fins argumenter både for og mot og Aktuarforeningen har ikke et omforenet syn på dette spørsmålet. Aktuarforeningen er uansett av den oppfatning at rammeverket bør legge forholdene til rette slik at livsforsikringsselskaper og kunder har felles interesser i å legge et langsiktig perspektiv til grunn i kapitalforvaltningen.»

FNH mener at utkastets forslag til regler har uheldige sider, men vil ikke gå imot forslaget:

«Kommissjonen foreslår at kursreguleringsfondet ikke skal tilordnes kontraktene i fellesporteføljen, hvilket også innebærer at flytteverdien ikke vil inneholde en andel av kursreguleringsfondet, jf lovutkastets §8a-14 annet ledd.

FNH går ikke imot kommissjonens forslag, selv om det også har uheldige sider. *FNH* anbefaler uansett at overgangsregler vurderes særskilt.

Norge har et særegent flytteregelverk i internasjonal sammenheng. Reglene er generelt mer flyttevennlige enn det som gjelder internasjonalt. Dette anser *FNH* som et kundevennlig aspekt, og også som et fortrinn i forhold til andre land, etter som det stimulerer konkurransen i forsikringsnæringen.»

FNH foreslår imidlertid at utkastets regler om kursreguleringsfond iverksettes før de øvrige bestemmelser trer i kraft, som en overgangsordning. *FNH* begrunner dette med at det vil forhindre en betydelig økning av arbitrasjemotivert flytting:

«Gjeldende regelverk har likevel uheldige effekter i form av utilsiktede gevinster for de som flytter. Regelverket innebærer at stort kursreguleringsfond i avgivende og mottakende selskap gir insentiver til flytting, uavhengig av kvaliteten på selskapenes tilbud. Enkeltkunder kan spekulere i regelverket og oppnå gevinster ved for eksempel å flytte fra selskap med høyt kursreguleringsfond til et annet, og tilbake. Slik spekulasjon skjer på bekostning av de øvrige kundene.

De ulike typene av buffere som finnes i selskapene kan komme kundene til gode på ulike måter. En kunde kan ved flytting påvirke sammensetningen av sine buffere. Kunden som flytter kan da få transformert buffere fra typer som er mindre attraktive sett med kundens øyne, til mer attraktive former. Dette skjer når for ek-

sempel kursreservene omgjøres til tilleggsavsetninger. I dagens situasjon kan dessuten en kunde som flytter få med betydelige buffere fra det selskapet som det flyttes fra, og samtidig få tilgang til relativt store buffere i det nye selskapet, selv om kunden ikke har bidratt til oppbygging av bufferne i det nye selskapet.

Kundene vil samlet sett og sett over tid kunne regne med om lag samme gjennomsnittlige årlige avkastning i et regime hvor kursreservene ikke er fordelt som i et regime hvor kursreservene tilordnes og følger med ved flytting. Kursreguleringsfondet vil bli et mer utpreget bufferfond og uheldige virkninger som følge av arbitrasjemotivert flytting vil reduseres.

Det er imidlertid sider ved forslaget som gjør at overgangen til de nye reglene kan være problematiske. I tiden som løper fra forslaget foreligger til bestemmelsene er satt i verk, kan det ikke utelukkes at man får en betydelig økning i arbitrasjemotivert flytting. I skrivende stund er ikke denne risikoen stor, fordi selskapenes kursreguleringsfond er små. Men når verdipapirmarkedene forhåpentlig etter hvert tar seg opp igjen, vil selskapenes kursreguleringsfond få et «normalt» nivå, med tilhørende arbitrasjemotivert flytting.

Med dette utgangspunkt vil en hensiktsmessig overgangsordning være at Banklovkommissjonens forslag om kursreguleringsfond iverksettes før de øvrige deler av loven. I så fall bør det legges til grunn at den del av kursreservene som skal tilordnes kontraktene skal beregnes med utgangspunkt i selskapenes kursreguleringsfond på tidspunktet flytting meldes til selskapet.

En motforestilling til en rask iverksetting av kommisjonens forslag på dette punkt er at enkelte kunder i lengre tid har planlagt overgang til investeringsportefølje, men har valgt å midlertidig utsette slik flytting i påvente av at det skal komme avklaringer i regelverket. For disse kundene kan en rask iverksetting av kommisjonens forslag virke urimelig. FNH vil imidlertid understreke at det vil oppstå alvorlige problemer både for de kundene som velger å ikke flytte og for livsforsikringsselskapene, som følge av en betydelig økning i arbitrasjemotivert flytting.

Etter FNHs oppfatning bør det i utforming av overgangsregler både tas hensyn til at en søker å unngå problemer som følger av betydelig arbitrasjemotivert flytting og tar hensyn til kunder som i lengre tid har planlagt overgang til investeringsportefølje. FNH foreslår derfor at i en overgangsperiode frem til ny lov iverksettes så bør de tidligere forskrifter som tillot investeringsvalg i tradisjonelle selskap settes i kraft igjen.

FNH mener

- Det er nødvendig at det utarbeides over-

gangsregler knyttet til at kursreguleringsfondet skal gjøres ufordelt.

- Etter en samlet vurdering vil FNH foreslå at overgangsregler utformes i tråd med følgende tre punkter
 - Kommisjonens forslag om kursreguleringsfond iverksettes før de øvrige deler av loven.
 - Den del av kursreservene som skal tilordnes kontraktene skal beregnes med utgangspunkt i selskapenes kursreguleringsfond på tidspunktet flytting meldes til selskapet.
 - i en overgangsperiode frem til ny lov iverksettes bør investeringsvalg i tradisjonelle selskap tillates, for eksempel ved at de tidligere regler som tillot investeringsvalg i tradisjonelle selskap settes i kraft igjen.»

Kredittilsynet og Norges Bank støtter Banklovkommissjonens forslag. Kredittilsynet viser til at forslaget er i samsvar med Kredittilsynets eget forslag i brev til Finansdepartementet 21. februar 2001.

9.4 Departementets vurdering

Departementet har vurdert hvorvidt adgangen til å ha et kursreguleringsfond bør videreføres.

Departementet er kjent med at det i utkast til nye internasjonale regnskapsstandarder for forsikringsselskaper er lagt opp til at det ikke vil være adgang til å fastsette regler om kursreguleringsfond i tråd med Banklovkommissjonens forslag i *regnskapsreglene*. Det må imidlertid kunne antas at den nye standarden ikke vil være til hinder for at regelverket for forsikringsselskaper inneholder regler om kursreguleringsfond.

En avvikling av kursreguleringsfondet ville kunne innebære en forenkling av regelverket og samtidig en tilpasning til internasjonale standarder. Departementet har allikevel kommet til at adgangen til å ha et kursreguleringsfond bør videreføres. Departementet har lagt avgjørende vekt på den viktige funksjonen kursreguleringsfondet har for selskapet som bufferkapital i situasjoner der markedsverdien på finansielle omløpsmidler varierer, og at ingen av høringsinstansene har gått imot Banklovkommissjonens forslag om å videreføre adgangen til å ha et kursreguleringsfond.

Departementet slutter seg således til Banklovkommissjonens forslag om å videreføre denne adgangen. Departementet er også enig med Banklovkommissjonen i at et kursreguleringsfond bare vil være aktuelt i forhold til midler som forvaltes i kollektivporteføljen, jf. lovforslaget § 8a-20 første ledd.

Et annet viktig spørsmål er hvorvidt kursreguleringsfondet skal fordeles på den enkelte kontrakt, eller fungere som et ufordelt fond. Departementet viser til at det er argumenter både for og mot begge løsninger, og at høringsinstansene har hatt delte meninger om spørsmålet. Banklovkommissjonen har som nevnt foreslått å oppheve gjeldende regler om fordeling. FNH har pekt på at en slik opphevelse er ønskelig, ved at dette vil redusere mulighetene til såkalt arbitrasjemotivert flytting, samtidig som kursreguleringsfondet vil bli et mer utpreget bufferfond. Departementet er enig i at en opphevelse av reglene om fordeling vil kunne hindre mulig flytting motivert ut fra adgangen til å få omgjort kontraktens andel av kursreserven til tilleggsavsetninger i mottakende pensjonsinnretning.

Hvorvidt et kursreguleringsfond vil bli bygget opp, og hvor stort det vil bli, vil avhenge dels av hvor stor andel av porteføljen som er finansielle omløpsmidler, og dels av kursutviklingen og omløpshastigheten på disse aktivaene. Dersom kursreguleringsfondet, som foreslått av Banklovkommissjonen, blir ufordelt, og risikoen for slik flyttearbitrasje dermed fjernes, vil selskapet kunne få sterke incentiver til å bygge opp bufferkapital i form av kursreguleringsfond. Slik oppbygging av denne type bufferkapital vil bidra til å øke skjermingen av selskapets ansvarlige kapital mot kapitalforvaltningsrisiko, og dermed øke selskapets evne til å ta risiko i forvaltningen av kundenes midler.

Som påpekt av enkelte høringsinstanser vil imidlertid et kursreguleringsfond som er ufordelt og ikke som i dag betinget tildelt kundene, kunne bidra til en innlåsingeffekt, fordi kunden ikke får del i urealiserte kursgevinster med mindre kunden blir værende i selskapet til den eventuelle gevinsten på et senere tidspunkt realiseres. Departementet viser i denne forbindelse til at det med hensyn til investering i fast eiendom er lagt større vekt på hensynet til kunden, og valgt en annen løsning. Etter gjeldende rett skal ikke bare realiserte, men også urealiserte gevinster på fast eiendom inngå i det overskudd som skal fordeles til kundene hvert år. Det vises til årsregnskapsforskriften § 3–14 som slår fast at bygninger og andre faste eiendommer skal vurderes til virkelig verdi.

Departementet har vurdert om det kan innføres noen form for mellømsløsning med hensyn til spørsmålet om fordeling av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler mellom kunde og selskap. Departementet har kommet til at en ikke vil foreslå endringer i forhold til Banklovkommissjonens for-

slag. I den anledning har departementet bl.a. lagt vekt på hensynet til et enkelt og oversiktlig regelverk. Etter forsikringsvirksomhetsloven § 8c-7 består pensjonsordningens midler av ulike typer avsetninger, herunder kursreserve. Denne bestemmelsen reflekterer det forhold at kursreserven etter gjeldende regler er kundefordelt. Det følger av § 8c-1 annet ledd at kontraktens midler ved flytting skal overføres til mottakende selskap. Departementets forslag om at kursreserven (i et kursreguleringsfond) ikke skal være fordelt på de enkelte kontrakter, medfører således et behov for lovendring i kapittel 8c. Dette gjelder også i forhold til § 8c-10 om anvendelse av overførte midler, hvor det følger av annet ledd at blant annet kursreserve etter overføringen av midlene fortsatt skal være en del av pensjonsordningens midler. Dette vil ikke være tilfellet i henhold til departementets forslag til nye regler om fordeling av kursreguleringsfondet. Departementet foreslår på denne bakgrunn at «kursreserve» i henholdsvis § 8c-7 første ledd og § 8c-10 annet ledd strykes.

Oppbygging av store urealiserte kursgevinster i selskapene kan føre til at kundene «låses inne» i selskapet, i påvente av realisering. For å motvirke dette vil det kunne være nødvendig å fastsette en maksimumsgrense for hvor høye kursreserver som kan bygges opp. Slike regler vil kunne fastsette et maksimalt tak for kursreguleringsfondet på f.eks. 8 pst. av premiereserven. Alternativt kan det fastsettes at kursreserve inntil et visst nivå er ufordelt, mens overskytende blir fordelt på de enkelte kontrakter. Slike regler vil kunne bli fastsatt i forskrift, jf. at departementet foreslår en bestemmelse som gir hjemmel til å gi nærmere regler om kursreguleringsfond.

FNH har pekt på et behov for overgangsregler i forbindelse med en omlegging av kursreguleringsfondet til et ufordelt fond på grunn av den arbitrarsjoeffekt en varsling av nye regler vil kunne få. Departementet legger til grunn at det vil være et behov for overgangsregler ved innføring av nye regler for fordeling av kursreguleringsfond. Slike overgangsregler vil måtte vurderes nærmere, og det vises til at det er foreslått en generell hjemmel for å gi overgangsregler, jf. forslag til lovvedtak IV. Departementet antar at fastsetting av et skjæringspunkt for fordeling av kursreserve vil kunne være aktuelt.

Departementet foreslår ingen endringer i regelverket omkring «hold til forfall» – obligasjoner.

10 Sikkerhetsfond, risikoutjevningfond, erstatningsavsetning mv.

10.1 Gjeldende rett

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 8–4 skal livsforsikringsselskapene ha et sikkerhetsfond. Fondet er en passivapost som gir selskapet en ekstra buffer mot upåregnelige tap. Nærmere regler om beregningen av fondets størrelse er gitt i forskrift 29. november 1990 nr. 941 om sikkerhetsfond i livsforsikring. Ved forskriftsendring 28. september 2001 ble kravet til sikkerhetsfondets størrelse redusert. Forskriftsendringen og bakgrunnen for denne er nærmere omtalt nedenfor.

Banklovkommisjonen har redegjort for de gjeldende regler i utredningen s. 103–104:

«Etter lov om forsikringsvirksomhet § 8–4 skal et livsforsikringsselskap «i sin årsbalanse føre opp et sikkerhetsfond for å møte upåregnelige tap». Det er ikke gitt uttrykkelige regler om bruk av sikkerhetsfondet, og heller ikke om hva som ligger i «upåregnelige tap», men disse spørsmål er i hovedsak søkt avklart i rundskriv fra Kredittilsynet. Vanlig tolkning er at det må dreie seg om upåregnelig tap som følge av forsikringsmessig risiko, men unntaksvis kan det også benyttes til å dekke tap på finansaktiva.

Nærmere regler om beregningen av avsetningskravet er gitt i forskrift 1990–11-29 nr. 941 om sikkerhetsfond i livsforsikring. Sikkerhetsfondet virker som en alminnelig reserve for selskapet og skal ikke fordeles på de enkelte forsikringskontrakter, jf. lov om forsikringsvirksomhet § 8–1 tredje ledd.

Forskriftens § 1 gir regler om minstekrav til sikkerhetsfondet. Fondet skal minst utgjøre summen av de beløp som er fastsatt i forskriftens §§ 2, 3, 4 og 5 for de bransjer selskapet driver virksomhet innenfor (sikkerhetsfondets nedre grense). § 2 gir regler om beregning av sikkerhetsfondet for gruppelivsforsikring. Fondet skal for forsikringer med erfaringstarifering settes lik risikofondets minsteverdi. For forsikringer som ikke erfaringstariferes skal fondet utgjøre et beløp som svarer til den samlede nettopremie for slike forsikringer multiplisert med nærmere angitte faktorer. Etter § 3 gjelder reglene i § 2 tilsvarende for individuell kapitalforsikring.

I forskriftens § 4 gis regler om at sikkerhetsfondet i kollektiv pensjonsforsikring skal utgjøre

1 prosent av sikret årlig rentebeløp eksklusivt invaliderenter, og 2 prosent av årlig rentebeløp for invaliderenter. Barnepensjonen inngår med ytelsen for ett barn. Har en ytelse kommet til utbetaling, skal det anvendes satser som utgjør halvparten av disse satsene for de ytelser som fremdeles utbetales eller kan komme til utbetaling. Etter § 5 gjelder reglene i § 4 tilsvarende for individuell rente- og pensjonsforsikring.

Forskriftens § 6 gir regler om sikkerhetsfondets øvre grense. Sikkerhetsfondets størrelse, slik det er fastsatt i § 1, kan forhøyes med inntil 50 prosent. Kredittilsynet kan i særlige situasjoner gi tillatelse til at det beløp i fondet som overstiger kravet etter § 1, helt eller delvis kan benyttes til å dekke verdifall på obligasjoner, samt på aksjer som tjener som omløpsmidler.

Etter forskriftens § 7 kan Kredittilsynet i særlige tilfelle pålegge et selskap å forhøye beløpet i sikkerhetsfondet etter § 1.»

På bakgrunn av at bufferkapitalen i selskapene var lav, bl.a. som følge av nedgangen i kapitalmarkedet etter 11. september 2001, ble kravet til sikkerhetsfond redusert til 20 prosent av summen av de beløp som er fastsatt i forskrift om sikkerhetsfond i livsforsikring §§ 2, 3, 4 og 5 ved forskriftsendring 28. september 2001. Endringen var et tiltak for å forbedre selskapenes kapital situasjon, og reduserte selskapenes behov for å selge ut eiendeler på et markedsmessig uheldig tidspunkt.

10.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen har kommet til at kravet til sikkerhetsfond bør oppheves. Banklovkommisjonen foreslår at forsikringsvirksomhetsloven § 8–4 om sikkerhetsfond i stedet skal stille krav om at livsforsikringsselskap til enhver tid skal være tilstrekkelig gjenforsikret. Kravet innebærer at gjenforsikringen skal være betryggende ut fra selskapets risikoeksponering og økonomiske stilling, jf. utkastet til ny § 8–4 første ledd. Styret i selskapet skal etter utkastet annet ledd sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer, og for at disse blir fulgt opp.

Banklovkommissjonens forslag om å oppheve sikkerhetsfondet, og erstatte dette med en plikt til gjenforsikring, vil gjelde for livsforsikringsvirksomhet generelt. Banklovkommissjonens forslag er altså ikke begrenset til å gjelde den nye typen kollektivselskap som reguleres av utkastet til nytt kapittel 8a.

Banklovkommissjonen har lagt stor vekt på et forslag fra Kredittilsynet til Finansdepartementet 24. mars 2000 om at gjeldende regler om sikkerhetsfond bør oppheves. Banklovkommissjonen gjengir hovedpunktene i Kredittilsynets argumentasjon i utredningens avsnitt 11.4.3.

Kredittilsynet viser for det første til at sikkerhetsfondet ikke har hatt noen påviselig effekt, og at det vil være mer hensiktsmessig om selskapene sikrer seg mot upåregnelige tap gjennom et optimalt reassuransesprogram. Videre viser Kredittilsynet til at fondet i løpet av de 78 år hvor forsikrings-selskapsloven av 1911 var i kraft, ikke ble benyttet.

Etter det Kredittilsynet kjenner til, eksisterer det heller ikke tilsvarende fond i andre land. Etter EØS-regelverket skal solvensmarginregelverket dekke sikkerhetsfondets funksjon. Etter Kredittilsynets vurdering har sikkerhetsfondet ved endring av forskrift 29. november 1990 nr. 941 om sikkerhetsfond i livsforsikring, som åpner for at sikkerhetsfondet i visse situasjoner kan benyttes til å dekke tap på finanssiden, fått karakter av å være «skjult» egenkapital for selskapene. Kredittilsynet viser også til at en opphevelse av kravet til sikkerhetsfond vil bidra til en forenkling av regelverket.

Dersom man avviker sikkerhetsfondet, oppstår spørsmålet hvordan de eksisterende midlene i sikkerhetsfondet skal disponeres. Banklovkommissjonen uttaler i den forbindelse (NOU 2001: 24 s. 106):

«Det bør – i motsetning til hva som er anført av Kredittilsynet – derfor kunne legges til grunn at lovgiveren ved opphevelse av et krav til forsikringsmessige avsetninger samtidig bør kunne stille krav om at frigjorte midler overføres til en annen form for forsikringsmessig avsetning, for eksempel tilleggsavsetning i forsikringsfondet.»

Banklovkommissjonen har for øvrig ikke foreslått noen lovbestemmelse som stiller slike krav til selskapene.

Banklovkommissjonen foreslår videre at det opprettes adgang for selskapene til å avsette til et risikoutjevningfond, jf. utkastet § 8a-15 tredje ledd annet punktum. Inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet skal kunne settes av til dette fondet. Risikoutjevningfondet kan bare benyttes til å styrke avsetning til premiereserve for risiko knyttet til person, jf. utkastet § 8a-24 annet ledd. Banklovkommissjonen foreslår videre at det settes et tak for

fondet, på to ganger summen av risikopremiene. Banklovkommissjonen uttaler følgende om forslaget og bakgrunnen for forslaget (NOU 2001: 24 s. 106):

«Banklovkommissjonen har vurdert om en ved opphevelse av sikkerhetsfondet i sin nåværende form bør innføre plikt eller adgang for selskapet til å foreta avsetninger til «risikoutjevningfond» på grunnlag av overskudd på risikoresultatet. Forutsetningen er at fondet i år med negativt risikoresultat skal kunne trekkes på for å dekke kravet til avsetninger til premiereserve når det gjelder risiko knyttet til person.

Erfaringen fra de siste 20–30 år viser at det over så lange perioder inntreffer til dels betydelige endringer i viktige risikoforhold, blant annet dødelighet, levealder, uførhet og familieforhold. Det dreier seg her ikke om «upåregnelige» endringer, men heller om «uforutsigbare» endringer i forhold utenfor selskapets kontroll, som medfører at selskapets risikoberegninger blir foreldede. Selskapet vil ikke som hittil ha adgang til å trekke negativt risikoresultat ifra positivt avkastningsresultat, men dets adgang til å endre sine risikotariffer etter § 8a-8 og tiltak etter § 8a-16 vil kunne motvirke at slike endringer slår ut i betydelige tap på sikt. Når det gjelder rene risikoprodukter, vil dessuten erstatningsavsetningen fange opp en god del. For fripoliser vises til utkastet § 8a-25 tredje ledd.

Banklovkommissjonen har kommet til at en bør gi selskapene adgang til å foreta en slik avsetning til utjevning av risikoresultat over tid. En minner om at risikobildet uunngåelig vil endre seg en god del over de til dels lange perioder forsikringsselskaper bærer risiko knyttet til person. Endringer i uførerisiko over tid illustrerer dette. Kommisjonen mener videre at avsetningsadgangen bør knyttes direkte opp til overskudd av risikoresultat, og at selskapets avsetningsadgang i det enkelte år – hensett til tidsperspektivet ved risikoutjevning – bør begrenses til en fastsatt del av årets overskudd på risikoresultatet, med mindre det foreligger grunnlag for særlige tiltak med hjemmel i § 8a-16. Det bør også settes et tak på avsetningen, og en grense tilsvarende to ganger summen av selskapets risikopremier i regnskapsåret synes å være rommelig. Slike begrensninger på avsetningen vil være påkrevet for å hindre at bedriftenes overskuddsrett reelt svekkes vesentlig ved avsetninger til risikoutjevning.

Formålet med et risikoutjevningfond vil tilsi at fondet bare kan benyttes til å styrke avsetningene til premiereserve vedrørende risiko i år hvor selskapets risikoresultat er negativt.»

Av utkastet § 8a-24 tredje ledd fremgår at avsetning til risikoutjevningfondet ikke skal fordeles på de enkelte kontrakter.

I utkastet § 8a-24 første ledd foreslår Banklovkommisjonen å videreføre regler om erstatningsavsetning, slik de følger av forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap mm. for forsikringselskaper § 4–9 balansepost 11. Erstatningsavsetning skal dekke forventede erstatningsutbetalinger for egen regning. Erstatningsutbetalingene må videre knytte seg til forsikringstilfeller som ved regnskapsårets utgang ikke er oppgjort av eller meldt til selskapet, jf. utkastet § 8a-24 første ledd første punktum. Det presiseres i annet punktum at avsetningen bare skal omfatte utbetalinger som ville ha vært foretatt i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet. Heller ikke erstatningsavsetningene skal fordeles på den enkelte kontrakt, jf. utkastet § 8a-24 tredje ledd.

10.3 Høringsinstansenes merknader

Aktuar-konsulenters Forum (AKF), FNH og Kredittilsynet støtter Banklovkommisjonens forslag om å oppheve sikkerhetsfondet, innføre krav om gjenforsikring, og å opprette et risikoutjevningsskuffond. Kredittilsynet viser til at dette er i samsvar med Kredittilsynets forslag i brev til Finansdepartementet 24. mars 2000. AKF mener bl.a. at taket på risikoutjevningsskuffondet bør være betydelig høyere:

«Lave risikopremier i forhold til den underliggende personrisiko medfører økt sjanse for risikounderskudd og dermed behov for å benytte risikoutjevningsskuffondet. Det synes dermed som et paradoks at lave risikopremier også gir et lavere tak på risikoutjevningsskuffondet (maks 2 ganger summen av risikopremiene) selv om behovet for risikoutjevning i dette tilfellet er større.

AKF er fornøyd med at det ikke er satt noen nedre grense på risikoutjevningsskuffondet. Dermed får utjevningsskuffondet en reell funksjon ved at det faktisk kan belastes for å dekke risikounderskudd uten at det foreligger krav om umiddelbar oppbygging til noen «nedre grense».

Pensjonskasser vil ha behov for risikoutjevningsskuffond som AKF antar i mange tilfeller bør være større enn 2 ganger risikopremien. Dette skyldes at faktiske risikohendelser gir større utslag på risikoresultatet enn forsikringsselskaperne fordi kassene er vesentlig mindre. I tillegg fjernes muligheten for å benytte et positivt avkastningsresultat til å dekke risikounderskudd. Dette kan kompenseres med reassurans, men vil utgjøre ekstra kostnader for kassene.

Det fremkommer ikke klart i NOU 2001:24 hvordan midlene som i dag er plassert i sikkerhetsfond skal benyttes når fond avvikles. På side 106 oppfatter AKF det slik at sikkerhetsfond

bør kunne overføres til en annen «forsikringsmessig avsetning, for eksempel tilleggsavsetning». I et slikt tilfelle overføres et fond som skal dekke personrisiko til et fond som dekker forvaltningsrisiko. AKF mener det er viktig at sikkerhetsfondet i praksis omdøpes til risikoutjevningsskuffond. I den grad utjevningsskuffondet i dette tilfellet overstiger taket på 2 ganger den samlede risikopremie, kan dette i stedet etter livsforsikringsselskapets vurdering helt eller delvis avsettes til tilleggsavsetninger. Pga endret regelverk knyttet til dekningen av risikounderskudd og oppbyggingen av utjevningsskuffondet er det nødvendig å ha tilstrekkelig sikkerhetsnett allerede fra første dag med mindre det innføres en form for overgangsregler.

AKF mener at hele sikkerhetsfondet omdøpes til risikoutjevningsskuffond ved overgangen til ny lov, og at taket på risikoutjevningsskuffondet for mindre kasser bør være betydelig høyere enn 2 ganger risikopremien. Prinsipielt er det unødvendig å regulere eventuelt tak i loven. Det burde heller gis adgang for Kredittilsynet til å godkjenne ansvarshavende aktuars forslag til øvre grense for den enkelte pensjonskasse.»

FNH har enkelte merknader til forslaget om et risikoutjevningsskuffond:

«Det ser ut til at avsetninger til fondet utelukkende kan finansieres ved at deler av overskudd på risikoresultatet avsettes til fondet. Forslaget innebærer således at kontrakter uten rett til overskudd på risikoresultatet ikke kan bidra til oppbyggingen av et slikt fond. Loven bør utformes slik at alle kontrakter som har premiereserveavsetning knyttet til risiko for person kan bidra til oppbygging av fondet. Det bør derfor vurderes om det for kontrakter uten rett til overskudd på risikoresultat skal være anledning til å avsette en begrenset del av avkastningsresultat til risikoutjevningsskuffondet. En slik bestemmelse kan utformes slik at det fremgår at en andel av avkastning på premiereserve knyttet til personrisiko kan overføres til risikoutjevningsskuffondet.

Kommisjonen foreslår en maksimalgrense for fondet lik to ganger årets risikopremie. Sum årets risikopremie er ikke uten videre et hensiktsmessig målebegrep å knytte maksimalsatsen til, blant annet fordi det finnes negativ risikopremie (dødelighetsarv).

En maksimalgrense på to ganger årets premie synes uansett for lavt. Et risikoutjevningsskuffond av denne størrelsesorden, er kun tilstrekkelig til å dekke tilfeldige underskudd i det enkelte år. Formålet med fondet er at selskaperne skal gis en mulighet til å bygge opp en «buffer» som kan anvendes til å styrke risikoavsetningene i tilfelle «uforutsigbare endringer i forhold

utenfor selskapets kontroll som medfører at selskapets risikoberegninger blir foreldet», jf kapittel 11.5 i utredningen.

Kommisjonen har foreslått at selskapet i påkrevde situasjoner og etter samtykke fra Kredittilsynet, kan benytte overskudd på avkastningsresultat til å styrke avsetningene. FNH er for så vidt enig i at det er behov for en slik adgang til reservestyrking, men antar at selskapene av hensyn til kundene vil så vidt mulig søke å unngå å benytte en slik mulighet.

Det vil være uheldig om en for snever adgang til å bygge opp risikobuffer fører til at selskapene vegrer seg for å tilby risikoprodukter med reserveoppbygging eller opptjente rettigheter. For produkter basert på naturlig årlig premie (årlige risikoforsikringer), kan selskapet ta forbehold om justering av premietariffen for premier som skal betales i fremtiden.

FNH mener at reglene for et slikt fond må vurderes nærmere, både når det gjelder fondets størrelse, oppbygging av fondet, samt anvendelse av fondet.

FNH foreslår:

Reglene for risikoutjevningfondet, herunder innbetalinger til fondet og fondets størrelse vurderes nærmere.»

Den Norske Aktuarforening uttaler:

«§ 8a-24. *Erstatningsavsetning. Risikoutjevningfond*

Første ledd inneholder den begrensning på avsetningskravet at avsetningen «- bare skal omfatte utbetalinger som ville ha vært foretatt i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.» Denne formuleringen av erstatningsavsetning bør utgå. For eksempel vil den for uføreforsikring medføre en soliditetsmessig uforsvarlig lav avsetning både for uførenter og uførekapital. Livsforsikringsselskaper som driver den type virksomhet vil til enhver tid ha erstatningsforpliktelser for inntrufne uføretilfeller som langt overstiger de utbetalinger som ville vært foretatt i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet. Det samme gjelder for så vidt etterlattepensjoner.»

Kredittilsynet har i sin høringsuttalelse foreslått at det i tillegg til opprettelsen av et risikoutjevningfond, også bør åpnes for avsetninger til et særskilt risikofond i forsikringsfondet:

«Etter Kredittilsynets oppfatning bør regelverket åpne for at selskapene kan foreta avsetninger til et særskilt risikofond i forsikringsfondet, som skal tilordnes både kollektivporteføljen og porteføljen av individuelle forsikringer. I den grad de risikopremier som innbetales for de rentegarantiene selskapet gir ikke benyttes til

dekning av årets rentegarantier, skal risikopremiene samles opp i dette fondet. Fondet skal ikke være fordelt på den enkelte kunde, og skal ikke inngå i de årlige kontoutskrifter og dermed heller ikke ved flytting av forsikringskontrakt. Det bør fastsettes en øvre grense for hva som kan samles opp i dette fondet. Fondet skal virke som en buffer for de kontrakter der tilleggsavsetningene ikke er tilstrekkelige til å dekke rentegarantiene. Etter Kredittilsynets oppfatning vil det, ikke minst ut fra soliditetsmessige betraktninger, være svært formålstjenlig å ha et slikt fond i forsikringsfondet.»

10.4 Departementets vurdering

Sikkerhetsfond/gjenforsikring

Departementet slutter seg til forslaget om å oppheve reglene om sikkerhetsfond. Det vises til den begrunnelse Kredittilsynet har gitt uttrykk for i brev til departementet, som er referert av Banklovkommisjonen, og tilslutningen fra høringsinstansene.

Ved forskriftsendring 28. september 2001 ble kravet til størrelsen på fondet redusert til 20 prosent av summen av de beløp som følger av overskuddsforskriften §§ 2, 3, 4 og 5. Departementet har i likhet med Banklovkommisjonen ikke funnet å ville gi regler om bruken av midlene i eksisterende sikkerhetsfond i lovforslaget her. Departementet antar allikevel at anvendelsen av sikkerhetsfondsmidlene bør reguleres i overgangsreglene som utarbeides i forbindelse med lovforslaget.

Departementet slutter seg videre til Banklovkommisjonens forslag om at selskapene skal ha en gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til den risiko selskapet er eksponert for og selskapets økonomiske stilling. Departementet legger til grunn at det er hensiktsmessig at kravet om betryggende gjenforsikring lovfestet utover det som følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2–3 første ledd nr. 5. Sistnevnte bestemmelse fastsetter at selskapet skal opplyse om hvordan gjenforsikringen er planlagt ordnet. Departementet støtter for øvrig også Banklovkommisjonens forslag om at styret i selskapene har plikt til å sørge for at selskapet har oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer. Departementet slutter seg likeledes til Banklovkommisjonens forslag i samme bestemmelse som pålegger styret en plikt til å sørge for at disse retningslinjene blir fulgt opp. Det vises til departementets forslag til endring av forsikringsvirksomhetsloven § 8–4.

Risikoutjevningfond

Høringsinstansene som har uttalt seg, har støttet Banklovkomisjonens forslag om å innføre en adgang til å opprette et risikoutjevningfond, jf. utkastet § 8a-24 annet ledd jf. § 8a-15 tredje ledd annet punktum. Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag på dette punktet. Det vises til lovforslaget § 8a-22.

Banklovkomisjonen har foreslått at selskapet kan finansiere avsetningen til risikoutjevningfondet ved å avsette inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet, jf. utkastet § 8a-15 tredje ledd annet punktum. Departementet har sluttet seg til dette forslaget, jf. ovenfor under kapittel 5 om overskudd og lovforslaget § 8a-10 (beregning av overskudd eller underskudd på risikoresultat knyttet til person) tredje ledd annet punktum.

FNH har i sin høringsuttalelse gitt uttrykk for at det for kontrakter uten rett til overskudd på risikoresultatet, bør åpnes for at en del av avkastningen på premiereserve knyttet til personrisiko kan overføres til risikoutjevningfondet. FNH viser i den forbindelse til at kontrakter uten rett til overskudd på risikoresultatet ikke kan bidra til oppbygging av fondet gjennom å trekke på dette overskuddet. Departementet viser til at eventuelle særskilte regler for oppbygging av fondet, vil kunne gis i forskrift, jf. departementets forslag § 8a-22 tredje ledd.

Departementet har ikke funnet det hensiktsmessig å angi et tak for fondets størrelse i lovforslaget. Departementet viser til lovforslaget § 8a-22 tredje ledd, hvor det foreslås at Kongen kan gi nærmere regler om risikoutjevningfondet. Slike regler kan (også) angi et maksimalt tak for fondets størrelse.

Departementet er for øvrig enig med Banklovkomisjonen i at risikoutjevningfondet ikke skal fordeles på de enkelte kontrakter, jf. lovforslaget § 8a-22 annet ledd.

Erstatningsavsetning

Departementet foreslår i likhet med Banklovkomisjonen å videreføre reglene om erstatningsavsetning, jf. lovforslaget § 8a-21. Departementet foreslår imidlertid enkelte språklige endringer. Departementet er enig i at erstatningsavsetningene ikke skal fordeles på de enkelte kontrakter. I tillegg foreslår departementet en forskriftshjemmel for Kongen til å gi nærmere regler om erstatningsavsetningen.

Risikofond

Kredittilsynet har i sin høringsuttalelse fremmet forslag om at det i tillegg åpnes for at selskapene kan opprette et *risikofond*. Et slikt fond skal etter Kredittilsynets forslag ikke tilordnes den enkelte kontrakt, men virke som en buffer for de kontraktene hvor tilleggsavsetningene ikke er tilstrekkelige for å dekke rentegarantiene. Fondet skal finansieres av risikopremiene innbetalt for rentegarantiene selskapet har avgitt, såfremt disse ikke blir benyttet til dekning av årets rentegaranti.

Departementet viser til at forslaget ble fremsatt under høringsrunden og at det derfor ikke har vært nærmere utredet eller gjenstand for alminnelig høring.

Etter departementets vurdering vil et slikt risikofond se ut til å skulle ha samme anvendelsesområde som tilleggsavsetningene. Departementet viser til reglene om tilleggsavsetninger omtalt ovenfor i kapittel 8. Tilleggsavsetningene anses for å være tilstrekkelig bufferkapital i forhold til avkastningsresultatet. Det vises også til forslaget om en vesentlig økning av maksimumsgrensen for tilleggsavsetninger. Departementet slutter seg derfor ikke til Kredittilsynets forslag.

11 Regnskapsspørsmål

11.1 Gjeldende rett

11.1.1 Nasjonal rett

Forsikringsselskaper er regnskapspliktige etter lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) § 1–2 første ledd nr. 5. Med hjemmel i regnskapsloven § 9–1 tredje ledd er det gitt forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper. Forskriften avviker og utfyller bestemmelsene i regnskapsloven, og presiserer enkelte avvik fra denne.

Lovens og forskriftens bestemmelser gjelder i utgangspunktet for både tradisjonelle livselskaper og fondsforsikringsselskaper (unit linked). For fondsforsikringsselskaper er det imidlertid i forskriftens kapittel 6 enkelte særregler.

Selskaper som er underlagt regnskapsplikt etter regnskapsloven, jf. lovens § 1–2 første ledd, skal etter § 3–2 blant annet ha et resultatregnskap og en balanse. Oppstillingsplanen for resultatregnskapet for livsforsikringsselskaper følger av forskriftens § 4–8 første ledd. Resultatregnskapet skal inneholde et teknisk regnskap og et ikke-teknisk regnskap. Det tekniske regnskapet skal reflektere de forsikringsrelaterte inntekter og kostnader, mens det ikke-tekniske regnskapet skal gjenspeile selskapsens egne økonomiske forhold. De nærmere postene fremgår av oppstillingene i bestemmelsen. Det tekniske og ikke-tekniske regnskapet fremtrer etter oppstillingsplanen i forskriftens § 4–8 som et hele, og ikke som to ulike regnskap.

Oppstillingsplanen for balansen for livsforsikringsselskaper skal etter forskriftens § 4–9 første ledd inneholde for det første eiendeler, og for det andre egenkapital og gjeld. De nærmere postene fremgår av bestemmelsen.

11.1.2 EØS-rett

Banklovkommissjonen har redegjort for de EØS-rettslige regnskapsreglene for livsforsikringsselskapene i avsnitt 10.3 i utredningen:

«Regelverket om livselskapers regnskaper i EU/EØS-direktivet (91/674/EØF) og i vår forskrift 1998–12-16 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper reflekterer i hovedsak

prinsippene for organisering og regulering av livsforsikring i tradisjonell form. Regelverkene er beregnet på livsforsikringsselskaper med både individuell og kollektiv livsforsikring, men inneholder visse særlige regler for forsikringer basert på særskilte investeringsporteføljer. I vår forskrift kap. 6 finner en dette i form av særlige regler for «unit linked» selskaper.

EU/EØS-direktivet om forsikringsselskapers årsregnskaper avviker på mange områder fra EU/EØS «alminnelige» direktiv om årsregnskapene for selskaper (78/660/EØF). Dette direktiv har i og for seg vært utgangspunkt for den nye regnskapsloven, men loven avviker en god del fra direktivet. Direktivet 91/674/EØF om forsikringsselskapers regnskaper anses gjennomført hos oss ved forskriften 1998–12-16 nr. 1241. Vår forskrift avviker likevel på mange områder fra EU/EØS-direktivet, særlig når det gjelder livsforsikring. Grunnlaget for avvikene i det norske lov- og forskriftsverket er det samme både for regnskapsloven og for forskriften. En har bygget på en forholdsvis fleksibel tolking av den hjemmel for nasjonale innslag som er inn tatt i art. 2 i direktivet 78/660/EØF og som også er inkorporert i direktiv 91/674/EØF ved en henvisning i art. 1.»

Regjeringen fremmet for øvrig 30. april 2004 en stortingsproposisjon om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning om å innlemme europaparlaments- og rådsdirektiv 2003/51/EF av 18. juni 2003 i EØS-avtalen (St.prp. nr. 58 (2003–2004) om samtykke til godkjenning av avgjerd i EØS-komiteen nr. 176/2003 av 5. desember 2003 om innlemming i EØS-avtalen av europaparlaments- og rådsdirektiv 2003/51/EF av 18. juni 2003 om endring av direktiv om årsrekneskaper og konsoliderte rekneskaper for visse selskapsformer, banker og andre finansinstitusjoner og forsikringsselskap). Direktivet endrer blant annet direktiv 91/674/EØF om årsregnskap og konsoliderte regnskap for forsikringsselskap.

11.1.3 Internasjonal regnskapsstandard for forsikringsselskaper

IASB (International Accounting Standards Board) har utarbeidet en egen internasjonal regnskapsstandard for forsikringskontrakter. Standarden ble

vedtatt 31. mars 2004. Standarden utgjør fase I i IASBs arbeid med en ny regnskapsstandard for forsikringsselskaper. Gjennomføring av regnskapsstandarden i EU er ikke avklart.

Fase II i IASBs regnskapsstandard for forsikringsselskaper vil trolig først kunne være på plass fra og med regnskapsåret 2007. Fase II ser ut til å innebære at forsikringsselskapenes passivaside i regnskapets balanse skal vurderes etter «fair value»-prinsippet. Dette innebærer en form for markedsvurdering av selskapets forpliktelse.

11.2 Banklovkommissjonens forslag

Banklovkommissjonen foreslår endringer i forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap mm. for forsikringsselskaper. Banklovkommissjonen begrunner forslaget på følgende måte (NOU 2001: 24 s. 96):

«Det synes rimelig klart at de vesentlige endringer i innholdet og sammensetningen av livsforsikringsselskapenes virksomhet som den nye pensjonslovgivningen vil føre med seg på kollektivområdet (foran i kapitlene 1 til 4), vil måtte få til dels betydelige konsekvenser for utformingen av et nytt lov- og forskriftsverk for kollektivselskaper. Hovedtrekk i et nytt regelverk for kollektive livselskaper er beskrevet foran i kapittel 5 til 9. En til dels gjennomgripende revisjon og modernisering av gjeldende lovverk kan imidlertid vanskelig gjennomføres uten at dette også følges opp med nødvendige tilpasninger i regelverket om kollektivselskapenes regnskaper. Det foreliggende EU/EØS-direktiv – slik det hittil har vært tolket hos oss – legger neppe vesentlige hindringer i veien for en slik oppfølging. Hovedmålet med en revisjon av regnskapsreglene må være å oppnå at så vel resultatregnskapet som balansen i kollektive livselskaper vil kunne reflektere resultatene av kollektivselskapenes virksomhet i henhold til et modernisert lov- og forskriftsverk. En del hovedspørsmål når det gjelder nye regnskapsregler for kollektivselskaper behandles nedenfor i kapittel 12.»

I NOU 2001: 24 kapittel 12 har Banklovkommissjonen som nevnt ovenfor, gått nærmere inn på enkelte hovedspørsmål. Banklovkommissjonen viser bl.a. til at flere forhold ved lovutkastet vil måtte få konsekvenser for oppstillingsplanen for kollektivselskapets årsregnskaper, herunder balansen og resultatregnskapet. Banklovkommissjonen har listet opp hvilke forhold dette er (NOU 2001: 24 s. 107):

- «forvaltningskapitalen skal ikke lenger utgjøre en samlet formuesmasse, undergitt

forvaltning for et fellesskap av forsikringstakerne og selskap, men vil bli delt opp i porteføljer på grunnlag av de typiske former for plassering/fordeling av risikoen ved kapitalforvaltningen mellom selskap og forsikringstakerne,

- bufferkapital i forsikringsfondet (tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond) vil bare knytte seg til den del av forvaltningskapitalen («fellesporteføljen») som motsvarer forsikringsforpliktelse fastsatt ut fra vanlig beregningsgrunnlag med kapitalforvaltningsrisiko for selskapet tilsvarende grunnlagets rentesats, men som gir forsikringstakerne rett til overskudd av avkastningsresultat ut over beregningsrenten,
- avkastningen ved kapitalforvaltningen vil ikke lenger bli fordelt mellom forsikringstakerne med sikte på å sikre alle samme avkastningsnivå, men vil i stedet bli delt opp og tilordnet de porteføljer avkastningen knytter seg til,
- det alminnelige overskuddsbegrep og regelverket for fordeling av overskudd vil bli erstattet av særskilt fordeling av overskudd på henholdsvis avkastningsresultat og risikoresultat,
- selskapets rett til andel av overskudd bortfaller, slik at et sentralt element i det økonomiske fellesskap mellom forsikringstakere og selskap blir borte. Dette betyr blant annet at selskapet ikke skal ha noen andel av avkastningen av den del av forvaltningskapitalen som motsvarer avsetninger for forsikringsforpliktelse, men vil i stedet få hele avkastningen av den portefølje som motsvarer egenkapital/ansvarlig kapital, og at selskapet for øvrig må sikre seg fortjeneste via påslag i de pristariffer selskapet benytter,
- skillet mellom vanlige livselskaper og «unit links» selskaper bortfaller for kollektive livselskaper, slik at kollektivselskapet får en ganske annen bredde og variasjon i sin virksomhet enn hittil vanlig for livselskaper.»

På henholdsvis s. 108 og 110 i NOU 2001: 24 har Banklovkommissjonen skissert en mulig oppstillingsplan for balansen og resultatregnskapet, som følge av endringene Banklovkommissjonen for øvrig har foreslått i virksomhetsregelverket for livsforsikringsselskaper.

Det vises for øvrig til Banklovkommissjonens omtale av sitt forslag i kapittel 12 i NOU 2001: 24.

11.3 Høringsinstansenes merknader

FNH har knyttet noen merknader til Banklovkommissjonens forslag til ny oppstillingsplan for hen-

holdsvis balansen og resultatregnskapet:

«Et særtrekk ved livsforsikringsregnskapet i dag er at spareelementet i kundenes livsforsikringskontrakter inngår i inntektsbegrepet. Dette til forskjell fra bankregnskaper og fondsforvaltningsregnskaper hvor kundenes innskudd på bankkontoer og i verdipapirfond ikke inngår i inntektsbegrepet.

12.1 Balansen

Det er lagt opp til en tredeling av forvaltningskapitalen i;

1. Finansielle eiendeler knyttet til selskapets egenkapital/ansvarlig kapital
2. Finansielle eiendeler i den alminnelige investeringportefølje
3. Finansielle eiendeler i særskilte investeringsporteføljer

Innenfor den alminnelige investeringsporteføljen er det lagt opp til en spesifisering på type investeringer, men ikke på de to andre. Det virker mer hensiktsmessig at slike spesifiseringer tas inn i noter og ikke som en del av balanseoppstillingen.

Det vil oppstå behov for henføring av øvrige fordringer/gjeld. Det mangler en beskrivelse av hvordan det er tenkt. Disse kan inngå i porteføljen for egenkapital/ansvarlig kapital, alternativt kan disse fordeles på de tre porteføljene. Det vil i mange tilfeller ikke være entydig hvor postene skal allokteres, og det er derfor behov for avklaringer.

12.2 Resultat

Skissen til oppstillingsplanen i kapittel 12 er svært detaljert. I en endelig oppstillingsplan bør den reduseres mest mulig, i hovedsak til å bare inneholde hovedpostene.

Hvis post 10 er ment å inneholde alle finanskostnadene knyttet til både alminnelig investeringsportefølje og særskilte investeringsporteføljer, så er dette ikke en konsekvent behandling i forhold til finansinntektene som er fordelt på de to porteføljene. Det fremgår ikke klart hvilke porteføljer inntekter/kostnader på fordringer/gjeld skal henføres til jfr. kommentaren over om henføring av fordringer/gjeld på balansen.

Ekstraordinære inntekter og kostnader inngår i det ikke tekniske regnskapet (selskapets regnskap). Det fremgår ikke av oppstillingsplanen hvordan ekstraordinære poster knyttet til forsikringsvirksomheten skal føres. De bør ikke føres i det ikke tekniske regnskapet hvis det skal vise selskapets regnskap. Ekstraordinære poster i tilknytning til forsikringsvirksomheten oppstår eksempelvis ved endring av regnskapsprinsipper som vedrører kundene.

Skattekostnaden er foreslått splittet på tre hovedlinjer i resultatoppstillingen. Det bør vurderes å vise den på en linje i regnskapet og heller foreta spesifikasjonen i note.»

Statistisk sentralbyrå (SSB) har vurdert Banklovkommisjonens forslag i forhold til internasjonale forpliktelser, nasjonalregnskapet og kredittmarkedsstatistikken:

«Statistikkbehovene knyttet til internasjonale forpliktelser

De mest omfattende internasjonale rapporteringsforpliktelsene på livsforsikringsområdet er knyttet til EØS-avtalen og EUs strukturforordning. Rapporteringskravene i EUs strukturforordning bygger i stor grad på regnskapsdirektivet for livsforsikringsselskaper, og er felles for kollektiv og individuell livsforsikring. For å oppfylle disse kravene er vi derfor avhengige av at de norske regnskapsforskriftene for livsforsikring er tilpasset EUs regnskapsdirektiv, både for selskapene som blir underlagt ny forsikringslovgivning og selskapene som skal følge eksisterende lovgivning.

Behovene knyttet til nasjonalregnskapet og kredittmarkedsstatistikken

Livsforsikringsselskapenes regnskaper er også grunnlaget for beregning av livsforsikringssektoren i nasjonalregnskapet og finansielle sektorbalanser, samt for husholdningens sparing i livsforsikringskrav. EUs regnskapsdirektiv for forsikring tilfredsstiller imidlertid ikke nasjonalregnskapets krav til spesifikasjoner, blant annet fordi kostnadene er funksjons- og ikke artsdelte, og fordi objektsinndelingen i balansen er mangelfull. Disse manglene er i dag løst gjennom den EU-tilpassede og samordnede elektroniske rapportering fra forsikringsselskapene som Kredittilsynet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå bygget opp i samarbeid med bransjeorganisasjonene i tidsrommet 1996–1998 (FORT-rapporteringen). Store endringer i regelverket for livsforsikring kan imidlertid føre til at den elektroniske regnskapsrapporteringen må legges betraktelig om. I verste fall vil det ikke lenger la seg gjøre å komme fram til en samordnet rapportering, noe som igjen sannsynligvis vil føre til en kraftig økning i forsikringsselskapenes rapporteringsbyrde.

Den eksisterende FORT-rapporteringen inneholder langt på vei de spesifisasjonene som er påkrevet i rapporteringen fra forsikringsselskapene for å stille opp kvartalsvis utenriksregnskap, når dagens grunnlag (valutastatistikken i Norges Bank) bortfaller fra og med 2005. Disse spesifisasjonene vil neppe være mulig å innarbeide direkte i oppstillingsplanen, siden uten-

riksregnskapet krever funksjons- og objektsinn-
delte kapitaltransaksjoner og artsgrupperte inn-
tekter og kostnader.

Livsforsikringssektoren i nasjonalregnska-
pet består foruten av livsforsikringsselskapene
også av private og kommunale pensjonskasser.
Av denne grunn er også regnskapsforskriftene
for pensjonskasser vesentlige for å vurdere virk-
ningen for statistikken. De nye regnskapsfor-
skriftene som trådte i kraft tidligere i år og den-
ne delutredningen skaper imidlertid en viss
usikkerhet med hensyn til hvilke regler disse
vil bli underlagt etter Banklovkomisjonens be-
handling av pensjonskassene i neste delutred-
ning.»

11.4 Departementets vurdering

Departementet viser til at gjeldende regnskapsreg-
ler er fastsatt i forskrift 16. desember 1998 nr. 1241

om årsregnskap for forsikringsselskaper m.m. (års-
regnskapsforskriften). Banklovkomisjonens for-
slag til nye regnskapsregler innebærer forslag til
endringer i denne forskriften, og således ikke lov-
endring.

Norsk og internasjonalt regnskapsregelverk for
forsikringsselskaper er under utvikling. For tiden
pågår det et arbeid med å bringe norske regnskaps-
regler i samsvar med internasjonale regnskapsstan-
darder. Egne internasjonale regnskapsstandarder
for forsikringsselskaper er under utarbeidelse. EU-
direktivet om forsikringsregnskap, og de tilsvaren-
de EØS-reglene, må også påregnes å bli endret.

Ut fra dette vil det etter departementets vurde-
ring være naturlig at det utarbeides utkast til nye
regnskapsregler for forsikringsselskap som hen-
syntar de ovennevnte forhold. Arbeidet med slike
nye regler vil bli håndtert som en forskriftssak.

12 Fripoliser

12.1 Gjeldende rett

Fripoliser er forsikringsavtaler som sikrer arbeidstakere som slutter før pensjonsalder i et foretak med tjenstepensjonsordning, rett til opptjent pensjon. Fripoliser reguleres i foretakspensjonsloven §§ 4–6 til 4–10. Medlemmer som slutter i foretaket uten rett til straks begynnende pensjon, opphører ved fratredelsen å være medlemmer av pensjonsordningen, jf. foretakspensjonsloven § 4–6 første ledd. Ved slik fratredelse skal pensjonsinnretningen utstede fripolise, jf. § 4–7 første ledd. Fripolisen representerer medlemmets rett til opptjent pensjon og tilhørende premiereserve.

Arbeidstaker som er medlem i en innskuddspensjonsordning, og som slutter i foretaket uten rett til straks begynnende pensjon, opphører på samme måte som i en foretakspensjonsordning å være medlem i pensjonsordningen. Dette følger av innskuddspensjonsloven § 6–1 første ledd. Institusjonen skal i slike tilfeller utstede et pensjonskapitalbevis for opptjent pensjonskapital. Pensjonskapitalbevis utstedes også ved pensjonsalder, jf. innskuddspensjonsloven § 7–2.

Fripoliser eller pensjonskapitalbevis kan også springe ut av kollektive ordninger som ikke går inn under foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven.

De nærmere vilkår i en fripolise eller et pensjonskapitalbevis, for eksempel om det er en forsikring med eller uten investeringsvalg, vil avhenge av utformingen av den kollektive ordningen polisen eller beviset springer ut av.

Fripoliser og pensjonskapitalbevis utgjør et eget rettsforhold mellom selskapet/institusjonen og innehaveren av polisen/beviset, jf. hhv. foretakspensjonsloven § 4–9 første ledd og innskuddspensjonsloven § 6–2 første ledd annet punktum. Pensjonsordningens regelverk utgjør forsikringsvilkårene også for fripoliser.

Rettighetene etter fripoliser og pensjonskapitalbevis skal sikres ved en egen premiereserve. Midler knyttet til slike fripoliser og pensjonskapitalbevis inngår ikke i pensjonsordningens midler, jf. foretakspensjonsloven § 8–1 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 8–1 tredje ledd.

Ved utstedelse av fripoliser blir det foretatt en

særskilt avsetning til administrasjonsreserve. Fripolisen har, som en egen kontrakt, jf. forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring § 6, jf. § 4, og forsikringsvirksomhetsloven § 8–1, rett til andel av overskuddet. For øvrig har selskapets fortjeneste vært dekket ved at 35 prosent av overskuddet holdes tilbake, jf. overskuddsforskriften § 2 og Kredittilsynets rundskriv nr. 71/90 av 5. desember 1990.

Etter foretakspensjonsloven § 4–9 annet ledd, jf. forsikringsavtaleloven § 19–7, skal mottaker av fripolise få tilbud om å tegne fortsettelsesforsikring på samme vilkår som den kollektive ordningen fripolisen springer ut av. Dette forutsetter i så fall premiebetaling fra innehaver, men det er ikke adgang til å kreve ny helsebedømmelse. I henhold til parallelle regler i innskuddspensjonsloven § 6–5 har innehaver av pensjonskapitalbevis, forutsatt at vedkommende ikke er medlem av annen innskudds- eller foretakspensjonsordning, rett til å fortsette pensjonssparingen.

12.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen har foreslått nye regler for kollektivselskaper, som etter kommisjonens utkast ikke skal ha adgang til å forvalte eksisterende individuelle livsforsikringer. Kommisjonen har pekt på at en økende grad av mobilitet i arbeidsmarkedet vil føre til at fripoliser vil utgjøre en betydelig del av virksomheten innenfor kollektiv livsforsikring. Banklovkommisjonen har tatt utgangspunkt i at kollektivselskaper også bør kunne forvalte fripoliser og pensjonskapitalbevis som springer ut av de kollektive ordningene. Kommisjonen viser til at det kan oppstå en del særlige problemer når virksomhet knyttet til fripoliser skal innpasses i et regelverk utformet først og fremst med henblikk på de forhold som knytter seg til de kollektive forsikringer, og har derfor foreslått egne regler for fripoliser og pensjonskapitalbevis, jf. utkastet §§ 8a-25 og 8a-26.

Ved selve utstedelsen løsrives fripolisen/pensjonskapitalbeviset fra den kollektive ordningen. Fripolisen/pensjonskapitalbeviset utgjør et indivi-

duelt rettsforhold mellom selskapet og innehaveren. Vilkårene er imidlertid basert på regelverket i pensjonsordningen arbeidstakeren har vært tilknyttet. Banklovkommisjonen viser til at rettighetene etter fripolisen/pensjonskapitalbeviset sikres ved egen premiereserve, og at midler knyttet til slike fripoliser og pensjonskapitalbevis ikke inngår i pensjonsordningens midler.

Banklovkommisjonen peker på at i forhold til regler om avsetninger, kapitalforvaltning og avkastning og overskudd vil disse rettsforholdene måtte håndteres individuelt, og atskilt fra de pensjonsordninger fripolisen/beviset utspringer fra. Kommisjonen kan imidlertid ikke se at anvendelsen av de foreslåtte regler om disse forhold i lovutkastet vil medføre problemer i forhold til fripoliser. Banklovkommisjonens forslag på disse punktene behandles nedenfor i tilknytning til de forskjellige typetilfeller for fripoliser mv.

Banklovkommisjonen ser imidlertid at det kan oppstå en del særlige problemer knyttet til selskapets vederlag for tjenester og bidrag til selskapets fortjeneste. Kommisjonens forslag vedrørende kollektivordningene innebærer blant annet at pristariffer for tjenester utformes slik at de også inneholder et fortjenesteelement, og at selskapets rett til å holde tilbake en del av avkastningsoverskuddet bortfaller. Banklovkommisjonen skriver:

«Når det derimot gjelder anvendelsen av reglene om vederlag for de tjenester selskapet yter etter at fripolisen er utstedt, oppstår imidlertid særskilte spørsmål, blant annet fordi forutsetningen er at pristariffene for tjenester skal gi selskapet utgiftsdekning og fortjeneste. [...] Hovedspørsmålet når det gjelder fripolisenes forhold til lovutkastet, er hvordan en skal sikre at selskapet mottar rimelig vederlag for tjenester ytet ved videreføringen av de forsikringsforhold fripolisene utgjør. Utgiftene i denne sammenheng kan vanskelig belastes den øvrige virksomhet i selskapet.»

Banklovkommisjonen viser til at det prinsipielt finnes flere mulige tilnærminger til spørsmålet om hvordan selskapet skal få rimelig vederlag for administrasjon av fripoliser mv.:

- Foretaket som har pensjonsordningen dekker framtidige kostnadsbidrag som en del av vederlaget for tjenester i det år fripolisen utstedes. Dette har hittil vært hovedmodellen ved at det til enhver fripolise ved utstedelsen er blitt knyttet en særskilt administrasjonsreserve.
- Framtidig årlig kostnadsbidrag dekkes inn ved fradrag i det overskudd på avkastnings- og risikoresultat som årlig tilføres fripolisen. Denne modellen har ifølge Banklovkommisjonen hittil

bare vært benyttet som supplement til ordningen med administrasjonsreserve på den måte at kostnadsbidrag ut over beregnet bidrag er blitt motregnet i overskudd eller ved bruk av overskudd til styrking av administrasjonsreserven.

- Fripoliseinnehaveren må selv dekke årlig vederlag for tjenester ytt av selskapet etter at fripolisen er utstedt. Realiteten i denne løsningen vil normalt være at vederlaget kommer til fradrag i overskudd tilført fripolisen, men dersom dette er utilstrekkelig må fripoliseinnehaveren selv dekke resten, enten ved innbetaling eller ved fradrag i premiereserve knyttet til fripolisen. Banklovkommisjonen mener at dette er en løsning som bryter med en hittil rådende oppfatning om at en arbeidstaker som slutter prinsipielt har krav på å få fripolise uten framtidig kostnadsansvar. Banklovkommisjonen mener at alternativet ikke kan tas som generelt utgangspunkt siden det «vil bryte med den alminnelige oppfatning hittil og med de forutsetninger som ligger til grunn for den nye pensjonslovgivningen». Banklovkommisjonen mener også at løsningen ikke kan gjøres gjeldende for eksisterende bestand av fripoliser.

Banklovkommisjonen anbefaler, når det gjelder vederlag for administrasjon av fripoliser, så langt som mulig å søke å bygge videre på en kombinasjon av det første og andre alternativ ovenfor. Kommisjonen mener imidlertid at for fripoliser tilknyttet investeringsvalg og for pensjonskapitalbevis undergitt innskuddspensjonsloven, vil det være nødvendig å ta utgangspunkt i det tredje alternativ.

Fripoliser med kontraktfastsatte ytelser

For eksisterende og ved utstedelse av nye fripoliser med kontraktfastsatte ytelser i henhold til foretaks pensjonsloven, og i henhold til tidligere gjeldende regler, foreslår Banklovkommisjonen å videreføre en modifisert versjon av gjeldende rett. Banklovkommisjonen legger til grunn at selskapets vederlag til dekning av de framtidige tjenester som inngår i administrasjon av fripolisen, dekkes ved at det beregnes og avsettes en egen administrasjonsreserve for fripolisen. Denne administrasjonsreserven beregnes ut fra pristariffene som ikke inneholder fortjenesteelement. Selskapet har risikoen for at administrasjonsavsetningen knyttet til en fripolise er tilstrekkelig og beholder mulig overskudd på dette elementet. Banklovkommisjonen foreslår at selskapet skal sikres fortjeneste i de år fripolisen løper ved en rett til en fastsatt del av overskudd på avkastningsresultatet tildelt fripolisen på inntil 20 prosent, i tilfelle beregnet etter fradrag for negativt risikoresultat.

Banklovkommisjonen har lagt til grunn at midler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av pensjon etter fripolisen, skal forvaltes som en del av kollektivporteføljen. Kommisjonen foreslår videre at fripolisene tilordnes sin andel av avkastningen ved forvaltning av kollektivporteføljen og sin andel av overskudd på risikoresultat.

Banklovkommisjonen viser til at en fripolise reelt er en «engangsbetalt» forsikring, og at forslaget om at selskapet skal ha adgang til å endre sine pristariffer også med virkning for eksisterende bestand ikke vil ha praktisk betydning. Banklovkommisjonen har etter dette kommet til at adgangen til å endre pristariffer også for eksisterende kontrakter ikke bør gjøres gjeldende for fripoliser med kontraktfastsatte ytelser.

Banklovkommisjonen viser videre til at når en tar i betraktning at det vil være en betydelig bestand av fripoliser og at både nye og foreliggende fripoliser til dels vil ha meget lang løpetid, vil hensynet til selskapets risikoeksponering og soliditet på sikt tale for at en for fripoliser viderefører en adgang til å avregne underskudd på risikoresultatet i overskudd på avkastningsresultatet. Banklovkommisjonen mener at dersom man ønsker felles regler for nye og eksisterende fripoliser, er det neppe til å unngå at en slik adgang videreføres. Banklovkommisjonen forutsetter imidlertid at det ikke er behov for at negativt avkastningsresultat skal kunne dekkes av et eventuelt positivt risikoresultat fordi selskapet kan trekke av tilleggsavsetninger knyttet til fripolisen.

Regler for fripoliser med kontraktfastsatte ytelser er foreslått i utkastet § 8a-25. Banklovkommisjonen legger til grunn at opplegget kan anvendes i forhold til foreliggende bestand av fripoliser utstedt under tidligere gjeldende regelverk. Det vil, sammenholdt med tidligere gjeldende regelverk, etter Banklovkommisjonens oppfatning ikke utgjøre noe inngrep i de rettigheter som tilkommer innehavere av fripoliser, og selskapet vil rettslig sett i alt vesentlig stå i samme stilling som hittil. Kommisjonen mener også at opplegget kan anvendes i forhold til fripoliser utstedt under kollektive livrenteordninger.

Banklovkommisjonen mener også at den foreslåtte tilnærming kan gjøres gjeldende for fripoliser utstedt under pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon uten investeringsvalg. Kommisjonen peker på at det følger av foretakspensjonsloven § 9–6 tredje ledd at kostnader etter beregningsgrunnlaget skal dekkes av foretaket i tillegg til innskuddspremien. En naturlig følge av dette er etter kommisjonens mening at avsetning til administrasjonsreserve bør belastes pensjonsordningen.

Fripoliser med investeringsvalg og pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven

Banklovkommisjonen viser til at fripoliser utstedt under pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon med kollektivt eller individuelt investeringsvalg etter foretakspensjonsloven §§ 11–1a og 11–2 reiser særlige spørsmål. Fripolisen for alderspensjon gir ifølge Banklovkommisjonen uttrykk for rett til pensjon i samsvar med den til enhver tid foreliggende premiereserve. Dersom premiereserven ved utstedelse benyttes til å sikre kontraktfastsatte ytelser for opptjent pensjon på dette tidspunkt, mener kommisjonen at prinsippene beskrevet for kontraktfastsatte ytelser kan anvendes. Dersom fripolisen videreføres med investeringsvalg, mener kommisjonen at disse prinsippene neppe kan anvendes, og peker på at kostnadene vil påvirkes av senere investeringsvalg, og at investeringsvalget etter utstedelsen må tilligge innehaveren av fripolisen.

Banklovkommisjonen foreslår at selskapet hvert år etter at fripolisen er utstedt skal kunne kreve vederlag for tjenester etter egen pristariff for tjenester knyttet til slike fripoliser. Banklovkommisjonen mener at slike tariffer vil kunne utformes med utgangspunkt i den pristariff for tjenester som er knyttet til slike pensjonsordninger. Vederlag til selskapet for videreføring av forsikringsforholdet vil da hvert år måtte belastes fripoliseinnehaveren, og reelt komme til fradrag i overskudd mv. Banklovkommisjonen forutsetter at det ikke vil bli knyttet noen administrasjonsreserve til fripolisen, og skriver at det her således ikke vil dreie seg om fripoliser i betydningen «engangsbetalte» fripoliser. Senere endringer av pristariffer for tjenester vil også få betydning for disse fripolisene. Midler knyttet til fripolisen forvaltes som særskilt investeringsportefølje, etter kommisjonens forslag, og det åpnes ikke opp for at selskapet kan holde tilbake andel av avkastning på midlene, ut over til dekning av premie som beskrevet over.

Banklovkommisjonen viser til at det etter innskuddspensjonsloven § 6–2 utstedes pensjonskapitalbevis for opptjent alderspensjonskapital under pensjonsordning med innskuddspensjon. Banklovkommisjonen viser til at innskuddspensjonsloven ikke har tilsvarende bestemmelse om foretakets ansvar for kostnader som foretakspensjonsloven § 9–6 tredje ledd, og at det således normalt ikke oppstår spørsmål om særskilt administrasjonsreserve knyttet til pensjonskapitalbeviset. Banklovkommisjonen viser til at ved utformingen av ordningen er det lagt vekt på at foretakets ansvar skulle være begrenset til å innbetale innskudd i samsvar med fastsatt innskuddsplan. Banklovkommisjonen

legger til grunn at pensjonskapitalbeviset reflekterer den premiereserve som foreligger ved utstedelsen uavhengig av om pensjonsordningen er basert på investeringsvalg eller ikke. Vederlag for de tjenester som inngår i den videre administrasjon av pensjonskapitalen blir da et forhold mellom selskapet og den som mottar pensjonskapitalbeviset. Reelt sett vil således den pensjonskapital som angis i pensjonskapitalbeviset, være belastet med et fremtidig kostnadsansvar, men opptjent pensjonskapital ved utstedelsen blir angitt i beviset uten at nåverdien av dette ansvar kommer til fradrag, skriver kommisjonen. Banklovkommisjonen legger etter dette til grunn at pensjonskapitalbevis med investeringsvalg behandles på samme måte som fripoliser utstedt under pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon med investeringsvalg, jf. utkastet § 8a-26.

Dersom pensjonsordning med engangsbetalt foretakspensjon eller pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven omfatter uføre- og etterlatteytelser i samsvar med reglene i foretakspensjonsloven kapittel 6 og 7, legger Banklovkommisjonen til grunn at disse ytelsene må dekkes ved særskilt fripolise utstedt etter foretakspensjonsloven, og som vil følge reglene for fripoliser med kontraktfastsatte ytelser.

Fortsettelsesforsikring

Banklovkommisjonen har også foreslått regler om fortsettelsesforsikringer mv., jf. utkastet § 8a-27. I avsnitt 13.5 i utredningen (NOU 2001: 24 s. 119) heter det om forslaget:

«Til de typer av fripoliser m.v. som er omtalt i avsnitt 13.3 og 13.4, vil det kunne knyttes fortsettelsesforsikringer eller fortsatt pensjonssparing, jf. lov om foretakspensjon § 4–9 annet ledd og lov om innskuddspensjon § 6–5. Dette innebærer at rettsforholdet etter fripolisen eller pensjonskapitalbeviset blir videreført på samme «kollektive» vilkår, men med premie- og innskuddsinnbetaling fra innehaveren. De pristariffer som selskapet benytter for den pensjonsordning fripolisen er utstedt under, vil her gi utgangspunktet for beregning av hvilke beløp som i tilfelle skal innbetales av innehaveren av fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. Det bør også merkes at senere endring av pristariffene også vil få virkning for den del som er fortsettelsesforsikring eller fortsatt pensjonssparing.»

12.3 Høringsinstansenes merknader

Aktuarikonstulenter Forum (AKF) er av den oppfatning at Banklovkommisjonens forslag blant annet i altfor stor grad tar hensyn til selskapets interesser på bekostning av fripoliseinnehaverne:

«AKF antar det er vanskelig å fastsette en administrasjonsavsetning som «beviselig» ikke inneholder fortjenesteelement. Fripoliser har i mange år i praksis vært uten oppskrivning av ytelsene pga selskapenes oppbygging av tilleggsavsetninger og administrasjonsreserver, sistnevnte for å ha tilstrekkelig til å dekke kontantverdien av alle fremtidige forventede kostnader.

Bestemmelsene synes å sikre selskapet i veldig stor grad på bekostning av de forsikrede. Som nevnt har selskapene allerede over flere år benyttet fripolisens overskudd til styrking av polisens avsetninger. Likevel skal selskapet ha rett til 20 % av fripolisens overskudd, rett til å dekke risikounderskudd fra fripolisens avkastningsresultat og rett til å benytte overskudd til å styrke premiereserven. Dette gjelder også administrasjonsavsetningene (alternativt kalt administrasjonsreserven) som etter AKFs oppfatning utgjør en del av premiereserven. AKF mener at loven i alt for stor grad tar hensyn til selskapets interesser på bekostning av fripoliseinnehaverne. Siden administrasjonsreserven skal være uten marginer, må det lages overgangsregler for de fripoliser som allerede har full avsetning av administrasjonsreserver, slik at de eventuelt får godskrevet for meget avsatt administrasjonsreserve.»

FNH er positiv til den overskuddsmodellen som foreslås for fripoliser, og mener at den bør utvides til også å gjelde for individuelle kontrakter, og som en overgangsløsning for kollektive kontrakter.

Når det gjelder beregningen av administrasjonsavsetningen, viser FNH til at en slik beregning vil være komplisert og inneha en stor grad av usikkerhet pga. forsikringens løpetid som kan være opp til 30–40 år. Som en følge av at selskapene etter Banklovkommisjonens forslag ikke gis adgang til å utligne et eventuelt kostnadsoverforbruk mot de øvrige resultatetelementer, vil selskapene måtte sette av større beløp til administrasjonsreserver enn det gjøres i dag. FNH viser til at foretakenes kostnader knyttet til pensjonsordningen vil øke.

Videre er FNH av den oppfatning at den foreslåtte overskuddsmodellen også bør gjøres gjeldende for andre fullt betalte forsikringer enn bare fripoliser:

«De foreslåtte bestemmelsene om anvendelse av overskudd reiser særskilte problemstillinger i forhold til livsforsikringer som er ferdig betalt.

Fripoliser utgått fra kollektive ordninger er et eksempel på ferdig betalt forsikringer. Kommisjonen har hensyntatt at også fripoliser skal bidra til egenkapitalbetjeningen ved at elementer av dagens prinsipp for overskuddsdeling er foreslått videreført. Dette er gjort ved at selskapet gis rett til å tilbakeholde 20 prosent av det avkastningsresultatet som er tildelt fripolisen, jf utkastets § 8a-25 fjerde ledd. De tilbakeholdte midlene skal kunne dekke egenkapitalbetjening. I tillegg kan et eventuelt risikounderskudd kunne dekkes ved anvendelse av kontraktens avkastning. Underskudd på kostnadsiden vil derimot ikke kunne dekkes via avkastningen, og blir nå helt og fullt selskapets ansvar.

FNH stiller seg positive til hovedtrekkene i den foreslåtte modellen for overskuddsdeling for kollektive fripoliser.

For øvrige ferdig betalte forsikringer, som for eksempel pensjoner som er under utbetaling, vil det etter forslaget ikke være anledning til å holde tilbake deler av avkastningsresultatet. Kommisjonens forslag innebærer at det innføres et krav om avsetning av reserver for å dekke fremtidig fortjenestemarginer i tillegg til fremtidige kostnader. En konsekvens av dette er at de ordinære kostnadselementene for den kollektive pensjonskontrakten må økes for å håndtere bortfall av egenkapitalbetjening fra pensjoner under utbetaling. Økningen må finansieres ved et tillegg til premien i premiebetalingstiden, med høyere nivå på administrasjonsreserven for pensjonister som resultat. En økning i omkostningselementet i utbetalingstiden på 0,4 prosent p.a. av premiereserven gir et økt reservekrav ved pensjonsalder for en livsvarig alderspensjon på anslagsvis 5 prosent. Dette er mer enn en dobling av administrasjonsreserven i forhold til dagens nivå, og vil fra foretakens side medføre en betydelig økt forskuttering av premieinnbetalingen.

Etter FNHs oppfatning er de argumenter kommisjonen bruker for å begrunne særskilte regler for anvendelse av overskudd på fripoliser, også gyldige i forhold til andre ferdig betalte forsikringer. Et regelverk som innebærer at livselskapenes fortjenestemarginer knyttet til ferdig betalte forsikringer må avsettes i løpet av innbetalingsperioden, er ikke i samsvar med et overordnet prinsipp om at regelverket skal legge grunnlag for effektiv konkurranse. Slike regler vil virke konkurransevridende i forhold til for eksempel fondsforvaltningsselskapene.

FNH mener at de foreslåtte bestemmelsene for fripoliser i §§ 8a-25 og 8a-26 bør gjøres gjeldene for alle ferdig betalte livsforsikringer.»

Kredittilsynet ser for det første på de foreslåtte reglene for fripoliser opp mot Banklovkommisjonens utkast til regler om tilleggsavsetninger:

«Lovutvalget foreslår i § 8a – 25 egne regler for fripoliser med kontraktsfastsatte ytelser. Etter disse reglene skal selskapet ha rett til 20 pst. av overskuddet på avkastningsresultatet som blir tildelt disse kontraktene. For disse kontraktene skal det ikke betales noe direkte vederlag for kapitalforvaltningsrisikoen. Størrelsen på den enkelte kontrakts tilleggsavsetninger har altså ingen betydning for hvilket vederlag selskapet tar fra rettighetshaver til fripolisen for forvaltningsrisikoen. Størrelsen av de samlede tilleggsavsetninger har på den annen side selvfølgelig betydning for den risikoprofil selskapet vil ta i forvaltningen av fellesporteføljen.

Lovutvalgets forslag om at tilleggsavsetningene skal tilhøre den enkelte kontrakt og således ikke skal kunne benyttes til å dekke underskudd på andre kontrakter vil her virke på en helt annen måte enn for de premiebetalende kontrakter. For å illustrere dette sammenlignes situasjonen for en fripolise som har opparbeidet seg tilleggsavsetninger over flere år med en helt ny fripolise uten tilleggsavsetninger. Dersom det i et år f.eks. blir en avkastning på 2 pst. vil den fripolisen som har opparbeidet seg tilleggsavsetninger over flere år risikere å få en reduksjon av tilleggsavsetningene svarende til 1/3 av den garanterte renten (gitt grunnlagsrente på 3 pst.), mens den nye fripolisen får dekket tilsvarende beløp fra selskapskapitalen. Bortsett fra at tilleggsavsetningen bidrar som buffer i selve kapitalforvaltningen, vil disse fripolisene ikke ha noen økonomisk fordel framfor de fripoliser som ikke har tilleggsavsetninger. Den eneste reelle endringen i forhold til eksisterende regler er at tilleggsavsetningene ikke kan brukes til å dekke manglende avkastning på andre kontrakter. Manglende avkastning må dekkes av selskapskapitalen, som da blir mer risikoutsatt enn tidligere.

Det vises her til senere omtale om avsetninger til et særskilt risikofond (i forsikringsfondet) til dekning av selskapets kapitalforvaltningsrisiko. Ved en eventuell etablering av et slikt fond vil selskapskapitalen ikke bli risikoutsatt på samme måte.»

Kredittilsynet anfører videre at reglene bør være slik utformet at de sikrer likebehandling av de ulike kundegrupper:

«Kredittilsynet vil bemerke at en flat prosent-sats på 20 pst. vil føre til betydelig forskjellsbehandling mellom kundegrupper. Det vil være urimelig å benytte den samme prosent-sats for kontrakter på 3 og 4 prosent grunnlagsrente. Dette vil dessuten være et brudd på den praksis som selskapene har benyttet etter ikrafttredelsen av forsikringsvirksomhetsloven av 1988. Det er et paradoks ved utvalgets forslag at de

bransjer som har svakest resultat og derfor innebærer størst risiko for selskapet (dvs. 4 prosent – kontraktene), skal bidra minst til selskapets fortjeneste. Den beskrivelse som lovutvalget gir i avsnitt 8.1.2 i utredningen kan tyde på at man ikke er kjent med den metode som benyttes i selskapene når det gjelder overskuddsdeling mellom kunder og eier, delvis initiert av Kredittilsynets uttalelse om hvordan regelverket skal forstås på dette punkt. Metoden går i korthet ut på at selskapene tildeler det samme avkastningsresultat til alle kunder, hvilket innebærer at dersom et selskap oppnår en kapitalavkastning på 7,4 pst., vil (f.eks.) 0,4 pst. holdes tilbake. Samtlige kundene får deretter et overskudd med utgangspunkt i en tilført avkastning på 7 pst. Det er denne metoden som i fagmiljøet gjerne benevnes som «vannspeilmetoden».

Kredittilsynet vil skissere en metode med klare likhetstrekk til dagens regime når det gjelder maksimal overskuddstilbakeholdelse: Selskapene kan holde tilbake inntil 15 pst. av overskuddet for kontrakter med 4 prosent grunnlagsrente. For kontrakter med lavere grunnlagsrente kan prosentsatsen reduseres med 0,5 pst. for hver tidel med lavere grunnlagsrente. Dette innebærer altså at selskapet kan tilbakeholde inntil 10 pst. på 3 prosent – kontrakter. Dette innebærer at dersom selskapet oppnår en avkastning på 7,4 pst., vil tilbakeholdt overskudd være 0,51 pst. for 4 pst. – kontrakten. For 3 prosent – kontrakten er tilbakeholdt overskudd 0,44 pst. Det innebærer at tilbakeholdt overskudd er noe høyere for kontrakter med høyere garantert rente, som reflekterer at disse har en høyere kapitalforvaltningsrisiko.

Det er også verdt å merke seg at selskaperes kostnader relatert til fullt betalte forsikringer ikke er særlig store målt i forhold til den premiebetalende portefølje. Det er derfor vanskelig å finne argumenter for å kunne tilbakeholde inntil 20 pst. av overskuddet for de fullt betalte kontrakter. Kredittilsynet vil også peke på at det har vært en klar tendens i enkelte selskaper i retning av å legge uforholdsmessig store kostnader til fripoliseporteføljen i kollektiv pensjon, og det har derfor vært en del av tilsynets oppgaver de siste år å ivareta disse kunders interesser.

For så vidt gjelder såkalte kontobaserte individuelle forsikringer synes det å være uavklarte problemstillinger knyttet til hvilket regime disse skal innordnes hva angår tilførsel av midler til egenkapitalen. Dette er forsikringer som ikke kan kategoriseres som enten engangsbetalte eller premiebetalende kontrakter, ettersom kunden har stor valgfrihet med hensyn til innbetaling av premie. Kunden kan f.eks. innbetale premie på tegningstidspunktet, for deretter å innbetale neste premie tre år senere. Da reiser

spørsmålet seg om hvilket regime for egenkapitalbetjening forsikringen skal innplasseres under i de ulike tidsperioder. Dette er ikke nærmere omtalt i utredningen.»

Videre antar Kredittilsynet at reglene for fripoliser ikke skal gjelde for pensjoner under utbetaling. Etter Kredittilsynets oppfatning må det spesifiseres hvilke regler som skal gjelde for bestanden av pensjoner:

«Kredittilsynet antar ut fra ordlyden i § 8a – 25 («fripoliser med kontraktsfastsatte ytelser») samt spesialmotivene at bestemmelsen ikke omfatter de medlemmer av en premiebetalende foretakspensjonsordning som mottar løpende pensjon i form av alders – eller etterlattepensjon, m.a.o. de fullt betalte forsikringer. Dette innebærer at forsikringstakere med foretakspensjonsordning skal betale et vederlag for forvaltningsrisikoen også for midler knyttet til pensjonistenes rettigheter. Etter gjeldende regelverk og praksis har ikke forsikringstakerne et ansvar for ytterligere premiebetaling etter at et medlem dør eller blir pensjonist. De forsikringstekniske systemer for fastsettelse av premie og avsetninger både under tradisjonell opptjening og lineær opptjening er bygget opp slik at premiebetaling for et medlem opphører når en ytelse kommer til utbetaling.

Etter Kredittilsynets vurdering må det klart fremgå av lovutkastet og spesialmerkene hvilke regler som skal gjelde for bestanden av pensjonister. Det synes ikke å være hensiktsmessig at forsikringstaker skal belastes for noen form for premie, gebyr eller vederlag når et medlem, eller medlemmets etterlatte, mottar ytelser fra pensjonsordningen.

En vil her som et eksempel peke på de stadige omstruktureringene i næringslivet som medfører at foretak innskrenker sin virksomhet betydelig. Det vil da finne sted en endring i sammensetningen av medlemsbestanden til et fåtall aktive arbeidstakere og et forholdsvis stort antall pensjonister. I slike situasjoner kan vederlag for pensjonistbestanden bli en uforholdsmessig stor belastning i forhold til restvirksomhetens omfang. Det er heller ikke uvanlig at omstruktureringen har vært så betydelig at pensjonistenes tilknytning til restvirksomheten er svært begrenset. Forsikringstakeren er da ikke nødvendigvis villig til å ha et reelt økonomisk ansvar for pensjonistene, og det eneste alternativ kan være å avvikle pensjonsordningen.

Et alternativ til fortsatt kostnadsbelastning av forsikringstaker kunne i teorien være at pensjonistene skilles ut fra pensjonsordningen ved oppnådd pensjonsalder, og at rettighetene omgjøres til fripoliser. Dette ville være en parallell til innskuddspensjonsordninger hvor det utste-

des pensjonskapitalbevis både ved fratreden og ved oppnådd pensjonsalder.

Etter gjeldende regelverk belastes forsikringstaker riktignok et indirekte vederlag for forvaltningsrisiko mv. når selskapet tilbakeholder en andel av overskuddet på pensjonistenes premiereserve. Kredittilsynet er imidlertid av den klare oppfatning at det ikke er rimelig og gjennomførbart at forsikringstaker påføres et uttrykkelig ansvar for vederlag eller gebyr for pensjonistbestanden i en foretakspensjonsordning. Lovutkastet bør bygge på gjeldende prinsipper om at all belastning av forsikringstaker opphører når et medlem eller medlemmets etterlatte mottar en ytelse.»

Når det gjelder regelen om at selskapet kan holde tilbake inntil 20 prosent av overskuddet, mener Kredittilsynet, som FNH, jf. foran, at dette også bør gjelde for pensjoner under utbetaling. Premien vil i motsatt fall bli så høy for pensjonsordninger med mange pensjonister, at det vil kunne føre til at man avviker ordningen. Kredittilsynet viser i den forbindelse til at deres forslag om en modifisert modell for beregning av vederlaget for kapitalforvaltning og fortjenestemargin ikke innebærer at pensjoner under utbetaling må underlegges slik særskilt behandling, jf. omtale i avsnitt 4.4 om tidspunkt for beregning og betaling av vederlag for risiko for avkastningsresultatet.

12.4 Departementets vurdering

Fripoliser utstedt under kollektive pensjonsordninger utgjør i dag en betydelig del av virksomheten innenfor kollektiv forsikring. Ved utgangen av 2002 var ca. 51 milliarder kroner i forsikringsfond i livselskapene relatert til fripoliser etter foretakspensjonsloven, fordelt på anslagsvis 660 000 forskjellige fripoliser. Fripoliser utstedes typisk ved skifte av arbeidsgiver. Forsikringselskapet skal fortsette å forvalte aktiva som svarer til avsetningene og administrere kontrakten. Etter gjeldende rett avsettes en egen administrasjonsreserve til dekning av det enkelte selskaps kostnader etter at fripolisen er utstedt, og selskapet får også godtgjørelse gjennom andel av overskudd. Systemet med godtgjørelse gjennom andel av overskudd foreslås som nevnt fjernet for forsikringer hvor det betales inn premie. Et hovedspørsmål i forhold til fripoliser blir da hvordan selskapet skal motta rimelig vederlag for de tjenester det skal yte ved videreføringen av de forsikringsforhold fripolisene utgjør, samt sikre en fortjeneste. Det må også fastsettes hvordan fripoliser mv. skal behandles i forhold til de foreslåtte nye

reglene for fordeling av overskudd mellom selskap og forsikringstaker/forsikret.

For fripoliser med kontraktfastsatte ytelser har Banklovkommisjonen foreslått en modifisert videreføring av overskuddsfordelingsmodellen etter gjeldende rett.

Banklovkommisjonen foreslår at i forhold til fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg, skal det ikke foreligge en slik adgang til å trekke på avkastningsoverskudd. Imidlertid skal selskapet benytte premietariffer for tjenester og belaste fripolisen/pensjonskapitalbeviset med disse kostnadene. Premietariffene kan endres som ved kollektiv forsikring.

Finansdepartementet slutter opp under hovedtrekkene i Banklovkommisjonens utkast til regler om fripoliser for kontraktfastsatte ytelser og hovedtrekkene i utkast til regler om fripoliser/pensjonskapitalbevis med investeringsvalg. Finansdepartementet foreslår imidlertid å ta med fripoliser/pensjonskapitalbevis i de alminnelige reglene som foreslås i det nye kapittel 8a. Det er i tillegg foreslått enkelte særskilte bestemmelser for fripoliser/pensjonskapitalbevis. Det vises blant annet til lovforslaget §§ 8a-12, 8a-13 og 8a-3 fjerde ledd.

Fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser

I forhold til fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser foreslår Finansdepartementet, i tråd med Banklovkommisjonens utkast, at selskapet kan fastsette i vedtektene at inntil 20 prosent av overskudd fra kapitalforvaltningen som skal tilordnes kontrakten, kan tilfalle selskapet. Finansdepartementet foreslår også å følge Banklovkommisjonens forslag om at en fripolises andel av et eventuelt negativt risikoresultat kan dekkes ved fradrag i overskudd på avkastningsresultatet tilordnet fripolisen. Overskuddet på avkastningsresultatet som selskapet kan ta en andel av, blir da redusert tilsvarende, jf. lovforslaget § 8a-12. Finansdepartementet er videre enig med høringsinstansene i at det vil kunne være rimelig å ta hensyn til størrelsen på beregningsrente og omfanget av tilleggsavsetninger når selskapet fastsetter hvilken andel av avkastningsoverskuddet på en fripolise/pensjonskapitalbevis som selskapet kan holde tilbake. På denne bakgrunn foreslår Finansdepartementet at selskapene, innenfor rammen på 20 prosent, gis adgang til å fastsette forskjellige fordelingsnøkler ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Det vises til lovforslaget § 8a-12 tredje ledd tredje punktum. Departementet foreslår i § 8–12 tredje ledd fjerde punktum en hjemmel til å gi nærmere

regler om tilbakeholdelse av overskudd på avkastningsresultatet til fripoliser/pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser.

Banklovkommisjonen har foreslått at midler som motsvarer forsikringsmessige avsetninger til sikring av rett til pensjon etter fripolise med kontraktfastsatte ytelser skal forvaltes som del av kollektivporteføljen etter lovutkastet § 8a-11 annet ledd, og at avkastning av midlene beregnes og disponeres etter lovutkastet § 8a-12 annet og tredje ledd, jf. utkastet § 8a-25 annet ledd. Høringsinstansene har ikke hatt vesentlige merknader til utkastet, og Finansdepartementet har heller ikke innvendinger mot en slik tilnærming. Det vises til de generelle regler om kapitalforvaltning og beregning og tilordning av overskudd i lovforslaget avsnitt C. I henhold til lovforslaget § 8a-7 skal kollektivporteføljen bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av kontraktfastsatte forpliktelser, jf. omtale i avsnitt 6.5.1. Fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser, vil følgelig etter forslaget bli forvaltet i kollektivporteføljen. Det vises også til at Kredittilsynet, etter forslag til § 8a-7 tiende ledd, kan treffe avgjørelse om hvilken portefølje en kontrakt, og midler som motsvarer en avsetning, skal inngå i.

Forslaget til kapittel 8a er ikke like utfyllende som Banklovkommisjonens utkast i forhold til pristariffer, jf. utkastet til § 8a-7 femte ledd. Departementet vil imidlertid peke på at det etter lovforslaget vil være hjemmel for Kongen til å gi nærmere bestemmelser om pristariffer og administrasjonsavsetning knyttet til fripoliser dersom det skulle være behov for dette, jf. lovforslaget § 8a-3 sjette ledd og § 8a-15 fjerde ledd.

Enkelte høringsinstanser har påpekt at premie for kollektive pensjonsordninger vil kunne øke dersom forsikringsselskapet må bære risikoen for at administrasjonsavsetningen knyttet til en fripolise er tilstrekkelig. Finansdepartementet har likevel lagt størst vekt på hensynet til gjennomsiktighet og forutsigbarhet, som taler for at fripoliser bør følge den foreslåtte nye hovedregelen om at eventuelt kostnadsoverforbruk ikke kan utlignes mot øvrige resultatelementer.

Banklovkommisjonen har lagt til grunn at den foreslåtte modellen for fripoliser med kontraktfastsatte forpliktelser kan gjøres gjeldende for den eksisterende bestand av fripoliser. Formelt sett foreslås det en nedsettelse av maksimumsgrensen for hvilken andel selskapet kan ta av overskuddet, fra 35 prosent til 20 prosent. Siden det foreslås innført et generelt skille mellom selskaps- og kundemidler, og all avkastning fra forvaltning av midler som for-

valtes i selskapsporteføljen skal tilfalle selskapet, vil imidlertid omfanget av midler som kan generere overskudd til fordeling mellom kunde og selskap også bli redusert. Overskuddsdelingen vil etter forslaget videre være avgrenset til overskudd på avkastningsresultatet, eventuelt etter at andel av negativt risikoresultat er dekket ved fradrag i dette overskuddet.

Det er ikke noe formål eller hensikt med de foreslåtte reglene å redusere forsikringstakernes eller fripoliseinnehavernes rettigheter, eller skape fordeler for selskapet på bekostning av kundene. Et hovedformål med lovforslaget er å gjøre regelverket mer kundevennlig, ved at det legges til rette for større grad av forutberegnelighet og gjennomsiktighet innen livsforsikringsvirksomhet. Etter departementets vurdering taler formålet med de foreslåtte nye virksomhetsreglene for livsforsikring for at den foreslåtte nye lovgivningen for fripoliser også kan anvendes på eksisterende fripoliser med kontraktfastsatte forpliktelser.

Finansdepartementet har imidlertid merket seg at enkelte høringsinstanser mener det vil kunne oppstå overgangsproblemer blant annet knyttet til administrasjonsavsetningen for eksisterende fripoliser. Finansdepartementet legger til grunn at den generelle hjemmelen til å gi overgangsregler i lovforslaget del IV eventuelt vil kunne benyttes til å fastsette overgangsregler for blant annet overskuddsdelingen dersom dette viser seg hensiktsmessig i forhold til fripoliser som er utstedt før nye virksomhetsregler for forsikring trer i kraft.

Pensjonskapitalbevis utstedt fra innskuddspensjonsordning med alminnelig forvaltning, jf. innskuddspensjonsloven § 3-1 første ledd bokstav a og § 3-2, vil etter departementets vurdering ikke være omfattet av ordlyden i Banklovkommisjonens utkast til § 8a-25 eller § 8a-26. Finansdepartementet antar at slike pensjonskapitalbevis bør kunne omfattes av modellen med modifisert overskuddsdeling og at midlene forvaltes i kollektivporteføljen.

Dersom pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven konverteres til forsikringsprodukt ved pensjonsalder, jf. innskuddspensjonsloven § 7-3, legger Finansdepartementet også til grunn at forsikringen faller inn under bestemmelsen om fripoliser med kontraktfastsatte forpliktelser.

I forhold til innskuddspensjon vil det i lys av Banklovkommisjonens drøfting kunne oppstå spørsmål om det er foretaket eller innehaver av pensjonskapitalbeviset som skal belastes kostnader ved administrasjon og forvaltning av pensjonskapitalbeviset. Finansdepartementet antar at dette er en type spørsmål som fortrinnsvis bør løses gjennom regler i eller i medhold av innskuddspensjonsloven,

og at det ikke er hensiktsmessig å løse spørsmålet i eller i medhold av forsikringsvirksomhetsloven. For øvrig vises det til at Kongen etter forslaget er gitt hjemmel til å gi nærmere regler om pristariffer og administrasjonsavsetning dersom det viser seg å være behov for dette, jf. lovforslaget § 8a-3 sjette ledd og § 8a-15 fjerde ledd.

Fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg

Hva angår Banklovkommisjonens forslag til regler for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg, er departementet enig i at det her kan være mer naturlig å belaste innehaver direkte for kostnadene tilknyttet administrasjon av politen, og at selskapet utarbeider pristariffer knyttet til administrasjon og forvaltning. Finansdepartementet slutter opp under Banklovkommisjonens forslag om at det i forhold til disse typer fripoliser og pensjonskapitalbevis ikke skal foretas overskuddsdeling. Departementet slutter seg i hovedsak til Banklovkommisjonens begrunnelse for bestemmelsene. Det vises også til at ingen av høringsinstansene har hatt vesentlige innvendinger mot bestemmelsen i utkastet § 8a-26. Departementet har heller ikke innvendinger til at fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg forvaltes i investeringsvalgporteføljen. Finansdepartementet har imidlertid foreslått en omformulering av bestemmelsene om fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg. Det vises blant annet til forslag til § 8a-3 fjerde ledd, samt § 8a-13.

Finansdepartementet foreslår at fripoliser/pensjonskapitalbevis sin andel av et eventuelt negativt risikoresultat kan dekkes ved fradrag i avkastning tilordnet kontrakten. Forslaget bygger på Banklovkommisjonens utkast til § 8a-26 fjerde ledd, jf. § 8a-25 tredje ledd. Finansdepartementet foreslår også at det eventuelt kan gjøres fradrag i verdien av investeringsporteføljen tilordnet kontrakten.

I henhold til lovforslaget § 8a-3 sjette ledd kan Kongen gi nærmere regler om pristariffer. Departementet antar eksempelvis at dersom det er tilknyttet en administrasjonsavsetning til en fripolise med engangsbetalt foretakspensjon med investerings-

valg, bør dette gjenspeiles ved beregning av vederlag til selskapet.

Pensjoner under utbetaling

Kredittilsynet og FNH mener at det også for pensjoner under utbetaling bør åpnes for en overskuddsdeling tilsvarende modellen som foreslås for fripoliser med kontraktfastsatte forpliktelser. Pensjoner under utbetaling er etter det Finansdepartementet kan se ikke diskutert eksplisitt i Banklovkommisjonens utredning. Departementet antar at ved pensjoner under utbetaling vil man kunne tenke seg at foretaket etter nytt system belastes et vederlag til dekning av forvaltning av de aktuelle midler samt vederlag for risiko for avkastningsresultatet. Departementet antar at dette vederlaget kan omfatte et element til sikring av selskapets fortjeneste. Finansdepartementet antar imidlertid at det kan være forhold som taler for at overskuddsmodellen som benyttes for fripoliser også bør gjøres gjeldende for pensjoner under utbetaling.

Departementet viser til at Kongen i henhold til lovforslaget § 8a-12 første ledd kan fastsette at reglene om overskuddsdeling for fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser, skal benyttes for andre typer kontrakter.

Fortsettelsesforsikringer

Banklovkommisjonen har foreslått regler for fortsettelsesforsikring mv. i utkastet § 8a-27. Høringsinstansene har etter det departementet kan se ikke hatt merknader til bestemmelsen.

Finansdepartementet slutter seg i hovedsak til Banklovkommisjonens forslag, men har foreslått å omforme lovteksten i forhold til utkastet. Det vises blant annet til lovforslaget § 8a-3 fjerde ledd. Departementet foreslår ikke noen egen bestemmelse om fortsettelsesforsikringer, men har tatt med fortsettelsesforsikringer i de alminnelige reglene som foreslås i det nye kapittel 8a. Departementet legger videre til grunn at det kan bli aktuelt å gi nærmere forskriftsbestemmelser om fortsettelsesforsikringer.

13 Individuelle forsikringer

13.1 Gjeldende rett

Forsikringsvirksomhetsloven bygger på separasjonsprinsippet. Dette innebærer at det skilles mellom livs- og skadeforsikring i selskapsrettslig sammenheng, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 1–2. Innen livsforsikring skilles det igjen mellom tradisjonell livsforsikring og fondsforsikring (unit linked), som må drives i separate selskaper (jf. forslaget om å oppheve dette kravet om egne selskaper). Det eksisterer imidlertid ikke noe selskapsrettslig skille mellom individuell og kollektiv livsforsikringsvirksomhet. Det er heller ikke i regelverket for øvrig noe krav om skille mellom individuell og kollektiv virksomhet. Begge typer virksomhet kan således drives i samme selskap, undergitt de samme virksomhetsreglene.

Individuelle forsikringer kan som nevnt ovenfor, tegnes i fondsforsikringsselskap (unit linked) eller i vanlig livselskap. Kontrakter som inngår i fondsforsikringsselskapet vil være tilknyttet investeringsvalg. Det kan knyttes avkastningsgaranti til slike kontrakter.

Individuelle kontrakter som inngår i vanlig livselskap er underlagt alminnelig forvaltning, det vil si at selskapet har investeringsvalget. Ved alminnelig forvaltning garanterer selskapet en viss årlig avkastning, i samsvar med kontraktens beregningsrente.

13.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen har konsentrert seg om virksomhetsregler for *kollektiv* livsforsikringsvirksomhet. Individuell og kollektiv livsforsikringsvirksomhet reiser imidlertid ulike spørsmål når det gjelder regulering av virksomheten. Blant annet setter offentligrettslige og kontraktsrettslige regler visse grenser for i hvilken grad det kan gjøres inngrep i eksisterende individuelle rettsforhold. Banklovkommisjonen kom, blant annet på grunn av den tidsfristen de hadde, til at det i denne omgang ikke var mulig å presentere et forslag til et helhetlig regelverk for individuell forsikring. Kommisjonen har imidlertid varslet at den vil komme tilbake til dette.

På denne bakgrunn har Banklovkommisjonen drøftet hvordan individuell livsforsikringsvirksomhet skal håndteres etter lovutkastet kapittel 8a. Banklovkommisjonen har valgt ikke å foreslå et selskapsrettslig skille mellom individuell og kollektiv virksomhet. I den forbindelse viste Banklovkommisjonen til at et slikt skille kan bidra til problemer med organiseringen av den daglige driften av virksomheten innenfor de store selskapene. Videre ble det vist til at individuell virksomhet i så fall måtte drives etter et regelverk som antas å bli endret i løpet av kort tid. Dette kan etter Banklovkommisjonens vurdering medføre økte omstillingsproblemer. Det vises for øvrig til utredningens kapittel 14.4.1.

Banklovkommisjonen mener det mest hensiktsmessige vil være at en så stor andel som mulig av de individuelle kontraktene kan behandles etter de foreslåtte reglene i kapittel 8a, med enkelte tilpasninger. Siden individuelle kontrakter har et kontrakts- og offentligrettslig vern mot inngrep i rettsforholdet, er det etter Banklovkommisjonens vurdering vanskelig å la kontraktene bli regulert av de nye reglene i utkastet til kapittel 8a. På denne bakgrunn har Banklovkommisjonen foreslått en plikt for selskapene til å overføre eksisterende individuelle kontrakter med kontraktfastsatte ytelser til egne selskaper, jf. utkastet § 8a-1 første ledd. Disse kontraktene kan etter Banklovkommisjonens forslag ikke inngå i virksomheten til selskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet som omfattes av reglene i utkastet til kapittel 8a. Det følger av utkastet § 8a-1 første ledd annet punktum at slik virksomhet kan overføres til særskilt datterselskap som er undergitt ellers gjeldende regler. Da kontraktene gradvis vil komme til opphør, og det neppe kan forventes nytegnning i et slikt selskap, vil et slikt eget selskap for eksisterende individuelle kontrakter i realiteten bli et «avviklingsselskap» («run off-selskap»).

Andre individuelle kontrakter, det vil si eksisterende individuelle kontrakter med investeringsvalg og alle kontrakter som inngås etter at reglene i utkastet til kapittel 8a har trådt i kraft, skal etter utkastet kunne drives i livsforsikringsselskap som også driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet etter reglene i kapittel 8a. Banklovkommisjonen viser til at

de foreslåtte reglene i kapittel 8a i stor grad innebærer en videreføring av de regler som allerede gjelder for kontrakter med investeringsvalg, og at det derfor vil være uproblematisk å la de foreslåtte nye reglene få anvendelse på denne type eksisterende individuelle kontrakter.

Banklovkommisjonen har i utkastet §§ 8a-28 til 8a-30 foreslått regler for individuell livsforsikringsvirksomhet som selskapene etter utkastet § 8a-2 første ledd kan drive. Bestemmelsene innebærer at utkastet til kapittel 8a får anvendelse på slik virksomhet, men med enkelte særlige tilpasninger. Banklovkommisjonen viser til at slike tilpasninger er nødvendige fordi individuelle kontrakter skiller seg fra kollektive ordninger. Slike tilpasninger finnes også i gjeldende regelverk og forsikringspraksis.

De foreslåtte tilpasningene, jf. utkastet §§ 8a-28 til 8a-30, knytter seg til pristariffer, premier og gebyrer, samt kapitalforvaltning og avsetninger.

De tilpasninger som er foreslått for pristariffer, premieberegning og gebyr, følger av utkastet § 8a-29. Første ledd tilsvarende § 8a-3 første ledd, hvor det fastsettes at selskapet skal ha pristariffer for beregning av premie og annet vederlag også for individuell forsikring. Med unntak av utkastet § 8a-7 fjerde og femte ledd, gjelder reglene om pristariffer i §§ 8a-3 til 8a-8 tilsvarende for individuelle forsikringer. Dette følger av utkastet § 8a-29 annet ledd første punktum. Videre følger det av § 8a-29 annet ledd at det for individuelle kontrakter kan fastsettes et kontraktsgebyr (ved begynnelsen av kontraktsforholdet) og et avbruddsgebyr (ved avslutning av kontrakter). Banklovkommisjonen foreslår at Kongen i forskrift kan fastsette størrelsen på slike gebyrer, jf. utkastet § 8a-29 annet ledd siste punktum. Bakgrunnen for Banklovkommisjonens forslag på dette punktet er at det i gjeldende regelverk er bestemmelser om både flyttegebyr og kontraktsslutningsgebyr.

Et mindretall, bestående av medlemmene Berg, Fegth Knutsen, Nygaard Ottesen og Stalheim, har gått imot forslaget om at det skal være adgang til å beregne kontraktsgebyr ved begynnelsen av forsikringsforholdet og et avbruddsgebyr ved avslutning av kontrakten. Mindretallet har uttalt følgende om bakgrunnen for sitt forslag (NOU 2001: 24 s. 149):

«I den foreliggende utredning har *Banklovkommisjonen* lagt avgjørende vekt på å etablere et system med pristariffer som skal gjøre det mulig for bedriftskundene i kollektivmarkedet å sammenlikne tilbud fra ulike selskaper. I sitt vesen er pensjonssparing av så langsiktig karakter og resultatet så vanskelig å bedømme på forhånd, at et entydig system for pristariffer selv

for disse kundene, er en avgjørende forutsetning for at markedet for forsikringssparing skal fungere. I individualmarkedet har kundene enda dårligere forutsetninger for å gjøre slike valg. I dette markedet er det derfor enda viktigere at det er så få konkurransehindre som mulig. Etter *disse medlemmers* oppfatning vil kontrakts- og avbruddsgebyr kunne motvirke flytting og virke konkurransehindrende.»

Utkastet til § 8a-29 annet ledd innebærer også at det åpnes for at selskapet kan endre pristariffene for en gjeldende individuell kontrakt etter bestemmelsene i lovutkastet § 8a-8. Banklovkommisjonen begrunner en slik regel med at det vil synliggjøre den reelle avkastningen av midlene og forholdet til forsikringsytelsene som vil komme til utbetaling på forsikringstidspunktet. Etter gjeldende rett er selskapet bundet til kontraktens vederlagsnivå i individuelle kontrakter, noe som kan medføre at ved negativ utvikling i selskapets økonomi belastes kunden til en viss grad indirekte gjennom regelverket for tilleggsavsetninger og overskuddsdeling. Det er etter Banklovkommisjonens syn mer hensiktsmessig at slike svingninger synliggjøres for forsikringstakeren gjennom endrede pristariffer, slik at forsikringstakeren på den måte får et bedre grunnlag for å vurdere forsikringsforholdet.

Videre foreslår Banklovkommisjonen i § 8a-29 tredje ledd at reglene om premieberegning i utkastet § 8a-9 og reglene om tilsyn i § 8a-10 får tilsvarende anvendelse på de individuelle kontrakter som omfattes av utkastets regler.

Av lovutkastet § 8a-30 følger at bestemmelsene om kapitalforvaltning og avsetninger i utkastet §§ 8a-11 til 8a-24 også skal gjelde for individuelle kontrakter, med mindre det følger at bestemmelsene retter seg særskilt mot forhold vedrørende kollektivordninger.

13.3 Høringsinstansenes merknader

Aktuarforeningen, FNH og Kredittilsynet går alle i mot Banklovkommisjonens forslag om å opprette et eget «run off»-selskap for eksisterende bestand av individuelle forsikringer i vanlige livselskap. Aktuarforeningen mener lovverket må utformes slik at det vil omfatte også dagens bestand av individuelle forsikringer, og at det dermed vil være unødvendig med opprettelse av «run off»-selskap. Aktuarforeningen viser videre til at dette vil medføre en bedre tilpasning til det nye regime «hva angår opparbeidede rettigheter i kollektiv pensjonsforsikring».

FNH uttaler:

«5.1 Individuelle forsikringer

I utredningens kapittel 14.4 skriver kommisjonen følgende:

«Banklovkommisjonen har kommet til at en i denne omgang ikke vil kunne legge frem et samlet forslag til ny lovgivning for individuell livsforsikring i sin alminnelighet. Et naturlig utgangspunkt synes derfor å måtte bli at individuell livsforsikring fortsatt i hovedsak må være undergitt hittil gjeldende regler i lov om forsikringsvirksomhet kap. 7 og 8 med tilhørende forskrifter.»

Individuelle livsforsikringer kan etter dette selges ut fra flere selskaper som er underlagt ulike rammebetingelser. Produktene kan selges av tradisjonelle livselskap som kun driver med individuell livsforsikring. Disse selskapene vil være underlagt nåværende virksomhetsregler. Individuelle livsforsikringer vil også kunne selges av de nye kollektivselskapene, men da under de nye reglene for pristariffer, tilleggsavsetninger, overskuddsdeling og frontgebyr mv. Videre vil individuell kapitalforsikring kunne selges gjennom skadeforsikringsselskaper.

FNH har forståelse for at kommisjonen i denne omgang ikke har rukket å foreta en samlet vurdering av lovgivning for individuelle livsforsikringer. Vi vil likevel påpeke at dette arbeidet nå bør gis prioritet slik at et samlet forslag til ny lovgivning for individuell livsforsikring kan iverksettes samtidig med loven for øvrig.

FNH antar at individuelt premiebetalende forsikringer utgått fra kollektive ordninger, såkalte fortsettelsesforsikringer, omfattes av begrepet «virksomhet knyttet til fripoliser», og dermed kan tegnes i kollektivselskapet. FNH mener videre at det er behov for å presisere hvilke forsikringer som omfattes av betegnelsen «kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser» som etter forslaget ikke kan overføres til det nye kollektivselskapet. Etter FNHs oppfatning bør det skilles mellom kontrakter med «kontraktsfastsatte ytelser» og kontrakter hvor «beregningsgrunnlaget er låst i kontrakten». Det bør også klargjøres om foreningskollektiv er å betrakte som en kollektiv eller individuell forsikring i forhold til det foreslåtte regelverket.

FNH mener:

Det bør presiseres hvilke individuelle forsikringer som kan selges av de nye kollektivselskapet.

Det bør raskt utarbeides et samlet regelverk for individuelle livsforsikringer.

5.2 Avviklingsselskap

Forslag til § 8a-2 første ledd lyder

«Livsforsikringsselskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet, kan også drive individuell livsforsikringsvirksomhet, unntatt virksomhet knyttet til kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser inngått før det tidspunkt bestemmelsene i kapitlet her tar til å gjelde. Dette er ikke til hinder for at individuell livsforsikringsvirksomhet som selskapet ikke kan drive, overføres til og videreføres i særskilt datterselskap undergitt ellers gjeldende regler.»

FNH mener en kan og bør finne gode løsninger for å håndtere eksisterende individualbestand i samme selskap som håndterer kollektive ordninger. I forhold til hvilken overskuddsmodell som skal gjelde for «gammel individualbestand», er det nærliggende å peke på følgende alternativer som bør vurderes i det videre arbeidet med å ferdigstille ny virksomhetslov.

Nåværende overskuddsmodell videreføres for individuelle forsikringer med kontraktsfastsatte ytelser som er inngått før nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven trer i kraft.

Overskuddsmodellen som kommisjonen foreslår skal gjelde i forhold til fripoliser, gjøres gjeldende for individuelle forsikringer med kontraktsfastsatte ytelser som er inngått før nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven trer i kraft. Overskuddsmodellen justeres slik at det blir anledning til å dekke inn kostnadsunderskudd før overskudd på avkastningsresultat fordeles mellom kunder og eiere.

Banklovkommisjonen begrunner forslaget om eget avviklingsselskap ved blant annet å antyde at individuelle forsikringer tegnet etter dagens regelverk er vanskelig å forvalte sammen med nye forsikringer. Dessuten hevdes det at individuelle forsikringer utgjør en liten del av selskapenes virksomhet. Det hevdes videre at disse har så betydelige omkostningsoverskridelser at de vil virke forstyrrende inn på driften i et «kollektivselskap» som opererer etter det foreslåtte regelverk.

FNH vil bemerke at individuelle forsikringer utgjør ca. 40 prosent av forsikringsfondene i selskapene, når en ser bort fra offentlig sektor. Ved andre måleenheter, som premie, antall forsikrede osv, vil andelen også være betydelig.

FNH kan ikke se sterke grunner for at kundene ikke bør ha anledning til å tegne forsikringer etter det gamle regelverket hvis de ønsker dette. Det ser heller ikke ut til at kommisjonens forslag om kollektiv livsforsikringsvirksomhet er til hinder for at det etableres forsikringsselskap som kun selger individuelle livsforsikringer i henhold til nåværende virksomhetsregler. Selv om FNH har forståelse for at det av tidsmessige årsaker ikke har vært praktisk mulig å

foreta en vurdering i så måte, mener vi like fullt at slike produkter kan forvaltes parallelt med nye produkttyper i samme selskap.

Et helhetlig regelverk for individuell og kollektiv livsforsikring vil neppe være mer komplisert enn et tidsbegrenset regelverk for et avviklingsselskap. I et avviklingsselskap vil bestanden være avtagende, og kravet til buffere vil bli relativt sett økende. Det må forventes at en rekke tjenester som avviklingsselskapet behøver, må leveres fra kollektivsselskapet. Dermed kan det oppstå omkostninger knyttet til eksternt fakturering, moms på tjenester mv.

FNH vil også bemerke at dersom det skal opprettes et eget avviklingsselskap, vil dette forenne en reell oppdeling av selskapenes egenkapital slik at en del av egenkapitalen føres til avviklingsselskapet, mens resterende egenkapital føres til kollektivsselskapet. Nødvendigheten av en slik deling av egenkapitalen er først og fremst begrunnet med de grunnleggende ulikheter i anvendelse av avkastning på egenkapitalen. I henhold til eksisterende regler for overskuddsdeling skal avkastning på egenkapitalen inngå i beregning av overskudd som skal fordeles mellom kunder og eiere. I kommisjonens forslag skal avkastning på egenkapitalen tilføres eierne og ikke kundene. Behovet for oppsplitting av egenkapitalen vil også være til stede i overskuddsmodell 1 som skissert over. FNH kan ikke se at Banklovkommisjonen har vurdert konsekvenser av at egenkapitalen må splittes dersom det skal opprettes eget avviklingsselskap som foreslått.

FNH mener at istedenfor å innføre et særnorsk krav om et «tomt» avviklingsselskap, bør eksisterende regler om premietariffer og avsetninger anvendes for eksisterende fripoliser, fortsettelsesforsikringer, ferdige betalte dødsrisikodekninger i gruppeliv, samt alle eksisterende individuelle forsikringer som er bundet av en premietariff ut forsikringsperioden. Det betyr at de foreslåtte bestemmelsene om pristariffer og premieberegning ikke gjøres gjeldende for disse forsikringene. Dette bør spesifiseres i overgangsregler til den nye virksomhetsloven. For nye forsikringer kan den nye loven gjelde. Reglene for fripoliser bør gjøres gjeldende for alle ferdig betalte forsikringer som nevnt over.

FNH mener at dersom det blir aktuelt å opprette et slikt avviklingsselskap så bør det presiseres at dette selskapet skal være «tomt» slik at selskapet ikke har egne ansatte, at selskapets kjøp av tjenester fra kollektivsselskapet helt eller delvis likestilles med interne leveranser innenfor et selskap mv.

FNH viser for øvrig til at kommisjonen i kapittel 14.4.1 skriver om avviklingsselskapet:

«Om dette også bør være en egnet selskapsstruktur på sikt, vil kunne undergis fornyet vur-

dering når den samlede forsikringslovgivningen er på plass.»

FNH foreslår:

Det bør foretas en samlet vurdering av egnet selskapstilknytting for alle livsforsikringsprodukter. Vurderingen bør gjøres raskt og før iverksettelse av ny virksomhetslov for kollektiv livsforsikring.

Krav om avviklingsselskap bortfaller.

Det utarbeides overgangsregler slik at kap 1 Pristariffer og premieberegning ikke gjøres gjeldende for eksisterende individuelle forsikringer og andre forsikringer som kontraktstrettslig er bundet av premietariff ut forsikringsperioden.»

Kredittilsynet har i sin høringsuttalelse uttalt:

«Lovutvalget behandler spørsmålet om eget avviklingsselskap for deler av eksisterende portefølje i utredningens avsnitt 14.4. I lovutkastet § 8a – 2 fremgår det at virksomhet knyttet til individuell livsforsikringsvirksomhet med kontraktsfaste ytelser inngått før det tidspunkt bestemmelsene i kapitlet 8a om kollektiv livsforsikring tar til å gjelde ikke kan drives i kollektivsselskapet.

Utkastet til ny lovgivning for kollektive forsikringer innebærer at skillet mellom vanlige livsforsikringsselskaper og fondsforsikringsselskaper opphører. Kredittilsynet er enig med lovutvalget i at det ikke lenger er grunn til å kreve at vanlig livsforsikringsvirksomhet og fondsforsikringsvirksomhet skal drives i to forskjellige juridiske enheter.

Lovutvalget foreslår samtidig at kollektive pensjonsforsikringer (herunder løpende pensjoner), fripoliser og pensjonskapitalbevis samt eksisterende individuelle fondsforsikringsavtaler skal omfattes av livsforsikringsselskapet (dvs. det nye kollektivsselskapet). Også nye individuelle kontrakter skal kunne tegnes i det nye selskapet. Disse kontraktene vil med andre ord bli undergitt det nye regelverket som foreslås i lovutkastet, med tilhørende nye regnskapsregler. Eksisterende individuelle avtaler med kontraktsfaste ytelser plasseres i et eget «run off» – selskap. Dette selskapet vil være undergitt hittil gjeldende virksomhetsregler og de regnskapsreglene som knytter seg til dette.

Som et alternativ til «run off» – selskap har lovutvalget skissert en løsning som går ut på å beholde eksisterende bestand av individuelle forsikringer med kontraktsfaste ytelser som en særskilt bestand i kollektivsselskapet. Dette vil i så fall utgjøre en «run off» – bestand som må etableres som en egen portefølje og som må være en egen regnskapsførende enhet.

Lovutvalget har begrunnet forslaget om

eget «run off» – selskap med blant annet at det vil oppstå særlige problemer som følge av at det er benyttet forskjellige grunnlagsrenter innenfor eksisterende bestand. Forsikringer med en grunnlagsrente som er vesentlig høyere enn någjeldende maksimum for nye kontrakter på 3 pst., vil kunne reise spørsmål om avsetningen til dekning av eksisterende forpliktelser er tilstrekkelige. Styrking av avsetningsnivået for individuell forsikring vil i praksis reise samme problemer som ved kollektiv forsikring. I tillegg kommer at problemet i en viss utstrekning vil forsterkes med tiden som følge av at premienivået ikke kan endres for eksisterende individuelle forsikringer. Lovutvalget påpeker at man derfor vil være henvist til å styrke avsetningene via reglene om tilleggsavsetninger for å sikre kollektivselskapets samlede soliditet. Holdes «run off» – porteføljen i et eget selskap, vil dette derimot ikke være noe umiddelbart problem fordi dette selskapet ikke skal drive nyttegning av individuell forsikring.

Etter Kredittilsynets vurdering bør problemene omkring grunnlagsrenten kunne løses på en fullt ut tilfredsstillende måte ved at eksisterende individuelle avtaler legges til en egen portefølje i et felles selskap, med særskilt tilknyttede aktiva. Ettersom tilleggsavsetningene knyttet til denne porteføljen vil være klart atskilt fra den øvrige forsikringsbestand vil disse avsetningene kunne benyttes til å styrke avsetningene etter de samme regler som øvrige forsikringer i selskapet.

Opprettelsen av et eget «run off» – selskap vil innebære at administrasjonskostnadene i kollektivselskapet vil måtte fordeles på langt færre kunder, selv om dette i noen grad vil jevnes ut over tid ved nyttegning i kollektivselskapet. Et eget «run off» – selskap vil på den annen side i den første tiden isolert sett innebære en fordel for kundene i dette selskapet idet de ikke vil måtte bidra til å dekke administrasjonskostnader ved markedsføring og lignende i forbindelse med nyttegning av kontrakter. Over tid vil imidlertid en slik fordel forsvinne etter hvert som den eksisterende bestand av avtaler reduseres. Det vil bli færre og færre kunder som skal dele kostnadene ved opprettholdelse av et eget selskap. Ettersom bestanden er avtagende vil også kravet til buffere bli relativt større og større. Det vil dessuten kunne oppstå problemer knyttet til det å bemanne et selskap som er under avvikling.

Det er også kostnader ved etablering av «run off» – selskaper. For å tilfredsstillende selskapsrettslige bestemmelser til et «run off» – selskap, må det ha eget styre og binde opp kapital til egenkapital. Selv om «run off» – selskapet utnytter fordelene ved bruk av administrasjons- og forvaltningstjenester og lignende fra kollektivselskapet, vil opprettelsen av et eget sel-

skap innebære større kostnader og organisering enn hva som er tilfelle ved en egen «run off» – portefølje i kollektivselskapet.

Siden all nyttegning og hoveddelen av virksomheten vil skje i kollektivselskapet er det også naturlig at eiernes fokus vil være rettet mot kollektivselskapet. Ressursene som anvendes på «run off» – selskapet vil kunne bli søkt minimalisert og dette vil isolert sett kunne gå utover servicen og behandlingen av allerede eksisterende kunder.

For forsikringstakerne i «run off» – selskapet vil selskapets overskuddsevne og derved den reelle innholdet i overskuddsretten være avhengig av størrelsen av den egenkapital som forsikringsselskapet velger å skyte inn i «run off» – selskapet. Det at «run off» – selskapet er under avvikling vil også kunne gi morselskapet (dvs. «run off» – selskapet) insitament til å tilbakeholde en større andel av overskuddet enn i en situasjon hvor selskapet generer ny forretning. Dette forhold kan tilsi at man i større grad enn det som er tilfelle i gjeldende rett bør regulere tildeling av overskudd til forsikringstakere i et «run off» – selskap.

Kredittilsynet mener at det bør åpnes opp for at individuelle forsikringer med kontraktsfestede ytelse etableres som en særskilt regnskapsførende enhet i et nytt «fellesselskap». Bakgrunnen for synspunktet er at det er en rekke uheldige sider ved å opprettholde egne selskaper som er i en avviklingssituasjon over svært mange år. De problemstillinger som er tatt opp knyttet til grunnlagsrente, kostnader og overskuddshåndtering vil kunne finne en mer tilfredsstillende løsning når bestanden inngår i et felles selskap. For tilsynsmyndighetene vil dette være en fordel med færre konsesjoner og færre tilsynsenheter som må følges opp.

Rent lovteknisk vil tilpasningene i forhold til det foreliggende lovutkast for å kunne etablere alle forsikringer i samme selskap, ikke være av særlig omfang. Det forslag Kredittilsynet fremsetter under punkt 5 foran («En modifisert modell for behandling av porteføljen i et felles selskap bestående av både kollektive og individuelle forsikringer»), vil etter Kredittilsynets oppfatning lette arbeidet med å etablere et regelverk som omfatter alle forsikringskontrakter i samme selskap. Det er imidlertid viktig at man straks igangsetter et arbeid med dette som mål.»

13.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med Banklovkommissjonen i at det ikke bør innføres et generelt selskapskille mellom kollektiv og individuell livsforsikringsvirk-

somhet. Etter Banklovkommisjonens forslag, jf. utkastet til § 8a-2 første ledd, kan all individuell virksomhet med unntak av virksomhet knyttet til kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser inngått før reglene i utkast til kapittel 8a trer i kraft, drives i kollektivselskapet. Det er lagt opp til at individuell virksomhet skal følge de samme regler som kollektiv virksomhet, men med enkelte særlige tilpasninger, jf. Banklovkommisjonens utkast til §§ 8a-28 til 8a-30. Banklovkommisjonens forslag innebærer som nevnt ovenfor at eksisterende bestand av individuelle kontrakter som har inngått i tradisjonelt livselskap overføres til et eget avviklingsselskap.

Etter departementets vurdering kan et krav om egne avviklingsselskaper for eksisterende individuelle kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser særlig begrunnes på to måter.

Dersom et livselskap skal drive en virksomhet ut fra forskjellige økonomiske modeller, vil det bli risiko for uheldig kryssubsidiering mellom kontrakter. En slik risiko for kryssubsidiering, eller overføringer, mellom kontrakter som bygger på forskjellige modeller for fordeling mellom kunde og selskap, taler for krav til robuste skiller mellom virksomhetene. Det er imidlertid usikkert i hvilken grad et krav om at eksisterende individuelle kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser må drives i egne avviklingsselskaper, vil kunne være bedre egnet til å hindre uheldig kryssubsidiering som nevnt enn andre alternative tiltak for å hindre dette. Andre tiltak vil samtidig kunne være mindre tyngende, og dermed mindre kostnadskrevenne for selskapene. Departementet har etter en avveining kommet til at kryssubsidieringssynspunktet ikke bør lede til et *krav* om utskilling av eksisterende individuelle kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser i egne selskaper.

Eksisterende individuelle kontrakter har også et kontraktsrettslig og et offentligrettslig vern som gjør det vanskelig for selskapene ensidig å endre vilkårene i kontraktene. Et absolutt kontraktsrettslig og offentligrettslig vern av eksisterende individuelle kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser skulle isolert sett tilsi at det ikke var adgang for selskapet til ensidig å foreta et debitorskifte, dvs. å overføre disse kontraktene til et eget avviklingsselskap. Banklovkommisjonen har ikke lagt en så streng fortolkning til grunn, jf. forslaget om at slike kontrakter skal overføres til en ny debitor.

Forholdet til eksisterende individuelle kontrakter har, etter det departementet kan se, ikke vært særskilt problematisert ved tidligere endringer i virksomhetsregler og avtaleregler for forsikring. Både ved endringer i forbindelse med forsikringsvirksomhetsloven av 1988 og ved endringer i for-

bindelse med forsikringsavtaleloven av 1989 ser det ut til å ha vært lagt til grunn at omfattende endringer kan gjennomføres uten at selskapet må si opp tidligere inngåtte individuelle kontrakter. Ved innføringen av systemet med tilleggsavsetninger i 1993, hvor reglene for overskuddsdeling fra 1988 ble vesentlig endret, ble det også lagt til grunn at de eksisterende kontraktene besto.

Vern av eksisterende kontraktsforhold mot ny lovgivning vil først og fremst være aktuelt i tilfelle hvor den nye lovgivningen vil være til *ugunst* for forsikrede. Det er viktig at det ikke gjennomføres prinsipielt viktige endringer i risikodeling, slik at selskapets risiko reduseres på bekostning av kundens risiko. Banklovkommisjonen har ikke eksplisitt vurdert hvorvidt en omlegging av regelverket for overskuddsdeling for individuelle eksisterende tradisjonelle kontrakter vil kunne antas å være til ugunst for forsikrede.

Dersom det skal være adgang til å videreføre eksisterende individuelle kontrakter som nevnt i et selskap som driver virksomhet etter de foreslåtte nye virksomhetsreglene, er det i utgangspunktet to alternativer for hvordan dette kan organiseres. Det ene er å kreve at slike kontrakter skiller ut i en egen portefølje. Det andre alternativet er å la slike kontrakter inngå fullt ut i selskapets virksomhet, og å anvende en modifisert overskuddsmodell for slike kontrakter på samme måte som det er foreslått for fripoliser. Lovregler som åpner for det første alternativet er foreslått i § 8a-2. Dersom selskapet skiller ut denne type kontrakter i egen portefølje, skal det også føres eget regnskap for denne porteføljen. De gjeldende reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 7 og 8 vil gjelde fullt ut for slike kontrakter. I forhold til det andre alternativet har departementet foreslått at det, i tilknytning til de foreslåtte reglene for modifisert overskuddsdeling for fripoliser med kontraktsfastsatte ytelser, tas inn en forskriftshjemmel som gir Kongen adgang til å fastsette at tilsvarende regler kan gjøres gjeldende for andre kontraktstyper. Det vises til lovforslaget § 8a-12 første ledd annet punktum. I en slik forskrift vil det kunne bli fastsatt at modifisert overskuddsmodell også skal gjelde for eksisterende individuelle kontrakter med kontraktsfastsatte forpliktelser.

Den modifiserte overskuddsmodellen inneholder formelt sett en nedsettelse av maksimumsgrensen for hvilken andel selskapet kan ta av overskuddet, fra 35 pst. til 20 pst. Siden det foreslås innført et generelt skille mellom selskaps- og kundemidler, og all avkastning fra forvaltning av midler som forvaltes i selskapsporteføljen skal tilfalle selskapet, vil imidlertid omfanget av midler som kan generere overskudd til fordeling mellom kunde og selskap

også bli redusert. De minimum 80 prosent (mot nå minimum 65 prosent) av overskuddet som skal tilfalle kunden vil derfor bli beregnet av et overskudd fra forvaltning av kundemidlene. Selskapet beholder selv alt overskudd på selskapsmidlene, jf. inndelingen av forvaltningskapitalen i kunde- og selskapsporteføljen. Midlene som danner grunnlag for overskuddsdeling etter forslaget her, utgjør således en mindre andel enn de midlene som kan generere overskudd etter någjeldende regler. Forslaget til nye regler om modifisert overskuddsdeling er utformet med sikte på å opprettholde om lag den samme fordeling av midler mellom kunde og selskap som etter gjeldende regler, men det vil kunne bli forskjeller.

Det er imidlertid ikke noe formål, og heller ikke noen antatt konsekvens, med de foreslåtte reglene å redusere forsikringstakernes rettigheter, eller skape fordeler for selskapet på bekostning av kundene. Et hovedformål med lovforslaget er å gjøre regelverket mer kundevennlig, ved at det legges til rette for større grad av forutberegnelighet og gjennomsiktighet for kundene i livsforsikringsvirksomhet.

Etter departementets vurdering er det gode grunner til å anta at en forskrift som underlegger eksisterende individuelle kontrakter uten investeringsvalg de samme regler som fripoliser etc, jf. lovforslaget § 8a-12, ikke vil kunne sies å være til ugunst for forsikringstaker på en slik måte at et offentligrettslig eller kontraktsrettslig vern av individuelle forsikringskontrakter skulle hindre en omlegging av virksomhetsreglene som foreslått.

Departementet antar at høringsinstansene har lagt tilsvarende synspunkter til grunn når de har gått inn for at eksisterende individuelle kontrakter uten investeringsvalg bør kunne videreføres innenfor samme selskap, eventuelt under en modifisert modell for overskuddsdeling på linje med den modellen Banklovkommisjonen har foreslått for fripoliser. Det vises til omtalen av lovforslaget vedrørende fripoliser ovenfor i kapittel 12.

Departementet foreslår altså at alle individuelle kontrakter *kan* inngå i selskap som driver virksomhet etter lovforslaget her. Det vises til lovforslaget § 8a-1 første ledd som fastsetter at kapittel 8a gjelder livsforsikringsselskap som yter «kollektiv livsforsikring, individuell livsforsikring, eller begge deler».

Når det gjelder øvrig individuell livsforsikringsvirksomhet, er departementet enig med Banklovkommisjonen i at slik virksomhet kan drives etter de foreslåtte reglene for kollektiv virksomhet. Departementet foreslår ikke særregler for denne gruppen av individuelle kontrakter. Denne gruppen

vil bestå av både eksisterende og nye kontrakter med investeringsvalg, samt nye kontrakter uten investeringsvalg. Bestemmelser i lovforslaget som helt klart etter sin ordlyd bare regulerer forhold knyttet til kollektive kontrakter vil imidlertid ikke få anvendelse.

Når det gjelder forslaget om selskapets adgang til å endre pristariffene med virkning fremover, viser departementet til at dette vil kunne gå på bekostning av forutberegneligheten for forsikringstaker. Dette hensynet anses noe viktigere på individualsiden enn på kollektivsiden etter departementets vurdering. På den annen side vil forsikringstaker ha flytterett etter forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8c, som innebærer at kontrakten kan sies opp med en frist på to måneder. Forsikringstaker kan således fri seg fra kontrakten med selskapet før endringen av pristariffene blir gjort gjeldende, jf. lovforslaget § 8a-4 annet ledd.

Banklovkommisjonen har foreslått å åpne for at selskapene i sine pristariffer kan fastsette at det skal betales «kontraktsgebyr» og «avbruddsgebyr» ved henholdsvis inngåelse og avslutning av kontraktsforholdet. Dette følger av Banklovkommisjonens utkast til § 8a-29 annet ledd annet punktum. Departementet viser til at Banklovkommisjonen med «kontraktsgebyr» har ment å åpne for at selskapet kan kreve et gebyr som tilsvarende gebyr for kjøp av andeler i verdipapirfond, jf. NOU 2001: 24 s. 129. Banklovkommisjonen har vist til at slikt gebyr er vanlig for individuelle kontrakter i fondsforsikringsselskap. Departementet er enig i at det skal kunne fastsettes slike gebyr, men som det fremgår ovenfor i kapittel 4 om pristariffer og premieberegning, har departementet valgt å foreslå at adgangen til å ta slike gebyr skal gjelde generelt, og ikke bare i forhold til individuelle kontrakter.

Departementet viser videre til at Banklovkommisjonen har lagt til grunn at et «avbruddsgebyr» vil kunne ta form av enten et avbestillingsgebyr eller et flyttegebyr. Departementet vil vise til at flyttegebyr er regulert i forsikringsvirksomhetsloven § 8c-5 fjerde ledd med tilhørende forskrift. Departementet er enig i at flyttegebyrets størrelse skal fremgå av selskapets pristariff. I tilfeller hvor reglene om flyttegebyr i kapittel 8c ikke kommer til anvendelse, vil det etter departementets vurdering kunne være aktuelt med et avbestillingsgebyr, slik det er skissert av Banklovkommisjonen. Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag på dette punktet, men foreslår at adgangen til å fastsette at det skal betales et slikt gebyr vil gjelde for alle kontrakter, ikke bare for individuelle. Det vises til lovforslaget § 8a-3 tredje ledd.

For øvrig er departementet enig med Banklov-

kommisjonen i at Kongen skal kunne fastsette størrelsen på slike gebyrer ved forskrift, jf. lovforslaget § 8a-3 tredje ledd annet punktum.

Avbruddsgebyrets maksimale størrelse vil, på samme måte som flyttegebyrets størrelse, kunne bli regulert i forskrift. Et høyt avbruddsgebyr kan bidra til at kontrakter innelåses i selskapene. Dette

kan tale for at det kan være aktuelt å fastsette en maksimal grense for avbruddsgebyret. Når det gjelder kontraktsgebyret gjør ikke de samme hensyn seg gjeldende her. Departementet legger til grunn at i en situasjon hvor selskapene skal tiltrekke seg kunder, vil en effektiv konkurranse mellom selskapene normalt regulere dette gebyrets størrelse.

14 Pensjonsordninger med begrenset forsikringselement

Pensjonsordninger kan utformes på ulike måter. Etter vedtakelsen av foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven har også valgfriheten mht. utforming av skattefaviserte pensjonsordninger blitt vesentlig utvidet. De to hovedtypene av skattefaviserte pensjonsordninger er ytelsesbasert pensjon og innskuddspensjon. Innskuddspensjonsordninger kan utformes slik at de ikke inneholder biometrisk risiko (risiko knyttet til liv eller helse) for tilbyderer av ordningen. Dersom tilbyderer av ordningen heller ikke gir noen garanti for avkastning på de midlene som forvaltes, blir det spørsmål om produktet må anses som et såkalt rent spareprodukt. Dette leder igjen til spørsmålet om i hvilken grad forsikringsselskaper har adgang til å tilby pensjonsordninger uten eller med begrenset forsikringselement.

EØS-reglene som svarer til EUs direktiver om livsforsikring stiller krav til nasjonal lovgivning om livsforsikring. EUs konsoliderte livsforsikringsdirektiv, rådsdirektiv 2002/83/EC, ble inntatt i EØS-avtalen våren 2004. De aktuelle bestemmelsene i dette konsoliderte direktivet er en videreføring av bestemmelser som finnes i rådsdirektiv 79/267 EØF (første livsforsikringsdirektiv) og rådsdirektiv 92/96 EØF (tredje livsforsikringsdirektiv), som inngår i EØS-avtalen.

I Ot.prp. nr. 42 (2000–2001) varslet Finansdepartementet at man ville ta initiativ til å få undersøkt forståelsen og praktiseringen av EU-regelverket på dette området. I den påfølgende innstillingen fra Finanskomiteén, Innst. O. nr. 85 (2000–2001), anmodet komitéens flertall om at:

«departementet foretar de nødvendige avklaringer som sikrer målsettingen om at livsforsikringsselskapene kan forvalte innskuddspensjonsprodukter uten rentegaranti på konkurransedyktige vilkår i forhold til konkurrenter som opererer i innskuddspensjonsmarkedet».

Banklovkommisjonen har vurdert spørsmålet i NOU 2001: 24, kapittel 3. Et flertall av Banklovkommisjonens medlemmer vektla at pensjonsordninger er etablert ved en kollektivkontrakt mellom foretak og livselskap, og at det samlede bildet av pensjonsordningen som en løpende kollektivordning må danne utgangspunktet ved vurderingen om slik

virksomhet er i tråd med EU-direktivets krav. Flertallet i Banklovkommisjonen viste videre til at

- forsikringskollektivet over tid inkluderer pensjon til barn og ektefeller, eventuelt også uførepensjon,
- kollektive pensjonsordninger er et tradisjonelt forsikringsområde for livsforsikringsselskapene,
- det ikke er soliditetsmessige hensyn som tilsier en restriktiv tolkning av EU-direktivet,
- en restriktiv tolkning ville innebære konkurransemessige ulemper for livselskapene på markedet for kollektive pensjonsordninger.

På oppdrag fra Finansdepartementet undersøkte Kredittilsynet sommeren 2001 hvordan spørsmålet ble håndtert i enkelte andre land. I brev til departementet 5. september 2001 orienterte Kredittilsynet om at myndighetene i Storbritannia, Irland og Luxembourg, etter Kredittilsynets vurdering, ikke aksepterte at livselskaper hadde produkter uten forsikringsteknisk risiko i utbetalingsperioden innenfor selskapets balanse.

FNH konkluderte i et brev til Finansdepartementet 6. juli 2001, basert på en undersøkelse de fikk gjennomført av praksis i Storbritannia, Irland og Luxembourg sommeren 2001, at EU-regelverket åpnet for innskuddspensjonsprodukter uten avkastningsgaranti i innbetalingsfasen dersom medlemmene i pensjonsordningen ved pensjonsalder får mulighet til å velge å få alderspensjonen utbetalt som pensjonsforsikring.

På denne bakgrunnen la departementet i Ot.prp. nr. 33 (2001–2002) til grunn at de EØS-forpliktelse som følger av livdirektivene ikke var til hinder for at norske myndigheter åpner for at forsikringsselskaper kan forvalte innskuddspensjonsordninger uten avkastningsgaranti som oppfylte reglene i innskuddspensjonsloven. Begrunnelsen var at innskuddspensjonsloven (slik den da lød) åpnet for at det enkelte medlem ved pensjonsalder kunne velge at pensjonskapitalen skulle konverteres til pensjonsforsikring, og at denne valgmuligheten (opsjon) ble ansett som et tilstrekkelig forsikringselement.

Som en oppfølging av Ot.prp. nr. 100 (2001–2002) om pensjonsmessig likebehandling og

kjønnsnøytralitet i private pensjonsordninger ble imidlertid innskuddspensjonsloven endret på dette punktet, slik at det nå skal fastsettes ved inngåelse av kontrakten om pensjonskapitalen etter oppnådd pensjonsalder skal forvaltes som et spareprodukt eller som et forsikringsprodukt med dødelighetsarv (pensjonsforsikring).

Det konsoliderte livdirektivet artikkel 2 gir følgende avgrensning av forsikringsvirksomhet (uoffisiell oversettelse):

«Dette direktiv gjelder adgang til å starte og utøve selvstendig næringsvirksomhet innen direkte forsikring, utført av foretak som er etablert i en medlemsstat eller som ønsker å etablere seg der, i form av virksomhet definert nedenfor:

1. Disse forsikringstypene når de er basert på kontrakt:

- a) livsforsikring, dvs. den forsikringsklasse som spesielt omfatter forsikring med utbetaling bare ved en oppnådd fastsatt alder, forsikring med utbetaling bare ved dødsfall, forsikring med utbetaling ved en oppnådd fastsatt alder eller tidligere dødsfall, livsforsikring med tilbakebetaling av premier, forsikring som forfaller til utbetaling ved inngåelse av ekteskap og forsikring som forfaller til utbetaling ved fødsel,
- b) livrente,
- c) tilleggsforsikring som ytes av livsforsikringsforetak, dvs. spesielt forsikring mot personskade, herunder arbeidsuførhet, forsikring mot dødsfall som følge av ulykke og forsikring mot uførhet som følge av ulykke eller sykdom, når disse forskjellige forsikringstypene tegnes i tillegg til livsforsikring,

d) (...).

2. De former for virksomhet som er nevnt nedenfor når de er basert på kontrakt, og er underlagt tilsyn av de forvaltningsmyndigheter som har ansvar for tilsynet med privatforsikring:

- a) (...),
- b) kapitaliseringsvirksomhet med utgangspunkt i aktuarielle beregninger, som består av forpliktelser av fastsatt varighet og størrelse, mot innbetaling av engangsbeløp eller terminpremier,
- c) forvaltning av kollektive pensjonsmidler, dvs. virksomheter som for det aktuelle foretaket består i å forvalte investeringene og spesielt de aktiva som representerer avsetningene til institusjoner som foretar utbetalinger ved dødsfall, ved en oppnådd fastsatt alder eller ved bortfall eller nedsettelse av arbeidsførhet,

d) former for virksomhet nevnt i bokstav c) når de er knyttet til en forsikring som enten omfatter bevaring av kapitalen eller utbetaling av en minsterente,

e) (...).

3. (...).»

I henhold til direktivets artikkel 5 nr. 2 skal det gis særskilt konsesjon for hver forsikringsklasse som er definert i direktivets første vedlegg. Følgende forsikringsklasser er aktuelle i forhold til diskusjonen om innskuddspensjonsprodukter uten rente-/avkastningsgaranti:

- i. Forsikringen nevnt i artikkel 2 nr. 1 bokstav a), b) og c) med unntak av forsikringene nevnt i II og III
- ii. Forsikringen nevnt i artikkel 2 nr. 1 bokstav a) og b), som er knyttet til investeringsfond
- iii. Kapitaliseringsvirksomhet, nevnt i artikkel 2 nr. 2 bokstav b)
- iv. Forvaltning av kollektive pensjonsmidler, nevnt i artikkel 2 nr. 2 bokstav c) og d)

Kredittilsynet har, ut fra direktivets ordlyd og opplysninger om andre myndigheters praksis, lagt til grunn at innskuddspensjon uten avkastningsgaranti hvor det er fastsatt at pensjonskapitalen skal konverteres til spareprodukt ved pensjonsalder, ikke er et forsikringsprodukt, og derfor ikke kan forvaltes i livsforsikringsselskaper.

I brev 2. mai 2003 til Finansdepartementet skriver Kredittilsynet at endringene etter Ot.prp. nr. 100 (2001–2002)

«vil føre til at det ikke vil være noen form for risiko knyttet til pensjonsordningen, i form av biometrisk risiko (død/uførhet), for det tilfellet at foretaket ved avtaleinngåelsen beslutter at pensjonskapitalen skal forvaltes som et rent spareprodukt.»

Kredittilsynet kan ikke se at det er forenlig med livsforsikringsdirektivet at livsforsikringsselskaper skal kunne forvalte slik innskuddspensjon som et rent spareprodukt. Tilsynet viser blant annet til sine vurderinger i brev av 12. november 2001:

«På bakgrunn av EU-kommisjonens uttalelse, og på bakgrunn av de relativt forskjelligartede beskrivelser fra de ulike medlemsland, legger Kredittilsynet til grunn at norske myndigheter bør kunne videreføre den forståelse at produkter uten elementer av biometrisk risiko (dødelighet/uførhet) må klassifiseres som kapitaliseringsprodukter og dermed ha (en reell) rentegaranti for å oppfylle direktivets kriterier.

Etter Kredittilsynets oppfatning er det likevel mulig å tenke seg en viss liberalisering av de

norske regler hva angår krav til forsikringsinnhold for produkter i henhold til lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, innenfor rammen av livsforsikringsdirektivene. Man bør kunne legge opp til en praktisering med klare likhetstrekk med det som gjelder i flere andre europeiske land. Dette kan konkret gjøres ved at man aksepterer alminnelig kapitalforvaltning i perioden før pensjonsalder, men hvor det skjer en overføring til livrente ved oppnådd pensjonsalder. Dette vil i så fall være forsikringsprodukter etter klasseforskriften § 1 klassene I og III.»

Kredittilsynet viser videre til brevet av 12. november 2001 der det heter:

«EU-kommisjonen har, med forbehold om at det er domstolen som er ansvarlig for tolkning av EU-retten, også gitt uttrykk for at produkter uten verken biometrisk eller renterisiko (på selskapets hånd) utgjør «administration activity» og ikke virksomhet innenfor selskapets balanse. Dette forstås Kredittilsynet slik at produkter hvor kapitalen inngår i forsikringsselskapets balanse etter Kommisjonens oppfatning må ha elementer av biometrisk risiko og/eller renterisiko. Det vises til det som er sagt over om klasse V i den norske klasseforskriften.

Det følger av dette at Kredittilsynet er av den oppfatning at første livsforsikringsdirektiv innebærer at det er de enkeltstående produktene som ytes av et forsikringsselskap som hver for seg må vurderes i forhold til regelverket, og at det ikke vil være avgjørende i hvilken utstrekning et forsikringsselskap eventuelt også tilbyr andre typer produkter innenfor en kollektiv pensjonsordning.

Kredittilsynet legger etter dette til grunn at det må være krav til forsikringselement i alle forsikringskontrakter, og at dette må gjelde for de enkelte forsikrede i en kollektiv pensjonsordning. Dette synes å være i samsvar med den alminnelige oppfatning i andre europeiske land, og er i tråd med EU-kommisjonens uttalelser.»

Avslutningsvis viser Kredittilsynet til brev fra FNH av 20. desember 2002 til Finansdepartementet, jf. omtale under, der det er lagt til grunn at norske forsikringsselskaper kan tilby produkter der arbeidsgiver ved avtaleinngåelse kan tegne en ordning i livsforsikringsselskap som er sparing uten rentegaranti i oppsparingsperioden og kapitaliseringsprodukt i utbetalingsperioden. Kredittilsynet viser i denne sammenheng til klasseforskriftens definisjon av kapitaliseringsprodukter som omfatter sparekontrakter med utgangspunkt i aktuarielle beregninger, som består av forpliktelser av fastsatt varighet og størrelse. Etter Kredittilsynets vurdering innebærer dette

«at det må foreligge en rentegaranti i perioden fra inngåelsen av forsikringskontrakten og til utløpet av forsikringsperioden».

FNH ønsker primært at livselskapene skal kunne tilby innskuddspensjon uten rentegaranti og uten at det stilles andre spesifikke krav til forsikringselement. FNH slutter seg i denne forbindelse til vurderinger fra flertallet i Banklovkommissjonen, hvor det blant annet ble pekt på at denne typen begrensninger på virksomhetsområdet ville gi livsforsikringsselskapene en konkurranseulempe. Subsidiært går FNH inn for at en opsjon til å velge et garantert spareprodukt skal kunne anses som et tilstrekkelig forsikringselement. Atter subsidiært mener FNH at et obligatorisk innskuddsfritak for uførehet knyttet til en innskuddspensjonsordning vil kunne utgjøre et tilstrekkelig forsikringselement til at en slik ordning må kunne regnes som livsforsikringsvirksomhet.

I det nevnte brev av 20. desember 2002 til Finansdepartementet skriver FNH at det er forventet at innskuddspensjonsprodukter uten rentegaranti vil utgjøre det «markedsmessig mest interessante innskuddspensjonsproduktet». FNH gir uttrykk for at livselskapene:

«bør ha mulighet til å kunne tilby innskuddspensjonsprodukter som kundene etterspør på konkurransedyktige vilkår. I dagens marked innebærer dette produkter med minst mulig krav til forsikringselement».

FNH mener at et krav om dødelighetsarv i utbetalingsperioden for innskuddspensjonsprodukter som tilbys av livsforsikringsselskaper, ikke vil være i tråd med Stortingets målsetning om å sikre likeverdige konkurransevilkår.

FNH viser til at Banklovkommissjonen i NOU 2001: 24 kapittel 3 gir en vurdering av om kollektive pensjonsordninger med innskuddspensjon og investeringsvalg kan anses som livsforsikring i forhold til EU-regelverket. FNH viser til at Banklovkommissjonen legger til grunn at norske livsforsikringsselskaper kan tilby innskuddspensjonsprodukter uten rentegaranti i innbetalingsfasen, blant annet på bakgrunn av at pensjonsordningene omfatter alle ansatte i foretaket og at forsikringskollektivet over tid vil inkludere utbetalinger i form av alders-, barne- og etterlattepensjoner. FNH viser også til at kommisjonens utgangspunkt har vært at det er tale om kollektive avtaler, og at en vurdering basert på helheten i slike pensjonsløsninger tilsier at de omfattes av den virksomhet livselskaper kan drive etter EU-regelverket. FNH trekker også fram at Banklovkommissjonen viser til at kollektive pensjonsordninger er et tradisjonelt forretningsområde

for livselskapene, og at det er bygget opp betydelig ekspertise og erfaring når det gjelder håndtering av pensjonsordninger i norske livselskaper.

FNH gir uttrykk for støtte til Banklovkommisjonens vurderinger, og legger til grunn at det

«er rom innenfor EU-regelverket til å ivareta Stortingets uttalte målsetting om at livselskaper kan tilby innskuddspensjonsprodukter på konkurransedyktige vilkår».

Det internasjonale aktuar-konsulentfirmaet Tillinghast-Towers Perrin utarbeidet høsten 2003, på oppdrag fra FNH, en rapport som viser hvordan man har tilpasset seg kravene i livdirektivet om forsikringselement i denne type produkter i utvalgte EU-land. Finansdepartementet mottok kopi av rapporten i brev 31. oktober og 15. desember 2003 fra FNH. Rapporten viser at alle de aktuelle land som er undersøkt, har lagt til grunn at det må foreligge et forsikringselement, men at praksis varierer med hensyn til hva som betraktes som tilstrekkelig forsikringselement i forhold til de aktuelle bestemmelsene i livdirektivet.

På bakgrunn av rapporten fra Tillinghast-Towers Perrin som FNH har fått utarbeidet, kan det slås fast at det må være et forsikringselement i produktet for at livselskaper skal ha adgang til å tilby det. Det er etter dette ikke mulig å etterkomme et ønske fra FNH om at livselskaper skal kunne forvalte innskuddspensjon uten krav om spesifikt forsikringselement, uten å risikere å bryte de relevante EØS-reglene. Spørsmålet blir etter dette hvor stort forsikringselement som skal kreves for at et produkt skal kunne anses som livsforsikringsvirksomhet.

Etter Finansdepartementets vurdering er det vanskelig å utlede en helt bestemt grenseoppgang med utgangspunkt i krav til forsikringselement som angis i EU-direktivet. Om tilbud av et konkret produkt skal kunne anses som livsforsikringsvirksomhet eller ikke, vil måtte bero på en konkret vur-

dering av det enkelte produktet. Det vil i utgangspunktet være tilsynsmyndighetenes ansvar å foreta en slik vurdering.

Finansdepartementet har merket seg at Stortinget ser ut til å ønske at forholdene skal legges til rette for at livsforsikringsselskaper i så stor grad som mulig skal kunne forvalte innskuddspensjonsprodukter med investeringsvalg uten avkastningsgaranti, jf. uttalelser gitt i Innst. O. nr. 85 (2000–2001). Etter Finansdepartementets vurdering vil ikke soliditets- eller tilsynsmessige hensyn tale for en begrensning i livselskapenes adgang til å forvalte innskuddspensjonsprodukter med investeringsvalg. Finansdepartementet finner, bl.a. i lys av Banklovkommisjonens vurderinger og i lys av innspillene fra FNH, grunn til å påpeke at det også bør være rom for hensiktsmessighetsvurderinger når det skal avgjøres om et konkret produkt, og særlig ved vurderingen av kollektive tjenestepensjonsprodukter, skal anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement. Finansdepartementet antar for eksempel at i tilfeller der innskuddspensjon har tilknyttet avtale om uførepensjon, ektefellepensjon og/eller innskuddsfritak ved uførhet, vil det være hensiktsmessig at både pensjonskapital og midler som sikrer tilleggsytelsene, kan forvaltes i det samme livsforsikringsselskap, uavhengig av om det er fastsatt at alderspensjonskapitalen skal forvaltes som spareprodukt etter pensjonsalder. Finansdepartementet legger med dette til grunn at et innskuddspensjonsprodukt med investeringsvalg som også har innskuddsfritak ved uførhet, vil kunne anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement til å være et livsforsikringsprodukt.

Som nevnt er grensegangen her et typisk tilsynsansvar, og Kredittilsynet vil derfor treffe avgjørelser i de saker som måtte oppstå innenfor dette feltet. Finansdepartementet viser for øvrig til at det vil kunne fastsettes nærmere regler i forskrift om hva som skal kunne anses som et tilstrekkelig forsikringselement, jf. lovforslaget § 8a-1 fjerde ledd.

15 Andre saker

15.1 Anmodningsvedtak nr. 539 (2001–2002)

Stortinget fattet 21. juni 2002 følgende anmodningsvedtak til Regjeringen:

«Stortinget ber Regjeringen foreslå tiltak som kan bidra til uavhengighet mellom skadeforsikringsselskap og takstselskap, og som kan bidra til å redusere etableringshindringer i skadeforsikringsmarkedet, i forbindelse med statsbudsjettet for 2003.»

Regjeringen uttalte i St.meld. nr. 4 (2002–2003) følgende:

«Stortingets vedtak reiser flere spørsmål i forhold til den gjeldende forsikringslovgivning. Regjeringen viser til NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning og den revisjon av forsikringslovgivningen som nå pågår. Regjeringen vil ta sikte på å foreslå tiltak i forbindelse med arbeid med ny forsikringslovgivning som nå pågår.»

I finansministerens brev 14. februar 2003 til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité ble det vist til at anmodningsvedtaket vil bli fulgt opp i den foreliggende odelstingsproposisjon.

Departementet viser til at Stortingets vedtak reiser to problemstillinger. For det første skal eventuelle tiltak kunne bidra til uavhengighet mellom skadeforsikringsselskap og takstselskap. For det andre skal tiltak kunne bidra til å redusere etableringshindringer i skadeforsikringsmarkedet.

De to problemstillingene som Stortingets anmodningsvedtak reiser, er ikke nærmere utredet. Departementet viser til at uavhengighet mellom skadeselskap og takstselskap kan skapes på flere måter, og at det ikke er gitt hvilken måte som anses som den mest hensiktsmessige. Når det gjelder spørsmålet om hvordan man kan redusere etableringshindringer i skadeforsikringsmarkedet, legger departementet til grunn at det samme vil gjøre seg gjeldende her. Dette taler etter departementets vurdering for at det i denne omgang søkes å utrede problemstillingene nærmere, før det foreslås tiltak.

På den annen side legger departementet til grunn at det er viktig at det foreligger hjemmel for å iverksette tiltak dersom dette skulle vise seg å være nødvendig. På denne bakgrunn finner depar-

tementet at det vil være hensiktsmessig med en forskriftshjemmel som åpner for å iverksette tiltak på dette området. Dersom Stortinget følger opp departementets forslag på dette punktet, vil departementet oversende utredningsoppdrag til Kredittilsynet og be om at det utarbeides utkast til forskrifter som gjennomfører eventuelle nødvendige tiltak.

Departementet foreslår således at følgende bestemmelse tas inn i forsikringsvirksomhetsloven § 1–1 som nytt siste ledd:

«Kongen kan gi nærmere regler om takserings-tjenester i skadeforsikringsselskaper.»

15.2 Forslag til endring i lov 3. juli 1953 nr. 2 om sjøtrygdslag

15.2.1 Gjeldende rett

Tilsyn med gjensidige sjøtrygdslag er regulert i lov 3. juli 1953 nr. 2 om sjøtrygdslag (sjøtrygdslagsloven). Et gjensidig sjøtrygdslag er en forsikringsforening hvor de forsikrede er medlemmene. Lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) kommer ikke til anvendelse på de sjøtrygdslag som omfattes av sjøtrygdslagsloven, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 13–5. Sjøtrygdslagene er således underlagt en særregulering i forsikringsrettslig sammenheng. Denne særreguleringen er begrunnet i at regulering etter de ordinære reglene i forsikringsvirksomhetsloven vil være for omfattende for lagene sett i forhold til størrelsen og den virksomhet som drives, og ut fra hvilke administrasjonskostnader dette ville påføre lagene.

For at dette hensynet skal gjøre seg gjeldende, oppstiller sjøtrygdslagsloven i § 1 første ledd krav om at 1) virksomheten skal drives innenfor et nærmere avgrenset område og 2) at egenregningsbeløpet ikke kan overstige en viss sum. Det følger av § 1 første ledd at loven gjelder tilsyn med gjensidige sjøtrygdslag som har «arbeidsområdet sitt i eit fylke eller i ti eller færre kommunar». Det følger av samme bestemmelse at det maksimale egenregningsbeløpet pr. risikoenhet er 25 000 kroner. For øvrig kan lagene bare forsikre fartøy, fiskeredskap,

utstyr og fangst, samt rederansvar, tidstap og lignende som inngår som et naturlig ledd i moderne fiskeridrift, jf. § 1 første ledd.

Det er gjort unntak både fra beløpsgrensen og områdebegrensningen i loven. Når det gjelder beløpsgrensen på 25 000 kroner, følger det av § 1 første ledd annet punktum at Kredittilsynet i særlige tilfeller kan godkjenne en høyere sum. Kredittilsynet kan imidlertid ikke godkjenne en høyere sum enn 100 000 kroner. I tillegg kan beløpsgrensen økes til 100 000 kroner, dersom sjøtrygdlaget har en reasuransiavtale som er godkjent av Kredittilsynet. Dette følger av § 1 tredje ledd første punktum. Etter § 1 tredje ledd annet punktum er det åpnet for at Kredittilsynet for det enkelte lag kan godkjenne en høyere sum, dersom Kredittilsynet finner at det er forsvarlig. Den absolutte grensen er imidlertid på 300 000 kroner. Kongen har imidlertid hjemmel etter § 1 fjerde ledd til å endre summene som følger av første og tredje ledd.

Områdebegrensningen gjelder ikke for reasuransi i samsvar med reasuransiordning som Kredittilsynet har godkjent, jf. § 1 annet ledd. Det følger av samme bestemmelse at dersom tallet på kommuner øker etter at laget er stiftet, kan lagets arbeidsområde være mer enn ti kommuner.

Etter § 2 første ledd er Kongen gitt myndighet til å fastsette at loven gjelder for andre sjøtrygdslag. Vilkåret er at det er rimelig etter den virksomhet disse lagene driver. Det følger av bestemmelsens annet ledd at Kongen også kan fastsette at et gjensidig sjøtrygdslag skal omfattes av forsikringsvirksomhetsloven «når det trengst etter den verksemd laget driv». Sjøtrygdslagsloven § 2 annet ledd annet punktum bestemmer at slike sjøtrygdslag i så fall ikke faller inn under sjøtrygdslagsloven.

15.2.2 Departementets vurdering

Hensynet bak særreguleringen av sjøtrygdslagene tilsier at lagenes arbeidsområde og virksomhet er begrenset. På bakgrunn av dette fastsetter sjøtrygdslagsloven § 1 en område- og en beløpsbegrensning for sjøtrygdslag som omfattes av loven, jf. ovenfor under omtalen av gjeldende rett. Departementet har imidlertid kommet til at områdebegrensningen i sjøtrygdslagsloven § 1 første ledd bør endres. Denne bestemmelsen fastsetter som nevnt at lagene kan ha et arbeidsområde som enten 1) er innenfor et fylke, eller 2) dersom laget opererer på tvers av fylkesgrensene, innenfor maksimalt ti kommuner. Departementet finner at lovens inndeling etter fylkes- og kommunegrenser, ikke nødvendigvis er hensiktsmessig som avgrensningskriterium for sjøtrygdslagenes arbeidsområde. Depar-

tementet presiserer at det er viktig at lagenes virksomhet er begrenset i forhold til ordinære sjøforsikringsforeninger som er underlagt forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser. På denne bakgrunn vil departementet foreslå at lovens § 1 første ledd endres slik at loven vil gjelde tilsyn med «ymsesidige sjøtrygdslag som *etter sine vedtekter har eit geografisk avgrensa virkeområde*, og som...».

Kredittilsynet skal etter loven godkjenne lagenes normalvedtekter, og etter departementets lovforslag også lagenes arbeidsområde. Departementet legger til grunn at Kredittilsynet i sin vurdering legger vekt på om godkjennelsen av arbeidsområdet vil innebære et konkurransefortrinn i forhold til ordinære sjøforsikringsselskap som er underlagt forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser.

Avslutningsvis vil departementet vise til at etter § 2 første ledd kan Kongen (delegert til Finansdepartementet) fastsette at loven også skal gjelde for andre sjøtrygdslag når det er rimelig etter den virksomheten som drives. Departementet viser til at denne bestemmelsen i prinsippet innebærer at det kan gjøres unntak fra områdebegrensningen i § 1. Bestemmelsen er imidlertid en unntaksbestemmelse, og lagene må søke om å få omfattes. På denne bakgrunn foreslår departementet som nevnt at hovedregelen i § 1 endres slik det er vist til ovenfor.

15.3 Egnethetsvurdering ved søknad om konsesjon til å drive forsikringsvirksomhet

I henhold til EØS-reglene som svarer til Europaparlaments- og rådsdirektiv 2002/83/EC om livsforsikring artikkel 6 nr. 1 bokstav e) skal hjemlandet kreve at forsikringsselskaper som søker om konsesjon, skal «be effectively run by persons of good repute with appropriate professional qualifications or experience». Tilsvarende EØS-regler (direktivbestemmelser) gjelder også blant annet for banker og finansieringsforetak. Det er lagt til grunn at myndighetene som følge av dette kravet må foreta en egnethetsvurdering av styre og ledelse i selskapet i forbindelse med søknad om konsesjon, herunder kontroll av personenes vandel gjennom innhenting av politiattest.

Både i forretningsbankloven § 8a, sparebankloven § 3 og finansieringsvirksomhetsloven § 3–3 er det gitt bestemmelser om at det skal foretas en egnethetsvurdering i forbindelse med behandlingen av konsesjonssøknaden. Konsesjon skal nektes dersom styremedlemmer, administrerende direktør eller annen person som faktisk leder virksomhe-

ten, ikke kan antas å ha den nødvendige erfaring til å utøve stillingen eller vervet, dersom vedkommende er dømt for et straffbart forhold, og det utviste forhold gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte, eller dersom vedkommende i stilling eller ved utøvelsen av andre verv har utvist en slik atferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på forsvarlig måte.

Forsikringsvirksomhetsloven har derimot ingen uttrykkelig bestemmelse om at det skal foretas egnethetsvurdering av de nevnte personene, selv om dette har blitt praktisert ved behandlingen av søknader om konsesjon. Dette vil kunne ha betydning bl.a. i forhold til søkers mulighet til å dokumentere sin vandel gjennom innhenting av politiattest. Hovedregelen etter strafferegistreringsforskriften § 12 nr. 1 er at politiattest kan utstedes til annet bruk enn for strafferettspleien når det i lov eller med klar hjemmel i lov er fastsatt at en person må godtgjøre at han har ført en hederlig vandel, er ustraffet eller lignende. I forretningsbankloven, sparebankloven og finansieringsvirksomhetsloven følger det klart av loven at personene som nevnt må godtgjøre at de har ført en hederlig vandel, jf. bestemmelsen om at konsesjon kan nektes dersom personen er dømt for et straffbart forhold, slik at politiattest vil kunne innhentes i henhold til strafferegistreringsforskriften.

Etter departementets vurdering bør det tas inn en bestemmelse i forsikringsvirksomhetsloven om at det skal foretas en egnethetsvurdering av styre og ledelse i selskapet ved søknad om konsesjon, slik det er gjort for banker og finansieringsforetak. Dette vil være i tråd med gjeldende praksis ved søknader om konsesjon til å drive forsikringsvirksomhet. En slik bestemmelse vil også klargjøre hjemmelen til å innhente politiattest som ledd i egnethetsvurderingen. Det vises til forslag til endring av forsikringsvirksomhetsloven § 2–1.

15.4 Vurdering av skattereglene for premie- og innskuddsfond

15.4.1 Bakgrunn

Fra 1. januar 2001 ble regelverket for tjenestepensjoner (TPES) med skattefordeler i privat sektor erstattet av to lover om hhv. ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjoner i arbeidsforhold, jf. hhv. lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven) og lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskudds-

pensjonsloven). Et flertall i Stortinget forutsatte at de nye ordningene skulle likebehandles skattemessig. Det gjelder også skattefavouriseringen av premiefond/innskuddsfond, som alle foretak med pensjonsordninger må opprette. Fondet representerer en bufferkapital, som sikrer at foretaket kan opprettholde pensjonsforpliktelsene også i mindre gode tider. Utvalgene som la fram forslag til foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, foreslo å begrense størrelsen på fondene til ti ganger gjennomsnittet av årets og de to foregående års premie/innskudd. I TPES var det ingen begrensning av fondenes størrelse.

I budsjettet for 2001 (jf. Ot.prp. nr. 1 (2000–2001) på side 37) ble det blant annet uttalt at ordningen med premiefond er problematisk:

«Premiefondet framstår som en skattefri «sparebøsse» for foretaket som har opprettet pensjonsordningen, siden de innstående midlene er fritatt for formuesskatt og løpende skatt på kapitalavkastningen. Ordningen gir foretaket en mulighet til å utsette beskatningen av årets overskudd, noe som kan gi vesentlige skattefordeler. Den gunstige beskatningen av premiefond står i en særstilling i det norske skattesystemet og er klart i strid med de prinsipper som ble lagt til grunn ved skattereformen i 1992.» (Ot.prp. nr. 1 (2000–2001) avsnitt 6.2).

Med virkning fra 1. januar 2001 ble derfor retten til fradrag for overføringer til premiefond redusert fra 150 prosent (som i TPES) til 50 prosent av gjennomsnittet av årets premie og premie i de to foregående årene. Maksimal grense for premiefondet ble satt ned fra ti ganger til seks ganger gjennomsnittet av årets premie og premie i de to foregående årene.

Departementet la også opp til en videre nedtrappingsplan for skattefavouriseringen av premiefond (side 38):

«I løpet av en periode på tre til fire år bør den maksimale grensen på størrelsen av premiefond reduseres (...) til to ganger gjennomsnittet av årets og de to foregående års premie.»

I Ot.prp. nr. 78 (2000–2001) ble retten til fradrag for overføringer til innskuddsfondet og maksimal grense for innskuddsfondet foreslått redusert i samsvar med reduksjonen som var foretatt for premiefond. I proposisjonen ble det foreslått en videre nedtrapping av den maksimale grensen for størrelsen av premiefond og innskuddsfond til to ganger gjennomsnittet av årets og de to foregående års premie/innskudd.

I Innst. O. nr. 110 (2000–2001), jf. Ot.prp. nr. 78 (2000–2001), uttaler finanskomiteen (side 17):

«at det ikke bør foretas ytterligere skattemessige innstramminger for premiefond og innskuddsfond utover det som er gjennomført for 2001. Komiteen ber om at skattereglene for premiefond og innskuddsfond vurderes nærmere i forbindelse med arbeidet med modernisering av virksomhetsregler for livsforsikring i regi av Banklovkommisjonen.».

Et enstemmig Storting stilte seg bak dette.

15.4.2 Departementets vurdering

Departementet viser til finanskomiteens uttalelse i Innst. O. nr. 110 (2000–2001), som Stortinget enstemmig sluttet seg til.

Departementet antar at det ikke er hensiktsmessig å vurdere grensen for størrelsen på premiefond og innskuddsfond etter henholdsvis foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven og skattefavoriseringen av disse fondene nå. Departementet antar imidlertid at det kan være aktuelt å se nærmere på skattefavoriseringen på et senere tidspunkt hvis for eksempel omfanget øker eller behovet for fondene endres.

16 Økonomiske og administrative konsekvenser

Innledning

Finansdepartementet legger i denne proposisjonen fram et forslag til nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven. Kapitlet regulerer forhold som etter gjeldende rett er behandlet i forsikringsvirksomhetsloven §§ 7–5, 7–6, 8–1 og 8–2, som er bestemmelser om henholdsvis fordeling av kostnader, tap og inntekter og fond mv., premier, overskudd og forsikringsfond i livsforsikring. Forslaget bygger på utredning nr. 7 fra Banklovkommisjonen.

Finansdepartementet legger til grunn at kapittel 8a skal gjelde for livsforsikringsselskaper som tilbyr kollektiv forsikring, individuell forsikring eller begge deler.

Lovforslaget legger opp til at både tradisjonelle produkter og produkter med investeringsvalg (unit linked) kan forvaltes i samme selskap. Dette må ses i sammenheng med at det foreslås en omlegging av selskapenes balansestruktur slik at forvaltningskapitalen (selskapets eiendeler) deles opp i en kollektivportefølje, en investeringsvalgportefølje og en selskapsportefølje. Strukturen gjenspeiler et skille på passivasiden mellom selskapets forsikringsmessige forpliktelser i forhold til kontrakter med og uten investeringsvalg, og selskapets egenkapital og gjeld. Inndelingen av forvaltningskapitalen gjør det enklere å fordele og å tilordne avkastning til de ulike typer kontrakter. Inndelingen får også betydning i forhold til regler om kapitalforvaltning og forsikringsmessige avsetninger.

Selskapet skal fastsette pristariffer, og angi hvilket vederlag selskapet beregner seg for å yte ulike typer tjenester og overta ulike typer av risiko som er knyttet til de forskjellige produktene. Selskapet skal blant annet legge inn fortjenesteelement i sine pristariffer. Premie skal fastsettes årlig og innkreves på forhånd. Det skal videre være adgang til å endre pristariffene for fremtidig premie.

Bestemmelsene om pristariffer har nær tilknytning til forslaget om å endre regelverket om fordeling av overskudd mellom selskap og kunder. Administrasjonsresultat, risikoresultat og renteresultat behandles etter forslaget separat. Selskapet får som hovedregel ikke anledning til å trekke på avkastningsoverskudd knyttet til eiendeler i kollektivporteføljen eller investeringsvalgporteføljen sva-

rende til forsikringsmessige avsetninger, verken for å dekke inn eventuelt kostnadsoverforbruk, negativt risikoresultat, eller for å bidra til betjening av egenkapitalen. I forhold til fripoliser vil selskapet imidlertid kunne holde tilbake inntil 20 prosent av avkastningsoverskuddet dersom kontraktene har kontraktsfaste forpliktelser, dvs. er uten investeringsvalg. Det er foreslått at Kongen gis hjemmel til å fastsette at en slik modifisert overskuddsdeling også kan gjøres gjeldende i forhold til andre kontrakter.

Dagens system der selskapene har adgang til å tilbakeholde overskudd etterskuddsvis ut fra samlet administrasjonsresultat, risikoresultat og renteresultat, gjør at kundene har liten reell mulighet til å gjennomskue hvilket vederlag selskapene krever for å dekke kostnader og fortjenesteelement. Et hovedhensyn bak lovforslaget om pristariffer og håndtering av overskudd er å få en gjennomsiktighet i prisingen som skal legge forholdene til rette for konkurranse mellom livselskapene.

Økonomiske og administrative konsekvenser for myndighetene

Gjeldende regelverk er utdypet og klargjort gjennom flere år, ved blant annet forskrifter, tolkningsuttalelser og praksis. Ved innføring av et nytt regelverk vil det måtte forventes at det er et behov for informasjon og veiledning i forbindelse med implementeringen og praktiseringen av nytt regelverk.

Forslaget til nytt kapittel 8a medfører at flere problemstillinger som tidligere har vært regulert ved forskrifter nå blir inntatt i lov. Dette vil kunne bidra til et mer oversiktlig regelverk som er enklere å håndtere for myndighetene. Imidlertid vil man få en situasjon med parallelle regler for ny og eksisterende individuell virksomhet, og der både nye og gamle regler vil måtte følges opp av Finansdepartementet og Kredittilsynet.

På enkelte områder vil det også være behov for å utarbeide nærmere forskrifter, herunder overgangsbestemmelser.

På denne bakgrunn må det påregnes at oppfølgingen av lovforslaget vil legge beslag på en del kapasitet hos både Finansdepartementet og Kredittilsynet, særlig i en overgangsperiode.

Det antas at forslaget ikke tillegger Kredittilsynet vesentlig forskjellige oppgaver enn det tilsynet håndterer i dag. Det vises for øvrig til at Kredittilsynets utgifter utlignes på tilsynsobjektene.

Økonomiske og administrative konsekvenser for private aktører

Forsikringstaker/forsikret

Et formål med nytt regelverk innen livsforsikring er å legge til rette for at forsikringspremier skal fremstå som gjennomsiktlige og forutsigbare, slik at forsikringstaker skal kunne vurdere og sammenligne tilbud fra ulike livsforsikringsselskap. Forsikringstaker skal videre ha mulighet til å vurdere forsikringsforholdet og produktkvaliteten fortløpende over lengre tid. Finansdepartementet legger til grunn at ved å medvirke til at forsikringsproduktene prising blir mer forutsigbar og lettere tilgjengelig for forsikringstakerne, kan dette bidra til konkurranse mellom livsforsikringsselskapene. Dette kan komme forsikringstakerne til gode gjennom reduserte priser og et økt produktspekter.

Forslaget innebærer fleksibilitet for selskapene til å endre forsikringspremie for fremtidig opptjening. Konsekvensene for forsikringstaker/forsikrede må imidlertid ses i lys av at det i loven er adgang til å flytte forsikring til et annet selskap.

Videre vil man etter lovforslaget fjerne adgangen til overskuddsdeling mellom livselskap og forsikringstaker/forsikrede. Etter hovedregelen skal forsikringstaker/forsikrede få tildelt avkastningsoverskudd knyttet til kontrakten uten at selskapet kan kreve en andel av dette. Dette motsvares av at forsikringspremier blant annet skal omfatte vederlag for fortjenesteelement og vederlag for selskapets risiko ved kapitalforvaltningen. Det antas at det for kundene fremstår som oversiktlig når avkastningen i større grad knyttes til «egne midler»

enn til en andel av selskapets samlede resultat som etter dagens regler.

Livsforsikringsselskapene

Finansdepartementet antar at forslaget om å tillate forvaltning av tradisjonelle forsikringer og unit linked forsikringer i samme selskap vil bidra til mulighet for en mer effektiv drift og lavere kostnader for livsforsikringsselskapene. Det antas at selskapene nå vil ha mulighet til å videreutvikle ulike produkter etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. En slik struktur vil innebære at det er lagt et grunnlag som på sikt kan gi selskapene en større mulighet for utvikling av nye produkter.

Det følger av forslaget om å avvike overskuddsdeling mellom selskap og forsikringstaker/forsikrede at livsforsikringsselskapene gjennom sine premier må sikre et vederlag til dekning av forvaltningsrisiko og fortjeneste. Utformingen av prising av forvaltningsrisiko vil i henhold til noen høringsinstanser innebære utfordringer. Finansdepartementet legger imidlertid til grunn at selskapene her vil stå relativt fritt til å velge en metode de finner hensiktsmessig.

Finansdepartementet antar at lovforslaget vil innebære at man vil få et mer ryddig og oversiktlig system med hensyn til risikofordeling mellom forsikringsselskap og forsikringstaker/forsikrede. Videre kan regler om forhåndsfastsatte pristariffer bidra til en ytterligere økt bevissthet knyttet til risikotaking og risikostyring i selskapene og blant selskapets kunder. Selskapene vil også få mulighet til å endre sine pristariffer og således tilpasse premiebetalingen til den risiko som er overtatt.

Det må påregnes at forslaget til nye lovregler vil innebære betydelige kostnader knyttet til omlegging av eksisterende system og verktøy for blant annet beregning av premier og avsetninger.

17 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til endringer i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet

Til § 1–1 nytt siste ledd

Bestemmelsen fastsetter at Kongen kan gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikrings-selskaper. Bestemmelsen følger opp et anmodningsvedtak fra Stortinget, hvor det bes om at Regjeringen foreslår tiltak som kan bidra til uavhengighet mellom skadeforsikrings-selskaper og takst-selskap og til å fjerne etableringshindringer i skadeforsikringsmarkedet. Endringen i forsikringsvirksomhetsloven åpner for at det kan gis regler i forskrift for å sette i verk tiltak på dette området som eventuelt blir funnet nødvendige. Det vises til nærmere omtale i avsnitt 15.1 om andre saker.

Til § 2–1 nytt annet ledd

Bestemmelsen angir at det skal foretas en egnethetsvurdering ved søknad om konsesjon til å drive forsikringsvirksomhet. Likelydende bestemmelse er gitt i forretningsbankloven § 8a, sparebankloven § 3 og finansieringsvirksomhetsloven § 3–3. Det vises til omtalen av disse bestemmelsene i Ot.prp. nr. 45 (1995–1996) Om lov om endringer i finanslovgivningens regler om etablering i Norge for finansielle tjenesteytere med hovedsete i stat utenfor EØS m.m. For øvrig vises det til nærmere omtale i avsnitt 15.3.

Til § 8–4 (gjenforsikring)

Bestemmelsen er nærmere omtalt i avsnitt 10.4. Bestemmelsen stiller krav om at et livsforsikrings-selskap skal ha betryggende gjenforsikring. Det vises til at gjeldende regler om sikkerhetsfond foreslås opphevet.

Kravet om en betryggende gjenforsikring gjelder til enhver tid, jf. *første ledd*. Gjenforsikringen skal være betryggende sett i forhold til den risikoen selskapet er utsatt for, samt selskapets økonomiske stilling.

Styret skal, jf. *annet ledd*, sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer. I tillegg skal styret sørge for at disse blir fulgt opp.

Forslaget er i samsvar med Banklovkommissjonens utkast til endring av § 8–4.

Til § 8a-1 (virkeområde og definisjoner)

Bestemmelsen angir for det første virkeområdet til kapittel 8a. Det følger av *første ledd* at kapittelet gjelder livsforsikringsselskap som driver kollektiv eller individuell livsforsikringsvirksomhet, eller begge deler. Dette innebærer at det foreslåtte kapittel 8a i utgangspunktet vil gjelde for all livsforsikringsvirksomhet.

Bestemmelsen inneholder også en definisjon av hva som regnes som henholdsvis kollektiv og individuell livsforsikring. Kollektiv livsforsikring vil etter Finansdepartementets oppfatning også omfatte virksomhet knyttet til forvaltning av fripoliser og pensjonskapitalbevis. Dette vil gjelde pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven, fripoliser fra pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven og fripoliser fra pensjonsordninger undergitt tidligere gjeldende regelverk og andre kollektivordninger, for eksempel livrenteordninger. Kollektiv livsforsikring vil også omfatte eventuell fortsettelsesforsikring eller avtale om fortsatt pensjonssparing, jf. forsikringsavtaleloven § 19–7, foretakspensjonsloven § 6–5 og innskuddspensjonsloven § 4–9.

Til § 8a-2 (skille mellom virksomhetsregler)

Bestemmelsen er nærmere omtalt i kapittel 13 foran.

Det fastsettes i *første ledd* at dersom selskapet i tillegg til å drive kollektiv livsforsikringsvirksomhet, også driver individuell livsforsikringsvirksomhet, skal kapittel 8a med tilhørende forskrifter gjelde for den samlede virksomheten i selskapet. Det vises til at det i § 8a-12 første ledd annet punktum er fastsatt at Kongen i forskrift kan bestemme at bestemmelsens regler om overskuddsdeling (for fripoliser etc.) skal benyttes også for andre typer av kontrakter. Det er i omtalen i kapittel 13 om individuelle forsikringer forutsatt at det kan være aktuelt å gi slike regler for eksisterende individuelle forsikringer uten investeringsvalg.

Annet ledd har særlige regler for selskapets virksomhet knyttet til individuelle forsikringer uten investeringsvalg som er inngått før reglene i kapittel 8a er trådt i kraft. For selskapets virksomhet knyttet til slike forsikringer som selskapet har skilt ut som en egen portefølje, gjelder reglene i lovens

kapittel 7 og 8 med tilhørende forskrifter. Selskapet skal også føre eget regnskap for porteføljen.

I *tredje ledd* presiseres det at første og annet ledd også gjelder for selskap som bare driver individuell livsforsikringsvirksomhet, jf. også § 8a-1 første ledd.

Til § 8a-3 (pristariffer)

I *første ledd* stilles det krav til at selskapet til enhver tid skal ha pristariffer for hele det produktspekter selskapet tilbyr. Selskapet skal m.a.o. ha en «prisliste» over de ulike elementer som kan inngå i et forsikringsprodukt. Pristariffene vil da kunne benyttes ved beregning av premie for den enkelte kontrakt, uavhengig av produktets utforming. Dette vil kunne gjøre det lettere for kunden å få oversikt over hva som inngår i premieberegningen. Pristariffene skal etter annet punktum angi det samlede vederlag selskapet beregner seg for å overta de ulike typer risiko som er knyttet til de forskjellige produktene og produktkombinasjonene, og for å yte de ulike typer av tjenester som inngår i de samme produktene og produktkombinasjonene. Med risiko og tjenester siktes her til de typer risiko og tjenester som er angitt i annet ledd. I det vederlag selskapet beregner seg iht. annet punktum, skal det ligge et fortjenesteelement for selskapet. Dette er en del av den nye overskuddsmodellen som er nærmere beskrevet i avsnitt 5.2. Selskapet skal også ha pristariffer for fortsettelsesforsikringer, herunder avtaler om fortsatt pensjonssparing.

I *annet ledd* angis den hovedinndeling selskapet skal bygge på ved fastsettelsen av pristariffene. Det er forutsatt at nærmere regler om de enkelte pristariffene skal gis i forskrift, jf. sjette ledd. For enkelhets skyld er de enkelte pristariffer i lovforslaget betegnet som priser. Bokstav a) omhandler pristariffer for personrisiko. Disse pristariffene vil samlet tilsvare det som etter gjeldende rett har vært kalt risikodelen av premien, jf. forskrift 22. november 1989 nr. 1169 om skille mellom risiko-, spare- og omkostningsdelen av premien. Bokstav b) omhandler pristariffer for kapitalforvaltning, dvs. forvaltning av de midler som er knyttet til forsikringskontraktene. I denne prisen skal også inngå en pris for selskapets risiko for avkastningsresultatet. Dette vil være risikoen for at kapitalforvaltningen gir en avkastning som minst svarer til den avkastning selskapet har garantert overfor kunden. For kontrakter som inngår i kollektivporteføljen vil dette tilsvare kontraktens beregningsrente. Prisen for selskapets risiko for avkastningsresultatet er nærmere omtalt i avsnitt 4.4, der også spørsmålet om tidspunktet for beregning og betaling av prisen behandles.

Bokstav b) gir en generell bestemmelse om pristariffer for kapitalforvaltning. Etter bokstav c) skal det fastsettes egen pristariff for kapitalforvaltning når det gjelder midler i særskilte investeringsporteføljer med investeringsvalg. Dersom det er knyttet en avkastningsgaranti til investeringsporteføljen, skal det også fastsettes et vederlag for denne garantien. Dette vil, på samme måte som i bokstav b), være en pris for selskapets risiko for at kapitalforvaltningen gir en avkastning som minst svarer til den avkastning selskapet har garantert overfor kunden.

Prisen for kapitalforvaltning, herunder pris for selskapets risiko for avkastningsresultatet, skal, på samme måte som de øvrige priser som inngår i samlet premie, beregnes og betales forskuddsvis for et år av gangen, jf. lovforslaget § 8a-5. Det oppstår her et særlig spørsmål knyttet til engangsbetalte forsikringer hvor det er gitt en avkastningsgaranti. Det vises til nærmere omtale i avsnitt 4.4.3.

Bokstav d) omhandler pristariffer for administrative tjenester. Prisen for slike tjenester inngår etter gjeldende rett i det som kalles kostnadsdelen av premien, jf. forskrift 22. november 1989 nr. 1169. I kostnadsdelen av premien inngår etter gjeldende rett også kostnader ved å forvalte kapitalen knyttet til forsikringskontraktene. Dette skilles nå ut i egne pristariffer, hvor en også skal iberegne et vederlag for risiko knyttet til kapitalforvaltningen, se bokstav b) og c).

Tredje ledd fastsetter særlige regler om selskapenes adgang til å kreve gebyr utover premien. Det følger at selskapet i sine pristariffer kan fastsette at det skal betales gebyr i tillegg til premien. Det åpnes for at pristariffene kan fastsette at det skal betales et «kontraktsgebyr» eller et «avbruddsgebyr». Kontraktsgebyret skal i så fall betales ved begynnelsen av forsikringsforholdet, mens avbruddsgebyret skal betales ved avslutning av forsikringsforholdet. Forutsetningen for avbruddsgebyret er at det er forsikringstaker som avslutter forsikringsforholdet, og at dette skjer før forsikringstiden er utløpt. Det er lagt til grunn at et avbruddsgebyr vil kunne ta form av enten et flyttegebyr eller et avbestillingsgebyr, jf. omtale i avsnitt 13.4 foran. Adgangen til å kreve flyttegebyr er for øvrig regulert i § 8c-5 i loven. Denne bestemmelsen gjelder bare nærmere angitte kollektive pensjonsordninger, jf. § 8c-2, men den er også gjort gjeldende for IPA og individuelle livrenter, jf. § 8c-14 annet ledd. Maksimalsatsen for flyttegebyret er regulert i forskrift 18. desember 2003 nr. 1610 om maksimalsatser for flyttegebyr.

I tilfeller som ikke reguleres av kapittel 8c, vil det således kunne være aktuelt med et avbestil-

lingsgebyr. Dette vil for eksempel kunne være tilfelle ved gjenkjøp av individuelle forsikringer.

Kongen kan ved forskrift fastsette grensen for størrelsen på disse gebyrene, samt gjøre unntak fra regelen i første punktum (om kontrakts- og avbruddsgebyr) for kollektive forsikringer. Det vises til omtale av bestemmelsen i avsnitt 4.3.3.

Bestemmelsen om at selskapet utover de angitte gebyrene ikke kan kreve tillegg til premie beregnet etter gjeldende pristariffer, innebærer at selskapet selv må dekke underskudd eller tap som pristariffene ikke gir dekning for. Dersom pristariffene viser seg å ikke gi dekning for de faktisk påløpte utgifter eller den faktiske risiko, må selskapet m.a.o. dekke dette av egne midler. Bestemmelsen må ses i sammenheng med selskapets adgang til å endre sine pristariffer med virkning for fremtiden, jf. § 8a-4. En slik endringsadgang reduserer selskapets risiko i forhold til å måtte dekke tap og utgifter ut over det pristariffene gir dekning for.

Etter *fjerde ledd* første punktum kan selskapet for fripoliser og pensjonskapitalbevis som forvaltes med investeringsvalg, hvert år kreve vederlag for administrative tjenester etter egen pristariff. I forhold til fripolise som forvaltes med investeringsvalg, vil dette omfatte fripoliser som er utgått fra pensjonsordninger med engangsbetalt alderspensjon, jf. foretakspensjonsloven §§ 11–1a og 11–2. Finansdepartementet legger til grunn at vederlaget kan omfatte blant annet vederlag for forvaltning av midler, eventuell avkastningsgaranti og fortjeneste-element. Bestemmelsen bygger på Banklovkommissjonens forslag til § 8a-26 annet ledd.

I henhold til forsikringsavtaleloven § 19–7 har medlemmer, i tilfelle kollektiv livsforsikring opphører, rett til å fortsette forsikringsforholdet med individuell premieberegning uten å gi nye helseopplysninger. Samme rett har et medlem som av annen grunn enn alder trer ut av den gruppen som forsikringen omfatter. Til fripoliser og pensjonskapitalbevis etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven vil det kunne knyttes fortsettelsesforsikring eller fortsatt pensjonssparing i medhold av foretakspensjonsloven § 4–9 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 6–5. Det kan også tenkes fortsettelsesforsikringer knyttet til eksempelvis kollektive livrenter og gruppelivsforsikringer. I foretakspensjonsloven § 4–9 annet ledd heter det at fortsettelsesforsikring «skal tegnes på samme vilkår som fripolisen, likevel slik at det kan avtales at forsikringen utvides til å omfatte uførepensjon og pensjoner til etterlatte».

Det følger av *fjerde ledd* annet punktum at pristariffene for personrisiko og for forvaltning skal

svare til de pristariffer som ligger til grunn for den aktuelle fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. Bestemmelsen svarer til Banklovkommissjonens utkast § 8a-27 annet ledd første punktum. I tilfelle forsikringstakeren utvider sin fortsettelsesforsikring til å omfatte uføre- og etterlatteytelser i tråd med foretakspensjonsloven § 4–9 annet ledd, legger Finansdepartementet til grunn at bestemmelsen i § 8a-3 fjerde ledd annet punktum ikke er til hinder for at selskapet kan ha egne premietariffer for slike utvidede ytelser.

Finansdepartementet antar at fortsettelsesforsikringer særlig vil bli tegnet av forsikringstakere som har insitamant til dette, og at selskapene kan oppleve uheldige seleksjonseffekter. Ektefellepensjon og barnepensjon vil i hovedsak bli tegnet eller videreført av henholdsvis forsikringstakere som er gift og forsikringstakere som har barn. Med hensyn til uførepensjon vil de som ut i fra sin helsesituasjon har grunn til å frykte arbeidsuførhet ha et større insitamant enn andre til å tegne denne typen fortsettelsesforsikring.

Finansdepartementet foreslår på denne bakgrunn i *tredje punktum* at Kongen gis hjemmel til å gi nærmere regler om pristariffer for fortsettelsesforsikringer mv., herunder unntak fra regelen i annet punktum. Departementet legger til grunn at eventuelle unntak må være særlig godt begrunnet, og at pris på fortsettelsesforsikringer uansett ikke kan settes så høyt at adgangen til å tegne slike forsikringer i realiteten innskrenkes betydelig. Departementet vil for øvrig peke på at § 8a-4 også vil gjelde for fortsettelsesforsikringer mv.

I *femte ledd* bokstav a) og b) stilles tilsvarende krav til premiene som etter forsikringsvirksomhetsloven § 7–6 første ledd. Premiene skal være rimelige samtidig som de skal være betryggende ut fra at selskapet skal få inn nok midler til å dekke sine forpliktelser. I bokstav c) stilles det krav om at forskjellsbehandling mellom produkter mv., f.eks. når det gjelder prising av tjenester eller risiko eller fastsettelse av andre forsikringsvilkår, skal være saklig begrunnet.

Sjette ledd gir Kongen hjemmel til å gi regler om utformingen av pristariffene etter de foregående ledd. Det vises til at Banklovkommissjonen i sitt lovtkast §§ 8a-5–8a-7 foreslo regler om utforming av de enkelte pristariffene. Departementet tar sikte på å fastsette slike regler i forskrift. Ved behov vil departementet også kunne fastsette nærmere generelle krav til pristariffene i forskrift, jf. femte ledd. I annet punktum nevnes eksplisitt Kongens adgang til å gi nærmere regler om rentesatser mv.

Til § 8a-4 (endring av pristariffer)

Første ledd gir selskapet en alminnelig adgang til å endre sine pristariffer med virkning for fremtiden. Det følger av *annet ledd* at endringen kan gjøres gjeldende også for allerede inngåtte kontrakter, men da etter en nærmere angitt varslingsfrist. De nye pristariffene kan ikke gjøres gjeldende for allerede inngåtte kontrakter før første ordinære premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren har blitt varslet om endringen.

Bestemmelsen innebærer en prinsipiell endring i forhold til gjeldende rett. Det vises til nærmere omtale av gjeldende rett i avsnitt 4.1.1.

En endring av pristariffene kan bare gjelde fremtidige premier. Dette innebærer at selskapet ikke kan endre pristariffene med den virkning at kundens opparbeidede rettigheter blir redusert. Hvilken betydning en endring av pristariffene vil ha for kravet til avsetninger, er nærmere omtalt i avsnitt 7.4.

Til § 8a-5 (beregning av premier mv.)

I *første ledd* fastsettes hovedregelen om at premie skal beregnes etter de til enhver tid gjeldende pristariffer. En modifikasjon ligger i at endrede pristariffer ikke kan gjøres gjeldende overfor allerede inngåtte kontrakter før første ordinære premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstaker har blitt varslet om endringen, jf. henvisningen til § 8a-4 annet ledd.

I *annet ledd* fastslås at premien skal beregnes for ett år av gangen, og betales forskuddsvis hvert år med mindre det er avtalt terminvis innbetaling i løpet av året.

I tredje ledd er det gitt hjemmel for Kongen til å fastsette særlige regler for beregning og betaling av premie for engangsbetalte forsikringer. En slik hjemmel vil åpne for å fravike kravet om forhåndsbetaling av premie for avkastningsgaranti for engangsbetalte kontrakter, se omtale i avsnitt 4.4.3 og merknaden til § 8a-12 første ledd. Det vises for øvrig til at Kongen med hjemmel i § 8a-1 fjerde ledd vil kunne gi nærmere regler for hva som skal regnes som engangsbetalte forsikringer.

Til § 8a-6 (meldeplikt og tilsyn med pristariffer)

Første ledd viderefører dagens regel om meldeplikt til Kredittilsynet i lovens § 7-6 annet ledd med tilhørende forskrift 10. november 1994 nr. 1000 om meldeplikt for forsikringstekniske beregningsgrunnlag. De opplysningene som skal gis skal gjøre det mulig for Kredittilsynet å føre kontroll med at

pristariffene og premieberegningen tilfredsstillende kravene i §§ 8a-3 – 8a-5, jf. *annet ledd*. Annet ledd viderefører lovens § 7-6 første ledd annet punktum.

Tredje ledd er en videreføring av § 7-6 tredje ledd, med den forskjell at kompetansen til å forby premier som finnes å være urimelige eller ubetryggende er lagt direkte til Kredittilsynet. Kredittilsynet har tilsvarende kompetanse i dag ved delegert myndighet, jf. delegasjonsbrev fra Finansdepartementet 24. mars 1994.

Til § 8a-7 (inndeling av forvaltningskapitalen)

Første ledd fastsetter at selskapets forvaltningskapital skal deles inn i kollektivporteføljen, investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen. Hvilke eiendeler som skal inngå i de enkelte porteføljer fremgår av annet til sjette ledd. Hver av porteføljene kan igjen deles inn i flere underporteføljer. For kollektivporteføljen og investeringsvalgporteføljen er det gitt nærmere regler om dette i § 8a-8 hhv. første og annet ledd. Når det gjelder selskapsporteføljen er det ikke gitt regler for en eventuell inndeling av porteføljen, ettersom selskapet innenfor rammen av en forvarlig kapitalforvaltning vil stå fritt til å bestemme hvordan porteføljen skal forvaltes, jf. § 8a-8 tredje ledd. Det vises for øvrig til avsnitt 6.5.1 hvor systemet med inndeling i porteføljer og de enkelte porteføljene er nærmere omtalt.

Annet ledd fastsetter hvilke eiendeler som skal inngå i kollektivporteføljen. I tillegg til eiendeler som motsvarer forsikringsmessige avsetninger til sikring av kontraktfastsatte forpliktelser, skal midler som svarer til erstatningsavsetning (jf. § 8a-21) og risikoutjevningfond (jf. § 8a-22) forvaltes i kollektivporteføljen. Disse midlene skal forvaltes etter de regler som gjelder for kollektivporteføljen, likevel slik at det er gitt en særregel om tilordning av avkastning på disse midlene, jf. § 8a-9 første ledd siste punktum. Bestemmelsen er nærmere omtalt i avsnitt 6.5.1.

Tredje ledd fastsetter hvilke eiendeler som skal inngå i investeringsvalgporteføljen. Eiendeler knyttet til kontrakter med investeringsvalg for forsikringstaker eller den forsikrede vil inngå i denne porteføljen. Hver kontrakt skal knyttes til en særskilt investeringsportefølje, jf. § 8a-8 annet ledd. Investeringsvalgporteføljen vil bl.a. omfatte pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven § 3-2a (Investeringsvalg for foretaket) og § 3-3 (Investeringsvalg for arbeidstaker). Også pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven § 11-1 (Ytelsesbasert foretakspensjon med investeringsvalg for foretaket), § 11-1a (Engangsbetalt foretakspensjon med investeringsvalg for foretaket) og § 11-2 (En-

gangsbetalt alderspensjon med investeringsvalg for arbeidstaker), vil høre inn under investeringsvalgporteføljen.

Eiendeler som motsvarer supplerende avsetning til sikring av avkastningsgaranti knyttet til investeringsvalgporteføljen (jf. § 8a-18 tredje ledd), og avsetning til dekning av selskapets forpliktelser etter foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd, skal inngå i kollektivporteføljen og forvaltes etter de regler som gjelder for denne porteføljen. På samme måte som for erstatningsavsetning og risikoutjevningfond, er det for disse midlene gitt en særregel om tilordning av avkastningen i § 8a-9 første ledd siste punktum.

Fjerde ledd gjelder forvaltningen av midler som motsvarer avsetninger til dekning av kontraktfastsatte uføre- og etterlatteytelser. I bestemmelsen fastslås at slike midler skal undergis alminnelig forvaltning i kollektivporteføljen, selv om midlene knyttet til alderspensjonsytelsene er undergitt investeringsvalg og plassert i investeringsvalgporteføljen. Prinsippet er det samme i gjeldende rett, selv om en der må tilordne midlene til et ordinært livsforsikringsselskap og ikke til en kollektivportefølge. Bestemmelsen gjelder med mindre det er avtalt at midler som motsvarer avsetninger til dekning av uføre- og etterlatteytelser skal forvaltes med investeringsvalg, jf. at det for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er åpnet for dette i foretakspensjonsloven § 11–1 første ledd.

Femte ledd fastsetter hvilke eiendeler som skal inngå i selskapsporteføljen. Det fremgår her at selskapsporteføljen skal bestå av den del av forvaltningskapitalen som ikke skal dekke de forsikringsmessige avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser overfor kundene. Selskapsporteføljen vil være selskapets andel av den frie kapital. Eiendeler som inventar, it-utstyr mv., vil inngå i selskapets egenkapital, men utgjør ikke finansielle investeringer som inngår i selskapsporteføljen.

Sjette ledd gjelder forvaltningen av premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond. Også her følges gjeldende rett, nemlig at forvaltningen av disse fondene skal følge de samme regler som gjelder for de øvrige midler knyttet til kontrakten. Fondene skal dermed tilordnes den portefølje de øvrige midlene knyttet til kontrakten inngår i. Dette gjelder likevel ikke dersom det er avtalt at midlene skal forvaltes på annen måte. Det siktes her til at etter foretakspensjonsloven § 11–3 og innskuddspensjonsloven § 8–4 kan hhv. premiefond og innskuddsfond forvaltes med investeringsvalg i egen investeringsportefølge.

Kravene i *syvende ledd* er satt bl.a. for å hindre disposisjoner som kan gi enkeltkunder eller selska-

pet særlige fordeler på bekostning av hhv. andre kunder eller kundegruppen som helhet, eller som medfører reallokering av tap som er oppstått. Det vises til at lignende krav er satt til verdipapirforetak etter verdipapirhandelloven § 9–2. Bestemmelsen i tredje punktum må ses i sammenheng med at selskapet også forvalter sin egen investeringsportefølge, selskapsporteføljen. Kravene i syvende ledd må ses i sammenheng med *åttende ledd* om at selskapet skal ha et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljene.

Åttende ledd er nærmere omtalt i avsnitt 6.5.1.

Etter *niende ledd* skal reglene i paragrafen her ikke være til hinder for at selskapet setter ut kapitalforvaltningen i et eget foretak, slik ordningen er i dag i de største livsforsikringsselskapene og finanskonsernene.

Etter *tiende ledd* kan Kredittilsynet avgjøre tvils spørsmål med hensyn til plassering av kontrakter og midler som måtte oppstå i forhold til disse reglene.

Til § 8a-8 (forvaltning av porteføljene)

Bestemmelsene i § 7–4 om kapitalforvaltning med tilhørende forskrifter skal gjelde tilsvarende for selskaper som driver virksomhet i henhold til reglene i dette kapitlet (8a). Dette følger motsetningsvis av § 8a-1 første ledd, som angir hvilke av lovens bestemmelser som *ikke* skal gjelde for disse selskapene. I § 8a-8 er det derfor kun gitt enkelte spesialbestemmelser for forvaltningen av de enkelte porteføljene som skal opprettes av selskaper som driver etter kapittel 8a.

Første ledd fastsetter at midlene i kollektivporteføljen kan forvaltes i atskilte deler fastsatt ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Bakgrunnen for bestemmelsen er at selskapets risiko for ikke å oppnå den avkastning som er garantert for de enkelte kontraktene vil variere, både etter nivået på avkastningsgarantien og etter andre forhold, for eksempel hvilken bufferkapital som er knyttet til de enkelte kontrakter. Når selskapene gis anledning til å tilordne kontraktene i kollektivporteføljen til ulike underporteføljer ut fra hvilken risiko kontraktene representerer for selskapet, vil selskapet ha bedre mulighet til å innrette forvaltningen av midlene i de ulike underporteføljene ut fra denne risikoen. Kollektivporteføljen som helhet må oppfylle de kvantitative begrensninger for plassering av midlene som følger av forskrift gitt med hjemmel i § 7–4 annet ledd (forskrift 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning). For de enkelte underporteføljene vil de generelle kravene

til forsvarlig kapitalforvaltning i § 7–4 første ledd gjelde. Det vises for øvrig til omtalen av bestemmelsen i avsnitt 6.5.2.

Det følger av *annet ledd* at midlene i investeringsvalgporteføljen skal plasseres i særskilte investeringsporteføljer for hver kontrakt som inngår i investeringsvalgporteføljen. Til forskjell fra kollektivporteføljen skal således hver kontrakt som inngår i investeringsvalgporteføljen tilordnes en egen portefølje, hvor kunden velger sammensetningen av de eiendeler som inngår i porteføljen etter nærmere avtale mellom kunden og selskapet. Dette er i samsvar med gjeldende rett, likevel slik at det etter lovforslaget ikke lenger er krav om at livsforsikring med investeringsvalg må drives i eget selskap. Plasseringen av midlene skal skje i samsvar med de krav som følger av avtalen mellom kunden og selskapet og for øvrig i samsvar med regler gitt i lov eller i medhold av lov. Det er i kapitalforvaltningsforskriften kapittel 3 gitt nærmere regler for livsforsikring med investeringsvalg.

Det vises til omtalen av *tredje ledd* i avsnitt 6.5.2.

Til § 8a-9 (tilordning av avkastning, overskudd)

Bestemmelsen gir regler om tilordning av avkastningen av midlene i hhv. kollektivporteføljen, investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen.

Første ledd omhandler avkastning av midler forvaltet i kollektivporteføljen. Den samlede avkastningen av midlene i kollektivporteføljen skal fordeles på de enkelte kontrakter i porteføljen ut fra størrelsen på de forsikringsmessige avsetninger som er knyttet til hver kontrakt. Hva som inngår i de forsikringsmessige avsetningene følger av § 8a-15 annet ledd. I Banklovkomisjonens utkast er bestemmelsen formulert slik at fordelingen skal skje etter forholdet mellom de midler som er knyttet til hver kontrakt. Ettersom midlene i kollektivporteføljen ikke er tilordnet bestemte kontrakter, foreslår departementet at en i stedet benytter avsetningene knyttet til kontrakten som fordelingsnøkkel. Ettersom størrelsen på avsetningene knyttet til den enkelte kontrakt vil motsvares av en tilsvarende aktivtørrelse i kollektivporteføljen, er det ingen realitetsforskjell mellom Banklovkomisjonens og departementets forslag på dette punktet.

Etter at avkastningen er tilordnet den enkelte kontrakt, skal det først gjøres fradrag for avsetning til forsikringsfondet i samsvar med beregningsrenten for kontrakten. Deretter skal det eventuelt foretas avsetninger til tilleggsavsetninger etter reglene i § 8a-20. Det resterende skal tildeles kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet. Overskuddet skal i sin helhet tilfalle kunden, med mind-

re det er gitt regler om noe annet. Slike regler er gitt i §§ 8a-11, 8a-12 og 8a-13. Regler om anvendelsen av overskuddet som er tilordnet kontrakten er gitt i § 8a-14.

Avkastning av midler som svarer til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond som forvaltes i kollektivporteføljen, skal tilordnes fondet etter de samme regler som gjelder for kontrakter i kollektivporteføljen for øvrig. Dette innebærer at det skal gjøres fradrag i avkastningen i samsvar med beregningsrenten og eventuell avsetning til tilleggsavsetninger, før det resterende tilføres fondet som overskudd.

Avkastning av midler som svarer til erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og supplerende avsetninger iht. § 8a-18 tredje og fjerde ledd, og som skal forvaltes i kollektivporteføljen iht. § 8a-7 annet og tredje ledd, skal etter siste punktum tilordnes den enkelte avsetning eller det enkelte fond. Det legges til grunn at det for disse avsetninger og fond ikke er behov for å foreta avsetning i samsvar med en beregningsrente eller å foreta avsetning til tilleggsavsetninger. Disse reglene gis derfor ikke anvendelse for avkastningen av midler som svarer til slike avsetninger og fond. Det vises for øvrig til omtale i avsnitt 5.3.3.

Annet ledd omhandler avkastning av midler forvaltet i investeringsvalgporteføljen. Bestemmelsen fastsetter at all avkastning av midlene i en særskilt investeringsportefølje skal tilordnes den kontrakten porteføljen er knyttet til. Det skal ikke gjøres noen fradrag i avkastningen. Annet punktum regulerer den situasjon at det er knyttet en avkastningsgaranti til investeringsporteføljen, og den oppnådde avkastningen er mindre enn den garanterte avkastningen på midlene. Den garanterte avkastning som ikke dekkes av oppnådd avkastning må da dekkes av supplerende avsetninger iht. § 8a-18 tredje ledd eller av selskapet.

Avkastning av midler i premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond som forvaltes i en særskilt investeringsportefølje skal tilordnes fondet etter samme regler som nevnt over.

Det vises til omtale av bestemmelsen i avsnitt 5.3.3.

Til § 8a-10 (overskudd på risikoresultat)

Bestemmelsen omhandler beregning og fordeling av overskudd på risikoresultatet, jf. at det etter lovforslaget skal skilles mellom overskudd på avkastningsresultatet og risikoresultatet, mens administrasjonsresultatet skal holdes utenfor overskuddsberegningen. Det vises til nærmere omtale av de nye overskuddsreglene i kapittel 5.2.

Med risiko menes i bestemmelsen risiko knyttet til person. Slik risiko kan inndeles i flere risikoelementer, som dødsrisiko, overlevelsesrisiko og uførisiko.

Etter *første ledd* skal selskapet hvert år beregne et risikoresultat særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger eller andre kollektivordninger eller kontrakter. Det vises til omtalen i avsnitt 5.4.3.

Annet ledd fastsetter hvordan overskudd på risikoresultatet skal beregnes. Overskudd vil foreligge når de faktiske kostnader knyttet til risiko for gruppen er lavere enn de på forhånd beregnede risikopremiene. En skal ved beregningen se bort fra det fortjenesteelement for selskapet som er lagt inn i pristarriffene. Det vises til nærmere omtale av bestemmelsen i avsnitt 5.4.3.

Tredje ledd første punktum fastsetter hovedregelen om at overskudd på risikoresultatet skal fordeles på de enkelte kontrakter i gruppen. Et unntak følger av annet punktum, hvor det heter at selskapet kan bestemme at inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet skal avsettes til et risikoutjevningssfond. En slik avsetning vil komme til fradrag i det overskudd på risikoresultatet som skal tilføres kontrakten etter reglene i § 8a-14. Det vises til omtale i avsnitt 5.4.3, hvor det også er omtalt hvordan eventuelt underskudd på risikoresultatet skal behandles.

Fjerde ledd fastsetter at Kongen i forskrift kan gi nærmere regler om at visse typer kontrakter kan unntas fra reglene om overskuddsfordeling i første til tredje ledd. Overskudd på risikoresultatet vil i så fall tilfalle selskapet. Det vises til nærmere omtale i avsnitt 5.4.3.

Til § 8a-11 (styrking av premiereserve)

Etter *første ledd* kan selskapet, med samtykke fra Kredittilsynet, tilbakeholde hele eller deler av det overskudd som ellers skulle vært tildelt kunden etter §§ 8a-9 første ledd og 8a-10, for å styrke premiereserven knyttet til kontrakten. Styrkingen av premiereserven må finnes å være nødvendig ut fra hensynet til en forsvarlig sikring av forsikringsforpliktelsene knyttet til de kontraktene det gjelder. Selv om avsetningen til premiereserve i og for seg tilfredsstillende minstekravene, kan det tenkes situasjoner der avsetningen likevel ikke anses å være tilstrekkelig til å oppfylle selskapets forpliktelser. Dette antas først og fremst å være aktuelt ved mer varige endringer av betydning for vurderingen av om avsetningen ligger på et forsvarlig nivå. Et eksempel er økningen i selskapenes uførisiko i de senere år. Ved mer kortsiktige endringer forutsettes at selskapene gjør bruk av tilleggsavsetninger

og risikoutjevningssfond. Kravet om at Kredittilsynet skal samtykke i selskapets beslutning vil innebære en kontroll med og mulighet til etterprøving av de vurderinger selskapet har gjort.

Det vises for øvrig til nærmere omtale i avsnitt 5.5.3.

Etter *annet ledd* kan Kredittilsynet, når hensynet til selskapets soliditet tilsier det, gi selskapet pålegg om å benytte hele eller deler av overskuddet til styrking av premiereserven som nevnt i første ledd. Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende bestemmelse i forsikringsvirksomhetsloven § 8-1 annet ledd. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med lovens § 8-3 om omberegning av avsetningskravene for tidligere overtatte forsikringer.

Det vises også til § 8a-17 første ledd annet punktum om at Kredittilsynet kan pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger når Kredittilsynet finner at soliditetshensyn tilsier det.

Til § 8a-12 (overskudd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser)

Bestemmelsen regulerer såkalt modifisert modell for overskuddsdeling. Dette innebærer en adgang for selskapet til å ta inntil 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet en kontrakt, etter fradrag for eventuelt negativt risikoresultat. Avkastningsoverskuddet skal, også for modifisert overskuddsmodell, beregnes og tilordnes som angitt i § 8a-9 første ledd. Dette innebærer at eventuelle tilleggsavsetninger vil bli tatt før et eventuelt overskudd blir tilordnet kontrakten. Den modifiserte overskuddsdelingen vil derfor blant annet innebære at tilleggsavsetninger på kontrakter som omfattes av modifisert overskuddsdeling vil bli delvis selskapsfinansiert. Dette er en videreføring av Banklovkommisjonens forslag, jf. kommisjonens utkast til lovt tekst § 8a-25 annet ledd annet punktum og § 8a-12 tredje ledd.

Bestemmelsen gjelder for fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser. Det følger av forslaget § 8a-7 at eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av kontraktfastsatte forpliktelser forvaltes i kollektivporteføljen.

Det følger av *første ledd* annet punktum at Kongen i forskrift kan fastsette at bestemmelsene også kan gjelde for andre typer av kontrakter. Det er, som omtalt i kapittel 13 om individuelle forsikringer foran, lagt opp til at det i en slik forskrift vil kunne være aktuelt å utvide virkeområdet for denne bestemmelsen til også å omfatte individuelle kontrakter uten investeringsvalg som er inngått før reglene

i kapittel 8a har trådt i kraft. Det vises til omtalen i avsnitt 13.4. Det vil også kunne være aktuelt å fastsette i forskrift at modifisert overskuddsmodell skal gjelde for pensjoner under utbetaling, og for kontrakter hvor det er behov for å fastsette regler om etterskuddsvis innkreving av premie for risiko for avkastningsresultatet og eventuelt andre elementer av premien. Det vises til nærmere omtale i avsnitt 12.4 og 4.4.3.

Dersom selskapets risikoresultat er negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresultatet i henhold til *annet ledd* dekkes ved fradrag i overskudd på avkastningsresultatet tilordnet kontrakten. Bestemmelsen svarer til Banklovkommisjonens utkast til § 8a-25 tredje ledd annet punktum, og kan ses i sammenheng med at forutsetninger knyttet til personrisiko, for eksempel forventet livslengde eller uføretilbøyelighet, ofte vil endre seg over tid. Finansdepartementet viser for øvrig til at det for pensjonskapitalbevis vil være et meget begrenset risikoresultat.

Etter *tredje ledd* har selskapet rett til inntil 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten, i tilfelle etter fradrag for andel av negativt risikoresultat i samsvar med annet ledd. Selskapet skal fastsette i vedtektene hvor høy prosentsats som skal benyttes. Bestemmelsen bygger på Banklovkommisjonens utkast til § 8a-25 fjerde ledd.

Det er adgang til å fastsette forskjellige fordelingsnøkler ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Dette vil gi selskapet adgang til for eksempel å holde igjen mer overskudd fra en fripolise med høy grunnlagsrente enn fra en fripolise med lav grunnlagsrente. Det foreslås også en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler for slik overskuddsdeling.

Til § 8a-13 (negativt risikoresultat for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg)

I henhold til *første ledd* gjelder bestemmelsene i paragrafen fripoliser og pensjonskapitalbevis tilordnet egen investeringsvalgportefølje. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Dersom selskapets risikoresultat for en gruppe av kontrakter er negativt, kan kontraktens andel av risikoresultatet i henhold til *annet ledd* dekkes ved fradrag i avkastning tilordnet kontrakten etter § 8a-9 annet ledd eller i verdien av investeringsporteføljen tilordnet kontrakten. Bestemmelsen bygger på Banklovkommisjonens forslag til § 8a-26 fjerde ledd, og kan ses i sammenheng med at forutsetninger knyttet til personrisiko, for eksempel forven-

net livslengde eller uføretilbøyelighet, ofte vil endre seg over tid. Finansdepartementet viser for øvrig til at det for pensjonskapitalbevis vil være meget begrenset risikoresultat. Bestemmelsen antas å være aktuell særlig for engangsbetalt foretakspensjon med investeringsvalg.

Til § 8a-14 (anvendelse av overskudd tilordnet kontrakten)

Bestemmelsen regulerer anvendelsen av overskudd som etter §§ 8a-9 første ledd, 8a-9 annet ledd og 8a-10 er tilordnet kontrakten. Bestemmelsen får anvendelse når ikke annet følger av §§ 8a-11, 8a-12 og 8a-13, og det forutsettes dermed at overskuddet er tilordnet kontrakten (kunden) med endelig virkning.

For kontrakter som er regulert av lov om foretakspensjon eller innskuddspensjonsloven, skal overskudd fordeles etter reglene i disse lovene. Det vises til foretakspensjonsloven § 8–5 første og annet ledd, der det gis regler om fordeling av overskudd til hhv. premiefond og pensjonistenes overskuddsfond. Det vises videre til innskuddspensjonsloven § 3–2 annet ledd med tilhørende forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 kapittel 2, der det gis regler om fordeling av overskudd mellom pensjonskapitalen og innskuddsfondet.

For øvrige kontrakter skal overskudd tilordnet kontrakten anvendes i samsvar med det som er bestemt i kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren.

Det vises til nærmere omtale i avsnitt 5.5.3.

Til § 8a-15 (minstekrav til forsikringsmessige avsetninger)

Bestemmelsen pålegger selskapene en plikt til å føre opp forsikringsmessige avsetninger i årsbalansen. Bestemmelsen angir nærmere hva som anses som forsikringsmessige avsetninger. I tillegg angir bestemmelsen hovedstrukturen til disse forsikringsmessige avsetningene. Bestemmelsen er nærmere omtalt under avsnitt 7.4.

Bestemmelsens *første ledd* annet punktum bokstav a til d angir selskapets ulike forsikringsforpliktelser. De forsikringsmessige avsetningene er avsetninger til dekning av disse ulike forpliktelsene. Bestemmelsen viser også til reglene for beregningen av de avsetningene som skal dekke selskapets forsikringsforpliktelser. Finansdepartementet har i motsetning til Banklovkommisjonen ikke valgt å vise til eventuelle forskrifter til beregningsreglene, jf. første ledd bokstav a) til c). Departementet legger imidlertid til grunn at i den grad det gis nærmere

regler for beregning av forsikringsmessige avsetninger, vil disse gjelde selv om det ikke eksplisitt fremgår av første ledd.

Bestemmelsens første ledd bokstav a) til c) gjelder avsetninger til dekning av «selskapets forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser» (bokstav a)), «selskapets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje» (bokstav b)) og «forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond» (bokstav c)). Bokstav d) gjelder «selskapets øvrige forsikringsmessige forpliktelser». Dette omfatter forsikringsmessige avsetninger for forsikringsforpliktelser som ikke er omfattet av bokstav a) til c), jf. «øvrige». Departementet antar at for eksempel administrasjonsavsetning vil falle inn under bokstav d).

Begrepet «kontraktfastsatte forpliktelser» er definert i § 8a-7 annet ledd som forpliktelser som ikke er knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Dette innebærer at kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser vil omfatte kontrakter med alminnelig forvaltning. Bestemmelsens første ledd bokstav a), jf. annet ledd vil således gjelde for disse kontraktene. Kontrakter som er tilknyttet særskilt investeringsportefølje, med og uten avkastningsgaranti vil omfattes av bestemmelsens første ledd bokstav b), jf. tredje ledd.

Annet og tredje ledd angir hovedstrukturen til de forsikringsmessige avsetningene til dekning av forpliktelser som omfattes av bestemmelsens første ledd bokstav a og b. Departementet har foreslått en mindre språklig endring i forhold til Banklovkomisjonens utkast, slik at «skal omfatte» erstattes med «omfatter» i § 8a-17 annet ledd første punktum. I tillegg har departementet foreslått at risikoutjevningfondet nevnes i både annet og tredje ledd. Det vises til § 8a-22 og omtalen av denne bestemmelsen nedenfor.

Når det gjelder forsikringsmessige avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, vil dette etter annet ledd omfatte premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og andre tekniske avsetninger. Dette skal også gjelde for avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser for uføre- og etterlatteytelser, selv om midler som motsvarer avsetning til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje. Avsetning til dekning av slik alderspensjon vil således behandles etter reglene i tredje ledd.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av selskapets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje omfatter etter tredje

ledd premiereserve, supplerende avsetning for garantiforpliktelser, erstatningsavsetning og andre tekniske avsetninger. Etter annet punktum kan avsetningene til dekning av alders-, uføre- og etterlatteytelser som er knyttet til særskilt investeringsportefølje etter lov om foretakspensjon § 11-1, også omfatte tilleggsavsetninger. Det vises til omtale av § 8a-17 ovenfor.

Departementet har ansett det for å være hensiktsmessig med en hjemmel til å gi nærmere regler om forsikringsmessige avsetninger, jf. bestemmelsens *fjerde ledd* første punktum. Kompetansen til å gi nærmere regler er lagt til Kongen.

Finansdepartementet legger til grunn at bestemmelsen i fjerde ledd første punktum også gir Kongen hjemmel til å gi nærmere regler i forskrift om administrasjonsavsetninger knyttet til pensjonsordninger og fripoliser.

Etter fjerde ledd annet punktum kan det gjøres fradrag for gjenforsikret risiko etter regler gitt av Kredittilsynet. Departementet viser til at dette innebærer en videreføring av forsikringsvirksomhetsloven § 8-2 tredje ledd.

Til § 8a-16 (premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser)

Bestemmelsen regulerer beregningen av premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser. Bestemmelsen er omtalt under avsnitt 7.4. Det vises for øvrig til § 8a-15 første ledd bokstav a og annet ledd.

Første ledd viderefører hovedregelen i forsikringsvirksomhetsloven § 8-2 annet ledd om prospektiv beregningsmetode. Premiereserven skal etter første ledd beregnes etter nåverdien («kapitalverdien»/neddiskontert verdi) av selskapets forpliktelser på beregningstidspunktet. Det følger av ordlyden at premiereserven skal utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier, jf. første ledd første punktum. Bestemmelsen skal sikre at selskapets forpliktelser til enhver tid er fondssikret.

Eventuelle tilleggsytelser som følge av tilført overskudd skal også medregnes ved beregning av premiereserven, jf. første ledd annet punktum. Departementet viser til at det her vil være snakk om overskudd tilført etter reglene i § 8a-14. Det vises til omtale av denne bestemmelsen ovenfor. Overskudd som er tilført kontrakten etter § 8a-11 vil ikke innebære «[t]illeggsytelser». Nettopremie er for øvrig definert som premie beregnet etter § 8a-5, men med fradrag for pris for administrative tjenester og pris for forvaltning.

Annet ledd slår fast at Kongen kan gi nærmere

regler for hvilken rentesats selskapet skal benytte ved beregning av minstekrav til kapitalverdiene. Bestemmelsen gir blant annet hjemmel til å endre den beregningsrente som selskapet legger til grunn ved beregningen av de forsikringsmessige avsetningene i form av premiereserve. Det foreslås lovfestet at dersom beregningsrenten endres, er det bare forpliktelser som oppstår etter endringen som skal beregnes på grunnlag av den nye renten. Dette innebærer at det, ved en eventuell reduksjon av beregningsrenten, ikke vil være nødvendig å øke de avsetninger som allerede er foretatt.

Tredje ledd angir utgangspunktet for beregningen av det årlige kravet til avsetning til premiereserve. Avsetningskravet angir således hvor stor avsetning som skal foretas til premiereserven i løpet av et år. Det følger at kravet skal beregnes med utgangspunkt i sparedelen av årets premie, årlig avkastning i samsvar med kontraktens beregningsrente, samt det beløpet som ifølge beregningsgrunnlaget skal tilføres premiereserven som følge av at selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året er falt bort (dødelighetsarv). Videre følger det at det årlige kravet til avsetning skal omfatte overskuddet som etter § 8a-14 skal tilføres premiereserven.

Fjerde ledd regulerer på hvilket nivå selskapet skal foreta avsetninger til premiereserve. I likhet med Banklovkommisjonen har departementet foreslått at avsetningene skal tilordnes de enkelte kontrakter og de forsikrede, på grunnlag av selskapets forpliktelser. Bestemmelsen innebærer således en plikt til å ha avsetninger til premiereserve både på kontrakts- og individnivå. Departementet viser til at «forsikrede» ikke er nærmere definert i lovforslaget. Begrepet er imidlertid definert i lov om foretakspensjon § 1–2 annet ledd bokstav g) og forsikringsavtaleloven § 10–2. Departementet antar at det er hensiktsmessig at definisjonen i lov om foretakspensjon av «forsikrede» legges til grunn her, da lovforslaget i første rekke tar sikte på å regulere kollektiv livsforsikringsvirksomhet, herunder kollektive pensjonsordninger. Når det gjelder avsetninger til etterlattedekninger, antar departementet at slike avsetninger først foretas til «de forsikrede» (ektefelle, samboer, registrert partner og barn som er berettiget til ytelser under kontrakten) når forsikringstilfellet inntreffer. Før den tid vil ikke selskapet ha tilstrekkelig informasjon til å foreta riktige avsetninger.

Femte ledd presiserer selskapets plikt til å ha tilstrekkelig premiereserve dersom det i løpet av året inntreffer forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uføreytelser eller ytelser til etterlatte. Bestemmelsen fastslår at avsetning til premiereserven

«fullt ut» skal tilsvare kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser. Ved inntreden av forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uførel eller etterlatteytelser, kan det oppstå en plikt til å styrke premiereserven. Departementet legger til grunn at selskapene ved slik styrking av premiereserven må kunne ta hensyn til sannsynligheten for reaktivering og eventuell død.

Til § 8a-17 (tilleggsavsetninger)

Tilleggsavsetninger er behandlet i kapittel 8 foran.

Første ledd er en videreføring av de prinsipper som ligger til grunn for dagens ordning med tilleggsavsetninger, og svarer til Banklovkommisjonens utkast til § 8a-20 første ledd. Selskapet kan enten selv foreta tilleggsavsetninger, eller få pålegg om dette fra Kredittilsynet. På grunn av dagens regler for overskuddsdeling er tilleggsavsetninger på 35 prosent selskapsfinansierte. For de kontrakter der det etter lovforslaget ikke skal være deling av overskudd på avkastningsresultatet, vil tilleggsavsetningene bli fullt ut kundefinansierte. For de kontrakter der det etter lovforslaget skal være modifisert overskuddsdeling vil tilleggsavsetningene bli delvis selskapsfinansierte. Til forskjell fra gjeldende rett vil det etter lovforslaget videre bare være aktuelt å ta tilleggsavsetninger fra overskudd på avkastningsresultat.

Annet ledd innebærer en endring i forhold til gjeldende rett og i forhold til Banklovkommisjonens utkast. Det åpnes opp for at det i forskrift kan gis adgang til å sette av forskjellige andeler av årlig overskudd i tilleggsavsetninger på forskjellige kontrakter. Forskriftshjemmelen vurderes brukt til å gi selskapene adgang til raskere oppbygging av tilleggsavsetninger for kontrakter der tilleggsavsetningene er lave eller beregningsrenten er høy.

Tredje ledd svarer til gjeldende rett og til Banklovkommisjonens utkast til § 8a-20 tredje ledd. Som omtalt i kapittel 8 er det ikke adgang til å bruke tilleggsavsetninger til å dekke negativ avkastning (tap i forvaltningen). Dette foreslås også lovfestet i fjerde ledd annet punktum.

I *fjerde ledd* første punktum fastsettes det et tak for hvor store tilleggsavsetninger som kan være tilordnet hver enkelt kontrakt. Taket settes til 12 prosent av premiereserven. For selskapet under ett vil taket for de samlede tilleggsavsetningene da også bli 12 prosent av de samlede premiereservene. Eventuell tilleggsavsetning for en enkelt kontrakt som overstiger dette skal tilordnes kontrakten som overskudd. For kollektive kontrakter vil det normalt innebære overføring til premiefond, mens det for individuelle kontrakter vanligvis vil innebære overføring til premiereserven.

Til § 8a-18 (avsetninger for forpliktelser knyttet til særskilt investeringsportefølje)

Bestemmelsen har nærmere regler om beregningen av selskapets avsetninger til dekning av sine kontraktsforpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Departementets forslag viderefører i hovedsak Banklovkommisjonens utkast til § 8a-22, men det er foretatt enkelte endringer av språklig art. Bestemmelsen er omtalt i avsnitt 7.4 om minstekrav til forsikringsmessige avsetninger.

Forsikringsmessige avsetninger til sikring av selskapets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, skal etter *første ledd* motsvare verdien av investeringsporteføljen kontrakten er tilordnet. Bestemmelsen er av prinsipielle grunner utformet slik at kravet gjelder «til enhver tid» uten at dette nødvendigvis innebærer at selskapet må beregne verdien av porteføljen kontinuerlig.

Andelen av overskudd på risikoresultatet skal medregnes, jf. *første ledd* annet punktum. Under kontrakter tilknyttet særskilt investeringsportefølje, vil det bare være aktuelt med eventuelt overskudd på risikoresultatet. Det vil ikke forekomme overskudd på avkastningsresultatet, da all avkastning skal tilordnes porteføljen, jf. § 8a-9 annet ledd.

Annet ledd har nærmere regler for beregning av avsetning til dekning av selskapets forpliktelser knyttet til kontraktfastsatte utføre- og etterlatteytelser under pensjonsordninger eller kontrakter uten kontraktfastsatte forpliktelser. Slike avsetninger skal foretas etter reglene i §§ 8a-16 og 8a-17. Dette innebærer at det skal foretas avsetning til premiereserve etter § 8a-16 beregnet etter prospektiv metode. Videre kan selskapet sette av til tilleggsavsetninger etter reglene i § 8a-17. Det vises til omtale av disse bestemmelsene ovenfor.

Midler til dekning av utføre- og etterlatteytelser kan forvaltes i egen investeringsportefølje etter foretakspensjonsloven § 11-1, jf. henvisning til «ytelser som nevnt i kapitlene 6 og 7» i § 11-1 første ledd. I så tilfelle skal det etter § 8a-18 annet ledd annet punktum foretas supplerende avsetning etter fjerde ledd. Dette innebærer at det i slike tilfeller ikke skal foretas avsetning etter bestemmelsene i §§ 8a-16 og 8a-17, men kun etter bestemmelsene i § 8a-18 (første og fjerde ledd).

Tredje ledd har regler om beregning av avsetning til dekning av avkastningsgaranti knyttet til investeringsvalgporteføljen, såkalt «supplerende avsetning». Selskapet skal da i tillegg til avsetning etter første og eventuelt annet ledd i bestemmelsen, jf. «også», foreta en supplerende avsetning til dekning av sin garantiforpliktelse. Dette følger av første punktum. Beregningen av denne avsetningen er

ikke nærmere regulert i loven, men det foreligger hjemmel for Kongen til å fastsette nærmere regler, jf. tredje ledd annet punktum.

Den supplerende avsetning som er regulert i bestemmelsens *fjerde ledd* skiller seg fra den supplerende avsetning som er regulert i tredje ledd og omtalt ovenfor. Denne avsetningen skal dekke selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd. Kontrakter etter foretakspensjonsloven § 11-1 har kontraktfastsatte ytelser, men foretaket har investeringsvalg. Foretaket hefter primært for at avkastningen er så stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget, mens selskapet etter § 11-1 fjerde ledd har et subsidiært ansvar overfor de forsikrede. Selskapets fremtidige forpliktelser kan beregnes etter prospektiv beregningsmetode etter § 8a-16 første ledd, siden det dreier seg om kontraktfastsatte ytelser. Den supplerende avsetning etter § 8a-18 fjerde ledd vil da utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser overfor de forsikrede etter § 8a-16 første ledd og verdien av investeringsporteføljen.

Til § 8a-19 (premie-, innskudds- og pensjonsreguleringsfond)

Bestemmelsen er i hovedsak i samsvar med Banklovkommisjonens utkast, men det er gjort enkelte språklige endringer. Bestemmelsen har regler om avsetning til dekning av selskapets forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond. For nærmere omtale av avsetning til dekning av pensjonsreguleringsfond, vises det til avsnitt 7.4 foran.

Første ledd regulerer beregning av avsetning til dekning av forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond. Det slås fast at slike avsetninger skal tilsvare fondets verdi til enhver tid.

Reglene om tilleggsavsetninger i § 8a-17 skal etter *annet ledd* gjelde tilsvarende dersom det er snakk om fond som skal tilføres avkastning i samsvar med § 8a-9 første ledd (avkastning på midler som inngår i kollektivporteføljen).

Tredje ledd fastsetter at reglene om supplerende avsetning etter § 8a-18 tredje ledd gjelder for fond det er knyttet avkastningsgaranti til, og som er forvaltet i særskilt investeringsportefølje. Fond som er forvaltet i særskilt investeringsportefølje tilføres avkastning etter reglene i § 8a-9 annet ledd.

Til § 8a-20 (kursreguleringsfond)

Bestemmelsen har regler om selskapets kursreguleringsfond, og er nærmere omtalt under avsnitt 9.4.

Etter *første ledd* skal kursreguleringsfondet tilsvare summen av de urealiserte gevinster på de finansielle omløpsmidlene som inngår i kollektivporteføljen. Dette innebærer en videreføring av begrepet kursreguleringsfond slik det følger av gjeldende årsregnskapsforskrift for forsikringsselskaper § 3–17.

Departementet foreslår i likhet med Banklovkommissjonen at fondet ikke lenger skal være tilordnet kontraktene i kollektivporteføljen, jf. *annet ledd*. Forslaget er nærmere begrunnet i avsnitt 9.4.

Tredje ledd fastsetter at Kongen kan gi nærmere regler om kursreguleringsfond. Departementet viser til at slike regler vil kunne være aktuelle dersom nye internasjonale regnskapsstandarder for forsikringsselskaper skal gjennomføres i norsk rett. Det kan være aktuelt å gi nærmere regler som begrenser fondet størrelse, jf. omtale i avsnitt 9.4 foran. Det vil også kunne være aktuelt å gi overgangsregler i forbindelse med at regelen settes i kraft.

Til 8a-21 (erstatningsavsetning)

Bestemmelsen regulerer erstatningsavsetning. Bestemmelsen er nærmere omtalt i kapittel 10 om sikkerhetsfond mv. Det er foretatt enkelte språklige endringer i forhold til Banklovkommissjonens utkast § 8a-24 første og tredje ledd. Regler for risikoutjevningfond er foreslått tatt inn i en egen bestemmelse, jf. forslaget til § 8a-22 og omtalen nedenfor.

Det følger av *første ledd* at erstatningsavsetning skal dekke selskapets forventede erstatningsutbetalinger for forsikringstilfeller som ikke er oppgjort av selskapet ved regnskapsårets utgang. Det samme gjelder for forsikringstilfeller som ikke var meldt til selskapet ved regnskapsårets utgang. Det følger av *annet punktum* at erstatningsavsetningen bare skal tilsvare midler som ville ha kommet til utbetaling dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.

Annet ledd fastsetter at erstatningsavsetning ikke skal fordeles på de enkelte kontrakter. Dette i likhet med kursreguleringsfondet og risikoutjevningfondet.

Tredje ledd er en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler om erstatningsavsetningen.

Til § 8a-22 (risikoutjevningfond)

Bestemmelsen omhandler avsetning til risikoutjevningfond. Bestemmelsen er i samsvar med Banklovkommissjonens utkast til § 8a-24 *annet* og *tredje ledd*. Det vises til forslaget § 8a-10 *tredje ledd* *annet*

punktum som fastsetter at selskapene kan avsette inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet knyttet til person til risikoutjevningfond.

Risikoutjevningfondet kan etter *første ledd* bare benyttes til å styrke avsetning til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person. Departementet legger til grunn at å «styrke avsetning til premiereserve» innebærer at midler fra risikoutjevningfondet overføres til premiereserven. Det er en forutsetning for anvendelse av fondet, at risikoresultatet er negativt.

Etter *annet ledd* skal risikoutjevningfondet ikke fordeles på de enkelte kontrakter. Dette er i samsvar med Banklovkommissjonens utkast.

Tredje ledd er en forskriftshjemmel som gir Kongen hjemmel til å gi nærmere regler om fondet. Departementet har som det fremgår av omtalen i avsnitt 10.4 foran, ikke foreslått å videreføre Banklovkommissjonens forslag om at fondet ikke kan overstige to ganger summen av regnskapsårets risikopremier. Regler om et tak for fondets størrelse vil reguleres i forskrift. Det samme gjelder eventuelle nærmere regler om anvendelse av fondet osv.

Til endring i § 8c-7 første ledd første punktum

Endringen innebærer at «kursreserve» strykes i bestemmelsen. Endringen er en følge av det foreliggende forslaget om at kursreguleringsfondet ikke lenger skal være fordelt på de enkelte kontrakter, jf. forslaget til § 8a-20 *annet ledd*.

Til endring i § 8c-10 annet ledd

I likhet med den foreslåtte endringen i § 8c-7, jf. ovenfor, innebærer forslaget at «kursreserve» strykes i bestemmelsens *annet ledd*. Det vises i den forbindelse til lovforslaget § 8a-20 *annet ledd*, hvor det følger at kursreguleringsfondet ikke skal fordeles på de enkelte kontrakter.

Til endring i lov 3. juli 1953 nr. 2 om sjøtrygdslag § 1 første ledd

Endringen innebærer at sjøtrygdslagene fremdeles må fastsette et geografisk avgrenset virkeområde i sine vedtekter, men det vil være adgang til å fastsette et virkeområde som går utover ett fylke eller ti kommuner. Kredittilsynet skal fremdeles godkjenne lagenes vedtekter, og vil derfor fremdeles kunne føre kontroll med at formålet med lovens krav om vedtektsfastsatt områdebegrensning oppfylles.

Finansdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet).

Vi HARALD, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet)

I

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet gjøres følgende endringer:

§ 1–1 nytt siste ledd skal lyde:

Kongen kan gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper.

§ 2–1 nytt annet ledd skal lyde:

Tillatelse skal nektes dersom styremedlemmene, administrerende direktør eller annen person som faktisk leder virksomheten:

- 1. ikke kan antas å ha den nødvendige erfaring til å utøve stillingen eller vervet,*
- 2. er dømt for et straffbart forhold, og det utviste forhold gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte, eller*
- 3. i stilling eller ved utøvelsen av andre verv har utvist en slik adferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på forsvarlig måte.*

Nåværende annet til fjerde ledd blir nytt tredje til femte ledd.

§ 8–4 skal lyde:

§ 8–4. (gjenforsikring)

Et livsforsikringsselskap skal til enhver tid ha gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling.

Styret skal sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer og for at disse blir fulgt opp.

Nytt kapittel 8a skal lyde:

Kapittel 8a. Kollektiv og individuell livsforsikring

A Innledende bestemmelser

§ 8a-1. (virkeområde og definisjoner)

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder for selskaper som yter kollektiv livsforsikring, individuell livsforsikring eller begge deler, med mindre annet følger av reglene om kommunale pensjonsordninger i kapittel 8b. Bestemmelsene i §§ 7–5, 7–6, 8–1 og 8–2 gjelder ikke for livsforsikringsvirksomhet etter reglene i dette kapittel.

Som kollektiv livsforsikring regnes kollektive pensjonsordninger etablert i samsvar med foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, kommunale pensjonsordninger, samt kollektive livrenteforsikringer, gruppelivsforsikringer og andre kollektive livsforsikringer.

Som individuell livsforsikring regnes livsforsikring som ikke er kollektiv livsforsikring.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her, herunder nærmere regler for hva som skal regnes som henholdsvis kollektiv livsforsikring, kommunale pensjonsordninger, individuell livsforsikring, fripoliser, pensjonskapitalbevis, fortsettelsesforsikringer, engangsbetalte forsikringer, kontraktfastsatte forpliktelser og forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje.

§ 8a-2. (skille mellom virksomhetsregler)

Dersom et selskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet, også driver individuell livsforsikringsvirksomhet, gjelder reglene i dette kapittel med tilhørende forskrifter for den samlede virksomhet i selskapet, med mindre annet følger av annet ledd.

Virksomhetsreglene i kapittel 7 og 8 med tilhørende forskrifter gjelder likevel for selskapets virksomhet knyttet til individuelle livsforsikringskontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser som er inngått før det tidspunkt bestemmelsene i kapitlet her trer i kraft, og som selskapet har skilt ut som egen portefølje. Selskapet skal i så fall føre eget regnskap for denne porteføljen.

Første og annet ledd gjelder tilsvarende for et selskap som bare driver individuell livsforsikringsvirksomhet.

B Pristariffer og premieberegning

§ 8a-3. (pristariffer)

Selskapet skal til enhver tid ha pristariffer for beregning av premie for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr. Pristariffene skal angi hvilket samlet vederlag selskapet beregner seg for å overta de ulike typer av risiko som er knyttet til, og for å yte de ulike typer av tjenester som inngår i, de forskjellige produktene og produktkombinasjonene.

Selskapet skal ved fastsettelsen av pristariffer skille mellom:

- a) pris for dekning av risiko knyttet til person,
- b) pris for forvaltning av midler knyttet til forsikringskontraktene, herunder selskapets risiko for avkastningsresultatet,
- c) pris for forvaltning av midler i særskilte investeringsporteføljer med investeringsvalg, og i tilfelle vederlag for avkastningsgaranti knyttet til porteføljene, og
- d) pris for administrative tjenester.

Pristariffene kan fastsette at forsikringstaker, i tillegg til beregnet premie for den enkelte kontrakt, skal betale et kontraktsgebyr ved begynnelsen av forsikringsforholdet, og et avbruddsgebyr dersom forsikringstaker avslutter forsikringsforholdet før forsikringstiden er utløpt. Kongen kan gi nærmere regler om størrelsen på slike gebyrer, og gjøre unntak for regelen i første punktum for kollektive livsforsikringer. Utover dette kan selskapet ikke kreve tillegg til premie beregnet etter gjeldende pristariffer.

For fripoliser og pensjonskapitalbevis som forvaltes med investeringsvalg kan selskapet hvert år kreve vederlag for administrative tjenester etter egen pristariff. For fortsettelsesforsikringer basert på fripoliser eller pensjonskapitalbevis skal pristariffer for personrisiko og for forvaltning svare til de pristariffer som ligger til grunn for den aktuelle fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. Kongen kan gi nærmere regler om pristariffer for fortsettelsesforsikringer, herunder unntak fra regelen i annet punktum.

Ved utformingen av pristariffene skal selskapet sørge for at:

- a) selskapets premier vil stå i rimelig forhold til den risiko som overtas og de tjenester som ytes,
- b) selskapets premier vil være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter inngåtte kontrakter blir oppfylt, og vil være betryggende ut fra selskapets økonomi, og
- c) det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundegrupper.

Kongen kan gi nærmere regler om pristariffer. Kongen kan også gi nærmere regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet kan benytte ved utformingen av pristariffene.

§ 8a-4. (endring av pristariffer)

Selskapet kan endre sine pristariffer, og skal i så fall fastsette fra hvilket tidspunkt de nye tariffene skal gjelde.

I forhold til inngåtte kontrakter kan selskapet ikke gjøre endringen gjeldende før første ordinære premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren har mottatt underretning om den fastsatte endringen.

§ 8a-5. (beregning av premier mv.)

Ved beregning av premier skal selskapet benytte de til enhver tid gjeldende pristariffer, med mindre annet følger av § 8a-4 annet ledd. Krav om betaling av premie skal angi hvilke poster som inngår i beregningen, og forhold av betydning for premieberegningen.

Premien skal beregnes for ett år av gangen, og betales forskuddsvis hvert år med mindre det er avtalt terminvis innbetaling i løpet av året.

Kongen kan fastsette særlige regler for beregning og betaling av premie for engangsbetalte forsikringer.

§ 8a-6. (meldeplikt og tilsyn med pristariffer)

Selskapet skal gi melding til Kredittilsynet om fastsatte pristariffer og prinsippene for utformingen av tariffene. Det samme gjelder ved endring av pristariffer. Kongen kan gi nærmere regler om meldeplikten.

Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de pristariffer som benyttes er i samsvar med reglene gitt i eller i medhold av §§ 8a-3 og 8a-4, og at premieberegningen skjer i samsvar med reglene i § 8a-5.

Kredittilsynet kan forby bruk av pristariffer som Kredittilsynet finner er ubetryggende eller urimelige.

C Kapitalforvaltning og tilordning av avkastning

§ 8a-7. (inndeling av forvaltningskapitalen)

Selskapets forvaltningskapital skal deles inn i kollektivporteføljen, investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen. Hver av porteføljene kan deles inn i flere underporteføljer.

Kollektivporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av kontraktfastsatte forpliktelser. Som kontraktfastsatte forpliktelser regnes forpliktelser som ikke er knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Eiendeler som motsvarer erstatningsavsetning etter § 8a-21 og risikoutjevningfond etter § 8a-22 skal også forvaltes i kollektivporteføljen.

Investeringsvalgporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Eiendeler som motsvarer supplerende avsetning etter § 8a-18 tredje ledd til dekning av særskilt avkastningsgaranti knyttet til kontrakter i investeringsvalgporteføljen og avsetning etter § 8a-18 fjerde ledd til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd, inngår likevel i kollektivporteføljen.

Eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av kontraktfastsatte uføre- og etterlatteforpliktelser skal inngå i kollektivporteføljen.

selv om midler knyttet til alderspensjonsytelser er plassert i særskilt investeringsvalgportefølje. Dette gjelder likevel ikke når midlene knyttet til kontraktfastsatte uføre- og etterlatteforpliktelser forvaltes i investeringsvalgporteføljen etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1.

Selskapsporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene.

Premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond anses her som del av den portefølje de øvrige midler knyttet til kontrakten inngår i, med mindre det følger av kontrakten at midlene i fondet skal plasseres på annen måte.

Ved valg av eiendeler til de forskjellige porteføljer, og ved endring av sammensetningen av porteføljer, skal selskapet overholde krav til god forretningsskikk og sørge for at det ikke skjer urimelig forskjellsbehandling av kunder. Selskapet skal ha retningslinjer for valg av eiendeler og endring av porteføljer for å unngå at det oppstår interessekonflikter mellom kunder og kundegrupper eller mellom kunder og selskapet. I tilfelle av interessekonflikt mellom kunder og selskapet, skal hensynet til kundene gå foran.

Selskapet skal opprette et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljer.

Reglene i paragrafen her er ikke til hinder for at selskapet etablerer en ordning for samlet kapitalforvaltning.

Kredittilsynet kan, i samsvar med bestemmelsene i denne paragrafen, treffe avgjørelse om hvilken portefølje en kontrakt, og midler som motsvarer en avsetning, skal inngå i.

§ 8a-8. (forvaltning av porteføljene)

Midlene i kollektivporteføljen kan forvaltes i atskilte deler fastsatt ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. De kvantitative begrensninger for plassering av midlene som følger av forskrift gitt med hjemmel i § 7–4 annet ledd gjelder for kollektivporteføljen i sin helhet.

Midlene i investeringsvalgporteføljen skal plasseres i særskilte investeringsporteføljer for hver kontrakt i investeringsvalgporteføljen i samsvar med de krav som følger av kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren og i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov.

Midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes forsvarelig. Selskapet bestemmer utover dette hvordan midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes.

§ 8a-9. (tilordning av avkastning, overskudd)

Avkastning ved forvaltning av midler plassert i kollektivporteføljen skal årlig fordeles mellom de kon-

trakter som omfattes. Fordelingen foretas etter forholdet mellom de forsikringsmessige avsetninger som er knyttet til hver av kontraktene. Avkastning tilordnet en kontrakt skal etter fradrag av avsetning etter beregningsgrunnlaget for kontrakten og i tilfelle tilleggsvkastning etter § 8a-17, tilordnes kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet. Tilsvarende gjelder tilordning av avkastning av midler som svarer til premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond. Avkastning av midler som svarer til erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og supplerende avsetning etter § 8a-18 tredje og fjerde ledd forvaltet i kollektivporteføljen skal tilordnes disse avsetningene og fond.

Avkastning ved forvaltning av midler plassert i særskilt investeringsportefølje skal årlig tilordnes den kontrakt porteføljen er knyttet til. Er det knyttet avkastningsgaranti til en investeringsportefølje, skal garantert avkastning som ikke dekkes av oppnådd avkastning, dekkes av supplerende avsetning eller av selskapet. Tilsvarende gjelder tilordning av avkastning av midler i premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond forvaltet i særskilt investeringsportefølje.

Avkastning ved forvaltning av midler plassert i selskapsporteføljen skal årlig tilordnes selskapet.

D Beregning av risikoresultat

§ 8a-10. (overskudd på risikoresultat)

Selskapet skal hvert år beregne risikoresultatet særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger, andre kollektivordninger eller kontrakter, og individuelle kontrakter inkludert fripoliser og pensjonskapitalbevis.

Som overskudd regnes de på forhånd beregnede risikopremier for en gruppe med fradrag for de faktiske risikokostnader for gruppen. Det skal ved beregningen ses bort fra den fortjeneste for selskapet som er bygget inn i pristarifene for risiko knyttet til person.

Overskudd på risikoresultatet skal årlig fordeles mellom de enkelte kontrakter i hver gruppe etter forholdet mellom de risikopremier som er betalt for den enkelte kontrakt. Selskapet kan likevel bestemme at inntil halvparten av årets samlede overskudd på risikoresultatet skal avsettes til risikoutjevningfondet.

Kongen kan gi nærmere regler om at visse typer kontrakter kan unntas fra bestemmelsene i første til tredje ledd.

E Anvendelse av årlig overskudd

8a-11. (styrking av premiereserve)

Selskapet kan, med samtykke fra Kredittilsynet, beslutte at hele eller en del av årets overskudd etter § 8a-9 første ledd og § 8a-10 skal benyttes til nødven-

dig styrking av premiereserve for forsikringsforpliktelser knyttet til de kontrakter det gjelder.

Når hensynet til selskapets soliditet tilsier det, kan Kredittilsynet gi selskapet pålegg om å benytte hele eller en del av overskuddet som angitt i første ledd.

§ 8a-12. (overskudd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser)

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder anvendelsen av overskudd etter § 8a-9 første ledd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene i paragrafen her også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Er selskapets risikoresultat negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresultatet dekkes ved fradrag i overskudd på avkastningsresultatet tilordnet kontrakten.

Selskapet har rett til inntil 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten, i tilfelle etter fradrag for andel av negativt risikoresultat i samsvar med annet ledd. Selskapet skal fastsette i vedtektene hvor høy prosentsats det skal benytte. Det er, innenfor begrensningen i første punktum, adgang til å fastsette forskjellige fordelingsnøkler ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Kongen kan gi nærmere regler for slik overskuddsdeling.

§ 8a-13. (negativt risikoresultat for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg)

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder fripoliser og pensjonskapitalbevis tilordnet egen investeringsportefølje med investeringsvalg. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene i paragrafen her også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Er selskapets risikoresultat negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresultatet dekkes ved fradrag i avkastning tilordnet kontrakten etter § 8a-9 annet ledd eller i verdien av investeringsporteføljen tilordnet kontrakten.

§ 8a-14. (anvendelse av overskudd tilordnet kontrakten)

Når annet ikke følger av §§ 8a-11, 8a-12 eller 8a-13, gjelder følgende:

- a) Overskudd etter § 8a-9 første og annet ledd og § 8a-10 tilordnet kontrakter som er regulert av foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven skal fordeles etter reglene om fordeling av avkastning i disse lovene.
- b) Overskudd tilordnet andre kontrakter skal anvendes i samsvar med det som er bestemt i kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren.

F Forsikringsmessige avsetninger

§ 8a-15. (minstekrav til forsikringsmessige avsetninger)

Selskapet skal i sin årsbalanse føre opp forsikringsmessige avsetninger. Forsikringsmessige avsetninger er avsetninger til dekning av:

- a) selskapets forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, beregnet etter reglene i §§ 8a-16, 8a-17 og 8a-21,
- b) selskapets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, beregnet etter reglene i §§ 8a-18 og 8a-21,
- c) selskapets forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, beregnet etter reglene i § 8a-19, og
- d) selskapets øvrige forsikringsmessige forpliktelser.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, som angitt i første ledd bokstav a), omfatter premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og andre tekniske avsetninger. Dette gjelder også avsetninger til dekning av uføre- og etterlatteytelser selv om midler som motsvarer avsetning til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, som angitt i første ledd bokstav b), omfatter premiereserve, supplerende avsetning for garantiforpliktelser, erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og andre tekniske avsetninger. Avsetningene til dekning av alders-, uføre- og etterlatteytelser knyttet til særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11-1 kan også omfatte tilleggsavsetninger.

Kongen kan gi nærmere regler om forsikringsmessige avsetninger. Det kan gjøres fradrag for gjenforsikret risiko etter regler gitt av Kredittilsynet.

§ 8a-16. (premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser)

Avsetninger til premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode). Tilleggsytelser som følge av tilført overskudd medregnes. Nettopremier er premie beregnet som angitt i § 8a-5, med fradrag for pris for administrative tjenester og pris for forvaltning.

Kongen fastsetter nærmere regler for hvilken rentesats som skal benyttes ved beregning av minstekravene til kapitalverdiene. Endres beregningsrenten, berregnes avsetningene for forpliktelser som oppstår etter

endringen, på grunnlag av den nye beregningsrenten.

Det årlige krav til avsetning til premiereserve beregnes med utgangspunkt i sparedelen av årets premie, årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten, og det beløp som etter beregningsgrunnlaget årlig skal tilføres premiereserven som følge av at selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året, er bortfalt. Årlig krav til avsetning skal også omfatte det overskudd som etter § 8a-14 skal tilføres premiereserven.

Avsetninger til premiereserve skal tilordnes de enkelte kontrakter og de forsikrede på grunnlag av selskapets forpliktelser.

Dersom det i løpet av året inntreffer forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uføreytelser eller ytelser til etterlatte, skal avsetningen til premiereserve fullt ut tilsvare kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser.

§ 8a-17. (tilleggsavsetninger)

For å sikre sine forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, kan selskapet ved utgangen av det enkelte år foreta tilleggsavsetninger ut over minstekravet til premiereserve. Kredittilsynet kan, når Kredittilsynet finner at soliditetshensyn tilsier det, pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger.

Selskapets tilleggsavsetninger skal være fordelt på de enkelte kontrakter. Selskapet fastsetter årets tilleggsavsetninger, jf. § 8a-9 første ledd, i prosent av premiereserven knyttet til den enkelte kontrakt. Kongen kan gi forskrift om adgang til å bruke en høyere prosentsats for kontrakter med høy beregningsrente eller lave tilleggsavsetninger.

Dersom avkastningen tilordnet en kontrakt etter § 8a-9 første ledd i et år ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskrav etter 8a-16 tredje ledd, kan avsetningskravet oppfylles ved overføring av tilleggsavsetninger tilordnet kontrakten.

Fører tilleggsavsetninger tildelt en kontrakt et år til at de samlede tilleggsavsetninger overstiger et beløp som tilsvarer 12 prosent av premiereserven knyttet til kontrakten, skal det overskytende beløp tilordnes kontrakten som overskudd. Summen av premiereserve og tilleggsavsetninger knyttet til en kontrakt med kontraktfastsatte forpliktelser kan ellers ikke reduseres på annen måte enn ved utbetaling til forsikrede.

§ 8a-18 (avsetninger for forpliktelser knyttet til særskilt investeringsportefølje)

De forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje skal til enhver tid motsvare verdien av den investeringsportefølje som er tilordnet kontrakten. Andelen av overskudd på risikoresultatet medregnes.

Dersom en pensjonsordning eller kontrakt uten kontraktfastsatte alderspensjonsytelser gir rett til kontraktfastsatte uføre- eller etterlatteytelser, skal det foretas avsetninger til dekning av slike forpliktelser etter reglene i §§ 8a-16 og 8a-17. Dersom midler til dekning av uføre- og etterlatteytelsene forvaltes i særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1, skal det foretas supplerende avsetning etter fjerde ledd.

Har selskapet knyttet avkastningsgaranti til en særskilt investeringsportefølje, skal selskapet også foreta supplerende avsetning til dekning av garantiforpliktelsen. Kongen kan gi nærmere regler om beregning av avsetningens størrelse.

Supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser overfor de forsikrede beregnet etter § 8a-18 og verdien av investeringsporteføljen.

§ 8a-19. (premie-, innskudds- og pensjonsreguleringsfond)

De forsikringsmessige avsetninger for forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal tilsvare fondets verdi til enhver tid.

§ 8a-17 gjelder tilsvarende for slike fond i den grad de skal tilføres avkastning i samsvar med regelen i § 8a-9 første ledd.

Er midler som motsvarer slike fond plassert i særskilt investeringsportefølje med avkastningsgaranti, gjelder § 8a-18 tredje ledd tilsvarende.

G Kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og risikoutjevningfond

§ 8a-20. (kursreguleringsfond)

Kursreguleringsfondet skal tilsvare summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler som inngår i kollektivporteføljen, jf. § 8a-7 annet ledd.

Kursreguleringsfondet skal ikke tilordnes kontraktene i kollektivporteføljen.

Kongen kan gi nærmere regler om kursreguleringsfondet.

§ 8a-21. (erstatningsavsetning)

Erstatningsavsetningen skal dekke selskapets forventede erstatningsutbetalinger for forsikringstilfeller som ved regnskapsårets utgang ikke er oppgjort av eller meldt til selskapet. Erstatningsavsetningen skal bare tilsvare midler som ville ha kommet til utbetaling i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.

Erstatningsavsetningen skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.

Kongen kan gi nærmere regler om erstatningsavsetningen.

§ 8a-22. (risikoutjevningssfond)

Risikoutjevningssfondet kan bare benyttes til å styrke avsetning til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person.

Risikoutjevningssfondet skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.

Kongen kan gi nærmere regler om risikoutjevningssfondet.

§ 8c-7 første ledd første punktum skal lyde:

En ytelsesbasert pensjonsordnings midler omfatter premiereserve til sikring av opptjent pensjon, herunder premiereserve for uføre- og etterlatteytelser, samt *tilleggsavsetninger, pensjonistenes* overskuddsfond og premiefondet.

§ 8c-10 annet ledd skal lyde:

Tilleggsavsetninger, pensjonistenes overskuddsfond og premiefond skal etter overføringen fortsatt være en del av pensjonsordningens midler og anvendes etter ellers gjeldende regler.

II

I lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon gjøres følgende endring:

Tittelen skal lyde:

Lov om foretakspensjon (*foretakspensjonsloven*)

III

I lov 3. juli 1953 nr. 2 om sjøtrygdslag gjøres følgende endring:

§ 1 første ledd skal lyde:

Denne lova gjeld tilsyn med ymsesidige sjøtrygdslag som *etter sine vedtekter har eit geografisk avgrensa virkeområde*, og som ikkje kan teikna større trygd enn kr. 25 000 for eiga rekning på ein vågnad, og berre trygdar farty, fiskereiskap, utstyr og fengd, og reiaransvar, tidstap og andre trygdingar som går inn som eit naturleg ledd i moderne fiske-ridrift. Kredittilsynet kan i serlege høve godkjenne høgare sum enn kr. 25 000 for eiga rekning på ein vågnad, men ikkje høgare enn kr. 100 000.

IV

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.

Kongen kan fastsette overgangsregler.

